UNIWERSYTET EKONOMICZNY W POZNANIU

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Piekałkiewicz Jan: Długi samorządu terytorialnego

Źródło:

Kwartalnik Statystyczny Tom VI 1929 zeszyt 2, strony 516-719

Artykuł zdigitalizowany i udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Minister Edukacji i Nauki

Społeczna Odpowiedzialność Nauki

KWARTALNIK STATYSTYCZNY
ROK 1929, TOM VI, ZESZYT 2
REVUE TRIMESTRIELLE DE STATISTIQUE
ANNÉE 1929, TOME VI, FASCICULE 2

Dr. JAN PIEKAŁKIEWICZ

DŁUGI SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO

Wstęp 515. Pożyczki zaciągnięte 522. Źródła pożyczek 543. Termin spłaty pożyczek 587. Oprocentowanie 608. Przeznaczenie pożyczek 625. Stan pożyczek 687.

Wstęp

Wyniki finansowe działalności samorządu terytorjalnego odźwierciadlają się w zmianach zadłużenia, jego wzroście lub zmniejszeniu. Jeżeli przytem mamy dane o przeznaczeniu pożyczek zaciągniętych, obraz ten staje się dość jasnym, gdyż wskazuje nam, jakie potrzeby samorządu zostały zaspokojone za pomocą kredytu, w szczególności, czy pożyczki służyły do pokrywania bieżących potrzeb samorządu czy też były przeznaczone na inwestycje. Statystyka długów samorządu u nas ma specjalnie ważne znaczenie, albowiem wielkie zadania stoją przed naszym samorządem, którego rozwój, przynajmniej na znacznej części obszaru Państwa, przez dłuższy szereg lat był zahamowany, a także dlatego, że nasz rynek pieniężny nie obfituje w kapitały. Coprawda działalność samorządu szczegółowiej charakteryzują nam zamknięcia rachunkowe, obejmujące całokształt wydatków i dochodów; jednakże zamknięcia te, jak dotychczas, nie były opracowane przez Główny Urząd Statystyczny dla wszystkich jednostek samorządowych, w szczególności dla mniejszych miast do 20 000 mieszkańców, opracowano tylko ich część[1], dla tego typu samorządów więc statystyka długów ma specjalne znaczenie. Jednakże i dla pozostałych samorządów zestawienie zadłużenia oraz zmiany tego zadłużenia, przedstawione pod specjalnym kątem widzenia, mają zasadnicze znaczenie.

Ujmując długi samorządu, musielibyśmy im przeciwstawić majątek samorządu, gdyż tylko porównywając aktywa i pasywa, możemy mieć miarę zadłużenia z punktu widzenia prywatnoprawnego. Wysokość zadłużenia musi być, ma się rozumieć, poza tem ustosunkowana do wpływów samorządu, gdyż długi związków prawno-publicznych mają pokrycie nietylko w posiadanym majątku, lecz i w zdolności płatniczej podatników. Jednakże dotychczas nie mogliśmy opracować statystyki majątku samorządów, albowiem stan majątkowy nie został jeszcze dostatecznie ustalony w poszczególnych jednostkach samorządowych. Wobec wydania rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 28 marca 1927 r. o kasowości i rachunkowości[2], które ustaliło obowiązek sporządzania inwentarzy majątkowych oraz główne zasady zestawiania takowych, w najbliższej przyszłości Główny Urząd Statystyczny zamierza opracować powyższe dane.

Statystyka zadłużenia samorządu terytorjalnego została rozpoczęta przez Główny Urząd Statystyczny w 1922 r., ujęto w niej stan pożyczek w dniu 1 listopada 1918 r. dla scharakteryzowania zadłużenia samorządów w momencie powstania Państwa Polskiego, jak również pożyczki zaciągnięte i spłacone od 1 listopada 1918 r. do 31 grudnia 1921 r. Opracowane zestawienia ogłoszono w *Roczniku Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej* z r. 1923, rok wydania III-ci. Następna ankieta ujęła stan pożyczek w dniu 31 grudnia 1921 r. i pożyczki zaciągnięte oraz spłacone w czasie od 1 stycznia 1922 r. do 31 grudnia 1923 roku, t. j. w ciągu okresu dwuletniego. Dalsze ankiety ujmują już okresy roczne i tylko w ostatniej, wobec przejścia samorządu terytorjalnego na okres budżetowy, zaczynający się od 1 kwietnia, opracowano osobno I kwartał 1926 r. i okres roczny od 1 kwietnia 1926 r. do 1 kwietnia 1927 r.

1 Obacz dr. J. Piekałkiewicz. *Wydatki i dochody miast do 20 tys. mieszkańców.* Kwartalnik Statystyczny, t. V, zeszyt 3 i odbitka.

2 Dz. Ust. R. P. z 1927 r. Nr. 38, poz. 345.

Wzór ankiety ulegał z biegiem czasu pewnym zmianom, naogół jednak niezbyt wielkim.

Szemat ostatniej ankiety przedstawia się, jak następuje:

Miasto, powiat — Ville, arrondissement .....

Długi ciążące w dn. 31.XII 1926 r. (zaciągnięte przed dniem 31.XII 1926 r.)
Etat de l'endettement au 31.XII 1926 (dettes contractées avant le 31.XII 1926)

Formularz 1 — *Bulletin 1*

W jakiej instytucji (państwowej, samorządowej, spółdzielczej lub prywatnej oraz u osób prywatnych) zaciągnięto pożyczkę (długoterminową i krótkoterminową) *L'institution à laquelle on a contracté l'emprunt—à long ou à court terme (la dette est-elle contractée envers l'Etat, des municipalités, des sociétés coopératives, des institutions privées ou des particuliers)*	Data podjęcia pożyczki *Date de l'emprunt*	Waluta w jakiej zaciągnięto pożyczkę *Monnaie dans laquelle la dette a été contractée*	Pierwotna suma pożyczki *Montant initial de l'emprunt*	Z tego pozostało do spłacenia w dn. 31.XII r. 1926 w złotych *) *Dont reste à rembourser au 31.XII 1926 en zlotys*)		Spłacono **) *Remboursements effectués*				Pozostało do spłacenia w dniu 1.IV 1928 r. *Reste à rembourser au 1.IV 1928*	Uwagi *Remarques*
						od 1.I 1927 do 31.III 1927 r. *du 1.I 1927 au 31.III 1927*		od 1.IV 1927 do 31.III 1928 *du 1.IV 1927 au 31.III 1928*			
				kapitału *capital*	odsetek zaległych z lat ubiegłych *intérêts pour les années écoulées*	kapitału *capital*	odsetek *intérêts*	kapitału *capital*	odsetek *intérêts*		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

*) Jeżeli pożyczka nie została dotąd zwaloryzowana na zasadzie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27.XII 1924 r. (Dz. Ust. 115/24, poz. 1026) lub nie podlega waloryzacji i opiewa na inną walutę, wymienić tę walutę

**) Jeżeli wypłaty były dokonywane w innej walucie wskazać daty wpłat i walutę.

Miasto, powiat — Ville, arrondissement .....

Wykaz pożyczek zaciągniętych od dn. 1.I 1927 r. do dn. 31.III 1928 r.
Liste des emprunts contractés depuis le 1.I 1927 jusqu'au 31.III 1928

Formularz 2 — *Bulletin 2*

W jakiej instytucji (państwowej, samorządowej, spółdzielczej, prywatnej lub u osób prywatnych) zaciągnięto pożyczki (długoterminowe i krótkoterminowe) *L'institution (d'Etat, municipale, s-té coopérative, crédit privé, particuliers) à laquelle l'emprunt a été contracté (à long ou à court terme)*	Data podjęcia pożyczki *Date de l'emprunt*	Waluta w jakiej zaciągnięto pożyczkę *Monnaie dans laquelle la dette a été contractée*	Suma pożyczki *Montant de l'emprunt*	Stopa procentowa (%) *Taux de l'intérêt* %	Cel pożyczki (wyd. adm., utrzym. szkół, szpit., zakładów dobroczynnych, budowa szkół, szpit., zakładów dobroczynnych, higienicznych, gmachów miejskich i t. d.) *Destination de l'emprunt (administr., écoles, hôpitaux, assistance sociale; construction des écoles, des hôpitaux, des établiss. d'hygiène, de charité, des édifices municip.)*	Zabezpieczenie pożyczki (hipoteczne, poręczenie Skarbu, instytucyj i osób prywatnych, sola weksel, zastaw: papierów wartościowych, akcyj, specjalne np. dodatki do podatków) *Espèce de garantie (hypothèque, garantie donnée par le Trésor, les instit. ou personnes privées; contre gage des valeurs, actions, impôts à percevoir etc.)*	Sposób i termin spłaty pożyczek *Mode et terme des payements*				Spłacono *Remboursements effectués*				Pozostało do spłacenia w dniu 1.IV 1928 r. *Reste à rembourser au 1.IV 1928*	Uwagi *Remarques*
							jednorazowo *remboursement total*	ratami *versements partiels*			od 1.I 1927 r. do 30.III 1927 r. *du 1.I 1927 au 30. III 1927*		od 1.IV 1927 do 30.III 1928 r. *du 1.IV 1927 au 30. III 1928*			
							miesiąc i rok spłaty *mois et année du remboursement*	rodzaj rat (roczna, półroczna, kwartalna) *par termes (annuels, semestriels, trimestr.)*	miesiąc i rok spłaty *mois et année des versements*		kapitału *capital*	odsetek *intérêts*	kapitału *capital*	odsetek *intérêts*		
									pierwsza rata *premier terme*	ostat. rata *dernier terme*						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

Wobec tego, że praktyka wykazała znaczne niedokładności przy wypełnianiu ankiety, o czem będziemy mówili szczegółowo niżej, list, przy którym rozesłano ankietę, zawiera pewne zasadnicze uwagi co do wypełniania kwestjonarjuszów;treść jego podajemy poniżej:

GŁÓWNY
URZĄD STATYSTYCZNY
Al. Jerozolimskie 32.

Nr......

W sprawie pożyczek samorządowych.

Warszawa, dnia.....*1929 r.*

Do

.....

.....

.....

Główny Urząd Statystyczny prosi o możliwie ścisłe i dokładne wypełnienie załączonej ankiety w celu uniknięcia zbędnej korespondencji.

Wszystkie sumy należy wpisać wyraźnie nawprost odnośnych rubryk, nie opuszczając żadnej z nich.

Ankieta składa się z dwóch formularzy, z których każdy stanowi zupełnie odrębną całość.

Należy podawać wszystkie pożyczki tak długo—jak krótkoterminowe rzeczywiście zaciągnięte przez samorządy, zdarza się bowiem, że niektóre instytucje np. Państwowy Bank Rolny udziela pożyczek siewnych, zapomogowych i t. p. drobnym rolnikom za pośrednictwem Wydziału Powiatowego. Otóż takich pożyczek wykazywać nie trzeba, bo właściwie nie obciążają one samorządów.

Na formularzu pierwszym należy podać wszystkie długi ciążące w dn. 31.XII 1926 r. niezależnie od czasu ich zaciągnięcia, a więc przed wojną, w czasie wojny i po wojnie aż do dn. 31.XII 1926 r.

Podawane w tym kwestjonarjuszu sumy winny być uzgodnione z ankietą z 1925 r. to jest „sumy pozostałe do spłacenia w dn. 1.I 1927 r." powinny się równać „z tego pozostało do spłacenia w dn. 31.XII 1926 r." obecnej ankiety, względnie różnice należy ściśle wytłumaczyć. Nieuzgodnienia te wymagały przy poprzedniem opracowaniu szeregu dodatkowych wyjaśnień.

W rubryce 4 „pierwotna suma pożyczki" podana być winna w takiej walucie, w jakiej ją zaciągnięto, zaznaczając w rubryce 3--ruble, korony austr., marki pol., złote i t. d.

W rubryce 5 „z tego pozostało do spłacenia w dn. 31.XII 1926 r." sumy muszą być podane w złotych, po dokonaniu ewentualnej waloryzacji. Jeżeli pożyczka nie została dotychczas zwaloryzowana na zasadzie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 27.XII 1924 r. (Dz. Ust. 115/24 pozycja 1026) lub nie podlega waloryzacji i opiewa na inną walutę niż złote, należy podać sumy w odnośnej walucie i wyraźnie ją wymienić.

Co do rubryk 7 i 8 to o ile wypłaty były dokonywane w innej walucie niż złote, wskazać daty wypłat i walutę.

W formularzu drugim zwrócić zwłaszcza uwagę na rubrykę 2 „data podjęcia pożyczki," gdzie dla pożyczek wypłacanych częściowo w różnych terminach wymienić datę każdej otrzymanej raty.

W rubryce 7—wymienić cel, względnie cele, na które pożyczka została zaciągnięta, i podać poszczególne kwoty, przeznaczone na każdy z nich.

W rubrykach 12, 13 14 i 15 umieścić sumy rzeczywiście spłacone w przeciągu czasu od dn. 1.I 1927 r. do dn. 31.III 1928 r., przyczem w rubryce 12 i 14 wykazać sumy spłaconego kapitału, w 13 i 15 odsetek.

W rubryce 16 wykazać pozostałe do spłacenia pożyczki na dzień 1.IV 1928 r., lecz bezwarunkowo nie włączać do nich kwot wynikłych z zaległych odsetek.

Po ukończeniu pracy należy skontrolować czy dokładnie została wykonana, sprawdzając poszczególne pożyczki w każdym kwestjonarjuszu w ten sposób, iż w formularzu pierwszym suma rubryk 7+9+11 winna się równać rubryce 5; w formularzu zaś drugim sumy rubryk 12, 14 i 16 dają rubrykę 4.

Wykończone arkusze statystyczne uprasza się zwrócić najpóźniej do dn.....1929 r.

Za Dyrektora

(—) Dr. J. Piekałkiewicz

Naczelnik Wydziału Statystyki Finansów i Samorządu

Załącznik

Jak widzimy, uwagi są dość szczegółowe, po części nawet mogą się wydawać zbyteczne, jednakże, jak praktyka wykazała, są konieczne w celu możliwego uniknięcia błędów i związanych z niemi korespondencyj.

Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że statystyka długów samorządu terytorjalnego nie powinna nasuwać prawie żadnych trudności, albowiem dane o stanie długów i długach zaciągniętych i spłaconych powinny być szczegółowo ujmowane przez rachunkowość samorządów i wypełnianie ankiety nie może wskutek tego wymagać większej pracy lub też być niedokładne. Jednakże w rzeczywistości sprawa przedstawia się zupełnie inaczej. Samorządy nadmiernie przedłużają zwrot ankiety, a ponadto bardzo często wypełnianie ankiety nie jest ścisłe.

Dla scharakteryzowania trudności w zebraniu materjału służy następujące zestawienie:

Statystyka odpowiedzi nadesłanych przez samorządy w sprawie ankiety pożyczkowej
Statistique des réponses obtenues des administrations autonomes au sujet de l'enquête sur les emprunts

1927/28

Wyszczególnienie	Ogółem samorządów *Total des administrations autonomes*	Miasta—*Villes*		Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*	Spécification
		ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20000 habitants*	do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*			
Wysłano ankietę, dotyczącą pożyczek za r. 1927/28 (11. VII—25. VII 1928 r.)	**885**	**50**	**578**	**254**	**3**	**Bulletins d'enquête envoyés**
Otrzymano odpowiedź w terminie:						Nombre de réponses obtenues dans le terme:
do 10 dni	428	8	337	81	2	de 10 jours
od 10 dni do 1 miesiąca . . .	188	8	105	74	1	de 10 jours à 1 mois
od 1 do 3 miesięcy	124	13	82	29	—	de 1 à 3 mois
od 3 do 6 miesięcy	116	18	43	55	—	de 3 à 6 mois
w 1929 roku	15	3	3	9	—	en 1929
Nie otrzymano wcale odpowiedzi .	14	—	8	6	—	Manque de réponse

W terminie do 10 dni zwróciło ankietę nieco mniej niż połowa samorządów ogółem, 16,0% miast ponad 20 tys. mieszkańców, 58,3%—miast poniżej 20 tys. mieszkańców, 31,9%—wydziałów powiatowych, 66,7%—samorządów wojewódzkich. Jak widzimy, odsetek szybkiego zwrotu ankiety jest szczególnie niski w miastach ponad 20 tys. mieszkańców oraz w powiatowych związkach komunalnych. Uważając nawet, że termin zwrotu do jednego miesiąca od daty wysłania ankiety jest jeszcze dostateczny, możemy stwierdzić, że w tym terminie otrzymano: 69,6% odpowiedzi dla samorządu ogółem, 32,0% dla miast ponad 20 tys. mieszkańców, 76,5% dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców, 61,0% dla powiatów i całość dla samorządu wojewódzkiego. Zaleganie z odpowiedziami ponad jeden miesiąc jest więc naogół bardzo znaczne, przyczem nawet w okresie dłuższym od 3 miesięcy nie odpowiedział bardzo znaczny odsetek samorządów, który wyraża się dla samorządów ogółem 16,4%, dla miast ponad 20 tys. mieszkańców—42,0%, dla miast do 20 tys. mieszkańców—9,3% i dla powiatów—27,6%. W terminie dłuższym niż 6 miesięcy, bo aż dopiero w roku 1929, wówczas gdy ankieta została rozesłana w lipcu 1928 r., otrzymano 15 odpowiedzi, t. j. 1,7%. Pomimo różnego rodzaju nacisku, o czem mowa niżej, nie otrzymano żadnej odpowiedzi aż do 20 marca 1929 r. z 14 samorządów, przyczem 8 z nich przypada na miasta do 20 tys. mieszkańców i 6 na powiatowe związki komunalne, co jest specjalnie dziwne, gdyż samorządy powiatowe mają bardziej rozwinięty aparat administracyjny niż małe miasta.

W celu przyśpieszenia zebrania materjałów Główny Urząd Statystyczny przeprowadził bardzo liczną korespondencję, którą charakteryzują nam poniższe liczby:

Statystyka przynagleń, wysłanych do samorządów w sprawie ankiety pożyczkowej

Statistique des sommations envoyées aux administrations autonomes au sujet de l'enquête sur les emprunts

1927/28

Wyszczególnienie	Ogółem samorządów *Total des administrations autonomes*	Miasta—*Villes*		Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*	Spécifications
		ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*			
Wysłano pism	344	37	170	137	—	Nombre des lettres envoyées
Wysłano przynaglenia po 2-miesięcznej przerwie	188	19	98	71	—	Nombre de sommations faites après un délai de 2 mois
Wysłano przynaglenia za pośrednictwem województw, wzgl. wydziałów powiatowych	115	14	51	50	—	Nombre de sommations faites à l'intermédiaire d'administrations départementales
Wysłano przynaglenia powtórnie za pośrednictwem województw, wzgl. wydziałów powiatowych	27	3	9	15	—	Nombre de sommations réitérées à l'intermédiaire d'administrations départementales

Jak widzimy, po upływie dwóch miesięcy od daty wysłania ankiety musiano wysłać 188 monitów, t. j. 54,7% ogólnej liczby samorządów, z tego: 19 do miast ponad 20 tys. mieszkańców, t. j. 51,4%, 98 do miast poniżej 20 tys. mieszkańców, t. j. 57,6%, 71 do powiatów, t. j. 51,8%. Wobec tego, że monity wysłane bezpośrednio do samorządów nie odniosły skutku, zwrócono się do władzy nadzorczej, do województw co do miast wydzielonych i powiatów, oraz do wydziałów powiatowych dla miast niewydzielonych (115 pism). Wobec tego, że i te pisma nie odniosły skutku, zwrócono się po raz drugi do tych samych władz z 27 listami. Jak widzieliśmy wyżej, jednakże i ta korespondencja nie odniosła całkowicie wyników, gdyż 14 samorządów nie przysłało wcale odpowiedzi.

Z tych liczb można się przekonać, że trudności w zebraniu materjałów są bardzo znaczne i że Główny Urząd Statystyczny dokładał wszelkich starań dla otrzymania odpowiedzi. Temi trudnościami musimy tłumaczyć opóźnienie w ogłaszaniu zestawień, albowiem dane za rok 1926/27, kończące się w dniu 1 kwietnia 1927 r., można było opracowywać dopiero w lutym 1929 r., a wsku-

tek tego ich publikacja została dokonana dopiero w dniu 15 czerwca 1929 r.

Jednakże opóźnienie w nadesłaniu odpowiedzi na ankiety nie jest jedyną trudnością, którą musi zwalczać Główny Urząd Statystyczny. Dokładność nadsyłanych odpowiedzi jest nadzwyczaj niezadawalniająca. Mogliśmy to stwierdzić dla niektórych punktów, które dają się skontrolować, możliwe jest również, że i inne, chociaż prawdopodobnie w mniejszym stopniu, są również niedokładne.

Przeprowadzając ankietę systematycznie z roku na rok możemy porównywać dane jednej ankiety z danemi ankiety następnej, gdyż w każdej ankiecie stan na końcu okresu powinien być identyczny ze stanem na początku następnego okresu. W rzeczywistości w znacznej liczbie samorządów brak było takiego uzgodnienia, dlatego też musiano ściśle skontrolować dane dwóch ankiet i na ogólną liczbę 885 samorządów w 201 przypadkach stwierdzono niezgodność dwóch stanów, które powinny były być identyczne.

Szczegółowe liczby dla poszczególnych typów samorządów podajemy poniżej:

Liczba pism w sprawie uzgodnienia stanu pożyczek 31. XII 1926 ze stanem 1. I 1927
Nombre des lettres au sujet de l'établissement de l'état des emprunts au 31. XII 1926 et au 1. I 1927

1927/28

Wyszczególnienie	Ogółem samorządów *Total des administrations autonomes*	Miasta—*Villes*: ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*	Spécification
Wysłano pism	**201**	**7**	**130**	**64**	—	**Nombre des lettres envoyées**
Wpłynęło odpowiedzi	175	6	108	61	—	Nombre de réponses obtenues
Brak odpowiedzi	26	1	22	3	—	Manque de réponses
Wysłano przynagleń w tej sprawie	44	1	32	11	—	Nombre de réclamations à ce sujet

Jak widzimy, odsetek odpowiedzi z nieuzgodnionemi stanami jest szczególnie wysoki w miastach do 20 tys. mieszkańców i w powiatowych związkach komunalnych, znacznie niższy w miastach ponad 20 tys. mieszkańców. Z odpowiedzi, które otrzymano można wnioskować, że omyłki zachodziły przeważnie wskutek niedopatrzenia i niedbałego wykonania, czy to ankiety za rok 1926, czy też za rok 1927/28.

Zdarzało się przytem często, że pomijano całkowicie niektóre pożyczki, szczególnie pożyczki spłacone w ciągu roku 1927 nie były uwidocznione w stanie na początku tego roku. Pomijano również pożyczki, które były płatne w okresie poprzednim, jednakże faktycznie niespłacone. Zachodziły przypadki niewłączania pożyczki wobec jej niezatwierdzenia przez magistrat. Zdarzały się również przypadki nieujęcia pożyczki zaciągniętej na kupno nieruchomości w końcu roku. Bardzo często pomijano pożyczki krótkoterminowe spłacone w tym samym okresie, co mogło być spowodowane przepisami budżetowemi, w myśl których pożyczki tego rodzaju nie powinny być umieszczane w zamknięciach rachunkowych. Czasami jednak podawano pożyczki, które nie powinny były figurować w zestawieniu, a mianowicie weksle żyrowane przez samorządy, weksle wystawione kupcom jako zapłatę za towar (pożyczki towarowe).

Jeszcze bardziej rozpowszechnione było nieuzgadnianie wysokości tej samej pożyczki w różnych ankietach. Z wyjaśnień otrzymanych można wnioskować, że główną przyczyną tych nieścisłości było uiszczenie raty amortyzacyjnej, która nie została uwzględniona, lub też wogóle z braku planów amortyzacji, co się szczególnie przejawiło w miastach mniejszych, wskutek czego samorządy te nie wiedzą, w jakiej mierze płacone raty wpływają na amortyzację i w jakiej na oprocentowanie. Bardzo często również, pomimo specjalnej uwagi w piśmie, doliczano zaległe procenty do sum kapitałów. Z przyczyn przejściowych należy zaznaczyć zmiany w waloryzacji, lub też w jej ustaleniu, gdy dane

w poprzedniej ankiecie zostały podawane w przybliżeniu.

Poza sprawdzaniem stanu dwóch ankiet Główny Urząd Statystyczny zwrócił się do Państwowego Banku Rolnego, do Polskiego Banku Komunalnego w Warszawie, do Komunalnego Banku Kredytowego w Poznaniu oraz do Banku Gospodarstwa Krajowego z prośbą o nadesłanie wykazów pożyczek udzielonych samorządowi terytorjalnemu w roku 1927 i w I kwartale 1928 r. Wszystkie powyższe instytucje, z wyjątkiem Banku Gospodarstwa Krajowego, nadesłały żądane wykazy, z któremi porównywano dane przysłane przez samorządy i w razie niedokładności zwracano się z prośbą o wyjaśnienie.

Liczbę tych przypadków charakteryzuje nam następująca tablica:

Statystyka korespondencji w sprawie uzgodnienia ankiety pożyczkowej
Statistique de la correspondance au sujet de l'enquête sur les emprunts des administrations autonomes

1927/28

Wyszczególnienie	Ogółem samorządów *Total des administrations autonomes*	Miasta—*Villes*		Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*	Spécification
		ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*			
W celu uzgodnienia pożyczek zaciągniętych w Państwowym Banku Rolnym	23	—	7	16	—	Lettres au sujet des emprunts contractés à la Banque Agraire d'Etat
Wpłynęło odpowiedzi	23	—	7	16	—	Nombre de réponses obtenues
W celu uzgodnienia pożyczek zaciągniętych w Polskim Banku Komunalnym	51	3	14	34	—	Lettres au sujet des emprunts contractés à la Banque Polonaise Communale
Wpłynęło odpowiedzi	47	3	12	32	—	Nombre de réponses obtenues
Brak odpowiedzi	4	—	2	2	—	Nombre de réponses obtenues
Przynagleń w tej sprawie	23	3	4	16	—	Manque de réponses
W celu uzgodnienia pożyczek zaciągniętych w Komunalnym Banku Kredytowym w Poznaniu	35	2	24	9	—	Lettres au sujet des emprunts contractés à la Banque Communale de Crédit à Poznań
Wpłynęło odpowiedzi	34	2	23	9	—	Nombre de réponses obtenues
Brak odpowiedzi	1	—	1	—	—	Manque de réponses

Jak widzimy, w dość znacznym odsetku samorządów dane banków i samorządów nie zgadzały się, w przeważnej mierze powstawało to wskutek nieścisłości samorządów, jednakże w niektórych wypadkach dane samorządów były prawidłowe, a różnica powstawała wobec różnego czasu zaliczania przez banki i przez samorządy pożyczek jako zaciągniętych, lub też przez uwzględnianie przez banki jako pożyczek weksli jedynie żyrowanych przez samorządy, które były otrzymywane przez samorządy jako zapłata za dostarczone przez przedsiębiorstwa samorządowe towary, a następnie dyskontowane w bankach.

Poza tem w sprawie innych niedokładności wysłano 127 pism, z tego 85 w sprawie wyjaśnienia przeznaczenia zaciągniętych pożyczek.

Jeżeli dla okresu stabilizowanej waluty nieścisłości były tak wielkie, to, ma się rozumieć, dla okresu markowego były one bez porównania jeszcze większe. Biorąc ponadto pod uwagę, że przeliczenia na złote, któreśmy dokonali, są dość problematyczne, albowiem dokonywanie przeliczeń za pomocą przeciętnych rocznych kursów nie daje ścisłych wyników, możemy powiedzieć, że dane dla okresu markowego należy uważać jedynie jako orjentacyjne, dalekie od ścisłości. Bardziej dokładne są lata następne, przyczem z biegiem czasu należy uważać, że ścisłość ich wzrasta. Najdokładniejszemi zaś będą dane z ostatniego roku, t. j. 1927/28.

Ogólne zasady, przyjęte przy opracowaniu, można sformułować w sposób następujący: uwzględniono wszystkie istniejące samorządy wojewódzkie i samorządy powiatowe oraz

wszystkie miasta, gdy przy opracowaniu wydatków i dochodów uwzględniono jedynie część miast, liczących poniżej 20 tys. mieszkańców; gmin wiejskich nie brano zupełnie pod uwagę, albowiem naogół gminy wiejskie niezbyt często udają się na drogę kredytu, a z drugiej strony opracowanie ankiet dla wszystkich gmin wiejskich ogromnieby zwiększyło pracę.

Wszystkie pożyczki zaciągnięte, względnie ciążące w okresie sprawozdawczym i obciążające majątek komunalny, czy też część jego (pożyczki przedsiębiorstw), tak długoterminowe, jak również i krótkoterminowe, nawet spłacane w tym samym okresie budżetowym, są uwzględniane przy opracowaniu.

W myśl rozporządzenia o zasadach budżetowania, pożyczek, zaciągniętych i spłaconych w tym samym okresie budżetowym, nie należy umieszczać w zamknięciu rachunkowem, jednakże w statystyce pożyczek, chcąc ująć całość stosunków kredytowych samorządów, uwzględniamy i tego rodzaju pożyczki, które mają swe specjalne znaczenie.

Biorąc pod uwagę wszystkie pożyczki gotówkowe, pomijaliśmy jednak kredyty towarowe nawet w tych przypadkach, gdy samorządy wystawiały weksle dla uiszczenia należności z tytułu zakupionych towarów, maszyn i t. d.

Pożyczki towarowe mają zupełnie specjalny charakter, są to raczej specjalne warunki dostaw, a ich całkowite ujęcie byłoby bardzo trudne, dlatego też takich pożyczek nie uwzględniamy w zestawieniach. Nie uwzględnia się również pożyczek wewnętrznych, t. j. dosyć często rozpowszechnionych w Małopolsce, gdy jeden fundusz zaciąga pożyczkę od drugiego funduszu samorządowego, np. fundusz administracyjny od funduszu drogowego. Takich operacyj nie uważamy za pożyczki, gdyż nie obciążają one samorządów w stosunku do osób trzecich i są jedynie wyrazem specjalnego systemu rachunkowości odnośnych samorządów. Tak samo nie uwzględnia się kwot, które nie obciążają właściwie samorządów i co do których samorządy występują jedynie w charakterze pośrednika. Dotyczy to pożyczek udzielonych przez Bank Rolny na cele siewne, meljoracyjne i t. d. W tych operacjach samorząd jest jedynie pośrednikiem pomiędzy Bankiem Rolnym a rolnikami i kwoty otrzymane przez powiat nie obciążają jego majątku, lecz są jedynie przez niego administrowane.

Pożyczki zaciągnięte

Przedewszystkiem zanalizujemy dane, dotyczące pożyczek, zaciągniętych przez samorząd terytorjalny, przyczem naprzód będziemy omawiali ogólne dane za czas od 1918 do 1928 r., a następnie szczegółowiej zatrzymamy się nad ostatnim okresem za r. 1927/28.

W statystyce pożyczek zaciąganych interesują nas trzy cechy: liczba samorządów, które zaciągały pożyczki, liczba zaciągniętych pożyczek, która może się mniej lub więcej różnić od liczby samorządów, gdyż ten sam samorząd może zaciągać jedną lub kilka pożyczek, i suma pożyczek — jako najważniejsza cecha. Jednakże sama suma bez danych o liczbie samorządów i liczbie pożyczek też zbyt małoby nam mówiła, dlatego też dla wyrobienia sobie dokładnego obrazu o pożyczkach zaciągniętych musimy kolejno omówić dane co do liczby samorządów, liczby pożyczek i ich sum.

Zestawienie liczby samorządów, które zaciągnęły pożyczki w latach od 1.XI 1918 do 31.III 1928 podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki
Nombre des administrations autonomes ayant contracté les emprunts

1918—1928

Wyszczególnienie	I.XI 1918—31.XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	I.I—31.III 1927	I.IV 1927—31.III 1928	Spécification
Ogółem . .	**478**	**289**	**322**	**252**	**293**	**220**	**317**	**322**	**145**	**454**	**Total**
centralne . . .	190	123	134	111	116	106	143	131	71	206	du centre
wschodnie . . .	8	2	8	2	4	19	42	34	15	62	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	115	51	75	69	85	50	43	84	29	87	de Poznań et de Pomorze
śląskie	15	11	13	8	9		12	9	4	11	de Silésie
południowe . . .	150	102	92	62	79	45	77	64	26	88	du sud

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918—31. XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1. I—31. III 1927	1. IV 1927—31. III 1928	Spécification
Miasta większe [a] .	**31**	**28**	**29**	**31**	**29**	**23**	**30**	**42**	**30**	**47**	**Grandes villes**
centralne . . .	21	20	19	20	18	16	16	24	16	24	du centre
wschodnie . .	1	1	1	2	3	2	4	4	4	5	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	4	3	4	4	4	4	5	6	4	6	de Poznań et de Pomorze
śląskie	3	2	3	3	2		3	1	—	2	de Silésie
południowe . .	2	2	2	2	2	1	2	7	6	10	du sud
Miasta mniejsze [a]	**258**	**131**	**160**	**131**	**147**	**100**	**129**	**158**	**74**	**252**	**Petites villes**
centralne . . .	90	46	57	51	50	40	53	50	27	108	du centre
wschodnie . .	7	1	7	—	—	5	6	11	5	27	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	69	28	45	42	56	33	28	56	20	57	de Poznań et de Pomorze
śląskie	8	6	7	5	7		5	6	4	6	de Silésie
południowe . .	84	50	44	33	34	22	37	35	18	54	du sud
Powiaty	**187**	**128**	**131**	**88**	**115**	**97**	**158**	**122**	**41**	**154**	**Arrondissements**
centralne . . .	79	57	58	40	48	50	74	57	28	74	du centre
wschodnie . .	—	—	—	—	1	12	32	19	6	30	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	40	18	24	21	23	13	10	22	5	23	de Poznań et de Pomorze
śląskie	4	3	3	—	—		4	2	—	3	de Silésie
południowe . .	64	50	46	27	43	22	38	22	2	24	du sud
Województwa . .	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	—	—	—	—	**1**	**Départements**
poznańskie . .	1	1	1	1	1	—	—	—	—	1	de Poznań
pomorskie . .	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	de Pomorze

Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach

Changements par rapport à la période précédente en pourcentages

Ogółem . . .	— 39,5	+ 11,4	— 21,7	+ 16,3	— 24,9	+ 44,1	+ 1,6	.	+ 41,0	**Total**
centralne . . .	—35,3	+ 8,9	— 17,2	+ 4,5	— 8,6	+ 34,9	— 8,4	.	+ 57,2	**du centre**
wschodnie . . .	—75,0	+300,0	— 75,0	+100,0	+375,0	+121,1	— 19,1	.	+ 82,3	**de l'est**
poznańskie i pomorskie . . .	—55,7	+ 47,1	— 8,0	+ 23,2	— 46,8	+ 10,0	+ 95,3	.	+ 3,6	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	—26,7	+ 18,2	— 38,5	+ 12,5			— 25,0	.	+ 22,2	**de Silésie**
południowe . . .	—32,0	— 9,8	— 32,6	+ 27,4	— 43,0	+ 71,1	— 16,9	.	+ 37,5	**du sud**
Miasta większe [a] .	— 9,7	+ 3,6	+ 6,9	— 6,5	— 20,7	+ 40,0	+ 40,0	.	+ 11,9	**Grandes villes**
centralne . . .	— 4,8	— 5,0	+ 5,3	— 10,0	— 11,1	—	+ 50,0	.	—	du centre
wschodnie . .	—	—	+100,0	+ 50,0	— 33,3	+100,0	—	.	+ 25,0	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	—25,0	+ 33,3	—	—	—33,3	+100,0	+ 20,0	.	—	de Poznań et de Pomorze
śląskie	—33,4	+ 50,0	—	— 33,3			— 66,7	.	+100,0	de Silésie
południowe . .	—	—	—	—	— 50,0	+100,0	+250,0	.	+ 42,8	du sud
Miasta mniejsze [a]	—49,2	+ 22,1	— 18,1	+ 12,2	— 32,0	+ 29,0	+ 22,5	.	+ 59,5	**Petites villes**
centralne . . .	—48,9	+ 23,9	— 10,5	— 2,0	— 2,0	+ 32,5	— 5,7	.	+116,0	du centre
wschodnie . .	—85,7	+600,0	—100,0	—	.	+ 20,0	+ 83,3	.	+145,5	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	—49,4	+ 60,7	— 6,7	+ 33,3	—47,6	—	+100,0	.	+ 1,8	de Poznań et de Pomorze
śląskie	—25,0	+ 16,7	— 28,6	+ 40,0			+ 20,0	.	—	de Silésie
południowe . .	—40,5	— 12,0	— 25,0	+ 3,0	— 35,3	+ 68,2	— 5,4	.	+ 54,3	du sud
Powiaty	—31,6	+ 2,3	— 32,8	+ 30,7	— 15,7	+ 62,9	— 22,8	.	+ 26.2	**Arrondissements**
centralne . . .	—27,8	+ 1,8	— 31,0	+ 20,0	+ 4,2	+ 48,0	— 23,0	.	+ 29,8	du centre
wschodnie . .	—	—	—	.	+1100,0	+166,7	— 40,6	.	+ 57,9	de l'est
poznańskie i pomorskie . . .	—55,0	+ 33,3	— 12,5	+ 9,5	— 43,5	+ 7,7	+120,0	.	+ 4,5	de Poznań et de Pomorze
śląskie	—25,0	—	—100,0	—			— 50,0	.	+ 50,0	de Silésie
południowe . .	—21,9	— 8,0	— 41,3	+ 59,3	— 48,8	+ 72,7	— 42,1	.	+ 9,1	du sud
Województwa . .	—	—	—	—	—100,0	—	—	.	.	**Départements**
poznańskie . .	—	—	—	—	—100,0	—	—	.	.	de Poznań
pomorskie . .	—	—	—	—	—100,0	—	—	.	.	de Pomorze

a Do 1925 r. włącznie jako miasta większe uważano miasta wydzielone, a od 1926 r. miasta liczące 20 i wyżej tysięcy mieszkańców, a jako mniejsze pozostałe.

Pierwszy okres od 1 listopada 1918 roku do 31 grudnia 1919 r. obejmuje 14 miesięcy, a więc nie jest równy pozostałym okresom. Przypuszczać jednak należy, że pierwsze dwa miesiące istnienia Państwa Polskiego nie miały większego znaczenia z punktu widzenia kredytu komunalnego, albowiem tak samorząd, jak i Państwo oraz instytucje kredytowe w tym okresie nie mogły rozwinąć szerszej działalności, dlatego też możemy uważać, że różnica formalna pomiędzy pierwszym okresem 14-miesięcznym i następnemi 12-miesięcznemi nie jest zbyt wielką, tak, że możemy porównywać liczby okresu pierwszego z następnemi. Natomiast okres od 1. I 1927 r. do 31. III 1927 r. obejmuje tylko I kwartał, różni się więc zasadniczo od pozostałych okresów, przyczem nawet nie można go porównywać z $^1/_4$ okresu całorocznego, albowiem możliwem jest, że zaciąganie pożyczek odbywa się nierównomiernie w ciągu całego roku, lecz istnieje i tu, jeśli można tak powiedzieć, pewna sezonowość, wskutek której większa liczba pożyczek skupia się w niektórych miesiącach, gdy odwrotnie w innych ruch pożyczkowy słabnie. Dlatego też okresu za pierwszy kwartał 1927 r. nie będziemy wcale porównywali z innemi okresami. Wprowadziliśmy go dlatego tylko, że w związku z przejściem samorządu terytorjalnego z okresu rachunkowego kalendarzowego na okres, zaczynający się 1 kwietnia i kończący się 31 marca, musieliśmy przyjąć rok łamany również i w statystyce pożyczek komunalnych.

Porównywując liczbę samorządów, które zaciągnęły pożyczki w roku 1920, z odnośnemi liczbami roku poprzedniego, możemy stwierdzić bardzo znaczne obniżenie liczby samorządów, korzystających z kredytu w roku 1920, bo prawie o $^2/_5$. Zjawisko to należy tłumaczyć wojną bolszewicką, która w tym roku dała się najsilniej we znaki, gdyż teren działania przeniósł się w znacznej mierze już na obszar województw centralnych i południowych. Jak pamiętamy, nawet Warszawa była wtedy zagrożona.

W poszczególnych dzielnicach zmiana liczby samorządów, korzystających z kredytów, waha się bardzo znacznie. Zupełnie zrozumiałem jest, że największy spadek wykazują województwa wschodnie—o $^3/_4$, gdyż właśnie te województwa najwięcej ucierpiały naskutek wojny. Natomiast dość dziwnem wydaje się, że następne zkolei miejsce przypada na województwa poznańskie i pomorskie, w których liczba samorządów korzystających z kredytów obniża się prawie o połowę, przyczem zmniejszenie w województwach centralnych i południowych jest znacznie niższe i do siebie zbliżone. Najmniej, co jest rzeczą zrozumiałą, liczba samorządów, korzystających z pożyczek, obniżyła się w województwie śląskiem, którego część górno-śląska w r. 1920 wchodziła jeszcze w skład Niemiec, a więc nie mogła odczuć skutków wojny bolszewickiej.

W miastach wydzielonych obniżenie liczby samorządów, korzystających z kredytów, jest mniejsze niż dla samorządów ogółem. W dwóch dzielnicach — w województwach wschodnich i południowych — wcale nie mamy obniżenia coprawda niewielkiej liczby miast, korzystających z pożyczek w r. 1920, natomiast w województwie śląskiem mamy największe zmniejszenie liczby miast, korzystających z kredytów. Dość zbliżony odsetek mają województwa poznańskie i pomorskie, wówczas gdy w centralnych odsetek jest niższy.

W miastach mniejszych liczba miast, korzystających z kredytu w r. 1920, zmniejszyła się więcej niż dla samorządu ogółem, nie mówiąc już o miastach większych, przyczem we wszystkich bez wyjątku dzielnicach odsetek zmniejszenia liczby miast jest dość znaczny: najniższy w województwie śląskiem (25,0%), dość do siebie zbliżony w województwach południowych, centralnych, poznańskiem i pomorskiem, które zajmują środkowe miejsce i bardzo wysoki, bo sięgający aż 85,7%, w województwach wschodnich.

W powiatowych związkach komunalnych odsetek zmniejszenia liczby powiatów, korzystających z kredytu w r. 1920, jest niższy niż dla samorządu ogółem i dla miast mniejszych, znacznie wyższy natomiast niż w miastach większych. W województwach wschodnich wobec tego, że samorząd powiatowy nie został jeszcze zorganizowany w r. 1920, żaden z powiatów nie korzystał z pożyczek tak jak i w roku poprzednim. Największe zmniejszenie wykazują województwa poznańskie i pomorskie, przeszło o połowę, odsetki pozostałych dzielnic są znacznie niższe i względnie dość do siebie zbliżone.

W r. 1921 ogólna liczba samorządów, korzystających z kredytów, rośnie w porównaniu z rokiem poprzednim dość znacznie, chociaż w poszczególnych województwach tendencja jest niejednolita. W województwach południowych liczba samorządów maleje w dalszym ciągu, w pozostałych rośnie, jednakże

bardzo nierównomiernie, najmniej w województwach centralnych, następnie w województwie śląskiem, w poznańskiem i pomorskiem już bardzo znacznie, jednakże daleko mniej niż w województwach wschodnich, w których wzrost równa się 300%. Tak wysoki odsetek wzrostu w województwach wschodnich tłumaczy się w znacznej mierze tem, że liczba samorządów, korzystających z pożyczek w r. 1920, była minimalną (2) tak, że zwiększenie w r. 1921 do 8 daje bardzo wysoki procent wzrostu.

W miastach większych liczba samorządów, korzystających z pożyczek, również rośnie, jednakże przeszło trzykrotnie mniej, niż dla samorządów ogółem. Ustosunkowanie poszczególnych dzielnic jest inne. W województwach centralnych liczba miast, korzystających z pożyczek, maleje, coprawda nieznacznie, w województwach wschodnich i południowych pozostaje bez zmiany, w województwach poznańskiem i pomorskiem, a także w województwie śląskiem rośnie i to nawet dość znacznie.

Miasta mniejsze wykazują poważny wzrost, ich odsetek wzrostu jest prawie dwukrotnie wyższy niż samorządów ogółem. Tendencje w poszczególnych dzielnicach są bardziej jednolite. We wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić wzrost, z wyjątkiem województw południowych. Najwyższy wzrost mamy w województwach wschodnich, które wyróżniają się zasadniczo wysokim odsetkiem wzrostu (600%) od pozostałych dzielnic. Tłumaczy się to jednak, jak wyżej wspomniano, nieznaczną liczbą miast, korzystających z pożyczek w r. 1920.

Powiatowe związki komunalne ogółem dla Polski wykazują tendencję zbliżoną do miast większych. Ogólny wzrost liczby powiatów, korzystających z pożyczek w r. 1921 w porównaniu z rokiem 1920, jest względnie nieznaczny, przyczem poza województwami wschodniemi, w których nie było wcale samorządów posiadających pożyczki ani w r. 1920, ani w r. 1921, województwa południowe wykazują zmniejszenie, a w województwie śląskiem niema zmiany w liczbie samorządów, korzystających z kredytu. W województwach centralnych możemy stwierdzić nieznaczny wzrost, natomiast dość poważny w województwach poznańskiem i pomorskiem.

W starostwach krajowych niema wcale żadnych zmian w porównaniu z rokiem poprzednim, obydwa starostwa zaciągnęły pożyczki tak w r. 1920, jak i w r. 1921.

Tendencja wzrostu liczby samorządów, korzystających z pożyczek, która się przejawiła w r. 1921, załamuje się bardzo silnie w r. 1922. Ogólna liczba samorządów, korzystających z kredytów, nietylko nie rośnie lecz spada i to dość poważnie, przeszło o $^1/_5$, przyczem we wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić spadek: najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem, następnie w centralnych, południowych i śląskiem, w tych ostatnich dwóch dzielnicach spadek jest względnie bardzo wysoki, jednakże daleko niższy niż w województwach wschodnich, w których liczba samorządów, korzystających z pożyczek, spada o $^3/_4$. Zjawisko to należy tłumaczyć z jednej strony względną stabilizacją w pierwszych trzech kwartałach roku 1922 marki polskiej, a poza tem bardzo rozwiniętą w tym okresie polityką oszczędnościową, która przejawiła się tak w zmniejszeniu pożyczek udzielonych przez Skarb Państwa, jako też w nacisku na samorząd terytorjalny w kierunku bezpośrednich oszczędności.

Jednakże zmniejszenie liczby samorządów, korzystających z kredytu, które stwierdziliśmy dla samorządu ogółem, nie przejawiło się we wszystkich typach samorządu. Miasta większe w ogólnej liczbie samorządów wykazują wzrost liczby miast, korzystających z pożyczek, coprawda niezbyt wielki, przyczem jedynie w województwach wschodnich liczba miast podwaja się, rośnie nieco w województwach centralnych, w pozostałych województwach pozostaje bez zmiany.

W miastach mniejszych tendencja do zmniejszania liczby samorządów, korzystających z pożyczek, przejawia się coprawda we wszystkich dzielnicach, jednakże ogólne zmniejszenie jest mniejsze niż dla wszystkich samorządów razem. W poszczególnych dzielnicach odsetek zmniejszenia jest różny, we wschodnich równy 100%, to jest żadne miasto w tym roku nie korzystało z kredytu, w pozostałych daleko mniejszy, z nich największy w województwie śląskiem, najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz centralnych (10,5%).

Powiatowe związki komunalne wykazują tendencję zbliżoną do miast mniejszych, przyczem jednak ogólne natężenie zmniejszenia liczby samorządów jest znacznie silniejsze. Ich liczba spada o 100% w województwie śląskiem, dość znacznie w województwach południowych i centralnych, względnie najmniej w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Rok 1923 wykazuje inne tendencje niż rok poprzedni. Ogólna liczba samorządów, korzystających z kredytów, rośnie, przyczem wzrost ten przejawia się we wszystkich dzielnicach, coprawda o niejednakowem natężeniu: największem w województwach wschodnich (100%), następnie w województwach południowych, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, najmniejszem w województwach centralnych (4,5%).

W miastach większych tendencja wzrostu liczby samorządów, korzystających z pożyczek, przejawia się tylko w województwach wschodnich, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych pozostaje bez zmian, w województwach zaś śląskiem i centralnych maleje, tak że w ogólnym wyniku miasta większe korzystały z kredytów w roku 1923 w mniejszej ilości niż w r. 1922.

W miastach mniejszych odsetek wzrostu jest zbliżony do samorządów ogółem, jednakże województwa centralne wykazują zniżkę, coprawda nieznaczną. W województwach wschodnich niema pożyczek w obydwu latach, w województwach południowych liczba miast wzrasta, daleko jednak więcej w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem.

Bardzo wysoki odsetek wzrostu wykazują powiaty, przyczem w województwie śląskiem wcale niema pożyczek w tym roku, a w województwach poznańskiem i pomorskiem wzrost jest w porównaniu z innemi dzielnicami nieznaczny, wyższy wzrost, przeszło dwa razy, mamy w województwach centralnych, a najwyższy w południowych. W województwach wschodnich w tym roku po raz pierwszy jeden powiat zaciągnął pożyczkę.

Obydwa starostwa krajowe zaciągnęły w r. 1923 pożyczki analogicznie jak i w roku poprzednim.

Dość niejednolite tendencje, które się przejawiają w r. 1923, naogół wyrażają się we wzroście liczby samorządów, korzystających z kredytu. Należy tłumaczyć to specjalnemi warunkami tego okresu, szybkim spadkiem wartości marki polskiej, do którego poszczególne typy samorządu przystosowały się w różnym stopniu, chociaż naogół odczuwały lukę w pokryciu swych wydatków i w szerszym stopniu musiały udawać się na drogę pożyczek niż w latach poprzednich.

W roku stabilizacji waluty polskiej w 1924 r. przejawiła się znaczna zniżka liczby samorządów, korzystających z kredytu. Zniżka jest nawet nieco większa niż w r. 1922 w porównaniu z r. 1921, natomiast mniejsza niż w 1920 r. w porównaniu z r. 1919. Przyczyny tego należy szukać w polityce oszczędnościowej rządu, jak również w dobroczynnych skutkach stabilizacji waluty, która zwiększyła bardzo znacznie realne wpływy samorządów. We wszystkich dzielnicach tendencja zmniejszania liczby samorządów, korzystających z kredytów, przejawia się dość nierównomiernie, z wyjątkiem województw wschodnich, w których mamy znaczny wzrost, co należy tłumaczyć wyjątkowemi warunkami samorządów w tych województwach, gdzie samorządy właściwie dopiero zaczynają się organizować i nie mogą obyć się bez większej pomocy z zewnątrz.

W większych miastach tendencja do mniejszego korzystania z kredytu jest nieco słabsza niż dla samorządów ogółem, jednakże we wszystkich dzielnicach, nawet w województwach wschodnich, przejawia się dość silnie: najmniej w województwach centralnych, najwięcej w województwach południowych.

W miastach mniejszych liczba miast, korzystających z kredytu, zmniejsza się daleko silniej niż w miastach większych, a nawet w samorządach ogółem. Najmniejsze zmniejszenie wykazują miasta województw centralnych, równa się ono 20%. Jedynie w województwach wschodnich pięć miast zaciągnęło pożyczki, wówczas gdy w roku poprzednim żadne miasto nie korzystało z kredytu.

W powiatowych związkach komunalnych tendencja do zmniejszania liczby powiatów, korzystających z kredytów, przejawia się najmniej ze wszystkich dotychczas omawianych typów samorządów, przyczem w dwóch dzielnicach – centralnych, a szczególnie wschodnich, mamy wzrost, we wschodnich nawet nadzwyczaj silny, wówczas gdy w województwach zachodnich i południowych mamy zmniejszenie.

Starostwa krajowe w r. 1924 nie korzystały wcale z kredytu.

W roku 1925 liczba samorządów, korzystających z kredytu, znacznie wzrasta, dla Polski ogółem o 44,1%. Ciekawem byłoby stwierdzić, czy wzrost ten odbywał się głównie w pierwszej połowie czy też w drugiej połowie tego roku, to jest, czy przed, czy po załamaniu się złotego polskiego. Należy przypuszczać, iż prawdopodobnie główny ruch pożyczkowy odbywał się w pierwszej poło-

wie, gdy kryzys przeżywany w drugiej połowie nie dał się jeszcze we znaki. W poszczególnych dzielnicach wzrost jest bardzo niejednolity. W województwach zachodnich względnie nieznaczny, w pozostałych daleko większy, szczególnie w województwach południowych i wschodnich.

W miastach większych ich liczba, korzystająca z kredytu, wzrasta nieco słabiej niż dla samorządów ogółem, przyczem w województwach centralnych pozostaje bez zmiany, w pozostałych zaś wzrasta o 100%.

W miastach mniejszych wzrost jest słabszy niż w miastach większych i samorządach ogółem. We wszystkich bez wyjątku dzielnicach przejawił się poważny wzrost: najniższy w województwach wschodnich, najwyższy w województwach południowych.

Tendencja zwiększenia liczby samorządów, korzystających z kredytu, da się stwierdzić w silniejszym jeszcze stopniu w powiatowych związkach komunalnych, przyczem jednak wahania w poszczególnych dzielnicach są bardzo znaczne, minimum odsetków w województwach zachodnich wynosi 7,7%, maximum we wschodnich—166,7%.

Starostwa krajowe nie zaciągnęły wcale pożyczek w tym roku.

Uogólniając, możemy powiedzieć, że najbardziej dążyły do wykorzystania względnie pomyślnej sytuacji w r. 1925 przedewszystkiem powiaty, następnie miasta większe, a najmniej miasta mniejsze.

W r. 1926, roku powrotnej fali polityki oszczędnościowej i wahań walutowych, liczba samorządów, korzystających z pożyczek, wzrasta dla całej Polski bardzo nieznacznie (1,6%), przyczem wzrost wykazują tylko województwa poznańskie i pomorskie, i to bardzo poważny (95,3%), wówczas gdy w pozostałych dzielnicach możemy stwierdzić spadek, najniższy w województwach centralnych, najwyższy w województwie śląskiem (25,0%).

Miasta większe wykazują naogół zupełnie inną tendencję, w ogólnej sumie liczba korzystających z kredytu rośnie bardzo znacznie (40,0%), zmniejsza się jedynie w województwie śląskiem i to dość znacznie, pozostaje bez zmiany w województwach wschodnich, natomiast rośnie w pozostałych, szczególnie silnie w województwach południowych.

Również w miastach mniejszych ogólna tendencja wyraża się we wzroście liczby miast, coprawda prawie dwa razy mniejszym niż w miastach większych. Zmniejszenie jednak wykazują dwie dzielnice: województwa centralne i południowe, natomiast w województwach: śląskiem, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem mamy wzrost, szczególnie znaczny w ostatnich dwóch dzielnicach.

Bardzo poważne zmniejszenie natomiast wykazuje liczba powiatów, korzystających z kredytu, przyczem we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego, odsetek wzrostu jest dość poważny, najniższy w województwach centralnych (23,0%). W województwach poznańskiem i pomorskiem daje się zaobserwować zjawisko odwrotne—wzrostu, i to o 120%. Możemy więc powiedzieć, że tendencja zmniejszania liczby samorządów, korzystających z kredytu, przejawiła się silnie tylko w powiatach, w pozostałych typach samorządu mniej, przyczem bardzo charakterystycznem jest, że w województwach poznańskiem i pomorskiem w żadnym typie samorządów nie stwierdziliśmy zmniejszenia liczby jednostek samorządowych, a odwrotnie ich zwiększenie.

Pierwszego kwartału 1927 r., wobec tego że ujmuje on tylko część okresu rocznego, w pozostałych naszych rubrykach nie będziemy porównywali, natomiast r. 1927/28 będziemy porównywali z r. 1926.

Rok 1927/28 przejawia się silnem zwiększeniem liczby samorządów, korzystających z kredytów (41,0%), przyczem we wszystkich województwach możemy stwierdzić tendencję wzrastającą, coprawda dość nierównomierną. W województwach poznańskiem i pomorskiem, które wykazują silny wzrost w okresie poprzednim, liczba samorządów w r. 1927/28 rośnie nieznacznie (3,6%), w następnem zkolei województwie śląskiem rośnie już o 22,2%, najwięcej zaś w województwach wschodnich (82,3%).

Tendencja do wzrostu w miastach większych daje się stwierdzić w słabszym stopniu niż dla samorządów ogółem, przyczem w poszczególnych dzielnicach przejawia się bardzo niejednolicie: w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem liczba miast pozostaje bez zmiany, w województwach wschodnich wzrasta względnie nieznacznie (25,0%), wówczas gdy w województwach południowych, a szczególnie śląskiem, wzrost jest daleko większy.

W miastach mniejszych natomiast wzrost jest bardzo silny—dla miast ogółem o 59,5%, przyczem tylko w województwie śląskiem

liczba samorządów pozostaje bez zmiany, nieznacznie rośnie w województwie poznańskiem i pomorskiem, w pozostałych zaś bardzo silnie, najmniej w województwach południowych (54,3%), najwięcej w województwach wschodnich (145,5%). Miasta mniejsze, które wykazały słabszy wzrost w r. 1925 i w r. 1926, szczególnie silny miały w 1927/28, wówczas gdy odwrotnie — miasta większe miały silny wzrost w 1925 i 1926 r., natomiast znacznie słabszy w 1927/28.

W powiatach roku 1927/28 stwierdzić możemy znaczny wzrost w porównaniu z 1926 r., przyczem we wszystkich dzielnicach możemy zauważyć wzrost, najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,5%), następnie w południowych, w pozostałych daleko większy, najwyższy we wschodnich (57,9%).

Znaczny wzrost liczby samorządów, korzystających z kredytów w r. 1927/28, należy tłumaczyć względnie pomyślnym stanem gospodarki państwowej w tym roku oraz ogólnem polepszeniem stanu naszego rynku pieniężnego.

Zestawienie liczby pożyczek, zaciągniętych w poszczególnych latach, podajemy poniżej:

Liczba pożyczek, zaciągniętych przez samorządy

Nombre des emprunts contractés par les administrations autonomes

1918—1928

Wyszczególnienie	1.XI 1918— 31 XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1.I— —31.III 1927	1.IV 1927— 31.III 1928	Spécification
Ogółem . .	**697**	**795**	**947**	**740**	**1 097**	**576**	**939**	**972**	**249**	**1 431**	**Total**
centralne . . .	**356**	**343**	**464**	**317**	**410**	**348**	**527**	**526**	**132**	**756**	**du centre**
wschodnie . . .	**8**	**5**	**10**	**4**	**18**	**30**	**117**	**86**	**26**	**205**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie .	**126**	**165**	**228**	**205**	**370**	**115**	**111**	**187**	**43**	**191**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**18**	**23**	**33**	**30**	**31**		**15**	**19**	**4**	**28**	**de Silésie**
południowe . . .	**189**	**259**	**212**	**184**	**268**	**83**	**169**	**154**	**44**	**251**	**du sud**
Miasta większe[a] .	**122**	**126**	**216**	**169**	**186**	**73**	**91**	**253**	**57**	**222**	**Grandes villes**
centralne . . .	94	89	156	74	91	48	34	123	26	111	du centre
wschodnie . .	—	2	1	4	14	3	9	27	6	17	de l'est
poznańskie i pomorskie .	18	11	12	33	41	15	28	46	8	19	de Poznań et de Pomorze
śląskie	3	6	14	12	2		3	8	—	6	de Silésie
południowe . .	7	18	33	46	38	7	17	49	17	69	du sud
Miasta mniejsze[a]	**258**	**309**	**401**	**370**	**565**	**183**	**274**	**390**	**125**	**664**	**Petites villes**
centralne . . .	86	108	147	158	171	84	118	184	56	292	du centre
wschodnie . .	8	3	9	—	—	7	12	20	14	103	de l'est
poznańskie i pomorskie .	54	65	130	103	233	55	56	107	26	119	de Poznań et de Pomorze
śląskie	13	10	14	18	29		8	9	4	19	de Silésie
południowe . .	97	123	101	91	132	37	80	70	25	131	du sud
Powiaty	**317**	**313**	**312**	**192**	**326**	**320**	**574**	**329**	**67**	**543**	**Arrondissements**
centralne . . .	176	146	161	85	148	216	375	219	50	353	du centre
wschodnie . .	—	—	—	—	4	20	96	39	6	85	de l'est
poznańskie i pomorskie .	54	42	68	60	76	45	27	34	9	51	de Poznań et de Pomorze
śląskie	2	7	5	—	—		4	2	—	3	de Silésie
południowe . .	85	118	78	47	98	39	72	35	2	51	du sud
Województwa . .	**—**	**47**	**18**	**9**	**20**	**—**	**—**	**—**	**—**	**2**	**Départements**
poznańskie . .	—	1	4	5	8	—	—	—	—	2	de Poznań
pomorskie . . .	—	46	14	4	12	—	—	—	—	—	de Pomorze

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918 — 31. XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1. I — 31. III 1927	1. IV 1927 — 31. III 1928	Spécification
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach *Changements par rapport à la période précédente en pourcentages*											
Ogółem	.	+ 14,1	+ 19,1	— 21,9	+ 38,2	— 47,2	+ 63,0	+ 3,5	.	+ 47,2	**Total**
centralne	.	— 3,7	+ 35,3	— 31,7	+ 29,3	— 15,1	+ 51,4	— 0,2	.	+ 43,7	**du centre**
wschodnie	.	— 37,5	+100,0	— 60,0	+350,0	+ 66,7	+290,0	— 26,5	.	+138,4	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	+ 30,9	+ 38,2	— 10,1	+ 80,5	— 71,3	+ 9,6	+ 68,5	.	+ 2,1	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	+ 27,8	+ 43,5	— 9,1	+ 3,3			+ 26,7	.	+ 47,4	**de Silésie**
południowe	.	+ 37,0	— 18,2	— 13,2	+ 45,6	— 69,0	+ 3,6	— 8,9	.	+ 63,0	**du sud**
Miasta większe [a]	.	+ 3,3	+ 71,4	— 21,8	+ 10,1	— 60,8	+ 24,6	+178,0	.	— 12,3	**Grandes villes**
centralne	.	— 5,3	+ 75,3	— 52,6	+ 23,0	— 47,3	— 29,2	+261,8	.	— 9,8	du centre
wschodnie	.	.	— 50,0	+300,0	+250,0	— 78,6	+200,0	+200,0	.	— 37,1	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 38,9	+ 9,1	+175,0	+ 24,2	— 65,1	+106,7	+ 64,3	.	— 58,7	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+100,0	+133,3	— 14,3	— 83,3			+166,7	.	— 25,0	de Silésie
południowe	.	+157,1	+ 83,3	+ 39,4	— 17,4	— 81,6	+142,9	+188,2	.	+ 40,8	du sud
Miasta mniejsze [a]	.	+ 19,8	+ 29,8	— 7,7	+ 52,7	— 67,6	+ 49,7	+ 42,3	.	+ 70,2	**Petites villes**
centralne	.	+ 25,6	+ 36,1	+ 7,5	+ 8,2	— 50,9	+ 40,5	+ 55,9	.	+ 58,7	du centre
wschodnie	.	— 62,5	+200,0	—100,0	—	.	+ 71,4	+ 66,7	.	+415,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+ 20,4	+100,0	— 20,8	+126,2	— 79,0	+ 16,4	+ 91,1	.	+ 11,2	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 23,1	+ 40,0	+ 28,6	+ 61,1			+ 12,5	.	+111,1	de Silésie
południowe	.	+ 26,8	— 17,9	— 9,9	+ 45,1	— 72,0	+116,2	— 12,5	.	+ 87,1	du sud
Powiaty	.	— 1,3	— 0,3	— 38,5	+ 69,8	— 1,8	+ 79,4	— 42,7	.	+ 65,0	**Arrondissements**
centralne	.	— 17,0	+ 10,3	— 47,2	+ 74,1	+ 45,9	+ 73,6	— 41,6	.	+ 61,2	du centre
wschodnie	.	—	—	—	.	+400,0	+380,0	— 59,4	.	+117,9	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 22,2	+ 61,9	— 11,2	+ 26,7	— 40,8	— 31,1	+ 25,9	.	+ 50,0	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+250,0	— 28,6	—100,0	—			— 50,0	.	+ 50,0	de Silésie
południowe	.	+ 38,8	— 33,9	— 39,7	+108,5	— 60,2	+ 84,6	— 51,4	.	+ 45,7	du sud
Województwa	.	.	— 61,7	— 50,0	+122,2	—100,0	—	—	.	.	**Départements**
poznańskie	.	.	+300,0	+ 25,0	+ 60,0	—100,0	—	—	.	.	de Poznań
pomorskie	.	.	— 69,6	— 71,4	+200,0	—100,0	—	—	.	.	de Pomorze

a Obacz uwagę *a* na str. 523.

W r. 1920 ogólna liczba pożyczek w porównaniu z okresem poprzednim rośnie, wówczas gdy, jak to stwierdziliśmy poprzednio, liczba samorządów, korzystających z pożyczek, znacznie spada. Z tego możemy wnioskować, że przeciętnie jeden samorząd zaciągnął w r. 1920 więcej pożyczek, niż w okresie poprzednim. W jakim stosunku znajdowały się sumy, o tem będziemy mówili niżej.

W poszczególnych dzielnicach zmiany były niejednolite: w województwach centralnych, a szczególnie wschodnich liczba pożyczek znacznie spada, w pozostałych zaś rośnie i to dość równomiernie.

W miastach większych liczba pożyczek rośnie mniej niż dla samorządu ogółem, w centralnych zmniejsza się, jak również w województwach poznańskiem i pomorskiem, w pozostałych natomiast rośnie.

W miastach mniejszych odsetek wzrostu pożyczek jest większy niż dla samorządu ogółem. Zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach wschodnich i śląskiem, w pozostałych zaś wzrost.

W powiatowych związkach komunalnych mamy zmniejszenie ogólnej liczby otrzymanych pożyczek, coprawda nieznaczne, przyczem zmniejszenie to możemy stwierdzić w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem, wówczas gdy województwa południowe i śląskie wykazują wzrost, który w ostatniem województwie jest nawet bardzo znaczny.

Rok 1921 wykazuje wzrost liczby otrzymanych pożyczek, nieco większy niż wzrost liczby samorządów, które zaciągały pożyczki, wzrost ten da się stwierdzić we wszystkich województwach z wyjątkiem południowych, w których mamy dość poważne zmniejszenie.

W miastach większych możemy naogół zauważyć zwiększenie liczby otrzymanych pożyczek, daleko większe niż dla samorządu ogółem; zmniejszenie wykazują tylko województwa wschodnie. Maximum w województwie śląskiem wynosi 133,3%.

Miasta mniejsze wykazują również silniejszy wzrost liczby pożyczek niż samorządy ogółem, jednakże różnica nie jest tak znaczna, jak dla miast większych. Zmniejszenie wykazują województwa południowe, pozostałe wzrost i to naogół bardzo znaczny.

W powiatach możemy zaobserwować zmniejszenie, wyrażające się coprawda w bardzo nieznacznym odsetku (0,3%). Tendencja ta przejawia się we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw centralnych oraz poznańskiego i pomorskiego, w ostatnich wzrost jest bardzo znaczny.

Starostwa krajowe wykazują niejednolitą tendencję: liczba pożyczek zmniejsza się w starostwie pomorskiem, natomiast rośnie w poznańskiem.

W r. 1922 liczba pożyczek zaciągniętych spada silniej nawet niż liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki. We wszystkich dzielnicach tendencja jest jednakowa o różnem jednak natężeniu. Najmniejsze zmniejszenie ma województwo śląskie, największe województwa wschodnie.

Miasta większe wykazują zmniejszenie liczby pożyczek, jednakże w trzech dzielnicach: w woj. wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych możemy stwierdzić wzrost nawet bardzo znaczny.

W miastach mniejszych ogólne zmniejszenie da się również zauważyć, jednakże mniejsze niż dla samorządu ogółem, przyczem województwa centralne i śląskie wykazują wzrost, pozostałe zmniejszenie, najwyższe w województwach wschodnich, gdzie liczba pożyczek spada do 0.

W powiatach zmniejszenie liczby otrzymanych pożyczek jest wyższe niż w poprzednio omawianych typach samorządów, przyczem we wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić spadek liczby pożyczek, najwyższy w województwie śląskiem (100%).

W starostwach krajowych ogólna liczba pożyczek zmniejsza się o połowę, jednakże w starostwie poznańskiem rośnie, natomiast obniża się w pomorskiem.

W r. 1923 liczba pożyczek rośnie przeszło dwa razy więcej niż liczba samorządów, korzystających z kredytu. Prawdopodobnie samorządy łatają swe budżety drogą zaciągania nawet niewielkich pożyczek. Tendencja wzrostu przejawia się we wszystkich dzielnicach, najmniej w województwie śląskiem, najwięcej w województwach wschodnich (350,0%).

W miastach większych wzrost liczby pożyczek jest mniejszy niż dla samorządu ogółem. W województwach śląskiem i południowych przytem mamy zmniejszenie, bardzo duże w województwie śląskiem, w pozostałych wzrost, szczególnie wysoki w województwach wschodnich.

W miastach mniejszych ogólna liczba pożyczek rośnie więcej niż w samorządzie ogółem. W województwach wschodnich pozostaje bez zmiany, w pozostałych zaś rośnie, najmniej w województwach centralnych (8,2%), najwięcej w województwach poznańskiem i pomorskiem (126,2%).

Jeszcze silniejszą tendencję wzrostu liczby pożyczek możemy zaobserwować w powiatowych związkach komunalnych, przyczem niezmienione pozostaje tylko województwo śląskie, w pozostałych liczba pożyczek rośnie, i to naogół bardzo znacznie, w województwach wschodnich od 0 do 4.

W starostwach liczba pożyczek rośnie w większym stopniu, szczególnie silny wzrost przejawia się w województwie pomorskiem.

W r. 1924 liczba pożyczek maleje prawie do połowy, t. j. znacznie więcej niż liczba samorządów, zaciągających pożyczki, która zmniejszyła się o 24,9%. Zmniejszenie liczby pożyczek możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem wschodnich, w których liczba pożyczek wzrosła, i to nawet bardzo silnie.

W miastach większych liczba pożyczek zmniejszyła się nawet jeszcze więcej niż w samorządach ogółem, przyczem we wszystkich bez wyjątku dzielnicach możemy stwierdzić zmniejszenie i to bardzo poważne: najmniejsze w województwach centralnych wynosi 47,3%, największe w województwach południowych aż 81,6%.

W miastach mniejszych odsetek zmniejszenia liczby pożyczek jest jeszcze wyższy niż w miastach większych. Jedynie w województwach wschodnich liczba pożyczek rośnie od 0 do 7, w pozostałych maleje i to bardzo silnie, najmniej w województwach centralnych (50,9%).

Inaczej sprawa się przedstawia w powiatowych związkach komunalnych, tu ogólna liczba pożyczek maleje bardzo nieznacznie, zaledwie o 1,8%. W województwach centralnych i wschodnich możemy zaobserwować wzrost i to nawet bardzo znaczny, natomiast w zachodnich i południowych zmniejszenie.

Starostwa krajowe nie zaciągały w r. 1924 wcale pożyczek.

W r. 1925 liczba zaciągniętych pożyczek wzrasta ogromnie (63,0%), więcej więc niż liczba samorządów zaciągających pożyczki (44,1%). We wszystkich dzielnicach możemy zaobserwować wzrost liczby pożyczek: w województwach wschodnich nadzwyczaj silny, dość wysoki w województwach centralnych, względnie zaś nieznaczny w pozostałych dzielnicach.

W miastach większych odsetek wzrostu liczby pożyczek jest znacznie mniejszy niż dla samorządów ogółem, przyczem województwa centralne wykazują spadek, pozostałe natomiast wzrost i to bardzo silny.

Również w miastach mniejszych odsetek pożyczek rośnie mniej niż w samorządach ogółem, chociaż więcej niż w miastach większych. Zmiany te są bardziej równomierne: we wszystkich dzielnicach mamy wzrost, najniższy w województwach zachodnich, najwyższy w południowych.

Bardzo wysoki wzrost, wyższy niż dla samorządów ogółem, możemy stwierdzić w powiatach, jednakże tendencja zmiany liczby pożyczek jest różna: województwa zachodnie wykazują spadek, pozostałe—wzrost, szczególnie silny w województwach wschodnich (380,0%).

W roku 1926 możemy stwierdzić nieznaczny wzrost liczby pożyczek (3,5%), który jest jednak nieco wyższy niż wzrost liczby samorządów zaciągających pożyczki (1,6%). Przebieg zmian liczby pożyczek, zaciągniętych w r. 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, jest w poszczególnych dzielnicach bardzo niejednolity: województwa centralne i południowe wykazują spadek, coprawda niezbyt wielki, w województwach wschodnich jest on już znacznie większy, natomiast w województwie śląskiem a szczególnie poznańskiem i pomorskiem mamy wzrost, i to dość znaczny.

Bardzo silnie odbiegają od tendencji, stwierdzonej dla samorządów ogółem miasta większe, które wykazują bardzo silny wzrost pożyczek, zaciągniętych w r. 1926 (178,0%), przyczem we wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić wzrost, najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (64,3%), najwyższy w województwach centralnych (261,8%).

W miastach mniejszych zwiększenie liczby pożyczek jest daleko słabsze niż w miastach większych (42,3%), przyczem w województwach południowych mamy nawet zmniejszenie, w pozostałych wzrost, najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Powiatowe związki komunalne natomiast wykazują bardzo silny spadek pożyczek, który przejawia się we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego, w których mamy wzrost względnie nawet wysoki (25,9%).

Rok 1927/28 wykazuje wzrost, i to bardzo silny pożyczek zaciągniętych, nieco wyższy niż wzrost liczby samorządów, korzystających z pożyczek (41,0%). We wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić tendencję do wzrostu, najniższą w województwach poznańskiem i pomorskiem (2,1%), najwyższą w województwach wschodnich (138,4%). Skala więc wahań jest bardzo znaczna.

Tak samo jak w r. 1926 miasta większe bardzo silnie wyróżniają się w porównaniu z ogólną tendencją dla samorządów, z tą jednak różnicą, że wówczas, odwrotnie do ogólnej tendencji, wykazywały wzrost, a w 1927/28 zmniejszenie liczby pożyczek, tak w sumach dla Polski, jak i dla 4 dzielnic, jedynie w województwach południowych możemy stwierdzić zwiększenie liczby pożyczek.

Miasta mniejsze ulegają tej samej tendencji, co samorządy ogółem. We wszystkich dzielnicach mamy wzrost i to naogół bardzo znaczny, z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego (11,2%).

Również powiaty wykazują silny wzrost liczby pożyczek, dość jednolity we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw wschodnich, które wyróżniają się nadzwyczaj wysokim odsetkiem wzrostu (117,9%).

Uogólniając możemy powiedzieć, że liczba pożyczek miała tendencję dość zbliżoną do tendencji wykazywanej przez liczbę samorządów, korzystających z pożyczek, jednakże istnieją poważne odchylenia tak co do intensywności zmian, jak również i co do kierunku zmian. Weźmy chociażby r. 1920, w którym liczba samorządów, korzystających z pożyczek, silnie maleje, a liczba pożyczek wzrasta.

Kwoty pożyczek, zaciągniętych w poszczególnych okresach, zostały przez nas przeliczone według przeciętnych kursów w odnośnym okresie na dolary Stanów Zjednoczonych A. P. a następnie na złote obecne, t. j. według rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. Analogicznie przeliczyliśmy również i dane za rok 1924 i 1925, gdyż złote z tych lat nie są równe złotym obecnym. Chociaż w roku 1926 wartość złotych w poszczególnych miesiącach wahała się dość znacznie, jednakże przeciętny roczny kurs jest dość zbliżony do wartości obecnej złotego (za jeden dolar płacono przeciętnie w 1926 r. 8.90 zł., a według obecnego parytetu — 1 dolar = 8,91 złotego). Ma się rozumieć, tak obliczone kwoty nie przedstawiają nam realnej wartości sum otrzymanych w poszczególnych okresach, szczególnie jeżeli weźmiemy pod uwagę, że wewnętrzna wartość nabywcza naszego pieniądza zmieniała się nieco inaczej, niż wartość wyrażona w złocie lub w walucie obcej. Z tych względów liczby przez nas podane nie mogą być uważane za ścisłe, a jedynie za przybliżone.

Zestawienie sumy pożyczek, zaciągniętych w czasie od 1. XI 1918 do 31. III 1928 roku podajemy poniżej:

Kwoty pożyczek, zaciągniętych przez samorządy

Montant des emprunts contractés par les administrations autonomes

Tysiące złotych — *Milliers de zlotys* 1918—1928

Wyszczególnienie	I.XI 1918—31.XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	I.I—31.III 1927	I.IV 1927—31.III 1928	Spécification
Ogółem .	**215 816**	**55 785**	**18 104**	**15 436**	**13 066**	**20 423**	**102 476**	**59 995**	**12 544**	**230 432**	**Total**
centralne . . .	**136 302**	**36 616**	**8 700**	**6 904**	**2 779**	**8 928**	**73 846**	**36 265**	**6 914**	**172 566**	**du centre**
wschodnie . .	**115**	**976**	**660**	**182**	**201**	**757**	**3 565**	**1 996**	**680**	**9 457**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie . .	**52 583**	**9 509**	**3 984**	**4 936**	**3 061**	**7 128**	**6 235**	**12 627**	**3 666**	**19 552**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**2 604**	**1 735**	**891**	**219**	**191**		**2 381**	**2 663**	**198**	**6 038**	**de Silésie**
południowe . .	**24 212**	**6 949**	**3 869**	**3 195**	**6 834**	**3 610**	**16 449**	**6 444**	**1 086**	**22 819**	**du sud**
Miasta większe[a]	**138 360**	**42 662**	**13 210**	**8 038**	**8 493**	**9 599**	**77 658**	**43 045**	**6 332**	**171 299**	**Grandes villes**
centralne . .	110 076	31 743	7 158	3 902	1 163	2 691	60 992	27 637	3 739	139 714	du centre
wschodnie . .	—	966	624	182	196	172	638	1 286	341	2 945	de l'est
poznańskie i pomorskie .	10 878	4 668	1 479	1 303	919	5 308	4 156	8 804	1 523	9 266	de Poznań et de Pomorze
śląskie	10	1 204	535	153	96		888	785	—	2 200	de Silésie
południowe .	17 396	4 081	3 414	2 498	6 119	1 428	10 984	4 533	729	17 174	du sud
Miasta mniejsze[a]	**15 061**	**4 815**	**1 988**	**3 433**	**2 498**	**3 569**	**7 267**	**8 111**	**3 188**	**26 726**	**Petites villes**
centralne . .	5 031	1 543	517	1 038	421	1 772	1 453	1 722	616	10 007	du centre
wschodnie . .	115	10	36	—	—	84	53	186	170	2 672	de l'est
poznańskie i pomorskie .	2 509	726	740	1 747	1 538	738	1 606	3 054	1 892	7 400	de Poznań et de Pomorze
śląskie	2 400	292	347	66	95		1 237	1 818	198	2 938	de Silésie
południowe .	5 006	2 244	348	582	444	975	2 918	1 331	312	3 709	du sud
Powiaty	**62 395**	**7 395**	**2 318**	**2 594**	**1 594**	**7 255**	**17 551**	**8 839**	**3 024**	**31 388**	**Arrondissements**
centralne . .	21 195	3 330	1 025	1 964	1 195	4 465	11 401	6 906	2 559	22 845	du centre
wschodnie . .	—	—	—	—	5	501	2 874	524	169	3 840	de l'est
poznańskie i pomorskie .	39 196	3 202	1 177	515	123	1 082	473	769	251	1 867	de Poznań et de Pomorze
śląskie	194	239	9	—	—		256	60	—	900	de Silésie
południowe .	1 810	624	107	115	271	1 207	2 547	580	45	1 936	du sud
Województwa .	**—**	**913**	**588**	**1 371**	**481**	**—**	**—**	**—**	**—**	**1 019**	**Départements**
poznańskie . .	—	1	178	842	184	—	—	—	—	1 019	de Poznań
pomorskie . .	—	912	410	529	297	—	—	—	—	—	de Pomorze

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918—31. XII 1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1. I—31. III 1927	1. IV 1927—31. III 1928	Spécification
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach *Changements par rapport à la période précédente en pourcentages*											
Ogółem	.	— 74,2	— 67,6	— 14,7	— 15,4	+ 56,3	+401,8	— 35,0	.	+ 284,1	**Total**
centralne	.	— 73,1	— 76,2	— 20,7	— 59,8	+221,3	+727,1	— 45,5	.	+ 389,3	**du centre**
wschodnie	.	+ 748,7	— 32,6	— 72,4	+ 10,4	+276,6	+370,9	— 37,9	.	+ 373,8	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	— 81,9	— 58,1	+ 23,9	— 38,0	+119,2	+20,9	+124,8	.	+ 54,8	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	— 33,4	— 48,7	— 75,5	— 12,8			+ 24,1	.	+ 126,7	**de Silésie**
południowe	.	— 71,3	— 44,3	— 17,4	+113,9	— 47,2	+355,7	— 56,5	.	+ 254,1	**du sud**
Miasta większe[a]	.	— 69,2	— 69,0	— 39,2	+ 5,7	+ 13,0	+709,0	— 38,5	.	+ 297,9	**Grandes villes**
centralne	.	— 71,2	— 77,5	— 45,5	— 70,2	+131,4	+2166,5	— 48,9	.	+ 405,5	du centre
wschodnie	.	.	— 35,4	— 70,8	+ 7,7	— 12,2	+ 270,9	+123,7	.	+ 129,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 57,1	— 68,3	— 11,9	— 29,5	+422,9	— 5,0	+135,1	.	+ 5,2	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+11940,0	— 55,6	— 71,4	— 37,3			— 1,9	.	+ 180,3	de Silésie
południowe	.	— 76,5	— 16,4	— 26,9	+144,9	— 76,7	+669,2	— 54,2	.	+ 278,9	du sud
Miasta mniejsze[a]	.	— 68,0	— 58,7	+ 72,7	— 27,2	+ 42,9	+103,6	+ 23,9	.	+ 229,5	**Petites villes**
centralne	.	— 69,3	— 66,5	+100,8	— 59,4	+320,9	— 18,0	+ 31,6	.	+ 481,1	du centre
wschodnie	.	— 91,3	+ 260,0	—100,0	—	.	— 36,9	+287,5	.	+1336,6	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 71,1	+ 1,9	+136,1	— 12,0	— 54,8	+285,2	+111,1	.	+ 142,3	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 87,8	+ 18,8	— 81,0	+ 43,9			+ 63,2	.	+ 61,6	de Silésie
południowe	.	— 55,2	— 89,6	+ 67,2	— 23,7	+119,6	+199,3	— 50,1	.	+ 182,5	du sud
Powiaty	.	— 88,2	— 68,7	+ 11,9	— 38,6	+355,1	+141,9	— 44,1	.	+ 255,1	**Arrondissements**
centralne	.	— 84,3	— 69,2	+ 91,6	— 39,2	+273,6	+155,4	— 32,8	.	+ 230,8	du centre
wschodnie	.	—	—	—	.	+9902,0	+473,7	— 79,8	.	+ 632,8	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 91,8	— 63,3	— 56,3	— 76,1	+779,7	—32,6	+ 80,5	.	+ 142,8	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+ 23,2	— 96,2	—100,0	—			— 74,0	.	+1400,0	de Silésie
południowe	.	— 65,5	— 82,9	+ 7,5	—135,6	+345,4	+111,0	— 74,7	.	+ 233,8	du sud
Województwa	.	.	— 35,6	+133,2	— 64,9	—100,0	—	—	.	.	**Départements**
poznańskie	.	.	+17700,0	+373,0	— 78,0	—100,0	—	—	.	.	de Poznań
pomorskie	.	.	— 55,1	+ 29,0	— 43,9	—100,0	—	—	.	.	de Pomorze

a Obacz uwagę *a* na str. 523.

We wszystkich latach największa część pożyczek zaciągniętych przypada na miasta większe. Drugie miejsce w latach od 1. XI 1918 do 31. XII 1919, 1920, 1921, 1924, 1925, 1926 i 1927/28 zajmują powiatowe związki komunalne, a w latach 1922, 1923 i w I kwartale 1927 r. — miasta mniejsze. W pozostałych zaś latach miasta te zajmują trzecie miejsce. Najmniej pożyczek zaciągnęły starostwa krajowe.

Pożyczki, zaciągnięte w r. 1920, w sumie dla Polski są daleko mniejsze niż pożyczki, zaciągnięte w okresie od 1. XI 1918 do 31. XII 1919 r. We wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem wschodnich, możemy zaobserwować bardzo silne zmniejszenie, najniższe w województwie śląskiem. W województwach wschodnich natomiast wzrost pożyczek, zaciągniętych w tym roku, jest bardzo wysoki, kwoty jednak są względnie minimalne i wysoki odsetek powstaje wskutek minimalnych sum pożyczek, przypadających na województwa wschodnie w okresie od 1. XI 1918—31. XII 1919 roku.

W miastach większych pożyczki zmniejszają się nieco mniej niż dla samorządu ogółem. W województwie śląskiem zwiększają się bardzo poważnie, jednak faktyczny wzrost w liczbach bezwzględnych nie jest wielki, a wzrost procentowy został spowodowany minimalną kwotą pożyczek (10 tys.), zaciągniętych w okresie poprzednim. W województwach wschodnich również możemy stwierdzić wzrost od zera do 966 tys., w pozostałych dzielnicach mamy zmniejszenie przekra-

czające wszędzie połowę pożyczek, zaciągniętych w okresie poprzednim.

W miastach mniejszych zmniejszenie jest również nieco mniejsze niż dla samorządu ogółem. We wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić zmniejszenie: minimalne w województwach południowych, a najwyższe w województwach wschodnich. Powiaty wykazują zmniejszenie silniejsze niż ogółem samorząd, jedynie w województwach wschodnich, w których nie było samorządu powiatowego, pożyczki pozostają równe zeru, wzrost wykazuje województwo śląskie, pozostałe zaś zmniejszenie i to bardzo poważne.

Starostwa krajowe zaciągnęły w 1920 r. pożyczki na 102 tys., wówczas gdy w okresie poprzednim nie miały ich wcale.

W roku 1921 suma zaciągniętych pożyczek, w porównaniu z rokiem poprzednim, zmniejsza się (67,6%). We wszystkich dzielnicach możemy zaobserwować zmniejszenie: maximum w województwach centralnych wynosi 76,2%, minimum w województwach wschodnich—32,6%.

Miasta większe wykazują nieco silniejsze zmniejszenie sumy zaciągniętych pożyczek: maximum przypada na województwa centralne, minimum—na województwa południowe.

W miastach mniejszych zmniejszenie sumy zaciągniętych pożyczek w roku 1921 jest względnie mniejsze niż dla samorządu ogółem. Wahania zmniejszenia są daleko silniejsze niż dla samorządu ogółem i dla miast większych: minimum w województwach południowych (—89,6 %), maximum w województwach wschodnich (+260,0%).

W powiatach zmniejszenie sum zaciągniętych pożyczek jest nieco większe niż dla samorządu ogółem. W województwach wschodnich niema wcale zaciągniętych pożyczek tak w tym roku, jak i w poprzednim. Wszystkie województwa wykazują zmniejszenie, szczególnie silne w województwie śląskiem.

Starostwa krajowe wykazują zmniejszenie, natomiast w starostwie poznańskiem pożyczki zaciągnięte rosną od 1 do 178 tys. złotych.

W roku 1922 suma zaciągniętych pożyczek nieco się zmniejsza, przyczem zmniejszenie można zaobserwować we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego, które wykazują wzrost. Największy spadek da się stwierdzić w województwie śląskiem.

W miastach większych zmniejszenie pożyczek, zaciągniętych w tym roku, jest przeszło dwa razy wyższe niż dla samorządu ogółem, przyczem zmniejszenie możemy zaobserwować we wszystkich bez wyjątku dzielnicach, najmniejsze w województwach poznańskiem i pomorskiem, największe w województwie śląskiem.

W miastach mniejszych natomiast widzimy wzrost i to bardzo poważny sumy pożyczek, zaciągniętych w 1922 roku, w porównaniu z rokiem poprzednim. Wahania są bardzo znaczne. Województwa wschodnie wykazują spadek o 100%, poza tem spadek da się również stwierdzić w województwie śląskiem, w pozostałych mamy wzrost, najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (136,1%).

Również w powiatach suma pożyczek otrzymanych w roku 1922 jest wyższa. Wahania są również niejednolite, zmniejszenie możemy stwierdzić w województwie poznańskiem i pomorskiem, a szczególnie duże, bo o 100% w województwie śląskiem. Wzrost natomiast wykazują województwa południowe nieznaczny, a bardzo wysoki województwa centralne.

W starostwach krajowych wzrost jest wysoki, szczególnie w starostwie poznańskiem.

W roku 1923 ogólna suma pożyczek zaciągniętych zmniejsza się w dalszym ciągu, przyczem jednak w województwach wschodnich, a szczególnie w południowych rośnie, a tylko w pozostałych spada, najwięcej w województwach centralnych.

W miastach większych suma pożyczek otrzymanych jest nieco wyższa; zwiększenie da się stwierdzić w województwach wschodnich i bardzo silne w województwach południowych, w pozostałych zaś zmniejszenie, szczególnie silne w województwach centralnych.

Natomiast w miastach mniejszych ogólna suma pożyczek, otrzymanych w roku 1923, zmniejsza się więcej niż dla samorządu ogółem, przyczem tylko w województwie śląskiem wzrasta, i to dość znacznie, w pozostałych zaś zmniejsza się.

W powiatowych związkach komunalnych zmniejszenie kwot, otrzymanych w roku 1923, jest jeszcze względnie większe niż nawet w miastach mniejszych. W województwie

śląskiem, tak jak w roku poprzednim, nie zaciągano wcale pożyczek, natomiast poważne zmniejszenie możemy stwierdzić w pozostałych województwach, z wyjątkiem woj. wschodnich, w których kwota pożyczek rośnie od 0 do 5 tys. zł.

Starostwa krajowe wykazują spadek sumy pożyczek jeszcze wyższy niż w powiatowych związkach komunalnych, szczególnie silny w starostwie poznańskiem.

Rok 1924—stabilizacji waluty—wpłynął na zwiększenie wartości kwot otrzymanych drogą kredytu i to nawet w dość poważnym stopniu (56,3%), jednakże w województwach południowych możemy stwierdzić zmniejszenie sum otrzymanych pożyczek, i to dość znaczne, wówczas gdy w pozostałych dzielnicach wzrost jest bardzo silny, minimalny w województwach zachodnich (119,2%). Jak stwierdziliśmy wyżej liczba samorządów i pożyczek natomiast silnie się zmniejszyła, a więc wzrosła przeciętna kwota pożyczek.

W miastach większych mamy mniejszy wzrost kwot pożyczek otrzymanych niż dla samorządu ogółem, przyczem zmniejszeniu uległy kwoty zaciągnięte nie tylko przez województwa południowe, lecz również przez województwa wschodnie, coprawda względnie nieznacznie, w pozostałych dzielnicach mamy wzrost, i to bardzo silny.

W miastach mniejszych wzrost pożyczek zaciągniętych jest znacznie większy niż w miastach większych, lecz nieco mniejszy niż dla samorządu ogółem, jednakże województwa zachodnie wykazują zmniejszenie, i to bardzo poważne, w pozostałych mamy wzrost, w województwach wschodnich od 0 do 84 tys. zł.

Nadzwyczaj wysoki wzrost możemy zaobserwować w powiatowych związkach komunalnych, prawie 7 razy wyższy niż dla samorządu ogółem, we wszystkich przytem dzielnicach wzrost ten jest bardzo silny, najniższy w województwach centralnych (273, 6%), najwyższy w województwach wschodnich (9902,2%). W starostwach krajowych pożyczki zaciągnięte w roku 1924 spadły do zera.

Stabilizacja waluty odbiła się więc bardzo niejednolicie na poszczególnych dzielnicach i typach samorządu, przyczem naogół rozpowszechnienie pożyczek się zmniejsza, natomiast sumy rosną, te więc samorządy, które korzystały z kredytu, korzystają bardziej intensywnie niż w 1923 r.

W roku 1925 wzrost pożyczek otrzymanych przez samorządy jest rekordowy, suma pożyczek zwiększyła się przeszło 5-ciokrotnie. Wahania jednak wzrostu są w poszczególnych dzielnicach bardzo silne: względnie nieznaczny wzrost wykazują województwa zachodnie (20,9%), najwyższy województwa centralne (727,1%).

Zwiększenie sumy pożyczek, zaciągniętych w roku 1925, w miastach większych jest jeszcze silniejsze niż dla samorządu ogółem, jednakże i wahania są daleko większe. Województwa zachodnie wykazują zmniejszenie, coprawda nieznaczne (5,0%), najwyższy wzrost możemy stwierdzić w województwach centralnych (2166,5%).

Znacznie słabszy wzrost, prawie 4 razy mniejszy niż dla samorządu ogółem, możemy stwierdzić w miastach mniejszych, przyczem województwa centralne i wschodnie wykazują spadek sumy zaciągniętych pożyczek, pozostałe wzrost, i to bardzo duży.

Również tempo wzrostu długów w powiatach, w porównaniu z rokiem poprzednim, osłabło i jest w roku 1925 niższe od wzrostu dla samorządu ogółem. Województwa zachodnie wykazują spadek, i to względnie duży, pozostałe wzrost, najwyższy w województwach wschodnich.

Starostwa krajowe nie zaciągały w tym roku, tak samo jak w roku poprzednim, żadnych pożyczek.

Charakterystycznem jest, że samorządy województw zachodnich naogół najmniej wykorzystały pomyślną konjunkturę w zaciąganiu pożyczek w 1925 r., jaka się układała dla pozostałych dzielnic.

W roku 1926 wzrost pożyczek otrzymanych przekształca się w ich spadek, i to dość znaczny, dla Polski ogółem 35,0%. W poszczególnych dzielnicach jednak, w województwie śląskiem oraz poznańskiem i pomorskiem mamy wzrost, w ostatnich nawet bardzo duży, i tylko w pozostałych dzielnicach możemy stwierdzić spadek.

W miastach większych zmniejszenie sumy pożyczek jest nieco większe niż dla samorządu ogółem, przyczem w województwach wschodnich i zachodnich mamy wzrost, w województwie śląskiem nieznaczny spadek, a znacznie większy w pozostałych dwóch dzielnicach.

Miasta mniejsze wykazują nie spadek, a wzrost kwot otrzymanych pożyczek, przyczem we wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić wzrost z wyjątkiem województw południowych, w których spadek pożyczek jest dość poważny.

W powiatowych związkach komunalnych zmniejszenie sum otrzymanych pożyczek jest większe niż dla samorządu ogółem, w województwach poznańskiem i pomorskiem kwoty są wyższe niż w roku poprzednim.

Ciekawem jest, że województwa poznańskie i pomorskie wyróżniają się od pozostałych województw. We wszystkich typach samorządu mamy wzrost pożyczek zaciągniętych, wówczas gdy naogół, z wyjątkiem miast mniejszych, zmniejszenie. Trudno jest nam stwierdzić przyczyny, na skutek której tendencja zmian dla województw zachodnich była inna niż w pozostałych dzielnicach.

Kwoty pożyczek, zaciągniętych w roku 1927/28, są znacznie większe niż w roku 1926 (284,1%). Wzrost możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach: najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem (54,8%), najwyższy w województwach centralnych (389,3%).

Miasta większe wykazują prawie taki sam, nieco jednak wyższy wzrost sumy zaciągniętych pożyczek, niż samorząd ogółem; wahania w poszczególnych dzielnicach są daleko większe: najmniejszy wzrost w województwach poznańskiem i pomorskiem wynosi 5,2%, najwyższy w województwach centralnych—405,5%.

W miastach mniejszych tendencja wzrostu jest nieco słabsza, a wahania większe niż dla samorządu ogółem: najniższy wzrost możemy stwierdzić w województwie śląskiem (61,6%), najwyższy w województwach wschodnich (1336,6%).

Powiatowe związki komunalne wykazują wzrost nieco niższy niż samorząd ogółem: minimum wzrostu przypada na województwa poznańskie i pomorskie (142,8%), maximum na województwo śląskie ((1400,0%).

Naogół możemy powiedzieć, że rok 1927/28 był dla samorządów bardziej pomyślny z punktu widzenia kwot otrzymanych pożyczek, gdyż suma długów, zaciągniętych w tym roku, była wyższa od największej w latach przez nas zanalizowanych, w roku 1925 przeszło dwukrotnie. Pomyślny układ roku 1927/28 staje się szczególnie jasnym, jeżeli porównamy sumę pożyczek, zaciągniętych w roku 1927/28, z rokiem 1926, jak to uczyniliśmy wyżej. Należy również zaznaczyć, że najwięcej wykorzystały bardziej pomyślną konjunkturę miasta większe.

Bardziej szczegółowe dane dla samorządów ogółem, które zaciągnęły pożyczki w r. 1927/28, podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki
Nombre des administrations autonomes ayant contracté les emprunts

Ogólne zestawienie — Relevé général

1927/28

Województwa *Départements*	Liczba samorządów *Nombre*	% do ogółu samorządów % *du total des administrations*
Ogółem — Total	**454**	**51,3**
M. st. Warszawa . . . . . *Ville de Varsovie*	1	100,0
Warszawa	59	72,0
Łódź	38	64,4
Kielce	41	71,9
Lublin	37	71,2
Białystok	30	47,6
Wilno	17	77,3
Nowogródek	12	80,0
Polesie	18	69,2
Wołyń	15	51,7
Poznań	61	39,9
Pomorze	26	50,0
Śląsk	11	42,3
Kraków	35	49,3
Lwów	27	31,8
Stanisławów	13	31,0
Tarnopol	13	26,5

W roku 1927/28 nieco więcej niż połowa samorządów zaciągnęła pożyczki. Największy odsetek samorządów mamy w województwie nowogródzkiem, a najmniejszy w województwie tarnopolskiem. Wysokie naogół odsetki możemy zaobserwować w województwach centralnych i wschodnich, z pośród nich wyróżnia się tylko województwo białostockie względnie niskim odsetkiem, niższym niż dla wszystkich samorządów ogółem. W województwach zachodnich wszystkie bez wyjątku samorządy mają odsetki niższe niż ogółem dla Polski. Najniższe naogół odsetki możemy stwierdzić w województwach południowych.

Dane dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców zawiera następujące zestawienie:

Liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki
Nombre des administrations autonomes ayant contracté les emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Województwa *Départements*	Liczba samorządów *Nombre*	% do ogółu samorządów % *du total des administrations*
Ogółem — Total	**47**	**94,0**
M. st. Warszawa . . . . . *Ville de Varsovie*	1	100,0
Warszawa	3	100,0

(dok.—fin)

Województwa *Départements*	Liczba samorządów *Nombre*	% do ogółu samorządów % *du total des administrations*
Łódź	6	85,7
Kielce	8	100,0
Lublin	3	100,0
Białystok	3	100,0
Wilno	1	100,0
Polesie	1	50,0
Wołyń	3	100,0
Poznań	4	100,0
Pomorze	2	100,0
Śląsk	2	100,0
Kraków	3	100,0
Lwów	3	75,0
Stanisławów	3	100,0
Tarnopol	1	100,0

Odsetki miast, które zaciągnęły pożyczki w omawianym okresie, są wyższe niż dla samorządów ogółem.

W okresie 1927/28 wszystkie miasta województw: warszawskiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wileńskiego, wołyńskiego, poznańskiego, pomorskiego, śląskiego, krakowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego zaciągnęły pożyczki, tylko więc w województwach łódzkiem, poleskiem i lwowskiem część miast nie udawała się w tym roku na drogę kredytu.

Zestawienie dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki
Nombre des administrations autonomes ayant contracté les emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców
Villes jusqu'à 20 000 habitants

1927/28

Województwa *Départements*	Liczba samorządów *Nombre*	% do ogółu samorządów % *du total des administrations*
Ogółem — Total	**252**	**43,6**
Warszawa	36	64,3
Łódź	21	53,8
Kielce	18	56,3
Lublin	17	56,7
Białystok	16	34,0
Wilno	8	61,5
Nowogródek	5	62,5
Polesie	10	71,4
Wołyń	4	25,0
Poznań	44	38,6
Pomorze	13	41,9
Śląsk	6	37,5
Kraków	23	47,9
Lwów	17	30,4
Stanisławów	5	20,0
Tarnopol	9	27,3

Najwyższy odsetek miast, zaciągających pożyczki, możemy stwierdzić w województwie poleskiem, najniższy w województwie stanisławowskiem. Najwyższy odsetek mają województwa wschodnie z wyjątkiem województwa wołyńskiego, w którem odsetek jest znacznie niższy, niż w sumie dla Polski. Wysokie również odsetki mają województwa centralne, wyższe niż województwa zachodnie. Względnie najniższe odsetki możemy stwierdzić w województwach południowych.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych o liczbie samorządów, które zaciągnęły pożyczki, przedstawia się, jak następuje:

Liczba samorządów, które zaciągnęły pożyczki
Nombre des administrations autonomes ayant contracté les emprunts

Powiatowe związki komunalne
Unions communales d'arrondissements

1927/28

Województwa *Départements*	Liczba samorządów *Nombre*	% do ogółu samorządów % *du total des administrations*
Ogółem — Total	**154**	**60,6**
Warszawa	20	87,0
Łódź	11	84,6
Kielce	15	88,2
Lublin	17	89,5
Białystok	11	84,6
Wilno	8	100,0
Nowogródek	7	100,0
Polesie	7	70,0
Wołyń	8	80,0
Poznań	12	35,3
Pomorze	11	61,1
Śląsk	3	37,5
Kraków	9	45,0
Lwów	7	28,0
Stanisławów	5	35,7
Tarnopol	3	20,0

W r. 1927/28 odsetek powiatów zaciągających pożyczki jest wyższy niż odnośny odsetek dla samorządów ogółem, a także niż odsetek dla miast do 20 tys. mieszkańców, natomiast jest niższy od odsetka dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców.

W województwach wileńskiem i nowogródzkiem wszystkie powiaty zaciągnęły pożyczki, najmniej zaś w województwie tarnopolskiem. W województwach centralnych mamy wysokie odsetki, minimum wynosi 84,6% w województwach łódzkiem i białostockiem. W województwach wschodnich wahania są wyższe: dwa województwa — wileńskie i nowogródzkie mają 100%, dwa — wołyńskie i poleskie znacznie niższy odsetek,

jednakże wyższy niż w województwach zachodnich i południowych. W tych ostatnich odsetek powiatów, zaciągających pożyczki, jest naogół najniższy.

Starostwa krajowe nie zaciągały pożyczek w pierwszym kwartale 1927 r., natomiast w roku 1927/28 pożyczki zaciągało starostwo krajowe w Poznaniu.

Zestawienie ogólne liczby pożyczek, zaciągniętych przez uwzględnione samorządy w 1927/28 r., podajemy poniżej:

Liczba pożyczek, zaciągniętych przez samorządy
Nombre des emprunts contractés par les administrations autonomes

1927/28

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes*: ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total . .	**1 431**	**222**	**664**	**543**	**2**
M. st. Warszawa . *Ville de Varsovie*	12	12	—	—	—
Warszawa . . .	207	19	112	76	—
Łódź	134	29	73	32	—
Kielce	135	30	35	70	—
Lublin	191	7	47	137	—
Białystok	77	14	25	38	—
Wilno	47	4	26	17	—
Nowogródek . .	50	—	11	39	—
Polesie	72	2	51	19	—
Wołyń	36	11	15	10	—
Poznań	135	11	91	31	2
Pomorze	56	8	28	20	—
Śląsk	28	6	19	3	—
Kraków	117	44	62	11	—
Lwów	73	12	38	23	—
Stanisławów . .	36	11	12	13	—
Tarnopol	25	2	19	4	—

W sumie dla Polski samorządy zaciągnęły względnie bardzo znaczną liczbę pożyczek. Najwięcej z poszczególnych rodzajów samorządów zaciągały miasta mniejsze, na które przypada 46,4% pożyczek zaciągniętych, drugiemi zkolei są powiatowe związki komunalne—38,0%, trzecie miejsce przypada na miasta większe—15,5%. Województwa, a właściwie starostwa krajowe zaciągnęły tylko dwie pożyczki.

Z poszczególnych województw największą liczbę pożyczek zaciągnęły samorządy województw warszawskiego i lubelskiego, następnie kieleckiego i poznańskiego (jednakowe liczby) łódzkiego i krakowskiego. W pozostałych województwach suma pożyczek jest niższa od 100, najmniej pożyczek zaciągnęły samorządy województwa tarnopolskiego, nie licząc m. st. Warszawy.

Z miast większych największą liczbę pożyczek możemy stwierdzić w miastach województwa krakowskiego, następnie kieleckiego, łódzkiego, a najmniejszą, nie licząc województwa nowogródzkiego, w którem wcale niema miast, liczących powyżej 20 tys. mieszkańców, mamy w województwach poleskiem i tarnopolskiem, po 2 w każdem województwie.

Mniejsze miasta wykazują największą liczbę pożyczek w województwie warszawskiem, następnie w poznańskiem, łódzkiem, krakowskiem i poleskiem, w pozostałych liczba ich jest mniejsza od 50, najmniejszą możemy stwierdzić w województwie nowogródzkiem.

Z powiatowych związków komunalnych najwięcej pożyczek zaciągnęły powiaty województwa lubelskiego, następnie powiaty województw warszawskiego, kieleckiego, w pozostałych zaś powiatach liczba pożyczek jest niższa od 50, najniższa w województwie śląskiem (3), następnie w województwie tarnopolskiem.

Dla porównania jak wielką była liczba pożyczek, zaciągniętych w r. 1927/28, w zestawieniu z ich liczbą na początku roku 1927, obliczyliśmy odpowiednie stosunki procentowe, które podajemy poniżej:

Liczba pożyczek, zaciągniętych w 1927/28 w odsetkach pożyczek, ciążących w dn. 1.I 1927

Nombre des emprunts contractés en 1927/28 pour cent de l'état des emprunts au 1.I 1927

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes*: ponad 20000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total .	**39,9**	**34,5**	**42,8**	**40,4**	**4,3**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	63,2	63,2	—	—	—
Warszawa . . .	50,2	46,3	67,1	37,3	—
Łódź	42,5	24,8	76,8	31,1	—
Kielce	48,4	36,1	102,9	43,2	—
Lublin	94,6	26,9	77,0	119,1	—
Białystok	98,7	140,0	178,6	70,4	—
Wilno	151,6	36,4	325,0	141,7	—
Nowogródek . . .	185.2	—	157,1	195,0	—
Polesie	276,9	15,4	728,6	316,7	—
Wołyń	116,1	91,7	375,0	66,7	—
Poznań	15,7	20,0	16,8	13,0	8,0
Pomorze	16,0	19,5	13,1	27,4	—
Śląsk	18,8	54,5	16,2	14,3	—
Kraków	44,7	65,7	66,7	10,8	—
Lwów	26,0	17,1	36,2	21,7	—
Stanisławów . .	31,9	18,3	92,3	32,5	—
Tarnopol	16,7	28,6	27,5	5,4	—

Dla samorządów ogółem liczba pożyczek, zaciągniętych w jednym roku 1927/28, w stosunku do liczby ciążących w dn. 1. I 1927 r., jest względnie bardzo znaczna, równa prawie $^2/_5$. Największy odsetek możemy stwierdzić w województwach wschodnich, gdzie znajduje się maximum w woj. poleskiem 276,9%. Również dość wysokie odsetki są w województwach centralnych, najwyższy w województwie białostockiem, najniższy w województwie łódzkiem. Naogół nieco niższe odsetki możemy stwierdzić w województwach południowych, najwyższy w województwie krakowskiem, najniższy w województwie tarnopolskiem. Względnie niewiele pożyczek w stosunku do stanu na początku 1927 r. zaciągnęły samorządy województw zachodnich, najwyższy odsetek w województwie śląskiem wynosi 18,8%, w województwach pozostałych odsetki są dość zbliżone do powyższego.

W miastach większych względnie najwięcej pożyczek zaciągnęły miasta województwa białostockiego, następnie wołyńskiego, najmniej, nie licząc woj. nowogródzkiego, miasta województwa poleskiego, dalej lwowskiego i stanisławowskiego.

W miastach mniejszych bardzo wysoki odsetek możemy stwierdzić dla województw wschodnich, najwyższy w województwie poleskiem (728,6%), jest to maximum dla całej Polski i najniższy w województwie nowogródzkiem (157,1%). Znaczny odsetek mamy w województwach centralnych, przyczem najbardziej wysokim odsetkiem wyróżnia się województwo białostockie. Naogół województwa południowe mają niski odsetek, chociaż w województwie stanisławowskiem jest on dość znaczny. Najmniejszy możemy zaobserwować w województwach zachodnich, na które przypada minimum (13,1%) w województwie pomorskiem.

Powiatowe związki komunalne wykazują również wysoki odsetek, maximum w województwie poleskiem, minimum w tej dzielnicy w województwie wołyńskiem. Dość wysokie odsetki mamy w województwach centralnych, wyróżnia się szczególnie silnie województwo lubelskie. W województwach południowych wahania są bardzo silne, na województwo tarnopolskie przypada minimum (5,4%). Bardziej równomierne są odsetki w województwach zachodnich.

Starostwa krajowe wykazują niewielką liczbę pożyczek, zaciągniętych w r. 1927/28, w porównaniu ze stanem na początku r. 1927.

Zestawienie kwot pożyczek, uzyskanych przez samorządy w omawianym obecnie okresie, podajemy poniżej:

Kwoty pożyczek, zaciągniętych przez samorządy

Montant des emprunts contractés par les administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach zadłużenia z dn. 1.I 1927 r. *P. c. de l'endettement au 1.I 1927*
Ogółem — Total	**230 432**	**79,4**
M. st. Warszawa . . . . . *Ville de Varsovie*	119 182	184,0
Warszawa	17 583	234,2
Łódź	6 847	21,4
Kielce	14 655	21,7
Lublin	9 115	116,7
Białystok	5 184	300,5
Wilno	2 344	16,7
Nowogródek	2 944	660,1
Polesie	2 346	331,8
Wołyń	1 823	492,7
Poznań	14 648	41,6
Pomorze	4 904	45,6
Śląsk	6 038	77,2
Kraków	8 130	40,6
Lwów	13 224	90,9
Stanisławów	1 134	42,6
Tarnopol	331	15,3

Jak już stwierdziliśmy wyżej ogólna suma pożyczek, zaciągniętych w r. 1927/28, jest bardzo wysoka, jeżeli jednak odejmiemy pożyczki m. st. Warszawy, to zmniejszy się ona przeszło o połowę. Największą kwotę pożyczek, z wyjątkiem m. st. Warszawy, w roku 1927/28 zaciągnęły samorządy województwa warszawskiego, następnie kieleckiego, poznańskiego, lwowskiego i lubelskiego.

W stosunku do kwot pożyczek, ciążących w dn. 1. I 1927 r., pożyczki, zaciągnięte w r. 1927/28, stanowią bardzo różnorodny odsetek: maximum przypada na województwo nowogródzkie, w którem suma zaciągniętych pożyczek była przeszło 6 i pół razy wyższa niż stan pożyczek na początku roku 1927. Bardzo wysoki również stosunek mamy w województwach wołyńskiem, poleskiem, białostockiem i warszawskiem, nieco mniejszy w lubelskiem, w pozostałych województwach pożyczki zaciągnięte wyniosły mniej niż pożyczki, ciążące w dn. 1. I 1927 r. Najmniej, w stosunku do stanu zadłużenia, zaciągnęły samorządy w województwie tarnopolskiem.

Dane dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek zaciągniętych
Montant des emprunts contractés

Miasta ponad 20 000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach zadłużenia z dn. 1. I 1927 *P. c. de l'endettement au 1. I. 1927*
Ogółem — Total	**171 299**	**73,9**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	119 182	184,0
Warszawa	6 170	224,4
Łódź	3 906	12,9
Kielce	6 181	10,0
Lublin	1 197	23,1
Białystok	3 078	281,4
Wilno	850	6,2
Polesie	877	157,5
Wołyń	1 218	442,9
Poznań	7 950	58,4
Pomorze	1 316	27,1
Śląsk	2 200	148,0
Kraków	4 831	29,4
Lwów	11 547	94,3
Stanisławów	718	32,9
Tarnopol	78	11,9

Największe sumy pożyczek przypadają w r. 1927/28 na miasto Warszawę, następnie na miasta województw lwowskiego, poznańskiego, kieleckiego, warszawskiego i krakowskiego.

W stosunku do stanu długów w dn. 1. I 1927 r. miasta większe zaciągnęły 73,9% pożyczek, to jest mniej niż samorządy ogółem i mniej niż miasta do 20 tys. mieszkańców. Względnie najwięcej, w stosunku do stanu zadłużenia na początku roku, zaciągnęły miasta województw wołyńskiego, białostockiego, warszawskiego, poleskiego i śląskiego, w pozostałych miastach kwoty, zaciągnięte w r. 1927/28, są niższe od stanu długów na początku r. 1927, najniższe w województwie wileńskiem (6,2%), jednakże odsetki w województwach: kieleckiem, tarnopolskiem i łódzkiem nieznacznie odbiegają od tego minimalnego odsetka.

Zestawienie dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek zaciągniętych
Montant des emprunts contractés

Miasta do 20 000 mieszkańców—Villes jusqu'à 20 000 habitants

1927/28

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach zadłużenia z dn. 1. I 1927 *P. c. de l'endettement au 1. I 1927*
Ogółem — Total	**26 726**	**100,7**
Warszawa	4 917	189,2
Łódź	1 231	134,2
Kielce	1 551	68,3
Lublin	1 708	250,4
Białystok	600	400,0
Wilno	482	1 025,5
Nowogródek	1 540	2 369,2
Polesie	603	849,3
Wołyń	47	58,8
Poznań	4 406	57,6
Pomorze	2 994	87,1
Śląsk	2 938	50,8
Kraków	2 640	108,2
Lwów	776	53,8
Stanisławów	120	109,1
Tarnopol	173	18,5

Ogólna suma pożyczek jest niezbyt wysoka, najwięcej przypada na miasta województwa warszawskiego, następnie poznańskiego, pomorskiego, śląskiego i krakowskiego.

W stosunku do stanu zadłużenia na początku r. 1927, najwięcej zadłużyły się miasta województwa nowogródzkiego, gdyż pożyczki, zaciągnięte w tych miastach, są o 2 369,2% wyższe niż zadłużenie w dn. 1. I 1927 r. Bardzo wysokie również mamy zadłużenie w miastach województwa wileńskiego. Taki jednak ogromny wzrost procentowy jest spowodowany niskim stanem zadłużenia tych miast na początku roku 1927. Nieco mniejsze zadłużenie, jednakże również bardzo silne, możemy stwierdzić w województwach poleskiem, białostockiem, lubelskiem, warszawskiem i łódzkiem. Nieco więcej niż stan długów na początku roku 1927 zaciągnęły miasta województw stanisławowskiego i krakowskiego, w pozostałych województwach pożyczki zaciągnięte były mniejsze od stanu długu w dn. 1. I 1927 r.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek zaciągniętych
Montant des emprunts contractés
Powiatowe związki komunalne
Unions communales d'arrondissements 1927/28

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach zadłużenia z dn. 1.I 1927 *P. c. de l'endettement au 1.I 1927*
Ogółem — Total	**31 388**	**118,6**
Warszawa	6 496	300,9
Łódź	1 710	226,2
Kielce	6 923	120,4
Lublin	6 210	319,1
Białystok	1 506	313,1
Wilno	1 012	501,0
Nowogródek	1 404	368,5
Polesie	866	1 096,2
Wołyń	558	641,4
Poznań	1 273	13,8
Pomorze	594	30,6
Śląsk	900	161,3
Kraków	659	58,1
Lwów	901	104,3
Stanisławów	296	80,4
Tarnopol	80	14,1

Największe kwoty pożyczek w r. 1927/28 przypadają na województwo kieleckie, następnie warszawskie, lubelskie, łódzkie i białostockie, wszystkie więc 5 pierwszych miejsc zajmują województwa centralne. Najmniej pożyczek zaciągnęło województwo tarnopolskie. W stosunku do stanu zadłużenia na początku roku, pożyczki zaciągnięte w r. 1927/28 stanowią najwięcej w województwie poleskiem (1096,2%). Wogóle ustosunkowanie pożyczek zaciągniętych do stanu jest we wszystkich województwach wschodnich bardzo wysokie. Nieco niższe, lecz również przekraczające we wszystkich województwach 100%, możemy stwierdzić w województwach centralnych. Zupełnie niskie w województwach poznańskiem, pomorskiem i tarnopolskiem, wówczas gdy pozostałe województwa południowe zaciągnęły względnie więcej pożyczek. Pożyczki zaciągnięte przez województwo poznańskie stanowią minimum stanu zadłużenia na początku roku (13,8%).

Wówczas gdy miasta większe co do liczby zaciągniętych pożyczek zajmują trzecie miejsce, to wartość tych pożyczek dominuje, tak że na miasta większe przypada 74,4% zaciągniętych pożyczek w r. 1927/28. Jeżeli nawet wyłączymy m. st. Warszawę, to i wówczas suma zaciągniętych pożyczek przez miasta większe będzie wyższą niż suma pożyczek zaciągniętych przez powiatowe związki komunalne lub mniejsze miasta.

Drugie miejsce, znacznie wtyle poza miastami większemi, zajmują powiatowe związki komunalne, na które przypada 13,6% ogólnej sumy pożyczek zaciągniętych, dopiero po nich następują miasta mniejsze; ich udział w ogólnej sumie pożyczek zaciągniętych wyraża się 12,0%. Znaczenie województw jest niewielkie. Suma pożyczek przez nie zaciągnięta wynosi 0,0% ogólnej sumy pożyczek.

Intensywność zadłużania się w r. 1927/28 była bardzo wysoka, w znacznej liczbie samorządów długi zaciągnięte przekraczały ich stan na początku roku.

Bardzo ciekawem jest scharakteryzowanie przeciętnej wielkości pożyczek, zaciągniętych przez samorządy różnego typu w poszczególnych województwach.

Liczby w tej mierze ujęliśmy w następującem zestawieniu:

Pożyczki zaciągnięte przez samorządy
Emprunts contractés par les administrations autonomes
Przeciętna wysokość 1 pożyczki
Montant moyen d'un emprunt
Tysiące złotych—*Milliers de zlotys* 1927/28

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes*: ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total . .	**161,0**	**771,6**	**40,5**	**57,8**	**509,5**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	9 931,8	9931,8	—	—	—
Warszawa . . .	84,9	324,7	43,9	85,5	—
Łódź	91,1	134,7	16,9	53,4	—
Kielce	108,6	206,0	44,3	98,9	—
Lublin	47,7	171,0	36,4	45,3	—
Białystok	67,3	219,9	24,0	39,6	—
Wilno	49,9	212,5	18,5	59,5	—
Nowogródek . .	58,8	—	140,0	36,0	—
Polesie	32,6	438,5	11,8	45,6	—
Wołyń	50,6	110,7	3,1	55,8	—
Poznań	108,5	722,7	48,4	41,1	509,5
Pomorze	87,6	164,5	106,9	29,7	—
Śląsk	215,6	366,7	154,6	300,0	—
Kraków	69,5	109,9	42,6	59,9	—
Lwów	181,6	962,3	20,4	39,2	—
Stanisławów . .	31,5	65,2	10,0	61,2	—
Tarnopol	13,2	39,0	9,1	20,0	—

Przeciętna suma jednej pożyczki dla całej Polski jest naogół dość znaczna, szczególnie w porównaniu z przeciętnemi dla niektórych typów.

Przeciętna wysokość pożyczek w miastach większych wyróżnia się swą wysokością

w porównaniu z miastami mniejszemi i powiatowemi związkami komunalnemi, dla których przeciętne są stosunkowo nieznaczne. Przeciętna dla starostw krajowych zbliża się do przeciętnej dla miast większych.

Z poszczególnych województw największą przeciętną wykazuje m. st. Warszawa, dla której przeciętna wynosi 9931,8 tys. zł. Tak wysoka przeciętna tłumaczy się zaciągnięciem przez Warszawę bardzo wysokiej pożyczki zagranicznej.

Nie licząc Warszawy największa przeciętna przypada na województwo śląskie, przeciętna jednak ta różni się zasadniczo od przeciętnej dla Warszawy. Następne zkolei miejsce według wysokości przeciętnej zajmują województwa: lwowskie, kieleckie i poznańskie. W ostatnich dwóch województwach przeciętne są do siebie zbliżone. W pozostałych województwach przeciętne są niższe od 100 tys. zł., przyczem najniższą możemy stwierdzić w województwie tarnopolskiem (13,2 tys. zł.). Przeciętna ta wyróżnia się od pozostałych, bo najmniejsza następna, przypadająca na woj. stanisławowskie, wynosi 31,5 tys. zł.

W miastach większych poza Warszawą, która, ma się rozumieć, wyróżnia się zasadniczo, największa przeciętna znajduje się w województwie lwowskiem, dalej zkolei idą województwa: poznańskie, poleskie, śląskie i warszawskie. W pozostałych przeciętna jest niższa od 300 tys. zł. Najmniejszą ma, jak i w sumie dla wszystkich samorządów, województwo tarnopolskie.

Największą przeciętną wysokość 1-ej pożyczki w miastach mniejszych mamy w województwie śląskiem, następnie w województwach nowogródzkiem i pomorskiem. W pozostałych przeciętna jest niższa od 100 tys. zł., minimum w województwie wołyńskiem wynosi 3,1 tys. zł.

Największa przeciętna dla powiatowych związków komunalnych przypada na powiaty województwa śląskiego, następnie idą województwa: kieleckie, warszawskie, stanisławowskie, w pozostałych przeciętna jest niższa od 60 tys. zł., przyczem najniższa w województwie tarnopolskiem (20 tys. zł.).

Przeciętna wysokość pożyczek, zaciągniętych przez starostwa krajowe, wynosi 509,5 tys. zł.

Wobec tego, że poszczególne województwa i kategorje samorządów mają niejednakową liczbę mieszkańców, w porównaniach ogólnych suma zaciągniętych pożyczek nie charakteryzuje nam jeszcze intensywności pożyczek w poszczególnych województwach i typach samorządów. Bardziej miarodajnemi, z tego punktu widzenia, są obliczenia długów, zaciągniętych w roku 1927/28 przeciętnie na jednego mieszkańca w odnośnych województwach i typach samorządów.

Zestawienie przeciętnych pożyczek na jednego mieszkańca według województw i typów samorządów podajemy poniżej:

Pożyczki zaciągnięte przez samorządy

Emprunts contractés par les administrations autonomes

Na 1 mieszkańca — Par habitant

Złote — Zlotys 1927/28

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes*: ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total . .	**8,48**	**44,14**	**9,14**	**1,35**	**0,52**
M. st. Warszawa . *Ville de Varsovie*	127,23	127,23	—	—	—
Warszawa . . .	8,31	6,01	13,00	3,21	—
Łódź	3,04	6,08	5,66	1,04	—
Kielce	5,78	15,80	7,79	3,23	—
Lublin	4,37	8,07	8,50	3,16	—
Białystok	3,98	22,98	3,33	1,29	—
Wilno	2,33	6,59	11,45	1,15	—
Nowogródek . . .	3,68	—	24,47	1,75	—
Polesie	2,67	16,54	8,68	1,05	—
Wołyń	1,27	16,81	0,47	0,41	—
Poznań	7,44	24,66	12,07	0,77	0,52
Pomorze	5,24	18,04	18,77	0,69	—
Śląsk	5,34	12,10	24,32	0,97	—
Kraków	4,08	19,69	11,21	0,36	—
Lwów	4,87	36,19	2,70	0,36	—
Stanisławów . .	0,85	6,50	0,87	0,59	—
Tarnopol	0,23	2,44	1,02	0,06	—

Dla Polski przeciętna zaciągniętych pożyczek na jednego mieszkańca jest naogół niewysoka. W poszczególnych typach samorządów waha się bardzo silnie: maximum przypada na większe miasta (44,14 zł.), które wyróżniają się bardzo silnie od przeciętnych pozostałych samorządów, gdyż ich przeciętna jest wyższa prawie pięciokrotnie od następnej zkolei przeciętnej dla miast mniejszych. Na trzeciem miejscu znajduje się przeciętna dla powiatów. Różnica pomiędzy ostatnią przeciętną, a przeciętną dla miast mniejszych jest jeszcze większa, niż dla miast mniejszych w porównaniu z przeciętną dla miast większych.

Przy obliczaniu przeciętnej dla województw braliśmy pod uwagę tylko województwa poznańskie i pomorskie oraz śląskie, w których istnieje samorząd wojewódzki lub organizacje zastępcze, jak w województwie poznańskiem i pomorskiem. Przeciętna pożyczek obliczona w ten sposób jest bardzo niska.

Z poszczególnych województw przeciętna wielkość pożyczki, przypadająca na jednego mieszkańca, wyróżnia się bardzo silnie w m. st. Warszawie, w którem przeciętna ta jest nadzwyczaj wysoka w porównaniu z innemi, gdyż drugie zkolei miejsce zajmująca przeciętna dla województwa warszawskiego jest zupełnie z nią niewspółmierna. Następnie idą województwa: poznańskie, kieleckie, śląskie i pomorskie. Najniższą przeciętną możemy stwierdzić w województwie tarnopolskiem, również bardzo niska jest przeciętna w województwach stanisławowskiem i wołyńskiem, w pozostałych zaś województwach nie mamy przeciętnej niższej od 2 zł.

Z tych liczb możemy wnioskować, że najbardziej intensywnie zaciągały pożyczki niektóre województwa centralne i zachodnie. Część południowo-wschodnia województw południowych w najmniejszym stopniu udawała się na drogę kredytu, natomiast północno-zachodnia ma bez porównania wyższe przeciętne.

W miastach większych, nie licząc m. st. Warszawy, najwyższą przeciętną wysokość pożyczki na jednego mieszkańca da się stwierdzić w województwie lwowskiem, następnie w poznańskiem i białostockiem, w pozostałych jest niższa od 20 zł., najniższa w województwie tarnopolskiem, już bez porównania wyższa w następnem zkolei województwie warszawskiem.

W miastach mniejszych największą przeciętną możemy stwierdzić w województwie nowogródzkiem, bardzo zbliżona jest do niej przeciętna województwa śląskiego, dalej idą województwa: pomorskie, warszawskie, poznańskie i wileńskie. Z wyjątkiem więc województw nowogródzkiego i warszawskiego, największą przeciętną możemy zaobserwować w województwach zachodnich. Najniższa przeciętna przypada na województwo wołyńskie, już daleko większą mają województwa stanisławowskie i tarnopolskie, razem stanowią one 3 województwa z najmniejszemi przeciętnemi pożyczkami na jednego mieszkańca.

W powiatowych związkach komunalnych na czoło wysuwają się powiaty województwa kieleckiego, następnie idą powiaty województw warszawskiego, lubelskiego, nowogródzkiego, białostockiego, wileńskiego, poleskiego i łódzkiego. Jak widzimy, wszystkie 8 miejsc zostały zajęte przez województwa centralne i wschodnie. Przeciętne w pozostałych województwach są daleko niższe, najniższe, wyróżniające się bardzo silnie od przeciętnych w pozostałych województwach, ma województwo tarnopolskie.

Uogólniając nasze uwagi, możemy powiedzieć, że intensywność zaciągania pożyczek przez poszczególne województwa i rodzaje związków samorządowych wahała się w roku 1927/28 bardzo silnie.

Źródła pożyczek

Ogólne zestawienie pożyczek, zaciągniętych w latach od 1918—1928, według źródeł podajemy poniżej, przyczem zwracamy uwagę, że niektóre kategorje, jak naprzykład ubezpieczenia społeczne zostały wyodrębnione tylko w ostatnim czasie tak, że dla lat poprzednich nie mamy liczb, co zostało wyrażone przyjętym w Głównym Urzędzie Statystycznym systemem za pomocą kropek w odnośnych rubrykach.

Dla umożliwienia porównania z okresami przed powstaniem Państwa Polskiego, uwzględniliśmy w tablicy stan pożyczek ciążących w dn. 1. XI 1918 r. według rodzaju wierzycieli. Ma się rozumieć, że nie jest to zupełnie to samo jak pożyczki zaciągnięte w pewnym okresie, jednakże w stanie zadłużenia odzwierciadla się również i kwestja ważności poszczególnych źródeł kredytowych.

Zestawienie dla liczby samorządów, które w poszczególnych latach zaciągnęły pożyczki w różnych źródłach, podajemy poniżej:

Źródło pożyczek — Source des emprunts

Liczba samorządów — *Nombre des administrations autonomes*

1918—1928

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. XI 1918 do 31. XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Ogółem	456	478	252	293	220	317	322	454	**Total**
Miasta większe	26	31	31	29	23	30	42	47	**Grandes villes**
Miasta mniejsze	298	258	131	147	100	129	158	252	**Petites villes**
Powiaty	132	189	90	117	97	158	122	155	**Arrondissements**
I. Państwo	135	330	134	141	145	260	196	290	**I. État**
Miasta większe	12	30	22	19	21	26	40	43	Grandes villes
Miasta mniejsze	56	147	58	72	52	87	82	144	Petites villes
Powiaty	67	153	54	50	72	147	74	103	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	70	131	125	105	**A. Ministères**
Miasta większe	.	.	.	.	20	12	37	28	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	22	28	48	49	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	28	91	40	28	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe	.	.	.	.	102	189	104	243	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	10	17	22	36	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	33	64	43	115	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	59	108	39	92	Arrondissements
Bank Gospodarstwa Krajowego	.	.	.	.	50	126	71	209	Banque de l'Economie Nationale
Miasta większe	.	.	.	.	5	16	22	36	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	17	50	34	104	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	28	60	15	69	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny	.	.	.	.	—	69	34	45	Banque Agraire d'État
Miasta większe	.	.	.	.	—	1	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	8	9	11	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	60	25	33	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędności	.	.	.	.	45	24	1	1	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe	.	.	.	.	5	2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	18	7	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22	15	1	1	Arrondissements
Inne	.	.	.	.	23	—	—	—	Autres
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	1	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22	—	—	—	Arrondissements
II. Instytucje samorządowe	371	217	149	206	89	90	165	245	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe	9	22	23	24	7	11	21	18	Grandes villes
Miasta mniejsze	244	113	79	100	47	38	84	126	Petites villes
Powiaty	118	82	47	82	35	41	60	101	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio	.	.	.	.	11	18	14	31	**A. Municipalités et communes**
Miasta większe	.	.	.	.	—	2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	9	8	10	26	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2	8	4	5	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe	.	.	.	.	80	73	168	222	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	7	10	27	18	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	39	29	74	105	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	34	34	67	99	Arrondissements
Polski Bank komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu	.	.	.	.	57	51	132	176	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe	.	.	.	.	4	6	13	10	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	26	16	59	77	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	27	29	60	89	Arrondissements
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	.	.	.	.	28	29	45	61	Caisses d'épargne manicipales et d'arrondissem.
Miasta większe	.	.	.	.	3	6	9	10	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	15	16	26	36	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	10	7	10	15	Arrondissements

(c. d. — suite)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. XI 1918 do 31. XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
III. Ubezpieczenia społeczne	.	.	.	.	.	.	.	68	**III. Assurances sociales**
Miasta większe	.	.	.	.	.	.	.	12	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	.	.	.	32	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	24	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	126	157	63	65	42	54	55	58	**IV. Institutions privées**
Miasta większe	17	20	11	8	9	3	7	7	Grandes villes
Miasta mniejsze	75	98	39	39	16	32	38	38	Petites villes
Powiaty	34	39	13	18	17	19	10	13	Arrondissements
Spółdzielnie kredytowe .	.	.	.	.	6	15	16	21	Coopératives de crédit
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	1	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	2	9	11	17	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	4	6	4	4	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	22	15	15	22	Banques par actions
Miasta większe	.	.	.	.	7	2	5	3	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	6	7	7	13	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	9	6	3	6	Arrondissements
Instytucje społeczne . .	.	.	.	.	—	—	—	5	Institutions sociales
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	—	—	4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	26	37	38	32	Particuliers
Miasta większe	.	.	.	.	3	2	3	3	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	10	22	27	23	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	13	13	8	6	Arrondissements
V. Obligacje	28	8	—	—	—	—	—	1	**V. Obligations**
Miasta większe	16	7	—	—	—	—	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze	6	1	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	6	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	193	21	—	—	—	5	7	2	**VI. Etranger**
Miasta większe	10	7	—	—	—	5	6	2	Grandes villes
Miasta mniejsze	137	7	—	—	—	—	1	—	Petites villes
Powiaty	46	7	—	—	—	—	—	—	Arrondissements

W odsetkach ogólnej liczby samorządów, które zaciągnęły długi
Proportions p. cent du total des administrations autonomes ayant contracté des dettes

Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Miasta większe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Grandes villes**
Miasta mniejsze	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Petites villes**
Powiaty	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Arrondissements**
I. Państwo	29,6	69,0	53,2	48,1	65,9	82,0	60,9	63,9	**I. État**
Miasta większe	46,2	96,8	71,0	65,5	91,3	86,7	95,2	91,5	Grandes villes
Miasta mniejsze	18,8	57,0	43,5	49,0	52,0	67,4	51,9	57,1	Petites villes
Powiaty	50,8	81,0	60,0	42,7	74,2	93,0	60,7	66,5	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	31,8	41,3	38,8	23,1	**A. Ministères**
Miasta większe	.	.	.	.	87,0	40,0	88,1	59,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	22,0	21,7	30,4	19,4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	28,9	57,6	32,8	18,1	Arrondissements
B. Państw. instytucje kredyt.	.	.	.	.	46,4	59,6	32,3	53,5	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	43,5	56,7	52,4	76,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	33,0	49,6	27,2	45,6	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	60,8	68,4	32,0	59,4	Arrondissements
Bank Gospodarstwa Krajowego	.	.	.	.	22,7	39,7	22,0	46,0	Banque de l'Economie Nationale
Miasta większe	.	.	.	.	21,7	53,3	52,4	76,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	17,0	38,8	21,5	41,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	28,9	38,0	12,3	44,5	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny .	.	.	.	.	—	21,8	10,6	9,9	Banque Agraire d'État
Miasta większe	.	.	.	.	—	3,3	—	2,1	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	6,2	5,7	4,4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	38,0	20,5	21,3	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędności	.	.	.	.	20,5	7,6	0,3	0,2	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe	.	.	.	.	21,7	6,7	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	18,0	5,4	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22,7	9,5	0,8	0,6	Arrondissements

(dok. —fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. XI 1918 do 31. XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Inne	.	.	.	.	10,5	—	—	—	Autres
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	1,0	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22,7	—	—	—	Arrondissements
II. Instytucje samorządowe	**81,4**	**45,4**	**59,1**	**70,3**	**40,5**	**28,4**	**51,2**	**54,0**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe	34,6	71,0	71,2	82,8	30,4	36,7	50,0	38,3	Grandes villes
Miasta mniejsze	81,9	43,8	60,3	68,0	47,0	29,5	53,2	50,0	Petites villes
Powiaty	89,4	43,4	52,2	70,1	36,1	25,9	49,2	65,2	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio .	.	.	.	.	**5,0**	**5,7**	**4,3**	**6,8**	**A. Municipalités et communes**
Miasta większe	.	.	.	.	—	6,7	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	9,0	6,2	6,3	10,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2,1	5,1	3,3	3,2	Arrondissements
B Instytucje kredytowe . .	.	.	.	.	**36,4**	**23,0**	**52,2**	**48,9**	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	30,4	33,3	64,3	38,3	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	39,0	22,5	46,8	41,7	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	35,1	21,5	54,9	63,9	Arrondissements
Polski Bank Komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu . . .	.	.	.	.	25,9	16,1	41,0	38,8	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe	.	.	.	.	17,4	20,0	31,0	21,3	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	26,0	12,4	37,3	30,6	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	27,8	18,4	49,2	57,4	Arrondissements
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	.	.	.	.	12,7	9,1	14,0	13,4	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissem.
Miasta większe	.	.	.	.	13,0	20,0	21,4	21,3	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	15,0	12,4	16,5	14,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	10,3	4,4	8,2	9,7	Arrondissements
III. Ubezpieczenia społeczne	.	.	.	.	.	.	.	**15,0**	**III. Assurances sociales**
Miasta większe	.	.	.	.	.	.	.	25,5	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	.	.	.	12,7	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	15,5	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	**27,6**	**32,8**	**25,0**	**22,2**	**19,1**	**17,0**	**17,1**	**12,8**	**IV. Institutions privées**
Miasta większe	65,4	64,5	35,5	24,1	39,1	10,0	16,7	14,9	Grandes villes
Miasta mniejsze	25,2	38,0	30,0	26,5	16,0	24,8	24,1	15,1	Petites villes
Powiaty	25,8	20,6	14,4	15,4	17,5	12,0	8,2	8,4	Arrondissements
Spółdzielnie kredytowe .	.	.	.	.	2,7	4,7	5,0	4,6	Coopératives de crédit
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	2,4	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	2,0	7,0	7,0	6,7	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	4,1	3,8	3,3	2,6	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	10,0	4,7	4,7	4,8	Banques par actions
Miasta większe	.	.	.	.	30,4	6,7	11,9	6,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	6,0	5,4	4,4	5,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	9,3	3,8	2,5	3,9	Arrondissements
Instytucje społeczne . . .	.	.	.	.	—	—	—	1,1	Institutions sociales
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	2,1	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	—	—	1,6	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	11,8	11,7	11,8	7,0	Particuliers
Miasta większe	.	.	.	.	13,0	6,7	7,1	6,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	10,0	17,1	17,1	9,1	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	13,4	8,2	6,6	3,9	Arrondissements
V. Obligacje	**6,1**	**1,7**	—	—	—	—	—	**0,2**	**V. Obligations**
Miasta większe	61,5	22,6	—	—	—	—	—	2,1	Grandes villes
Miasta mniejsze	2,0	0,4	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	4,5	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	**42,3**	**4,4**	—	—	—	**1,6**	**2,2**	**0,4**	**VI. Etranger**
Miasta większe	38,5	22,6	—	—	—	16,7	14,3	4,3	Grandes villes
Miasta mniejsze	46,0	2,7	—	—	—	—	0,6	—	Petites villes
Powiaty	34,5	3,7	—	—	—	—	—	—	Arrondissements

Liczba samorządów, korzystających z kredytów państwowych, jest w stanie z dn. 1. XI 1918 r. dość wysoka, jednakże powiększa się przeszło dwukrotnie w okresie od 1. XI 1918 r. do 31. XII 1921 r., w 1922 r. maleje, jednakże i w tym roku więcej niż połowa samorządów korzystała z kredytów państwowych. W roku 1923 liczba samorządów, korzystających z kredytów, ma względnie mniejsze znaczenie niż w roku poprzednim, zniża się aż do 48,1%, co jest dość dziwne, albowiem w roku tym ogromne wahania walutowe powinny były zwiększyć liczbę samorządów, korzystających z kredytu państwowego, wobec trudności otrzymania pożyczek z innego źródła.

Natomiast w latach następnych względne znaczenie państwa rośnie aż do roku 1925, w którym nadzwyczaj wysoki odsetek samorządów korzystał z kredytu państwowego, przeszło 4/5. W roku 1926 względne znaczenie państwa nieco się zmniejsza, a w roku 1927/28 rośnie.

Czy państwo rzeczywiście ma tak duże znaczenie jako źródło kredytów dla samorządów, jak to wynika z podanych wyżej liczb, przekonamy się, analizując dane o liczbie pożyczek, a szczególnie o wysokości kwot, otrzymanych z różnych źródeł.

W poszczególnych typach samorządów liczba samorządów, zaciągających kredyty państwowe we wszystkich latach z wyjątkiem roku 1925, jest względnie najwyższą w miastach większych, drugie miejsce zajmują powiaty, w roku 1925 nawet pierwsze i tylko w roku 1923 ostatnie. Względne znaczenie państwa dla miast mniejszych było więc w porównaniu z innemi samorządami najmniejsze.

Liczba samorządów, korzystających z pożyczek bezpośrednio w ministerstwach, wzrasta w roku 1925 w porównaniu z rokiem poprzednim, nieco maleje w roku 1926, znacznie więcej w roku 1927/28.

W trzech okresach największe znaczenie mają kredyty otrzymane bezpośrednio w ministerstwach dla miast większych, w których mamy najwyższy odsetek miast zaciągających długi, tylko w roku 1925 największe znaczenie mają ministerstwa dla powiatowych związków komunalnych, które naogół stoją na drugiem miejscu, najmniejsze znaczenie kredyty w ministerstwach mają dla miast mniejszych.

Liczba samorządów, korzystających z kredytów w państwowych instytucjach kredytowych w stosunku do ogółu zaciągających pożyczki, zwiększa się w roku 1925, maleje w 1926 i rośnie w 1927/28, przekracza w 1925 i 1927/28 r. liczbę samorządów, korzystających z kredytu w ministerstwach.

W miastach większych kredyty w państwowych instytucjach kredytowych mają względnie największe znaczenie w roku 1926 i 1927/28, w latach 1924, 1925 zajmują drugie miejsce w porównaniu z samorządami pozostałemi. Odwrotnie powiaty wysuwają się na czoło w 1924, 1925, a w roku 1926 i 1927/28 zajmują drugie miejsce. W miastach mniejszych pożyczki w państwowych instytucjach kredytowych były najmniej względnie rozpowszechnione.

Liczba samorządów, korzystających z kredytu w Banku Gospodarstwa Krajowego w stosunku do ogólnej liczby samorządów, zaciągających długi, rośnie w 1925 roku, znacznie maleje w 1926, przeszło podwaja w 1927/28 r. Bank Gospodarstwa Krajowego w roku 1927/28 ma względnie największe znaczenie ze wszystkich czterech uwzględnionych lat. Ze wszystkich trzech typów samorządów stosunkowo najczęściej udawały się do Banku Gospodarstwa Krajowego miasta większe, w latach od 1925 — 1927/28 przeszło połowa miast zaciągnęła pożyczki w tem źródle, a w roku 1927/28 nawet przeszło $^3/_4$. Względne znaczenie dla powiatów i miast mniejszych jest dość różne w poszczególnych latach; w roku 1925 i 1926 drugie miejsce zajmują miasta mniejsze, powiaty w roku 1924—pierwsze, a w roku 1927—drugie miejsce.

Względne znaczenie Państwowego Banku Rolnego zmniejsza się tak w roku 1926, jak i w roku 1927, w ostatnim roku coprawda nieznacznie. Najwięcej względnie z tego źródła korzystały powiaty, następnie miasta mniejsze, miasta większe prawie wcale.

Znaczenie Pocztowej Kasy Oszczędności ogromnie się zmniejsza w roku 1926, w którym jak również w 1927/28 tylko powiatowe związki komunalne zaciągnęły pożyczki w tem źródle, w roku 1924 i 1925 ich odsetek był najwyższy.

Znaczenie instytucyj samorządowych, jako źródła kredytu w stanie na 1.XI. 1918 r., było bardzo wysokie, przeszło $^4/_5$ samorządów miało pożyczki zaciągnięte w instytucjach samorządowych. W latach następnych znaczenie tych instytucyj bardzo naogół się zmniejsza, chociaż możemy stwierdzić dość silne wahania w tej mierze. W okresie 1918—

1921 w instytucjach samorządowych zaciągnęła pożyczki mniej niż połowa samorządów, w roku 1922 i 1923 znaczenie ich wzrasta, w tym ostatnim roku dosięga swego maximum w okresie istnienia Państwa Polskiego. W roku 1924 i 1925 znacznie spada, natomiast wzrost mamy w 1926 roku i w znacznym stopniu w 1927/28 r.

Względnie najwięcej z tego źródła korzystały miasta większe, do roku 1923 zajmują one pierwsze miejsce, jak również w 1925 r., w roku 1926 drugie i tylko w 1924 i 1927/28 — trzecie.

Samorządy zaciągały długi bezpośrednio w innych samorządach względnie nieznacznie we wszystkich latach, najmniej w roku 1926, najwięcej w 1927/28 r. Pożyczki udzielone przez samorządy bezpośrednio mają względnie największe znaczenie dla miast mniejszych, następnie dla powiatów, dla miast zaś większych tylko w jednym okresie—w 1925 r.

Daleko większe jest rozpowszechnienie pożyczek, zaciągniętych przez samorządy w kredytowych instytucjach samorządowych, w roku 1925 znaczenie ich się zmniejsza, wzrasta w 1926 roku, nieco się zmniejsza w 1927/28, jednak blisko połowa samorządów korzysta z tego źródła. W roku 1925 i 1926 największy odsetek jednostek, zaciągających pożyczki w tych instytucjach, przypada na miasta większe, w roku 1927/28 — na powiatowe związki komunalne, a w roku 1924 — na miasta mniejsze. Dla wszystkich jednak typów samorządów źródło to miało dość poważne znaczenie.

Rola banków komunalnych zmniejsza się w roku 1925 w porównaniu z rokiem poprzednim, rośnie ogromnie w roku 1926, a w roku 1927/28 nieco słabnie. Względnie największy odsetek w roku 1925 wykazują miasta większe, w pozostałych latach powiatowe związki komunalne. Miasta mniejsze we wszystkich latach, z wyjątkiem 1925 roku, zajmują drugie miejsce w porównaniu z innemi typami samorządów.

Znaczenie miejskich i powiatowych kas oszczędności maleje w roku 1925, wzrasta w 1926 i nieco się zmniejsza w 1927/28 r. Naogół jednak niższy odsetek samorządów korzysta z kredytów w tych instytucjach w porównaniu z bankami komunalnemi. W latach 1925, 1926, 1927/28 najwyższy odsetek możemy stwierdzić w miastach większych, w roku 1924 w miastach mniejszych, które w pozostałych trzech latach zajmują drugie miejsce.

Odsetek samorządów, korzystających z kredytu w instytucjach i u osób prywatnych, w stanie na 1. XI 1918 jest nieco mniejszy niż w okresie następnym, w roku 1922 aż do 1925 odsetek samorządów, korzystających z tego źródła kredytu, staje się znacznie niższy, w roku 1926 wzrasta, a w 1927/28 silnie maleje. Naogół możemy powiedzieć, że rozpowszechnienie korzystania przez samorządy z kredytów w instytucjach i u osób prywatnych ma coraz mniejsze znaczenie. Względne znaczenie instytucyj i osób prywatnych dla poszczególnych typów samorządów zmienia się: do r. 1924 najwyższy odsetek możemy stwierdzić w miastach większych z wyjątkiem r. 1923, w latach 1925, 1926, 1927/28 najwyższe są odsetki miast mniejszych.

W spółdzielniach kredytowych naogół samorządy dość rzadko zaciągały pożyczki, względnie najmniej zaciągnęły pożyczek w r. 1924, najwięcej w 1926 r. Stosunkowo najwięcej pożyczek w spółdzielniach zaciągnęły miasta mniejsze i tylko w r. 1924 powiatowe związki komunalne.

Znaczenie prywatnych banków akcyjnych w ostatnich okresach jest prawie takie same, nieco większe w r. 1924. We wszystkich latach największy odsetek mamy dla miast większych.

Pożyczki u osób i firm prywatnych wykazują prawie jednakowe odsetki od r. 1924 do 1927/28, w którym znacznie się obniżają. W roku 1924 względnie najwięcej zaciągnęły pożyczek z tego źródła powiaty, w pozostałych latach miasta mniejsze.

Pożyczki obligacyjne w stanie na 1.XI 1918 r. miała stosunkowo nieznaczna liczba samorządów, jednakże w okresie od 1. XI 1918 do 31. XII 1921 r. prawie 4 razy mniejsza, w pozostałych zaś latach, aż do roku 1927/28, nie mieliśmy żadnych pożyczek obligacyjnych. W roku 1927/28 bardzo nieznaczny odsetek samorządów (0,2%) korzystał z tego źródła.

Liczba samorządów, które posiadały pożyczki zagraniczne w stanie na 1. XI 1918 r., jest względnie wysoka, szczególnie w miastach, daleko niższa jest w okresie od 1918—1921 r., w trzech następnych okresach niema wcale pożyczek zagranicznych, w roku 1925 bardzo nieznaczny odsetek samorządów ogółem korzystał z tego źródła. Odsetek nieco rośnie w 1926 roku, a w roku 1927/28 znacznie maleje.

Dane o liczbie pożyczek, otrzymanych z poszczególnych instytucyj, podajemy poniżej:

Źródło pożyczek — Source des emprunts

Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*

1918—1928

Wyszczególnienie	I.XI 1918	I.XI 1918 do 31.XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Ogółem	**3 121**	**2 439**	**740**	**1 097**	**576**	**939**	**972**	**1 431**	**Total**
Miasta większe	**345**	**464**	**169**	**186**	**73**	**91**	**253**	**222**	**Grandes villes**
Miasta mniejsze	**1 859**	**968**	**370**	**565**	**183**	**274**	**390**	**664**	**Petites villes**
Powiaty	**917**	**1 007**	**201**	**346**	**320**	**574**	**329**	**545**	**Arrondissements**
I. Państwo	**201**	**1 272**	**261**	**348**	**286**	**586**	**468**	**578**	**I. État**
Miasta większe	16	268	84	84	50	52	190	142	Grandes villes
Miasta mniejsze	96	346	100	168	76	118	139	233	Petites villes
Powiaty	89	658	77	96	160	416	139	203	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	**132**	**236**	**304**	**188**	**A. Ministères**
Miasta większe	.	.	.	.	39	17	135	68	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	33	35	85	72	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	60	184	84	48	Arrondissements
B. Państwowe instytucje kredytowe	.	.	.	.	**154**	**350**	**164**	**390**	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	11	35	55	74	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	43	83	54	161	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	100	232	55	155	Arrondissements
Bank gospodarstwa Krajowego	.	.	.	.	70	194	116	322	Banque de l'Economie Nationale
Miasta większe	.	.	.	.	5	32	55	73	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	21	66	43	148	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	44	96	18	101	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny	.	.	.	.	—	131	47	67	Banque Agraire d'État
Miasta większe	.	.	.	.	—	1	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	10	11	13	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	120	36	53	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędn.	.	.	.	.	57	25	1	1	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe	.	.	.	.	6	2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	21	7	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	30	16	1	1	Arrondissements
Inne	.	.	.	.	27	—	—	—	Autres
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	1	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	26	—	—	—	Arrondissements
II. Instytucje samorządowe	**1 696**	**643**	**327**	**555**	**158**	**172**	**290**	**511**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe	137	92	63	81	11	25	45	48	Grandes villes
Miasta mniejsze	966	342	166	274	71	70	121	233	Petites villes
Powiaty	593	209	98	200	76	77	124	230	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio.	.	.	.	.	**13**	**24**	**23**	**51**	**A. Municipalités et communes**
Miasta większe	.	.	.	.	—	2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	11	9	14	46	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2	13	9	5	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe	.	.	.	.	**145**	**148**	**267**	**460**	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	11	23	45	48	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	60	61	107	187	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	74	64	115	225	Arrondissements
Polski Bank Komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu	.	.	.	.	101	93	188	352	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe	.	.	.	.	6	17	19	23	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	38	22	68	133	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	57	54	101	196	Arrondissements
Miejskie i powiatowe Kasy oszczędności	.	.	.	.	44	55	79	108	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissem.
Miasta większe	.	.	.	.	5	6	26	25	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	22	39	39	54	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	17	10	14	29	Arrondissements

(c. d.—suite)

Wyszczególnienie	1.XI 1918	1.XI 1918 do 31.XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
III. Ubezpieczenia społeczne	.	.	.	.	.	.	.	98	**III. Assurances sociales**
Miasta większe	.	.	.	.	.	.	.	19	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	.	.	.	47	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	32	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	315	462	152	194	132	176	207	241	**IV. Institutions privées**
Miasta większe	52	73	22	21	12	9	12	10	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	205	260	104	123	36	86	129	151	Petites villes
Powiaty	58	129	26	50	84	81	66	80	Arrondissements
Spółdzielnie kredytowe	.	.	.	.	19	35	35	58	Coopératives de crédit
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	1	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	2	16	19	53	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	17	19	15	5	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	64	40	35	47	Banques par actions
Miasta większe	.	.	.	.	8	3	6	6	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	11	15	15	29	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	45	22	14	12	Arrondissements
Instytucje społeczne . .	.	.	.	.	—	—	—	8	Institutions sociales
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	—	—	—	7	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	49	101	137	128	Particuliers
Miasta większe	.	.	.	.	4	6	5	3	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	23	55	95	62	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22	40	37	63	Arrondissements
V. Obligacje	67	16	—	—	—	—	—	1	**V. Obligations**
Miasta większe	51	12	—	—	—	—	—	1	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	8	4	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	8	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	842	46	—	—	—	5	7	2	**VI. Etranger**
Miasta większe	89	19	—	—	—	5	6	2	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	584	16	—	—	—	—	1	—	Petites villes
Powiaty	169	11	—	—	—	—	—	—	Arrondissements

W odsetkach ogólnej liczby pożyczek — *Proportions p. cent du total des emprunts*

Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Miasta większe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Grandes villes**
Miasta mniejsze . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Petites villes**
Powiaty	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Arrondissements**
I. Państwo	6,4	52,2	35,3	31,7	49,7	62,4	48,2	40,4	**I. État**
Miasta większe	4,6	57,8	49,7	45,2	68,5	57,1	75,1	64,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	5,2	35,7	27,0	29,7	41,5	43,1	35,6	35,1	Petites villes
Powiaty	9,7	65,3	38,3	27,7	50,0	72,5	42,2	37,2	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	22,9	25,1	31,3	13,1	**A. Ministères**
Miasta większe	.	.	.	.	53,4	18,6	53,4	30,6	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	18,0	12,8	21,8	10,9	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	18,8	32,1	25,5	8,8	Arrondissements
B. Państwowe instytucje kredytowe	.	.	.	.	26,8	37,3	16,9	27,3	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	15,1	38,5	21,7	33,4	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	23,5	30,3	13,8	24,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	31,2	40,4	16,7	28,4	Arrondissements
Bank Gosp. Krajowego .	.	.	.	.	12,2	20,7	11,9	22,5	Banque de l'Economie
Miasta większe	.	.	.	.	6,9	35,2	21,7	32,9	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	11,5	24,1	11,0	22,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	13,8	16,7	5,5	18,5	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny .	.	.	.	.	—	14,0	4,9	4,7	Banque Agraire d'État
Miasta większe	.	.	.	.	—	1,1	—	0,5	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	—	3,6	2,8	1,9	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	20,9	10,9	9,7	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędn.	.	.	.	.	9,9	2,6	0,1	0,1	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe	.	.	.	.	8,2	2,2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . . .	.	.	.	.	11,5	2,6	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	9,4	2,8	0,3	0,2	Arrondissements

BIBLIOTEKA

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	I.XI 1918	I.XI 1918 do 31.XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Inne	.	.	.	.	4,7	—	—	—	Autres
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	0,5	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	8,0	—	—	—	Arrondissements
II. Instytucje samorządowe	**54,4**	**26,4**	**44,2**	**50,6**	**27,4**	**18,3**	**29,8**	**35,7**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe	39,7	19,8	37,3	43,5	15,1	27,5	17,8	21,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	52,0	35,3	44,9	48,5	38,8	25,5	31,0	35,1	Petites villes
Powiaty	64,7	20,8	48,8	57,8	23,8	13,4	37,7	42,2	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio	.	.	.	.	**2,3**	**2,5**	**2,4**	**3,6**	**A. Municipalités et communes**
Miasta większe	.	.	.	.	—	2,2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	6,0	3,3	3,6	6,9	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	0,6	2,3	2,7	0,9	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe	.	.	.	.	**25,1**	**15,8**	**27,4**	**32,1**	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	15,1	25,3	17,8	21,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	32,8	22,2	27,4	28,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	23,2	11,1	35,0	41,3	Arrondissements
Polski Bank komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu	.	.	.	.	17,5	9,9	19,3	24,6	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe	.	.	.	.	8,2	18,7	7,5	10,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	20,8	8,0	17,4	20,0	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	17,8	9,4	30,7	35,9	Arrondissements
Miejskie i powiatowe Kasy Oszczędności	.	.	.	.	7,6	5,9	8,1	7,5	Caisses d'épargne municipales et d'arrondiss.
Miasta większe	.	.	.	.	6,9	6,6	10,3	11,2	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	12,0	14,2	10,0	8,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	5,4	1,7	4,3	5,4	Arrondissements
III. Ubezpieczenia społeczne	.	.	.	.	.	.	.	6,9	**III. Assurances sociales**
Miasta większe	.	.	.	.	.	.	.	8,6	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	.	.	.	7,1	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	5,9	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	**10,1**	**18,9**	**20,5**	**17,7**	**22,9**	**18,8**	**21,3**	**16,8**	**IV. Institutions privées**
Miasta większe	15,1	15,7	13,0	11,3	16,4	9,9	4,7	4,5	Grandes villes
Miasta mniejsze	11,0	26,9	28,1	21,8	19,7	31,4	33,1	22,7	Petites villes
Powiaty	6,3	12,8	12,9	14,5	26,2	14,1	20,1	14,7	Arrondissements
Spółdzielnie kredytowe	.	.	.	.	3,3	3,7	3,6	4,1	Coopératives de crédit
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	0,4	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	1,1	5,8	4,9	8,0	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	5,2	3,3	4,6	0,9	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	11,1	4,3	3,6	3,3	Banques par actions
Miasta większe	.	.	.	.	11,0	3,3	2,3	2,7	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	6,0	5,5	3,8	4,4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	14,1	3,8	4,3	2,2	Arrondissements
Instytucje społeczne	.	.	.	.	—	—	—	0,6	Institutions sociales
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	0,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	—	—	1,1	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	8,5	10,8	14,1	8,8	Particuliers
Miasta większe	.	.	.	.	5,4	6,6	2,0	1,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	12,6	20,1	24,4	9,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	6,9	7,0	11,2	11,6	Arrondissements
V. Obligacje	**2,1**	**0,6**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**0,1**	**V. Obligations**
Miasta większe	14,8	2,6	—	—	—	—	—	0,4	Grandes villes
Miasta mniejsze	0,4	0,4	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	0,9	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	**27,0**	**1,9**	**—**	**—**	**—**	**0,5**	**0,7**	**0,1**	**VI. Etranger**
Miasta większe	25,8	4,1	—	—	—	5,5	2,4	0,9	Grandes villes
Miasta mniejsze	31,4	1,7	—	—	—	—	0,3	—	Petites villes
Powiaty	18,4	1,1	—	—	—	—	—	—	Arrondissements

Porównywując odsetek długów w stosunku do instytucyj państwowych w dn. 1. XI 1918 r. z odsetkiem samorządów, posiadających te długi, możemy stwierdzić, że odsetek pożyczek jest daleko niższy niż samorządów.

Znaczenie pożyczek udzielonych przez Państwo rośnie w okresie od 1918—1921, przeszło 8-krotnie. W roku następnym wskutek polityki oszczędnościowej, prowadzonej przez rząd, maleje znacznie, dziwnem natomiast wydaje się zmniejszenie względnego znaczenia pożyczek, zaciągniętych u Państwa w r. 1923, wówczas gdy należałoby się spodziewać zwiększenia znaczenia Państwa w tym roku. W roku następnym 1924 znaczenie Państwa rośnie. Wzrost ten odbywa się w dalszym ciągu w roku 1925, w którym bardzo wysoki odsetek pożyczek, maksymalny ze wszystkich lat (62,4%) został zaciągnięty u Państwa. W latach następnych znaczenie Państwa zmniejsza się, jednakże pozostaje naogół bardzo wysokie.

Z pośród poszczególnych typów samorządów najwięcej względnie pożyczek, zaciągniętych u Państwa, możemy stwierdzić w miastach większych w latach 1922 — 1924, 1926 i 1927/28. Tylko w okresie 1918 — 1921 i 1925 miasta większe co do wysokości odsetka pożyczek, zaciągniętych u Państwa, zajmują drugie miejsce, ustępując pierwsze miejsce powiatowym związkom komunalnym, które zajmują drugie miejsce w pozostałych latach, z wyjątkiem 1923 r. Miasta mniejsze we wszystkich latach zajmują trzecie miejsce, z wyjątkiem roku 1923, w którym przypada im drugie miejsce.

Liczba pożyczek, zaciągniętych w ministerstwach, rośnie od 1924 do 1926, w roku 1927/28 maleje i to bardzo znacznie. Względnie najwięcej pożyczek zaciągały bezpośrednio w ministerstwach miasta większe, tylko w r. 1925 powiatowe związki komunalne mają stosunkowo więcej pożyczek. Względnie najmniejsze znaczenie pożyczki zaciągnięte u Państwa mają dla miast mniejszych, które tylko w roku 1927/28 zajmują drugie miejsce, w pozostałych zaś trzecie.

Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych zwiększa się w roku 1925, a zmniejsza się w roku 1926, w 1927/28 znowu rośnie, jednakże pozostaje niższe od znaczenia w roku 1925. W dwóch ostatnich okresach względnie najwięcej pożyczek z tego źródła zaciągnęły miasta większe, w r. 1924 i 1925 powiaty, miasta mniejsze korzystały naogół najmniej z pożyczek w kredytowych instytucjach państwowych.

Znaczenie pożyczek w Banku Gospodarstwa Krajowego naogół rośnie, załamując się w roku 1926, w trzech okresach względnie najwięcej pożyczek z tego źródła zaciągnęły miasta większe, w roku 1924 powiaty, które jednak poza tym rokiem w pozostałych trzech latach zajmują trzecie miejsce, ustępując drugie miastom mniejszym.

Względne znaczenie liczby pożyczek, udzielonych przez Państwowy Bank Rolny, zmniejsza się stale. Wszędzie względnie najwięcej pożyczek z tego źródła zaciągnęły powiaty, najmniej miasta większe.

Liczba pożyczek, udzielonych przez Pocztową Kasę Oszczędności, jest coraz mniejsza w stosunku do ogólnej liczby pożyczek zaciągniętych. W roku 1924 względnie najwięcej pożyczek miały miasta mniejsze. W następnych trzech latach najwięcej względnie pożyczek przypada na powiatowe związki komunalne.

W stanie na 1. XI 1918 roku liczba długów w stosunku do samorządowych instytucyj przekroczyła połowę ogólnej liczby pożyczek, ciążących na samorządach. W okresie od 1918 do 1921 odsetek jest przeszło dwa razy mniejszy, rośnie w roku 1922 i w 1923, w którym jest nieco wyższy od połowy i maksymalny dla całego okresu powojennego. W roku 1924 znowu silnie maleje, jeszcze bardziej w roku 1925, następnie wzrasta, tak że można przypuszczać, że po minimum z roku 1925 znaczenie instytucyj samorządowych, jako źródła kredytu, będzie się coraz zwiększało.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych bezpośrednio w samorządzie, jest naogół dość równomierny w ostatnich 4 okresach, nieco zaś wyższy tylko w ostatnim. Najwięcej z tego źródła kredytów zaciągnęły miasta mniejsze, w miastach większych stanowi on wyjątek, gdyż znajduje się tylko w roku 1925.

Kredytowe instytucje samorządowe udzieliły daleko większej względnie liczby pożyczek, niż samorząd bezpośrednio. W ostatnich 4 latach minimum przypada na rok 1925, dalej następuje wzrost, i to dość znaczny. Względnie największe znaczenie mają pożyczki, udzielone przez samorządowe instytucje kredytowe, w roku 1926 i 1927/28 dla powiatowych związków komunalnych, w roku 1924—dla miast mniejszych, a w roku

1925 — dla miast większych. Naogół najmniejsze znaczenie mają one dla miast większych.

Banki komunalne w roku 1925 wykazują zmniejszenie swego znaczenia, w 1926 i 1927/28 odsetek pożyczek, udzielonych przez te instytucje, znacznie rośnie. Stosunkowo najwięcej w roku 1926 i 1927/28 przypada tych pożyczek na powiaty, w r. 1924— na miasta mniejsze, w roku 1925—na miasta większe.

Miejskie i powiatowe kasy oszczędności wykazują większe wahanie: w roku 1925 — zmniejszenie, w r. 1926 — wzrost, a w roku 1927/28—znowuż zmniejszenie odsetka pożyczek udzielonych. W latach 1924 i 1925 największy odsetek pożyczek udzielonych mają miasta mniejsze, drugie miejsce zajmują miasta większe, w r. 1926 i 1927/28 mamy stosunek odwrotny.

Instytucje i osoby prywatne w stanie 1. XI 1918 mają przeszło $^1/_{10}$ wszystkich pożyczek. Ich względne znaczenie w następujących okresach znacznie się zwiększa, jednakże w poszczególnych latach mamy pewne wahania, coprawda nie zbyt wielkie: minimum przypada na rok 1927/28, maximum na r. 1924. W 6 okresach przez nas badanych na 7, względnie najwięcej zaciągnęły pożyczek w instytucjach i u osób prywatnych miasta mniejsze i tylko w jednym roku powiatowe związki komunalne. Zwraca uwagę prawidłowe zmniejszenie się odsetków, poczynając od r. 1924 w miastach większych, wówczas gdy dla miast mniejszych i powiatowych związków komunalnych tendencja jest zmienna.

Odsetek pożyczek, udzielonych przez spółdzielnie kredytowe, jest naogół niewielki, zwiększa się w ostatnim okresie. Najwięcej pożyczek z tego źródła zaciągnęły miasta mniejsze i tylko w roku 1924 powiatowe związki komunalne, które w pozostałych latach zajmują drugie miejsce.

Znaczenie prywatnych banków akcyjnych ma w ostatniem czteroleciu tendencję zniżkową. Względnie najwięcej z tego źródła pożyczek zaciągnęły w r. 1925 i 1927/28 miasta mniejsze, w r. 1924 i 1926—powiatowe związki komunalne.

Odsetek pożyczek, udzielonych przez osoby i firmy prywatne, wzrasta aż do roku 1926, w r. 1927/28 silnie maleje. W trzech okresach, aż do roku 1926, największe znaczenie mają pożyczki, udzielone przez osoby i firmy prywatne w miastach mniejszych, w roku 1927/28 w powiatowych związkach komunalnych, które w pozostałych latach zajmują drugie miejsce.

Pożyczki obligacyjne stanowiły w stanie na 1. XI 1918 r. stosunkowo nieznaczny odsetek, który jednak znacznie maleje w okresie od 1918 do 1921, równa się 0 w następnych, z wyjątkiem ostatniego roku, w którym wynosi 0,1%. Największe znaczenie pożyczki obligacyjne mają w dniu 1. XI 1918 r. dla miast większych, lecz również i w miastach mniejszych i powiatowych związkach komunalnych stwierdziliśmy takie pożyczki. W okresie 1918 do 1921 pożyczki obligacyjne były zaciągane przez miasta większe i mniejsze, a w okresie 1927/28 wyłącznie przez miasta większe.

Na pożyczki zagraniczne przypadał w dniu 1. XI 1918 r. znaczny odsetek pożyczek, przeszło $^1/_4$, względnie największy w miastach mniejszych. W okresie od 1918 do 1921 r. względne znaczenie pożyczek zagranicznych znacznie się zmniejsza, pozostając najwyższem w miastach większych. W następnych trzech okresach niema wcale pożyczek zagranicznych, które znowu się zjawiają, coprawda w niewielkiej ilości, w r. 1925. W r. 1926 ich znaczenie nieco się zwiększa, a maleje w r. 1927/28.

Dane dla kwot, zaciągniętych pożyczek, podajemy poniżej:

Źródło pożyczek — Source des emprunts

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych — *Montant des emprunts en milliers de zlotys*

1918—1928

Wyszczególnienie	1.XI 1918	1.XI 1918 do 31.XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Ogółem	**1 243 739**	**71 580**	**15 436**	**13 066**	**20 423**	**102 476**	**59 995**	**230 432**	**Total**
Miasta większe . . .	800 438	52 128	8 037	8 493	9 599	77 657	43 045	171 299	**Grandes villes**
Miasta mniejsze . .	173 371	7 207	3 433	2 498	3 569	7 267	8 111	26 726	**Petites villes**
Powiaty	269 930	12 245	3 966	2 075	7 255	17 552	8 839	32 407	**Arrondissements**

(c. d.—suite)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. XI 1918 do 31. XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
I. Państwo	61 640	38 586	6 533	8 164	12 037	39 167	33 901	87 663	**I. État**
Miasta większe	25 770	30 346	3 543	6 711	4 271	18 575	25 026	54 577	Grandes villes
Miasta mniejsze	10 589	2 561	1 608	823	2 391	4 710	3 462	16 127	Petites villes
Powiaty	25 281	5 679	1 382	630	5 375	15 882	5 413	16 959	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	5 989	14 766	22 878	9 966	**A. Ministères**
Miasta większe	.	.	.	.	3 229	5 724	18 970	6 665	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	994	1 500	2 063	1 873	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	1 766	7 542	1 845	1 428	Arrondissements
B. Państwowe instytucje kredytowe	.	.	.	.	6 048	24 401	11 023	77 697	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	1 042	12 851	6 056	47 912	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	1 397	3 210	1 399	14 254	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	3 609	8 340	3 568	15 531	Arrondissements
Bank Gospodarstwa Krajowego	.	.	.	.	1 527	19 544	10 486	76 393	Banque de l'Economie Nationale
Miasta większe	.	.	.	.	275	12 595	6 056	47 902	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	363	2 579	1 354	14 211	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	889	4 370	3 076	14 280	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny	.	.	.	.	—	3 665	507	1 254	Banque Agraire d'État
Miasta większe	.	.	.	.	—	78	—	10	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	—	161	45	43	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	3 426	462	1 201	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędn.	.	.	.	.	2 687	1 192	30	50	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe	.	.	.	.	767	178	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	862	470	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	1 058	544	30	50	Arrondissements
Inne	.	.	.	.	1 834	—	—	—	Autres
Miasta większe	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	172	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	1 662	—	—	—	Arrondissements
II. Instytucje samorządowe	223 179	14 929	7 746	4 154	5 110	6 737	10 384	29 302	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe	42 519	6 610	3 854	1 689	3 046	4 155	4 339	10 858	Grandes villes
Miasta mniejsze	69 348	2 696	1 468	1 150	771	1 394	2 843	6 465	Petites villes
Powiaty	111 312	5 623	2 424	1 315	1 293	1 188	3 202	11 979	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio	.	.	.	.	40	718	204	526	**A. Municipalités et commun.**
Miasta większe	.	.	.	.	—	577	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	38	62	138	403	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2	79	66	123	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe	.	.	.	.	5 070	6 019	10 180	28 776	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe	.	.	.	.	3 046	3 578	4 339	10 858	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	733	1 332	2 705	6 062	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	1 291	1 109	3 136	11 856	Arrondissements
Polski Bank Komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu	.	.	.	.	1 813	1 694	4 968	17 898	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe	.	.	.	.	248	449	929	2 206	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	482	337	1 192	4 636	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	1 083	908	2 847	11 056	Arrondissements
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	.	.	.	.	3 257	4 325	5 212	10 878	Caisses d'épargne municipales et d'arrondiss.
Miasta większe	.	.	.	.	2 798	3 129	3 410	8 652	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	251	995	1 513	1 426	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	208	201	289	800	Arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	.	.	.	.	.	.	.	8 336	**III. Assurances sociales**
Miasta większe	.	.	.	.	.	.	.	2 373	Grandes villes
Miasta mniejsze	.	.	.	.	.	.	.	3 310	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	2 653	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	51 837	5 951	1 157	748	3 276	2 626	2 541	3 990	**IV. Institutions privées**
Miasta większe	30 753	3 445	640	93	2 282	981	537	2 350	Grandes villes
Miasta mniejsze	10 103	1 825	357	525	407	1 163	1 780	824	Petites villes
Powiaty	10 981	681	160	130	587	482	224	816	Arrondissements

(c. d.—suite)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. XI 1918 do 31. XII 1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927/28	Spécification
Spółdzielnie kredytowe	.	.	.	.	53	80	216	181	Coopératives de crédit
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	—	50	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	6	55	105	133	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	47	25	61	48	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	540	787	219	1 461	Banques par actions
Miasta większe . .	.	.	.	.	143	502	85	936	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	225	161	91	355	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	172	124	43	170	Arrondissements
Instytucje społeczne . .	.	.	.	.	—	—	—	512	Institutions sociales
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	—	—	500	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	—	—	—	12	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	2 683	1 759	2 106	1 836	Particuliers
Miasta większe . .	.	.	.	.	2 139	479	402	914	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	176	947	1 584	324	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	368	333	120	598	Arrondissements
V. Obligacje	**582 712**	**11 054**	—	—	—	—	—	**8 600**	**V. Obligations**
Miasta większe . .	578 364	11 052	—	—	—	—	—	8 600	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	2 532	2	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	1 816	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	**324 371**	**1 060**	—	—	—	**53 946**	**13 169**	**92 541**	**VI. Etranger**
Miasta większe . .	123 032	675	—	—	—	53 946	13 143	92 541	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	80 799	123	—	—	—	—	26	—	Petites villes
Powiaty	120 540	262	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent du montant total des emprunts*									
Ogółem	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Miasta większe . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Grandes villes**
Miasta mniejsze . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Petites villes**
Powiaty	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Arrondissements**
I. Państwo	**4,9**	**53,9**	**42,3**	**62,5**	**58,9**	**38,2**	**56,5**	**38,1**	**I. État**
Miasta większe . .	3,2	58,2	44,1	79,0	44,5	23,9	58,1	31,9	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	6,1	35,6	46,8	33,0	67,0	64,8	42,7	60,3	Petites villes
Powiaty	9,4	46,4	34,9	30,4	74,1	90,5	61,2	52,3	Arrondissements
A. Ministerstwa	.	.	.	.	**29,3**	**14,4**	**38,1**	**4,4**	**A. Ministères**
Miasta większe . .	.	.	.	.	33,6	7,4	44,0	3,9	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	27,9	20,6	25,4	7,0	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	24,4	43,0	20,9	4,4	Arrondissements
B. Państwowe instytucje kredytowe	.	.	.	.	**29,6**	**23,8**	**18,4**	**33,7**	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe . .	.	.	.	.	10,9	16,5	14,1	28,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	39,1	44,2	17,3	53,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	49,7	47,5	40,3	47,9	Arrondissements
Bank Gospodarstwa Krajowego	.	.	.	.	7,5	19,0	17,5	33,2	Banque de l'Economie Nationale
Miasta większe . .	.	.	.	.	2,9	16,2	14,1	28,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	10,2	35,5	16,7	53,1	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	12,2	24,9	34,8	44,0	Arrondissements
Państwowy Bank Rolny	.	.	.	.	—	3,6	0,8	0,5	Banque Agraire d'État
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	0,1	—	0,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	—	2,2	0,6	0,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	19,5	5,2	3,7	Arrondissements
Pocztowa Kasa Oszczędności	.	.	.	.	13,1	1,2	0,1	0,0	Caisse d'Epargne Postale
Miasta większe . .	.	.	.	.	8,0	0,2	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	24,1	6,5	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	14,6	3,1	0,3	0,2	Arrondissements
Inne	.	.	.	.	9,0	—	—	—	Autres
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	—	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	4,8	—	—	—	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	22,9	—	—	—	Arrondissements

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1.XI 1918 r.	1.XI 1918 do 31.XII 1921 r.	1922	1923	1924	1925	1926	1927/1928	Spécification
II. Instytucje samorządowe	17,9	20,9	50,2	31,8	25,0	6,6	17,3	12,7	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
Miasta większe . .	5,3	12,7	47,9	19,9	31,7	5,3	10,1	6,3	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	40,0	37,4	42,8	46,0	21,6	19,2	35,1	24,2	Petites villes
Powiaty	41,2	45,9	61,1	63,4	17,8	6,8	36,2	37,0	Arrondissements
A. Samorząd bezpośrednio	.	.	.	.	0,2	0,7	0,3	0,2	**A. Municipalités et communes**
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	0,7	—	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	1,1	0,9	1,7	1,5	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	0,0	0,5	0,7	0,4	Arrondissements
B. Instytucje kredytowe .	.	.	.	.	24,8	5,9	17,0	12,5	**B. Institutions de crédit**
Miasta większe . .	.	.	.	.	31,7	4,6	10,1	6,3	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	20,5	18,3	33,4	22,7	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	17,8	6,3	35,5	36,6	Arrondissements
Polski Bank Komunalny w Warszawie, Krajowy Bank Pożyczkowy, Kredytowy Bank Komunalny w Poznaniu	.	.	.	.	8,9	1,7	8,3	7,8	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Pol. des Prêts, Banque du Crédit Communal à Poznań
Miasta większe . .	.	.	.	.	2,6	0,6	2,2	1,3	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	13,5	4,6	14,7	17,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	14,9	5,2	32,2	34,1	Arrondissements
Miejskie i powiatowe Kasy Oszczędności . . .	.	.	.	.	15,9	4,2	8,7	4,7	Caisses d'épargne municipales et d'arrondiss.
Miasta większe . .	.	.	.	.	29,1	4,0	7,9	5,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	7,0	13,7	18,7	5,4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2,9	1,1	3,3	2,5	Arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	.	.	.	.	.	.	.	3,6	**III. Assurances sociales**
Miasta większe . .	.	.	.	.	.	.	.	1,4	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	.	.	.	12,4	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	.	.	.	8,2	Arrondissements
IV. Instyt. i osoby prywatne	4,2	8,3	7,5	5,7	16,1	2,6	4,2	1,7	**IV. Institutions privées**
Miasta większe . .	3,8	6,6	8,0	1,1	23,8	1,3	1,3	1,4	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	5,8	25,3	10,4	21,0	11,4	16,0	21,9	3,1	Petites villes
Powiaty	4,1	5,6	4,0	6,2	8,1	2,7	2,6	2,5	Arrondissements
Spółdzielnie kredytowe	.	.	.	.	0,3	0,1	0,3	0,1	Coopératives de crédit
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	—	0,1	—	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	0,2	0,8	1,3	0,5	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	0,6	0,1	0,7	0,2	Arrondissements
Prywatne banki akcyjne	.	.	.	.	2,7	0,8	0,4	0,6	Banques par actions
Miasta większe . .	.	.	.	.	1,5	0,7	0,2	0,6	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	6,3	2,2	1,1	1,3	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	2,4	0,7	0,5	0,5	Arrondissements
Instytucje społeczne . .	.	.	.	.	—	—	—	0,2	Institutions sociales
Miasta większe . .	.	.	.	.	—	—	—	0,3	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	—	—	—	0,1	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	—	—	—	—	Arrondissements
Osoby i firmy prywatne	.	.	.	.	13,1	1,7	3,5	0,8	Particuliers
Miasta większe . .	.	.	.	.	22,3	0,6	1,0	0,5	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	.	.	.	.	4,9	13,0	19 5	1,2	Petites villes
Powiaty	.	.	.	.	5,1	1,9	1,4	1,8	Arrondissements
V. Obligacje	46,9	15,4	—	—	—	—	—	3,7	**V. Obligations**
Miasta większe . .	72,3	21,2	—	—	—	—	—	5,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	46,6	0,0	—	—	—	—	—	—	Petites villes
Powiaty	0,7	.	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
VI. Zagranica	26,1	1,5	—	—	—	52,6	22,0	40,2	**VI. Etranger**
Miasta większe . .	15,4	1,3	—	—	—	69,5	30,5	54,0	Grandes villes
Miasta mniejsze . .	1,5	1,7	—	—	—	—	0,3	—	Petites villes
Powiaty	44,6	2,1	—	—	—	—	—	—	Arrondissements

Porównywując dane o pożyczkach, zaciągniętych u Państwa, możemy stwierdzić, że znaczenie tego źródła kredytu w czasach przedwojennych, a nawet w okresie wojennym według stanu w dniu 1. XI 1918 r. było bez porównania niższe niż w latach 1919—1928, daleko niższe przytem niż dla liczby samorządów zadłużonych i liczby pożyczek. Możemy więc powiedzieć, że Państwo Polskie podjęło się tych zadań, których nie wykonywały państwa zaborcze, gdyż wówczas warunki kredytowe układały się w ten sposób, że kredyt państwowy należał dla samorządów do wyjątków, wówczas, gdy w okresie 1918—1921 roku znaczenie Państwa jest już bardzo wysokie i kwoty otrzymane z tego źródła kredytu przekraczają połowę ogólnej sumy zaciągniętych pożyczek. W roku 1922 znaczenie Państwa nieco się zmniejsza, jednakże pozostaje bardzo wysokie, nieco niższe od połowy. W roku 1923, w okresie największych wahań walutowych, znaczenie Państwa ogromnie rośnie, prawie $^2/_3$ pożyczek udzieliło Państwo. W roku stabilizacji waluty — 1924 — znaczenie Państwa pozostaje nadal bardzo wysokie, widocznie w tym roku inne źródła nie zostały jeszcze otwarte dla samorządów. W roku 1925 znaczenie Państwa bardzo poważnie się zmniejsza, jest znacznie niższe od połowy. W roku 1926, w którym waluta dość silnie się waha, znaczenie Państwa znowu wzrasta aż do 56,5%. Rok następny 1927/28 wykazuje zmniejszenie znaczenia Państwa, odsetek spada do 38,1%. Ogólnie możemy powiedzieć, że znaczenie Państwa jako źródła kredytu, w omawianych przez nas okresach, jest bardzo poważne, chociaż zmienia się dość silnie.

W miastach większych znaczenie Państwa przed wojną i w okresie wojennym było mniejsze niż dla samorządu ogółem. W latach od 1918—1921, 1922, 1923 i 1926 znaczenie jest wyższe niż dla samorządu ogółem, w pozostałych zaś niższe.

Dla miast mniejszych znaczenie Państwa jako wierzyciela w dniu 1.XI 1918 jest większe niż dla samorządu ogółem. W latach 1918—1921, 1923, 1926 znaczenie Państwa jest mniejsze niż dla samorządu ogółem, w pozostałych zaś większe szczególnie w roku 1925 i 1927/28.

W powiatowych związkach komunalnych znaczenie Państwa jako źródła kredytu według stanu w dniu 1. XI 1918 było wyższe niż dla samorządu ogółem oraz wyższe niż dla miast. W okresach od 1. XI 1918 do 31. XII 1921, 1922, 1923 znaczenie było mniejsze niż dla samorządu ogółem, w pozostałych zaś większe, szczególnie w roku 1925, w którym 90,5% pożyczek zaciągniętych przypada na Państwo.

Możemy więc powiedzieć, że wówczas gdy w okresie od 1924 do 1.IV 1928 znaczenie Państwa dla miast jest dość zmienne, w porównaniu ze znaczeniem dla samorządu ogółem, to dla powiatowych związków komunalnych zwiększa się i chociaż wahanie odsetka pożyczek, udzielonych przez Państwo w tych 4 okresach, jest dość znaczne, nie spada jednak niżej od 52,3%.

Podział kredytów zaciągniętych u Państwa na pożyczki udzielone bezpośrednio przez ministerstwa i państwowe instytucje kredytowe mamy tylko dla lat 1924—1927/28. Zwraca uwagę, że znaczenie ministerstw w latach 1924 i w mniejszym stopniu 1925, a w większym stopniu 1926 było znacznie wyższe niż w roku 1927/28. Należy przypuszczać, że zmniejszenie sum kredytów w ministerstwach będzie się nadal zaznaczało, gdyż kredyty tego rodzaju należy uważać za zupełnie wyjątkowe. Z poszczególnych samorządów wyróżniają się niskim odsetkiem kredytów w ministerstwach miasta większe w roku 1925. Względne znaczenie ministerstw w roku 1924 i 1926 jest najwyższe dla miast większych i w roku 1925 dla powiatowych związków komunalnych.

Państwowe instytucje kredytowe wykazują zmniejszenie się odsetka sum udzielonych przez te instytucje w roku 1925 i 1926, natomiast w 1927/28 znaczny wzrost, prawie podwójny. Dla miast większych państwowe instytucje kredytowe mają dość stałą tendencję wzrostu, wyjątek stanowi rok 1926. Względnie największe znaczenie państwowe instytucje kredytowe we wszystkich latach mają dla samorządów powiatowych, z wyjątkiem roku 1927/28, w którym na pierwsze miejsce wysuwają się miasta mniejsze, zajmujące w poprzednich latach drugie miejsce. Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych jest dla miast większych we wszystkich latach względnie najmniejsze.

Znaczenie Banku Gospodarstwa Krajowego dla samorządu ogółem wzrasta od roku 1924 aż do ostatniego roku, jedynie w roku 1926 nieco się zmiejsza. Taką samą tendencję możemy stwierdzić dla poszczególnych typów samorządu.

Względnie największe znaczenie posiada Państwowy Bank Rolny dla powiatowych związków komunalnych, względnie najmniejsze dla miast większych. Państwowy Bank

Rolny wykazuje naogół tendencję zmniejszającą się, która szczególnie silnie przejawia się w powiatowych związkach komunalnych.

Również tendencję zmniejszającą się ma Pocztowa Kasa Oszczędności.

Instytucje samorządowe w dniu 1.XI 1918 mają naogół dość duże znaczenie, przeszło trzy razy większe niż Państwo. W czterech okresach następnych znaczenie ich naogół się zwiększa, natomiast silnie maleje w r. 1925, wzrasta znacznie w 1926, spada w 1927/28, poniżej nawet poziomu z dnia 1. XI 1918 r. Z poszczególnych lat wyróżnia się rok 1922, w którym instytucje samorządowe udzieliły nieco więcej niż połowę kwoty wszystkich pożyczek, zaciągniętych przez samorządy w tym roku, zajmują one pierwsze miejsce, mając odsetek wyższy nawet niż odsetek, przypadający na Państwo.

W miastach większych znaczenie instytucyj samorządowych przed wojną było daleko mniejsze niż dla samorządu ogółem. Tendencje zmian są zbliżone do zmian dla samorządu ogółem. Rok 1927/28 wskazuje jednak nieco większe znaczenie instytucyj niż w dniu 1. XI 1918 r.

Bardzo poważne znaczenie miały instytucje samorządowe w dniu powstania Państwa Polskiego dla miast mniejszych, prawie 8 razy wyższe niż dla miast większych. W pierwszych trzech okresach instytucje te zachowują to znaczenie, w następnych czterech znaczenie ich się zmniejsza szczególnie w r. 1925.

Znaczenie instytucyj samorządowych dla powiatów w dniu 1. XI 1918 jest bardzo zbliżone do znaczenia miast mniejszych. W pierwszych trzech okresach znaczenie instytucyj samorządowych jako źródła kredytu rośnie, w następnych czterech maleje, szczególnie w roku 1925. Rok 1927/28 jest dość zbliżony, chociaż nieco niższy niż 1. XI 1918 r.

Dane dla pożyczek bezpośrednio udzielonych przez samorządy mamy tylko od r. 1924. We wszystkich latach znaczenie tych instytucyj jest niewielkie, najwyższe w r. 1925. Dla miast większych względne znaczenie samorządu bezpośrednio jest najniższe, w trzech latach niema nawet wcale pożyczek tego rodzaju. W miastach mniejszych znaczenie tej kategorji wierzycieli jest względnie największe, jednakże również odsetki są niskie, najwyższy w r. 1926 wynosi 1,7%.

Daleko większe jest znaczenie instytucyj kredytowych samorządowych: najwyższe w r. 1924, a najniższe w r. 1925. Znaczny wzrost możemy stwierdzić w r. 1926, natomiast w r. 1927/28 spadek. Z pośród poszczególnych typów samorządów, samorządowe instytucje kredytowe mają największe znaczenie w miastach większych w r. 1924, w r. 1925 w miastach mniejszych, a w 1926 r. i 1927/28 w powiatowych związkach komunalnych.

Banki komunalne w latach 1924, 1925, 1926 mają względnie mniejsze znaczenie niż komunalne kasy oszczędności, odwrotnie jest w r. 1927/28.

Odsetek pożyczek zaciągniętych, przypadający na komunalne banki, zmniejsza się znacznie w r. 1925, w r. 1926 rośnie, w r. 1927/28 maleje. Względnie największe znaczenie miały banki komunalne w 1924 r., w 1926 i 1927/28 dla powiatowych związków komunalnych, najmniejsze we wszystkich latach dla miast większych.

Komunalne kasy oszczędności udzieliły w 1925 r. znacznie mniejszą część pożyczek niż w roku poprzednim, w r. 1926 znaczenie ich rośnie, w 1927/28 zmniejsza się. Względnie największe znaczenie mają komunalne kasy oszczędności w r. 1924 dla miast większych, w 1925, 1926 i 1927/28 dla miast mniejszych. Najmniejsze naogół znaczenie posiadają we wszystkich latach dla powiatowych związków komunalnych.

Część długów, przypadająca na osoby i instytucje prywatne, była w dniu 1. XI 1918 względnie niewielka, co należy tłumaczyć tem, że pożyczki od osób prywatnych były zaciągane w formie emisji obligacyj, które zostały przez nas ujęte w specjalnej rubryce. Znaczenie instytucyj i osób prywatnych w czasach istnienia Polski jest naogół znacznie wyższe aż do r. 1924, w następnych latach ich względne znaczenie załamuje się bardzo silnie, w r. 1926 nieco wzrasta, aż do poziomu 1. XI 1918 r., w r. 1927/28 znowu silnie maleje.

W miastach większych tendencja jest zbliżona z tem, że maximum w r. 1924 zaznacza się jeszcze silniej, a w r. 1926 niema zwiększenia. Znaczenie instytucyj osób prywatnych jest względnie najwyższe dla miast mniejszych, tak w dniu 1. XI 1918, jak i w latach następnych z wyjątkiem r. 1924, w którym odsetek miast większych był przeszło dwa razy wyższy, jednakże załamuje się bardzo silnie w r. 1927/28, gdyż wynosi 3,1%,

wówczas gdy w roku poprzednim równa się 21,9%. Znaczenie instytucyj i osób prywatnych w powiatowych związkach komunalnych jest bardziej równomierne, ale naogół mniejsze.

Udział spółdzielni kredytowych we wszystkich latach, poczynając od 1924 r., jest względnie nieznaczny: prawie żaden dla miast większych, w których tylko w r. 1926 spółdzielnie udzieliły nieznacznych kredytów, względnie największy we wszystkich latach, z wyjątkiem 1924 r., dla miast mniejszych.

Prywatne banki akcyjne udzieliły względnie najwięcej pożyczek w r. 1924, następnie znaczenie ich zmniejsza się i dopiero w r. 1927/28 nieco wzrasta, pozostaje jednak minimalne. Względnie największe znaczenie prywatne banki akcyjne mają dla miast mniejszych, maximum odsetka we wszystkich latach przypada na tę kategorję samorządu.

Osoby i firmy prywatne wykazują znacznie mniejszy odsetek w r. 1925, wzrost w 1926 r., silne zmniejszenie w r. 1927/28. Względnie najwięcej osoby i firmy prywatne w r. 1925 i 1926 udzieliły pożyczek miastom mniejszym, a w r. 1924 miastom większym. W r. 1927/28 względnie najwięcej pożyczek udzieliły osoby i firmy prywatne powiatowym związkom komunalnym.

Pożyczki obligacyjne stanowią bardzo poważny odsetek zadłużenia samorządów w dniu 1. XI 1918 r. (46,9%); w okresie od 1.XI 1918 do 1921 ich znaczenie zmniejsza się przeszło trzykrotnie, w następnych latach aż do 1927/28 niema wcale tego typu pożyczek, w tym zaś ostatnim roku stanowią niewielką część kwot otrzymanych. Znaczenie pożyczek obligacyjnych dla miast większych było jeszcze większe i wynosi prawie $^3/_4$ ogólnej sumy. W okresie pierwszym 1918 do 1921 znaczenie pozostaje dość duże (21,2%), w następnych okresach równa 0, a w roku 1927/28 jest znowu niewielkie. W miastach mniejszych pożyczki obligacyjne miały mniejsze znaczenie niż dla miast większych. Następnie nieznaczny wpływ z tego tytułu miały tylko w r. 1918 do 1921. Znaczenie pożyczek obligacyjnych dla powiatów było minimalne w dn. 1. XI 1918 i żadne w pozostałych okresach.

Do pożyczek zaciągniętych zagranicą zaliczyliśmy również pożyczki zaciągnięte w obrębie granic państw przedwojennych, lecz w instytucjach, które dziś znajdują się poza granicami Polski. Tak np. pożyczki, zaciągnięte przez samorząd województw zachodnich w Berlinie, były uważane w dn. 1. XI 1918 jako pożyczki zagraniczne. Chodziło nam o to, czy źródła kredytowe pozostały na obszarze obecnego państwa, czy też w latach niepodległości muszą być uważane jako zagraniczne.

W sumie dla wszystkich samorządów znaczenie pożyczek zagranicznych w dn. 1. XI 1918 było dość poważne (26,1%). Nieznaczny odsetek na zagranicę przypada w okresie od 1918 r. do 1921, w następnych trzech latach wcale nie zaciągano pożyczek zagranicą, dopiero w r. 1925 pożyczki zaciągnięte zagranicą przekraczają połowę kwot otrzymanych przez samorządy. Zmniejsza się znaczenie przeszło dwukrotnie w r. 1926, a w r. 1927/28 wzrasta do 40,2%. Znaczenie pożyczek zagranicznych dla miast większych w dn. 1. XI 1918 było niezbyt wielkie, w r. 1918 do 1921 r. minimalne, natomiast w r. 1925 nadzwyczaj wysokie—około $^7/_{10}$ otrzymano z tego źródła, w 1926 r. znacznie niższe, w 1927/28 znów przekraczające połowę ogólnej sumy otrzymanych pożyczek. Znaczenie pożyczek zagranicznych dla miast mniejszych jest niewielkie, natomiast dla powiatowych związków komunalnych w dn. 1. XI 1918 było bardzo poważne, prawie 3 razy wyższe niż nawet dla miast większych, nieznaczne kwoty zaciągnięto również z tego źródła w okresie od 1918 do 1921 r., wówczas gdy w pozostałych nie było wcale pożyczek z tego źródła.

Uogólniając możemy powiedzieć, że źródło kredytu w samorządach, w porównaniu z okresem wojennym, zasadniczo się zmienia. Znaczenie pożyczek obligacyjnych przez dłuższy czas równa się 0 i dopiero w ostatnim czasie zaczyna się znowu nieco odradzać, pozostaje jednak minimalne. Znaczenie zagranicy w okresie inflacyjnym równa się 0 i dopiero stabilizacja waluty wywołuje dopływ kapitałów z zagranicy tak, że w 1925 i 1927/28 r. ich udział jest wyższy niż 1. XI 1918. Należy przypuszczać, że dalsze odrodzenie tak niezbędnego kredytu dla samorządów będzie szło po linji zwiększania się znaczenia pożyczek zagranicznych oraz pożyczek obligacyjnych emitowanych na rynku wewnętrznym.

Szczegółowe zestawienie liczby samorządów, które zaciągnęły pożyczki w r. 1927/28 w poszczególnych instytucjach, przedstawia się jak następuje:

Liczba samorządów według rodzajów wierzycieli

Nombre des administrations autonomes d'après le caractère des créanciers

Ogólne zestawienie — Relevé général

1927/28

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**454**	**206**	**62**	**98**	**88**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**290**	**146**	**44**	**39**	**61**	**63,9**	**70,9**	**71,0**	**39,8**	**69,3**	**I. État**
A. Ministerstwa	**105**	**50**	**12**	**19**	**24**	**23,1**	**24,3**	**19,4**	**19,4**	**27,3**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	29	11	1	9	8	6,4	5,3	1,6	9,2	9,1	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych . . .	40	23	8	6	3	8,8	11,2	12,9	6,1	3,4	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	28	14	5	2	7	6,2	6,8	8,1	2,0	8,0	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	12	8	1	—	3	2,6	3,9	1,6	—	3,4	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa . .	10	1	2	3	4	2,2	0,5	3,2	3,1	4,5	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**243**	**129**	**41**	**28**	**45**	**53,5**	**62,6**	**66,1**	**28,6**	**51,1**	**B. Établissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	209	120	22	27	40	46,0	58,3	35,5	27,6	45,5	Banque de l'Économie Nationale
Państwowy Bank Rolny	45	15	22	1	7	9,9	7,3	35,5	1,0	8,0	Banque Agraire d'État
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	1	1	—	—	—	0,2	0,5	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**245**	**122**	**32**	**63**	**28**	**54,0**	**59,2**	**51,6**	**64,3**	**31,8**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**31**	**19**	**6**	**2**	**4**	**6,8**	**9,2**	**9,7**	**2,0**	**4,5**	**A. Municipal. et communes**
Samorząd powiatowy	25	16	6	—	3	5,6	7,7	9,7	—	3,4	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	2	2		—	—	0,4	1,0	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	2	—	—	2	—	0,4	—	—	2,0	—	Départements
„ gminny . .	2	1	—	—	1	0,4	0,5	—	—	1,1	Communes
B. Instytucje kredytowe . . .	**222**	**108**	**28**	**61**	**25**	**48,9**	**52,4**	**45,2**	**62,2**	**28,4**	**B. Etablissements de Crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	176	102	22	47	5	38,8	49,5	35,5	48,0	5,7	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	61	11	7	21	22	13,4	5,3	11,3	21,4	25,0	Caisses d'Épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	**68**	**20**	**13**	**25**	**10**	**15,0**	**9,7**	**21,0**	**25,5**	**11,4**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**58**	**23**	**6**	**8**	**21**	**12,8**	**11,2**	**9,7**	**8,2**	**23,9**	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	21	9	5	3	4	4,6	4,4	8,1	3,1	4,5	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	22	7	2	4	9	4,8	3,4	3,2	4,1	10,2	Banques par actions
Instytucje społeczne	5	1	1	1	2	1,1	0,5	1,6	1,0	2,3	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	32	16	2	2	12	7,1	7,8	3,2	2,0	13,6	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	**1**	**1**	**—**	**—**	**—**	**0,2**	**0,5**	**—**	**—**	**—**	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne .	**2**	**2**	**—**	**—**	**—**	**0,4**	**1,0**	**—**	**—**	**—**	**VI. Emprunts à l'étranger**

Odsetek samorządów, korzystających z kredytów państwowych, jest bardzo wysoki, przyczem w województwach centralnych, wschodnich i południowych odsetki są bardzo zbliżone, a wyróżniają się jedynie niskim względnie odsetkiem województwa zachodnie, lecz i w tych województwach prawie $^2/_5$ samorządów zaciągnęło pożyczki między innemi i u Państwa.

Liczba samorządów, korzystających bezpośrednio ze środków budżetowych, mających pożyczki w ministerstwach, jest daleko niższa, ogółem dla Polski prawie 3 razy. W poszczególnych dzielnicach jest już nieco inne ustosunkowanie. W województwach zachodnich i wschodnich mamy identyczne odsetki, w województwach centralnych znacznie wyższe, najwyższe w województwach południowych. Z poszczególnych ministerstw ogółem dla Polski najwięcej samorządów korzystało z pożyczek udzielonych przez Ministerstwo Robót Publicznych, następnie przez Ministerstwo Skarbu i Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego. Pożyczki udzielone przez ministerstwa, z wyjątkiem Ministerstwa Skarbu, mają zwykle specjalne przeznaczenie, wchodzące w sferę zainteresowań odnośnych ministerstw. W poszczególnych dzielnicach przewaga pożyczek, udzielonych przez Ministerstwo Robót Publicznych, istnieje w województwach centralnych i wschodnich, natomiast w województwach zachodnich najwięcej pożyczek udzieliło Ministerstwo Skarbu. Taki sam stosunek możemy zaobserwować w województwach południowych.

Liczba samorządów, korzystających z pożyczek w państwowych instytucjach kredytowych, jest znacznie wyższa niż liczba samorządów, korzystających z pożyczek bezpośrednio w ministerstwach, przyczem różnica pomiędzy dzielnicami występuje bardziej jaskrawo. Względnie najwięcej pożyczek zaciągnęły w państwowych instytucjach kredytowych samorządy województw wschodnich, odsetek województw centralnych jest dość zbliżony, chociaż nieco niższy. Bardziej się różnią województwa południowe, które jednak są bliższe do województw centralnych i wschodnich, niż województw zachodnich, w których odsetek samorządów, korzystających z pożyczek w państwowych instytucjach kredytowych, jest w porównaniu z innemi dzielnicami bardzo niski, chociaż przekracza $^1/_4$. Ogółem dla Polski znacznie większa liczba samorządów korzystała z pożyczek Banku Gospodarstwa Krajowego niż Państwowego Banku Rolnego.

Pożyczki w instytucjach samorządowych zaciągała znaczna liczba samorządów, przyczem we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich, liczba samorządów, zaciągających pożyczki u Państwa, jest wyższa niż liczba samorządów, zaciągających pożyczki w instytucjach samorządowych. W województwach zachodnich natomiast liczba samorządów, zaciągających pożyczki w instytucjach samorządowych, jest przeszło o 80% wyższa od liczby samorządów, zaciągających pożyczki w instytucjach państwowych. Z pozostałych dzielnic niskim odsetkiem instytucyj, zaciągających pożyczki w instytucjach samorządowych, wyróżniają się województwa południowe.

Samorządy głównie zaciągały pożyczki nie bezpośrednio od samorządów, lecz w kredytowych instytucjach samorządowych. Z pośród samorządów różnych typów względnie najwięcej zaciągano pożyczek w samorządzie powiatowym, w którym, jak się dowiemy dalej, korzystają z kredytu prawie wyłącznie mniejsze miasta. Liczba samorządów, korzystających z pożyczek u innych samorządów, jest bardzo niska. Jedynie w województwach zachodnich pewne, coprawda niewielkie, znaczenie ma samorząd wojewódzki.

Liczba samorządów, korzystających z pożyczek w samorządowych instytucjach kredytowych, w poszczególnych dzielnicach w stosunku do ogólnej liczby samorządów, które zaciągnęły pożyczki w 1927/28, jest bardzo niejednakowa: względnie zbliżony odsetek mają województwa centralne i wschodnie, województwa zachodnie wyróżniają się wysokim odsetkiem, natomiast województwa południowe niskim, co jest szczególnie dziwne dla tych województw, gdyż mają rozwiniętą sieć komunalnych kas oszczędnościowych. Wahania znaczenia poszczególnych kredytowych instytucyj komunalnych są jeszcze większe niż ich ogólnej sumy. W bankach komunalnych zaciąga pożyczki znaczna część samorządów województw centralnych, zachodnich i wschodnich, natomiast w województwach południowych bardzo nieznaczna, co tłumaczy się brakiem odpowiednich instytucyj na miejscu, wówczas gdy w Warszawie istnieje Polski Bank Komunalny, a w Poznaniu Komunalny Bank Kredytowy oraz Krajowy Bank Pożyczkowy. Tem też tłumaczy się względnie niewielkie znaczenie instytucyj kredytowych samorządowych w Małopolsce, gdyż odsetek samorządów, zaciągających pożyczki w miejskich i powiatowych kasach oszczędności, jest dla Małopolski wy-

soki, zbliżony do nich w województwach zachodnich, natomiast w województwach wschodnich, a szczególnie w centralnych daleko niższy, co należy tłumaczyć stosunkowo niedawnym i dlatego niewielkim rozwojem samorządowych kas oszczędnościowych w dwóch ostatnich dzielnicach.

W ubezpieczeniach społecznych zaciąga naogół pożyczki dość znaczna liczba samorządów. Dość różne względnie znaczenie mają te instytucje w poszczególnych dzielnicach: na pierwsze miejsce wysuwają się województwa zachodnie, co jest zrozumiałe wobec oddawna istniejących ubezpieczeń społecznych w tej dzielnicy; natomiast dość szerokie korzystanie przez samorządy z ubezpieczeń społecznych w województwach wschodnich jest niezbyt jasne, wchodzi tu w grę głównie Powszechna Dyrekcja Ubezpieczeń Wzajemnych. Odsetek samorządów, korzystających z ubezpieczeń społecznych w Małopolsce i w województwach centralnych, jest dość do siebie zbliżony.

Zwraca uwagę niski odsetek samorządów, korzystających z kredytu w instytucjach prywatnych i u osób prywatnych. W całej Polsce nieco więcej niż $^1/_{10}$ liczby samorządów zaciągających pożyczki korzystała z tego źródła. Jeszcze mniejszy odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich i zachodnich, województwa południowe natomiast wyróżniają się stosunkowo wysokim odsetkiem (23,9%).

Z poszczególnych typów instytucyj prywatnych największe znaczenie dla Polski mają osoby i firmy prywatne, do których udawało się względnie najwięcej samorządów, następnie prywatne banki akcyjne i spółdzielnie kredytowe. Najmniejsze znaczenie mają instytucje społeczne. W województwach centralnych i południowych mamy mniej więcej takie same ustosunkowanie poszczególnych rodzajów instytucyj prywatnych, natomiast w województwach wschodnich na pierwsze miejsce wysuwają się spółdzielnie, dalej idą prywatne banki akcyjne i firmy prywatne, w województwach zachodnich największe znaczenie mają banki akcyjne, następnie spółdzielnie kredytowe oraz osoby i firmy prywatne.

Liczba pożyczek obligacyjnych jest minimalna, w całej Polsce tylko jeden samorząd miał pożyczki tego rodzaju. Pożyczki zagraniczne zaciągnęły dwa samorządy.

Zestawienie dla miast większych podajemy poniżej:

Liczba samorządów według rodzajów wierzycieli
Nombre des administrations autonomes d'après le caractère des créanciers

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**47**	**24**	**5**	**8**	**10**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**43**	**23**	**5**	**6**	**9**	**91,5**	**95,8**	**100,0**	**75,0**	**90,0**	**I. État**
A. Ministerstwa	**28**	**17**	**2**	**4**	**5**	**59,6**	**70,8**	**40,0**	**50,0**	**50,0**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	11	7	—	1	3	23,4	29,2	—	12,5	30,0	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych . . .	17	12	2	2	1	36,2	50,0	40,0	25,0	10,0	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	3	1	1	—	1	6,4	4,2	20,0	—	10,0	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa .	2	—	—	1	1	4,3	—	—	12,5	10,0	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**36**	**18**	**5**	**4**	**9**	**76,6**	**75,0**	**100,0**	**50,0**	**90,0**	**B. Établissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	36	18	5	4	9	76,6	75,0	100,0	50,0	90,0	Banque de l'Économie Nationale
Państwowy Bank Rolny	1	—	—	—	1	2,1	—	—	—	10,0	Banque Agraire d'État
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale

(dok.—fin)

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes* — Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* — centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales* — Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* — centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Institutions
II. Instytucje samorządowe	18	8	1	4	5	38,3	33,3	20,0	50,0	50,0	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**A. Municipal. et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Départements
„ gminny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
B. Instytucje kredytowe	18	8	1	4	5	38,3	33,3	20,0	50,0	50,0	**B. Établissements de Crédit:**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	10	7	1	1	1	21,3	29,1	20,0	12,5	10,0	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	10	1	—	4	5	21,3	4,2	—	50,0	50,0	Caisses d'Épargne municipales et communales
III. Ubezpieczenia społecz.	12	3	3	2	4	25,5	12,5	60,0	25,0	40,0	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	7	2	—	3	2	14,9	8,3	—	37,5	20,0	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akcyjne	3	—	—	1	2	6,4	—	—	12,5	20,0	Banques par actions
Instytucje społeczne	1	—	—	1	—	2,1	—	—	12,5	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	3	2	—	1	—	6,4	8,3	—	12,5	—	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	1	1	—	—	—	2,1	4,2	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne .	2	2	—	—	—	4,3	8,3	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

Zwraca uwagę ogromne zwiększenie, w porównaniu z danemi dla wszystkich samorządów, odsetka liczby samorządów, korzystających z pożyczek u Państwa. W województwach wschodnich wszystkie bez wyjątku miasta, które korzystały z kredytu r. 1927/28, zaciągały pożyczki u Państwa. W województwach centralnych i południowych odsetki zbliżają się do 100, najmniejszy (75%) mamy w województwach zachodnich, lecz i tu odsetek jest daleko wyższy niż dla samorządów ogółem (39,8%). Miasta więc większe w daleko silniejszym stopniu ubiegały się z pomyślnym wynikiem o pożyczki w instytucjach państwowych.

Jeszcze silniejszy wzrost wykazują pożyczki, zaciągane bezpośrednio u ministerstw: ogółem dla Polski odsetek miast, korzystających z tego źródła kredytu, jest przeszło $2^1/_2$ razy wyższy, niż dla samorządów ogółem, w województwach centralnych prawie 3 razy wyższy, we wschodnich i zachodnich przeszło 2 razy wyższy i tylko w województwach południowych nieco mniej niż dwukrotnie wyższy. Biorąc pod uwagę, że pożyczki, zaciągnięte w poszczególnych ministerstwach, są wydawane naogół na najbardziej korzystnych warunkach, możemy powiedzieć, że miasta większe były w korzystniejszej sytuacji pod tym względem od samorządów ogółem.

Z poszczególnych ministerstw największe znaczenie ma dla Polski ogółem oraz dla województw centralnych, wschodnich i zachodnich Ministerstwo Robót Publicznych, w województwach południowych natomiast wysuwa się na pierwsze miejsce Ministerstwo Skarbu. Dosyć dużo miast korzystało poza tem z pożyczek w Ministerstwie Skarbu i w innych dzielnicach, jak również z pożyczek w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Miasta większe zaciągały pożyczki w państwowych instytucjach kredytowych w stopniu szerszym niż samorządy ogółem, możemy to zaobserwować tak w sumie dla Polski, jak również w poszczególnych dzielnicach, przyczem jednak wzrost odsetka samorządów,

korzystających z tego źródła, jest nie tak silny jak dla pożyczek zaciąganych w ministerstwach. Prawie wyłącznie są to pożyczki udzielone przez Bank Gospodarstwa Krajowego, w Banku Rolnym miało pożyczkę tylko jedno miasto województw południowych.

Korzystając w silniejszym stopniu ze źródeł państwowych, miasta większe zaciągały również pożyczki w instytucjach samorządowych, jednak w mniejszym stopniu niż samorząd ogółem z wyjątkiem województw południowych.

Znaczenie banków i komunalnych kas oszczędności jest dla całej Polski jednakowe. W województwach wschodnich i centralnych przeważają pożyczki bankowe, w zachodnich i południowych natomiast korzystano głównie z kredytu miejskich i powiatowych kas oszczędności, przyczem w obydwóch tych dzielnicach połowa ogólnej liczby miast korzystała z takich pożyczek.

Znaczenie ubezpieczeń społecznych jest ogółem dla Polski, jak również we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem woj. zachodnich, większe niż dla samorządów ogółem. Ogółem w całej Polsce przeszło $^1/_4$ liczby miast, które zaciągnęły pożyczki, korzystała z tego źródła. Zwraca uwagę wysoki odsetek miast w województwach wschodnich, korzystających z kredytu w tych instytucjach. Najmniejsze znaczenie ubezpieczenia społeczne mają w województwach centralnych.

Pożyczki zaciągnięte w instytucjach i u osób prywatnych są w miastach większych, biorąc pod uwagę całą Polskę, bardziej rozpowszechnione niż wśród samorządów ogółem. Wpływa na to bardzo znaczne rozpowszechnienie zaciągania pożyczek w tych instytucjach przez miasta województw zachodnich, wówczas gdy w pozostałych trzech dzielnicach znaczenie instytucyj i osób prywatnych zmniejsza się, pozostając jednak dość wielkie w województwach południowych i spadając do 0 w województwach wschodnich.

W sumie dla Polski rozpowszechnienie zaciągania pożyczek w poszczególnych rodzajach instytucyj i u osób prywatnych jest jednakowe dla banków akcyjnych i osób i firm prywatnych. W województwach centralnych mamy tylko pożyczki od osób i firm prywatnych, w województwach południowych tylko w prywatnych bankach akcyjnych, w województwach zachodnich natomiast w jednakowej mierze w bankach akcyjnych, w instytucjach społecznych i od osób i firm prywatnych.

Ze wszystkich miast tylko jedno zaciągnęło pożyczkę obligacyjną i dwa pożyczki zagraniczne.

Zestawienie dla miast do 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Liczba samorządów według rodzajów wierzycieli
Nombre des administrations autonomes d'après le caractère des créanciers

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**252**	**108**	**27**	**63**	**54**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**144**	**65**	**15**	**28**	**36**	**57,1**	**60,2**	**55,6**	**44,4**	**66,7**	**I. État**
A. Ministerstwa	**49**	**16**	**5**	**14**	**14**	**19,4**	**14,8**	**18,5**	**22,2**	**25,9**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	14	2	—	8	4	5,6	1,9	—	12,7	7,4	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	13	6	2	3	2	5,2	5,6	7,4	4,8	3,7	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	19	9	2	2	6	7,5	8,3	7,4	3,2	11,1	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture . . . . .
Inne ministerstwa .	6	1	1	2	2	2,4	0,9	3,7	3,2	3,7	Autres ministères

(dok.—fin)

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Państwowe Instytucje kredytowe	115	57	14	20	24	45,6	52,8	51,8	31,7	44,4	**B. Etablissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	104	55	11	19	19	41,2	50,9	40,7	30,1	35,2	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	11	2	3	1	5	4,4	1,9	11,1	1,6	9,2	Banque Agraire d'État
Pocztowa Kasa Oszczędności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	126	58	16	36	16	50,0	53,7	59,3	57,1	29,6	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	26	16	6	1	3	10,3	14,8	22,2	1,6	5,6	**A. Municipal. et communes**
Samorząd powiatowy	25	16	6	—	3	9,9	14,8	22,2	—	5,6	Arrondiss. autonomes
„ miejski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	1	—	—	1	—	0,4	—	—	1,6	—	Départements
„ gminny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
B. Instytucje kredytowe	105	45	12	35	13	41,7	41,7	44,4	55,6	24,1	**B. Etablissements de Crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	77	40	7	28	2	30,6	37,0	25,9	44,4	3,7	Banque Polon. Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	36	6	6	12	12	14,3	5,6	22,2	19,0	22,2	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	32	5	2	20	5	12,7	4,6	7,4	31,7	9,2	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	38	13	4	5	16	15,1	12,0	14,8	7,9	29,6	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	17	6	4	3	4	6,7	5,6	14,8	4,8	7,4	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	13	3	1	3	6	5,2	2,8	3,7	4,8	11,1	Banques par actions
Instytucje społeczne	4	1	1	—	2	1,6	0,9	3,7	—	3,7	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	23	10	2	1	10	9,1	9,3	7,4	1,6	18,5	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

Znaczenie Państwa jako źródła pożyczek jest dla Polski nieco mniejsze niż dla samorządów ogółem, tak samo w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast w województwach zachodnich odsetek miast, zaciągających długi u Państwa, jest w miastach mniejszych nieco wyższy niż dla samorządów ogółem.

W stosunku do liczby samorządów, zaciągających pożyczki u Państwa, liczba korzystających z pożyczek w ministerstwach bezpośrednio z budżetu jest daleko mniejsza, nawet w województwach centralnych przeszło 4-krotnie. W poszczególnych dzielnicach odsetek samorządów, korzystających z pożyczek w ministerstwach, jest dość równomierny: najniższy w województwach centralnych (14,8%), a najwyższy w województwach południowych (25,9%).

Z poszczególnych ministerstw w województwach centralnych najwięcej miast korzystało z pożyczek udzielonych przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, tak samo w województwach południowych. W województwach zachodnich największe znaczenie ma Ministerstwo Skarbu, w województwach wschodnich jednakowe Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych jest dla miast mniejszych ogółem dla Polski oraz w województwach centralnych, wschodnich i południowych mniejsze niż dla

samorządów ogółem, w województwach zachodnich natomiast nieco większe. We wszystkich dzielnicach najwięcej pożyczek samorządy zaciągnęły w Banku Gospodarstwa Krajowego: w województwach centralnych nieco więcej niż połowa samorządów, korzystających z kredytu w 1927/28 roku, w innych mniejsza ich liczba, jednakże najmniejsza w województwach zachodnich wynosi 30,1%. Znaczenie Państwowego Banku Rolnego jest dla mniejszych miast względnie niewielkie, wyróżniają się stosunkowo wysokim odsetkiem województwa wschodnie, zbliżone do nich są województwa południowe.

Pożyczki w instytucjach samorządowych ogółem dla Polski zaciągnęła połowa miast, korzystających z kredytu w r. 1927/28, t. j. nieco mniej niż dla samorządu ogółem. Tak samo w województwach centralnych, zachodnich i południowych odsetek samorządów, korzystających z pożyczek samorządowych, jest niższy niż dla samorządu ogółem, natomiast w województwach wschodnich wyższy, coprawda niezbyt wiele.

Miasta mniejsze zaciągają pożyczki bezpośrednio od samorządów w większej ilości niż samorząd ogółem tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, lecz też dość rzadko. Prawie wyłącznie pożyczki, zaciągane przez mniejsze miasta od innych samorządów, są otrzymane od samorządu powiatowego, poza tem mamy tylko jedno miasto, które otrzymało pożyczkę w starostwie krajowem.

Daleko większe znaczenie mają kredytowe instytucje samorządowe, jednakże tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach odsetek samorządów, korzystających z pożyczek w kredytowych instytucjach samorządowych, jest niższy niż dla samorządów ogółem.

Z poszczególnych instytucyj we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, większe znaczenie mają banki komunalne, przyczem jednak różnica pomiędzy bankami a komunalnemi kasami oszczędnościowemi jest niejednakowa: największą przewagę banków da się stwierdzić w województwach centralnych, najmniejszą w województwach wschodnich. W województwach południowych znaczenie banków komunalnych jest względnie nieznaczne, daleko mniejsze, akurat 6-ciokrotne niż komunalnych kas oszczędnościowych.

Ubezpieczenia społeczne naogół nie mają większego znaczenia, z wyjątkiem województw zachodnich, w których odsetek samorządów, korzystających z pożyczek w tych instytucjach, jest dość poważny (31,7%).

Znaczenie instytucyj i osób prywatnych dla wszystkich miast Polski w sumie oraz dla województw centralnych, wschodnich i południowych jest większe niż dla samorządu ogółem. Zwraca przytem uwagę, że odsetek miast, korzystających z tego źródła kredytu, jest w województwach południowych dość wysoki (29,6%), w pozostałych znacznie niższy, najniższy w województwach zachodnich (7,9%), t. j. nawet nieco mniejszy niż dla samorządu ogółem.

Z poszczególnych rodzajów instytucyj i osób prywatnych ogółem dla Polski, największe znaczenie mają osoby i firmy prywatne, następnie spółdzielnie kredytowe, prywatne banki akcyjne, instytucje społeczne. Taki sam stosunek możemy stwierdzić w województwach centralnych, natomiast w województwach wschodnich największe znaczenie mają spółdzielnie kredytowe, następnie osoby i firmy prywatne, a dalej jednakowo rozpowszechnione jest zaciąganie pożyczek w bankach akcyjnych i instytucjach społecznych. W województwach zachodnich spółdzielnie kredytowe i banki akcyjne mają jednakowe znaczenie, najmniejsze znaczenie zaś osoby i firmy prywatne,natomiast w instytucjach społecznych miasta mniejsze nie zaciągnęły wcale pożyczek w r. 1927/28. W województwach południowych największe znaczenie mają osoby i firmy prywatne, dalej prywatne banki akcyjne, spółdzielnie i instytucje społeczne.

Pożyczek obligacyjnych i zagranicznych w miastach mniejszych niema wcale.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Liczba samorządów według rodzajów wierzycieli
Nombre des administrations autonomes d'après le caractère des créanciers

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**154**	**74**	**30**	**26**	**24**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**103**	**58**	**24**	**5**	**16**	**66,9**	**78,4**	**80,0**	**19,2**	**66,7**	**I. État**
A. Ministerstwa	**28**	**17**	**5**	**1**	**5**	**18,2**	**23,0**	**16,7**	**3,8**	**20,8**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	4	2	1	—	1	2,6	2,7	3,3	—	4,2	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych . . .	10	5	4	1	—	6,5	6,8	13,3	3,8	—	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	6	4	2	—	—	3,9	5,4	6,6	—	—	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	12	8	1	—	3	7,8	10,8	3,3	—	12,4	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa .	2	—	1	—	1	1,3	—	3,3	—	4,2	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**92**	**54**	**22**	**4**	**12**	**59,7**	**73,0**	**73,3**	**15,4**	**50,0**	**B. Établissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	69	47	6	4	12	44,8	63,5	20,0	15,4	50,0	Banque de l'Économie Nationale
Państwowy Bank Rolny	33	13	19	—	1	21,4	17,6	63,3	—	4,2	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**100**	**56**	**15**	**22**	**7**	**64,9**	**75,7**	**50,0**	**84,6**	**29,2**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**5**	**3**	**—**	**1**	**1**	**3,2**	**4,1**	**—**	**3,8**	**4,2**	**A. Municipal. et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	2	2	—	—	—	1,3	2,7	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	1	—	—	1	—	0,6	—	—	3,8	—	Départements
„ gminny .	2	1	—	—	1	1,3	1,4	—	—	4,2	Communes
B. Instytucje kredytowe . . .	**98**	**55**	**15**	**21**	**7**	**63,6**	**74,3**	**50,0**	**80,8**	**29,2**	**B. Établissements de Crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	88	55	14	17	2	57,1	74,3	46,7	65,4	8,3	Banque Polonaise Communale à Varsovie Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	15	4	1	5	5	9,7	5,4	3,3	19,2	20,8	Caisse d'Épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	**23**	**12**	**8**	**2**	**1**	**14,9**	**16,2**	**26,7**	**7,7**	**4,2**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**13**	**8**	**2**	**—**	**3**	**8,4**	**10,8**	**6,6**	**—**	**12,4**	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	4	3	1	—	—	2,6	4,1	3,3	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	6	4	1	—	1	3,9	5,4	3,3	—	4,2	Banques par actions
Instytucje społeczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	6	4	—	—	2	3,9	5,4	—	—	8,3	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**VI. Emprunts à l'étranger**

Liczba powiatów, korzystających z kredytów w instytucjach państwowych, jest ogółem dla Polski względnie większa, coprawda bardzo nieznacznie, niż dla samorządów ogółem. W województwach centralnych i wschodnich możemy zaobserwować to samo, natomiast w województwach zachodnich i południowych znaczenie instytucyj państwowych maleje, w województwach zachodnich nawet dość znacznie.

Znaczenie ministerstw ogółem dla Polski jest mniejsze niż dla samorządów ogółem, tak samo w województwach centralnych, wschodnich, a szczególnie w zachodnich, w mniejszym zaś stopniu w województwach południowych.

Największe znaczenie w sumach dla Polski ma Ministerstwo Rolnictwa, co jest zrozumiałem, gdyż samorząd powiatowy w znacznej mierze ma za zadanie normowanie spraw związanych z rolnictwem, następnie idzie Ministerstwo Robót Publicznych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwo Skarbu. W województwach centralnych ustosunkowanie jest takie same. W województwach wschodnich największe znaczenie ma Ministerstwo Robót Publicznych, następnie Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, później Ministerstwo Rolnictwa i Ministerstwo Skarbu mają jednakowe znaczenie. W województwach zachodnich pożyczki są udzielane wyłącznie przez Ministerstwo Robót Publicznych, w województwach południowych przez Ministerstwo Rolnictwa najwięcej i przez Ministerstwo Skarbu.

Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych jest większe w porównaniu z samorządem ogółem dla Polski oraz dla województw centralnych i wschodnich, nieco mniejsze natomiast w województwach południowych i bardzo poważne w województwach zachodnich.

Bank Gospodarstwa Krajowego ma największe znaczenie ogółem dla Polski, jednakże przewaga jego w porównaniu z Państwowym Bankiem Rolnym nie jest tak wielka jak w poprzednich typach samorządów. Przewaga Banku Gospodarstwa Krajowego zachowuje się jednak we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw wschodnich, w których liczba samorządów, korzystających z kredytu w Państwowym Banku Rolnym, jest przeszło trzy razy wyższa.

Samorządy były dla powiatów ogółem bardziej rozpowszechnionem źródłem kredytu niż dla wszystkich samorządów, ten sam stosunek możemy zaobserwować w województwach centralnych, a szczególnie w zachodnich, w których odsetek powiatów, korzystających z kredytu w instytucjach samorządowych, jest bardzo wysoki (84,6%), natomiast w województwach wschodnich i południowych znaczenie samorządów maleje i ze wszystkich dzielnic jest najmniejsze w województwach południowych, wynosząc 29,2%.

Ciekawem jest, że poza samorządem miejskim i wojewódzkim dwa samorządy zaciągnęły również pożyczki w samorządzie gminnym.

Instytucje kredytowe samorządowe mają bez porównania większe znaczenie, niż samorząd bezpośrednio. We wszystkich województwach możemy zaobserwować zwiększenie znaczenia kredytowych instytucyj samorządowych w porównaniu z ich znaczeniem dla samorządu ogółem. Najwięcej powiaty zaciągnęły pożyczek w tych instytucjach w województwach zachodnich, najmniej w województwach południowych (29,2%).

Z poszczególnych instytucyj ogółem dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, przewaga jest po stronie banków. W województwach południowych natomiast odsetek samorządów, korzystających z pożyczek w bankach, jest nieznaczny (8,3%), wyróżniając się od pozostałych. W powiatowych i miejskich kasach oszczędności najwięcej pożyczek zaciągały powiaty województw południowych, bardzo zbliżony odsetek mają województwa zachodnie, wówczas gdy w województwach centralnych i wschodnich odsetek jest znacznie niższy.

Z ubezpieczeń społecznych najwięcej korzystały powiaty województw wschodnich (26,7%), najmniej powiaty województw południowych (4,2%).

Pożyczki w instytucjach i u osób prywatnych są względnie nieznacznie rozpowszechnione, mniej nawet, z wyjątkiem woj. południowych, niż w ubezpieczeniach społecznych. W sumie dla Polski i we wszystkich dzielnicach znaczenie instytucyj i osób prywatnych jest mniejsze niż dla samorządów ogółem. W województwach zachodnich żaden powiat nie zaciągał pożyczek z tego źródła.

W sumie dla Polski znaczenie osób i firm prywatnych oraz banków akcyjnych jest jednakowe, spółdzielnie kredytowe mają mniejsze znaczenie. Analogiczny stosunek

widzimy w województwach centralnych, w województwach wschodnich znaczenie spółdzielni kredytowych i banków akcyjnych jest równe, w województwach południowych największy odsetek możemy stwierdzić dla osób i firm prywatnych, prawie dwa razy wyższy niż dla prywatnych banków akcyjnych.

Zestawienie dla starostw krajowych podajemy poniżej:

Liczba samorządów według rodzajów wierzycieli
Nombre des administrations autonomes d'après le caractère des créanciers
Wojewódzkie związki komunalne — Unions communales départementales 1927/28

Instytucje	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*	W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*	Institutions
	Województwo poznańskie *Département de Poznań*		
Ogółem	**1**	**100,0**	**Total**
II. Instytucje samorządowe	1	100,0	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
B. Instytucje kredytowe	1	100,0	**B. Etablissements de Crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu . .	1	100,0	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
III. Ubezpieczenia społeczne	1	100,0	**III. Assurances sociales**

Jak widzimy, starostwa krajowe zaciągnęły pożyczki tylko w kredytowych instytucjach komunalnych oraz w ubezpieczeniach społecznych.

Po zaznajomieniu się z liczbą samorządów, korzystających z pożyczek z różnych źródeł, omówimy obecnie liczbę pożyczek, zaciągniętych przez samorządy według tych samych kategoryj wierzycieli.

Ogólne zestawienie dla Polski ujmuje następująca tablica:

Liczba pożyczek według rodzajów wierzycieli
Nombre des emprunts d'après le caractère des créanciers
Zestawienie ogólne — Relevé général 1927/28

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**1 431**	**756**	**205**	**219**	**251**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**578**	**309**	**89**	**65**	**115**	**40,1**	**40,8**	**43,3**	**29,7**	**45,8**	**I. État**
A. Ministerstwa	**188**	**94**	**19**	**31**	**44**	**12,9**	**12,4**	**9,2**	**14,2**	**17,5**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu .	54	23	1	12	18	3,7	3,0	0,5	5,5	7,1	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	64	41	8	8	7	4,4	5,4	3,9	3,7	2,8	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	32	14	7	2	9	2,2	1,9	3,4	0,9	3,6	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	20	13	1	—	6	1,4	1,7	0,5	—	2,4	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa . .	18	3	2	9	4	1,2	0,4	0,9	4,1	1,6	Autres ministères

(dok.—fin)

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Państwowe Instytucje kredytowe	**390**	**215**	**70**	**34**	**71**	**27,2**	**28,4**	**34,1**	**15,5**	**28,3**	**B. Etablissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	322	194	32	33	63	22,5	25,7	15,6	15,1	25,1	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	67	20	38	1	8	4,6	2,6	18,5	0,4	3,2	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności	1	1	—	—	—	0,1	0,1	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**512**	**279**	**60**	**106**	**67**	**35,8**	**36,9**	**29,3**	**48,4**	**26,7**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**51**	**33**	**10**	**2**	**6**	**3,6**	**4,4**	**4,9**	**0,9**	**2,4**	**A. Municipalit. et communes**
Samorząd powiatowy	45	30	10	—	5	3,0	4,0	4,9	—	2,0	Arrondiss. autonomes
„ miejski	2	2	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	2	—	—	2	—	0,2	—	—	0,9	—	Départements
„ gminny	2	1	—	—	1	0,2	0,1	—	—	0,4	Communes
B. Instytucje kredytowe	**461**	**246**	**50**	**104**	**61**	**32,2**	**32,5**	**24,4**	**47,5**	**24,3**	**B. Établissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	353	232	41	74	6	24,6	30,6	20,0	33,8	2,4	Banque Pol. Communale à Varsovie, et Banques du Crédit Commun. à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	108	14	9	30	55	7,6	1,9	4,4	13,7	21,9	Caisses d'épargne municip. et d'arrondiss.
III. Ubezpieczenia społeczne	**97**	**25**	**18**	**38**	**16**	**6,8**	**3,3**	**8,8**	**17,3**	**6,4**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**241**	**140**	**38**	**10**	**53**	**17,0**	**18,6**	**18,6**	**4,6**	**21,1**	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	58	21	26	3	8	4,1	2,8	12,8	1,4	3,2	Coopératives de crédit
Pryw. banki akcyjne	47	22	6	4	15	3,3	2,9	3,0	1,9	5,9	Banques par actions
Instytucje społeczne	8	1	4	1	2	0,6	0,1	1,9	0,4	0,8	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	128	96	2	2	28	9,0	12,8	0,9	0,9	11,2	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne	**1**	**1**	—	—	—	**0,1**	**0,1**	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	**2**	**2**	—	—	—	**0,2**	**0,3**	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

Liczba pożyczek zaciągniętych w instytucjach państwowych zajmuje pierwsze miejsce tak w ogólnej sumie dla Polski, jako też we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, w których przypada im drugie miejsce. Odsetek pożyczek zaciągniętych w instytucjach państwowych jest dość równomierny z wyjątkiem województw zachodnich, w których jest znacznie niższy.

Dość poważny odsetek pożyczek przypada na ministerstwa, przyczem wahania znaczenia ministerstw dla poszczególnych dzielnic nie są zbyt wielkie: niskim odsetkiem najwięcej wyróżniają się województwa wschodnie (9,2%), wysokim—południowe.

Z poszczególnych ministerstw w sumie dla Polski największą liczbę pożyczek udzieliło Ministerstwo Robót Publicznych, następnie Ministerstwo Skarbu, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministerstwo Rolnictwa. W województwach centralnych kolejność ministerstw jest taka sama. W województwach wschodnich pierwsze miejsce zachowuje Ministerstwo Robót Publicznych, drugie natomiast przypada Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministerstwa zaś Skarbu i Rolnictwa mają daleko mniejsze znaczenie. W województwach zachodnich wyróżnia się wysokim odsetkiem Ministerstwo Skarbu, drugie miejsce przypada Ministerstwu Robót Publicznych. Ministerstwo Skarbu zachowuje w województwach południowych pierwsze miejsce, następnemi zkolei są: Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo Rolnictwa.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych w państwowych instytucjach kredytowych, jest we wszystkich dzielnicach wyższy niż w ministerstwach, przyczem jednak różnice w poszczególnych dzielnicach są niejednolite: naj-

mniejszą przewagę wykazują województwa zachodnie, największą województwa wschodnie.

Tak ogółem dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw wschodnich, liczba pożyczek udzielonych przez Bank Gospodarstwa Krajowego jest najwyższa, w województwach wschodnich natomiast więcej pożyczek udzielił Państwowy Bank Rolny. Liczba pożyczek, udzielonych przez Pocztową Kasę Oszczędności, jest zupełnie nieznaczna.

Pożyczki, zaciągnięte w instytucjach samorządowych, zajmują ogółem dla Polski i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem zachodnich, drugie miejsce. W województwach zachodnich—pierwsze, w tej dzielnicy poza tem mamy najwyższy odsetek pożyczek, zaciągniętych w instytucjach samorządowych (48,4%), a najniższy znajduje się w województwach południowych (26,7%).

Naogół niewiele pożyczek zaciągnięto od samorządów bezpośrednio, względnie najwięcej w województwach wschodnich (4,9%), najmniej w zachodnich (0,9%). Z instytucyj samorządowych najwięcej udzieliły pożyczek powiatowe związki komunalne, znaczenie innych samorządów jest daleko mniejsze.

Bez porównania wyższe jest znaczenie kredytowych instytucyj samorządowych. Prawie $^1/_3$ część pożyczek ogółem dla Polski została przez nie udzielona, najwięcej pożyczek tego rodzaju możemy zaobserwować w województwach zachodnich (47,5%), najmniej w województwach południowych (24,3%).

Ogólne znaczenie banków komunalnych jest daleko większe niż komunalnych kas oszczędności, wyjątek stanowią województwa południowe, w których liczba pożyczek, zaciągniętych w komunalnych kasach oszczędności, jest przeszło 9 razy wyższa.

Ogólna liczba pożyczek, zaciągniętych w ubezpieczeniach społecznych, nie jest wysoka. Największe znaczenie mają pożyczki tego rodzaju w województwach zachodnich (17,3%), najmniejsze w województwach centralnych (3,3%).

Daleko większe znaczenie mają pożyczki, zaciągnięte od instytucyj i osób prywatnych, które ogółem dla Polski wynoszą 17,0%. Wahanie odsetków w poszczególnych dzielnicach jest niezbyt wielkie, z wyjątkiem województw zachodnich, które wyróżniają się niskim odsetkiem (4,6%).

Ogółem dla Polski najwięcej pożyczek udzieliły osoby i firmy prywatne (9,0%), następnie spółdzielnie kredytowe, prywatne banki akcyjne i instytucje społeczne. W województwach centralnych kolejność jest ta sama, jedynie zmieniają miejsce spółdzielnie kredytowe i banki akcyjne. W województwach wschodnich najwięcej pożyczek udzieliły spółdzielnie kredytowe, następnie banki akcyjne, instytucje społeczne, instytucje i osoby prywatne. W województwach zachodnich najwięcej pożyczek zaciągnięto w bankach akcyjnych, następnie w spółdzielniach kredytowych, od osób i firm prywatnych oraz w instytucjach społecznych. W województwach południowych kolejność rodzajów wierzycieli jest taka sama, jak w centralnych.

Tylko jedna pożyczka została zaciągnięta jako pożyczka obligacyjna i dwie pożyczki zagranicą.

Zestawienie dla miast większych przedstawia się, jak następuje:

Liczba pożyczek według rodzajów wierzycieli — Nombre de emprunts d'après le caractère des créanciers

Miasta ponad 20000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20000 habitants

1927/28

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**222**	**111**	**17**	**25**	**69**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**142**	**82**	**13**	**14**	**33**	**64,0**	**73,8**	**76,4**	**56,0**	**47,9**	**I. État**
A. Ministerstwa	**68**	**41**	**4**	**8**	**15**	**30,7**	**36,9**	**23,4**	**32,0**	**21,8**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	29	18	—	1	10	13,0	16,2	—	4,0	14,6	Ministère de Finances
Ministerstwo Robót Publicznych . . .	30	22	2	3	3	13,5	19,8	11,7	12,0	4,4	Ministère des Travaux Publics

(dok.—fin)

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	4	1	2	—	1	1,9	0,9	11,7	—	1,4	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa .	5	—	—	4	1	2,3	—	—	16,0	1,4	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**74**	**41**	**9**	**6**	**18**	**33,3**	**36,9**	**53,0**	**24,0**	**26,1**	**B. Etablissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	73	41	9	6	17	32,8	36,9	53,0	24,0	24,7	Banque de l'Économie Nationale
Państwowy Bank Rolny	1	—	—	—	1	0,5	—	—	—	1,4	Banque Agraire d'État
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**48**	**20**	**1**	**6**	**21**	**21,5**	**18,1**	**5,9**	**24,0**	**30,4**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**A. Municipal. et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondissements
„ miejski . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Départements
„ gminny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
B. Instytucje kredytowe .	**48**	**20**	**1**	**6**	**21**	**21,5**	**18,1**	**5,9**	**24,0**	**30,4**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	23	19	1	2	1	10,3	17,2	5,9	8,0	1,4	Banque Polon. Communale à Varsovie, et Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	25	1	—	4	20	11,2	0,9	—	16,0	29,0	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	**19**	**4**	**3**	**2**	**10**	**8,6**	**3,6**	**17,7**	**8,0**	**14,4**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**10**	**2**	**—**	**3**	**5**	**4,5**	**1,8**	**—**	**12,0**	**7,3**	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	6	—	—	1	5	2,7	—	—	4,0	7,3	Banques par actions
Instytucje społeczne	1	—	—	1	—	0,5	—	—	4,0	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	3	2	—	1	—	1,3	1,8	—	4,0	—	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	**1**	**1**	**—**	**—**	**—**	**0,5**	**0,9**	**—**	**—**	**—**	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	**2**	**2**	**—**	**—**	**—**	**0,9**	**1,8**	**—**	**—**	**—**	**VI. Emprunts à l'étranger**

Zwraca uwagę nadzwyczaj wysoki, w porównaniu z samorządem ogółem i mniejszemi miastami, odsetek pożyczek zaciągniętych u Państwa. We wszystkich dzielnicach pożyczki tego rodzaju zajmują pierwsze miejsce, wówczas gdy w miastach mniejszych przewagę pożyczek państwowych da się stwierdzić tylko w województwach południowych. Najniższy odsetek w miastach większych przypada natomiast właśnie na województwa południowe (47,9%), najwyższy w województwach wschodnich wynosi 76,4%. Widzimy więc, że ogromna część pożyczek, otrzymanych przez miasta większe w r. 1927/28, pochodzi ze źródeł państwowych.

Bardzo wysokie są również odsetki pożyczek, udzielonych bezpośrednio przez ministerstwa: minimum w województwach południowych wynosi 21,8%, maximum w województwach centralnych — 36,9%. Liczba więc pożyczek ze źródeł budżetowych dla miast większych była bardzo poważna.

Najwięcej pożyczek dla Polski ogółem udzieliło Ministerstwo Robót Publicznych,

następnie Ministerstwo Skarbu, najmniej zaś Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Taką samą kolejność możemy zaobserwować w województwach centralnych, w województwach wschodnich znaczenie Ministerstwa Robót Publicznych oraz Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jest jednakowe. Ministerstwo zaś Skarbu nie udzieliło żadnej pożyczki. W województwach zachodnich znacznie przeważa liczba pożyczek Ministerstwa Robót Publicznych, trzy razy mniejsze znaczenie ma Ministerstwo Skarbu. W tej grupie województw bardzo duży odsetek przypada na pożyczki zaciągnięte w innych ministerstwach (16,0%). W województwach południowych ogromną przewagę ma liczba pożyczek, udzielonych przez Ministerstwo Skarbu, przeszło trzy razy mniej ma Ministerstwo Robót Publicznych, a zupełnie nieznaczną jest liczba pożyczek, zaciągniętych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Charakterystycznem jest, że w województwach zachodnich liczba pożyczek, udzielonych przez ministerstwa, jest wyższa od liczby udzielonych przez państwowe instytucje kredytowe. W województwach centralnych jest ona równą, w pozostałych zaś przewaga udzielonych pożyczek przez państwowe instytucje kredytowe jest większa. niż dla samorządów ogółem. Naogół jednak odsetek pożyczek, udzielonych przez państwowe instytucje kredytowe, jest większy dla całej Polski i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych, niż dla wszystkich samorządów ogółem, a więc i z tego źródła miasta większe korzystały wydatniej niż całokształt samorządu.

Prawie wszystkie pożyczki tej kategorji zostały udzielone przez Bank Gospodarstwa Krajowego, mamy tylko jedną pożyczkę udzieloną przez Państwowy Bank Rolny.

Instytucje samorządowe bezpośrednio nie udzielają pożyczek większym miastom, co jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, wobec czego do działu: pożyczki zaciągnięte w instytucjach samorządowych wchodzą wyłącznie pożyczki w kredytowych instytucjach samorządowych. Odsetek pożyczek, zaciągniętych przez miasta większe, jest niższy w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych, w zestawieniu z odnośnym odsetkiem dla samorządu ogółem. Możemy więc z tego wnioskować, że dla miast większych instytucje samorządowe mają mniejsze znaczenie jako źródło kredytu niż dla pozostałych samorządów.

W samorządowych instytucjach kredytowych w sumie dla Polski większe znaczenie mają miejskie i powiatowe kasy oszczędności. Przewagę tych instytucyj możemy stwierdzić również w województwach zachodnich i południowych, przytem jeszcze silniejszą. W województwach centralnych miejskie i powiatowe kasy oszczędności udzieliły tylko jedną pożyczkę, a we wschodnich nie udzieliły żadnej.

Znaczenie pożyczek, zaciągniętych w ubezpieczeniach społecznych, jest w miastach większych wyższe niż dla samorządu ogółem tak dla Polski, jak i dla poszczególnych dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich.

Natomiast znaczenie instytucyj i osób prywatnych jest daleko mniejsze tak dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic z wyjątkiem województw zachodnich, w których jest nieco większe. Odsetek pożyczek, zaciągniętych przez większe miasta w instytucjach i od osób prywatnych, jest zupełnie nieznaczny: waha się od 0,0% w województwach wschodnich do 12,0% w województwach zachodnich. Z tych liczb widzimy, że miasta większe starały się wykorzystać inne źródła kredytów niż kredyt prywatny, ma się rozumieć, ze względu na bardziej dogodne warunki kredytów państwowych i samorządowych.

Pożyczkę obligacyjną mamy tylko w jednym wypadku, pożyczki zagraniczne w dwóch.

Zestawienie dla miast do 20 tys. mieszkańców podaje poniższa tablica:

Liczba pożyczek według rodzajów wierzycieli — Nombre des emprunts d'après le caractère des créanciers

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Instytutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**664**	**292**	**103**	**138**	**131**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**233**	**108**	**26**	**45**	**54**	**35,0**	**36,9**	**25,2**	**32,6**	**41,2**	**I. État**
A. Ministerstwa	**72**	**23**	**6**	**22**	**21**	**10,8**	**7,9**	**5,7**	**15,9**	**16,0**	**A. Ministères:**
Ministerstwo Skarbu	20	2	—	11	7	3,0	0,7	—	8,0	5,4	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	19	9	2	4	4	2,9	3,1	1,9	2,9	3,0	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	22	9	3	2	8	3,3	3,1	2,9	1,4	6,1	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa . .	11	3	1	5	2	1,6	1,0	0,9	3,6	1,5	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**161**	**85**	**20**	**23**	**33**	**24,2**	**29,0**	**19,5**	**16,7**	**25,2**	**B. Etablissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	148	83	16	22	27	22,3	28,3	15,6	16,0	20,6	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	13	2	4	1	6	1,9	0,7	3,9	0,7	4,6	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**233**	**113**	**35**	**56**	**29**	**34,9**	**38,6**	**34,2**	**40,5**	**22,2**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**46**	**30**	**10**	**1**	**5**	**6,9**	**10,3**	**9,7**	**0,7**	**3,8**	**A. Municipalités et communes**
Samorząd powiatowy	45	30	10	—	5	6,7	10,3	9,7	—	3,8	Arrondissements
„ miejski . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	1	—	—	1	—	0,2	—	—	0,7	—	Départements
„ gminny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
B. Instytucje kredytowe . .	**187**	**83**	**25**	**55**	**24**	**28,0**	**28,3**	**24,5**	**39,8**	**18,4**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	133	74	18	39	2	20,0	25,2	17,6	28,2	1,5	Banque Polon. Communale à Varsovie et Banque du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	54	9	7	16	22	8,0	3,1	6,9	11,6	16,9	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpieczenia społecz.	**47**	**6**	**6**	**30**	**5**	**7,3**	**2,1**	**5,7**	**22,0**	**3,8**	**III. Assurances sociales**
IV. Instyt. i osoby prywatne	**151**	**65**	**36**	**7**	**43**	**22,8**	**22,4**	**34,9**	**4,9**	**32,8**	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	53	17	25	3	8	7,9	5,9	24,3	2,1	6,1	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	29	13	5	3	8	4,5	4,5	4,8	2,1	6,1	Banques par actions
Instytucje społeczne	7	1	4	—	2	1,1	0,3	3,9	—	1,5	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	62	34	2	1	25	9,3	11,7	1,9	0,7	19,1	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

W miastach mniejszych liczba pożyczek, zaciągniętych w instytucjach państwowych, ma względnie mniejsze znaczenie niż w samorządach ogółem tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, w których odsetek dla miast jest nieco wyższy.

Również pożyczki zaciągnięte w ministerstwach są względnie mniej rozpowszechnione tak dla całej Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich. Co do wysokości odsetków, to województwa zachodnie mają odsetek niższy niż województwa południowe, coprawda zupełnie nieznacznie. Te dwie dzielnice wyróżniają się względnie wysokim odsetkiem od województw centralnych i wschodnich.

Z poszczególnych ministerstw ogółem dla Polski największe znaczenie ma Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwo Skarbu, Ministerstwo Robót Publicznych daleko mniejsze. W województwach centralnych dwa powyższe ministerstwa udzieliły najwięcej pożyczek. W województwach wschodnich dominuje Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, mniejsze znaczenie ma Ministerstwo Robót Publicznych. W województwach zachodnich największą rolę odgrywa Ministerstwo Skarbu, mniejszą—Ministerstwo Robót Publicznych oraz Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W województwach południowych największe znaczenie ma również Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, mniejsze — Ministerstwo Skarbu i Ministerstwo Robót Publicznych.

Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych jest ogółem dla Polski mniejsze niż dla wszystkich samorządów razem. Analogiczne ustosunkowanie widzimy w województwach wschodnich i południowych, natomiast w województwach centralnych i zachodnich znaczenie tych instytucyj jest większe niż dla samorządów ogółem. Najniższy odsetek przypada na państwowe instytucje kredytowe w województwach zachodnich, najwyższy w województwach centralnych. Bank Gospodarstwa Krajowego ma bez porównania większe znaczenie we wszystkich dzielnicach.

Liczba pożyczek, zaciągniętych w instytucjach samorządowych, ogółem dla Polski jest tylko nieco niższa niż liczba pożyczek, zaciągniętych w instytucjach państwowych, przyczem w trzech dzielnicach: w województwach centralnych, wschodnich i zachodnich jest wyższa i tylko w południowych niższa. Możemy więc powiedzieć, że dla miast mniejszych samorządowe instytucje kredytowe mają daleko większe względnie znaczenie niż dla samorządów ogółem.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych bezpośrednio od różnego rodzaju samorządów, jest w miastach mniejszych we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich, wyższy niż w samorządzie ogółem, co jest zupełnie zrozumiałem, gdyż z pożyczek w powiatowych związkach komunalnych korzystają z reguły tylko miasta mniejsze. Odsetek pożyczek, przypadających bezpośrednio na samorząd, waha się w poszczególnych dzielnicach bardzo silnie: minimum przypada na województwa zachodnie (0,7%), maximum na województwa centralne (10,3%). Do tego ostatniego odsetka zbliża się odsetek województw wschodnich. Prawie wszystkie pożyczki są udzielone przez samorządy powiatowe i tylko jedna pożyczka w województwach zachodnich została otrzymana od samorządu wojewódzkiego.

Samorządowe instytucje kredytowe mają naogół mniejsze znaczenie niż dla samorządu ogółem, jedynie w województwach wschodnich odsetek, przypadający na tę grupę wierzycieli, jest wyższy niż dla samorządu ogółem. Wahania odsetka pożyczek, przypadających na samorządowe instytucje kredytowe, są dość znaczne: minimum w województwach południowych wynosi 18,4%, maximum w województwach zachodnich—39,8%.

We wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem południowych, przeważają pożyczki udzielone przez banki komunalne, i to naogół bardzo znacznie, natomiast w Małopolsce komunalne kasy oszczędności udzieliły przeszło 11 razy więcej pożyczek niż banki komunalne.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych w ubezpieczeniach społecznych, jest niezbyt wielki, w poszczególnych dzielnicach waha się bardzo znacznie, przyczem najbardziej wyróżniają się wysokim odsetkiem województwa zachodnie (22,0%).

Liczba pożyczek, udzielonych przez osoby i instytucje prywatne, jest naogół dosyć znaczna, przyczem dla całej Polski jak również dla wszystkich województw odsetek, w porównaniu z samorządem ogółem, jest wyższy—szczególnie w województwach wschodnich.

Z poszczególnych rodzajów instytucyj prywatnych największe znaczenie w sumie dla Polski mają osoby i firmy prywatne, następ-

nie spółdzielnie kredytowe, prywatne banki akcyjne i instytucje społeczne. Taki sam stosunek możemy zaobserwować w województwach centralnych, wówczas gdy w województwach wschodnich przeważają, i to bardzo silnie, pożyczki udzielone przez spółdzielnie kredytowe, dalej idą banki prywatne, instytucje społeczne i osoby oraz firmy prywatne. W województwach zachodnich znaczenie spółdzielni kredytowych i banków prywatnych jest jednakowe, najmniejsze znaczenie mają osoby i firmy prywatne, pożyczek zaś od instytucyj społecznych wogóle nie było w tych województwach. W Małopolsce odwrotnie — największy odsetek przypada na osoby i firmy prywatne, znaczenie spółdzielni kredytowych i banków prywatnych jest jednakowe i przeszło 3 razy mniejsze niż osób i firm prywatnych. Instytucje społeczne mają już zupełnie minimalne znaczenie.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podaje następująca tablica:

Liczba pożyczek według rodzajów wierzycieli — Nombre des emprunts d'après le caractère des créanciers

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**543**	**353**	**85**	**54**	**51**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**203**	**119**	**50**	**6**	**28**	**37,4**	**33,7**	**58,8**	**11,1**	**55,0**	**I. État**
A. Ministerstwa	**48**	**30**	**9**	**1**	**8**	**8,9**	**8,4**	**10,6**	**1,9**	**15,7**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	5	3	1	—	1	0,9	0,8	1,2	—	1,9	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	15	10	4	1	—	2,8	2,8	4,6	1,9	—	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	6	4	2	—	—	1,1	1,1	2,4	—	—	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	20	13	1	—	6	3,7	3,7	1,2	—	11,9	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa . .	2	—	1	—	1	0,4	—	1,2	—	1,9	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**155**	**89**	**41**	**5**	**20**	**28.5**	**25,3**	**48,2**	**9,2**	**39,3**	**B. Etablissements de Crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	101	70	7	5	19	18,6	19,9	8,2	9,2	37,4	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	53	18	34	—	1	9,8	5,1	40,0	—	1,9	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	1	1	—	—	—	0,1	0,3	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**229**	**146**	**24**	**42**	**17**	**42,2**	**41,4**	**28,2**	**77,8**	**33,3**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**5**	**3**	**—**	**1**	**1**	**0,9**	**0,9**	**—**	**1,9**	**1,9**	**A. Municipalités et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	2	2	—	—	—	0,4	0,6	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	1	—	—	1	—	0,1	—	—	1,9	—	Départements
„ gminny . .	2	1	—	—	1	0,4	0,3	—	—	1,9	Communes
**B. Instytucje kredytowe .	224**	**143**	**24**	**41**	**16**	**41,3**	**40,5**	**28,2**	**75,9**	**31,4**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	195	139	22	31	3	35,9	39,4	25,8	57,4	5,9	Banque Pol. Communale à Varsovie, et Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	29	4	2	10	13	5,4	1,1	2,4	18,5	25,5	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements
III. Ubezpiecz. społeczne	**31**	**15**	**9**	**6**	**1**	**5,7**	**4,2**	**10,6**	**11,1**	**1,9**	**III. Assurances sociales**

(dok.—fin)

Instytucje	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
IV. Instytucje i osoby prywatne	80	73	2	—	5	14,7	20,7	2,4	—	9,8	**IV. Institutions privées**
Spółdzielnie kredyt.	5	4	1	—	—	0,9	1,1	1,2	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	12	9	1	—	2	2,2	2,6	1,2	—	3,9	Banques par actions
Instytucje społeczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	63	60	—	—	3	11,6	17,0	—	—	5,9	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

Znaczenie pożyczek, zaciągniętych w instytucjach państwowych, jest w sumie dla Polski, jak również w województwach centralnych i zachodnich mniejsze, niż dla samorządu ogółem, natomiast w województwach wschodnich i południowych większe. Tylko w tych dwóch ostatnich grupach województw pożyczki, zaciągnięte w instytucjach państwowych, zajmują pierwsze miejsce, przekraczając połowę ogólnej liczby pożyczek, natomiast w pozostałych dzielnicach, jak i w sumie dla Polski, drugie miejsce.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych bezpośrednio w ministerstwach, jest ogółem dla Polski niższy niż dla samorządu ogółem. Taki sam stosunek możemy stwierdzić w województwach centralnych, zachodnich i południowych, szczególnie w zachodnich, w których odsetek pożyczek, zaciągniętych w ministerstwach przez powiaty, jest bardzo nieznaczny (1,9%), maximum zaś w województwach południowych wynosi 15,7%. Z tych liczb możemy wnioskować, że samorząd powiatowy otrzymywał kredyty ze źródeł państwowych w daleko mniejszym stopniu niż innego rodzaju samorządy, szczególnie miasta większe. Największą liczbę pożyczek ogółem dla Polski udzieliło Ministerstwo Rolnictwa, następnie Ministerstwo Robót Publicznych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwo Skarbu. Taką samą kolejność możemy stwierdzić w województwach centralnych. W województwach wschodnich najwięcej pożyczek przyznało Ministerstwo Robót Publicznych, następnie Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, liczba pożyczek w pozostałych ministerstwach jest jednakowa. W województwach zachodnich pożyczki udzielało wyłącznie Ministerstwo Robót Publicznych. W województwach południowych znaczna przewaga jest po stronie Ministerstwa Rolnictwa, poza tem po jednej pożyczce wydały Ministerstwo Skarbu i inne ministerstwa.

Znaczenie państwowych instytucyj kredytowych jest dla Polski ogółem większe niż dla wszystkich samorządów, tak samo jak w województwach wschodnich i południowych, natomiast w województwach centralnych i zachodnich mniejsze. Odsetek pożyczek powiatów w państwowych instytucjach kredytowych waha się bardzo znacznie: najmniejszy możemy stwierdzić w województwach zachodnich (9,2%), najwyższy w województwach wschodnich (48,2%).

Wszędzie, z wyjątkiem województw wschodnich, przeważają pożyczki Banku Gospodarstwa Krajowego, jednakże nie tak silnie jak w miastach. Natomiast w województwach wschodnich przewaga jest po stronie Państwowego Banku Rolnego.

Odsetek pożyczek, udzielonych przez samorządy, jak już wspomniano, dla powiatów jest bardzo wysoki: minimum przypada na województwa wschodnie (28,2%), maximum na województwa zachodnie (77,8%). W porównaniu z samorządem ogółem wszędzie możemy zaobserwować zwiększenie, z wyjątkiem województw wschodnich.

Liczba pożyczek, zaciągniętych w samorządzie bezpośrednio, jest minimalną. Mamy tylko dwie pożyczki zaciągnięte w miastach, dwie w gminach i jedną w województwie.

Znaczenie kredytowych instytucyj samorządowych jest natomiast nadzwyczaj poważne. We wszystkich dzielnicach możemy zaobserwować zwiększenie znaczenia tych instytucyj, w porównaniu z samorządem ogółem. Odsetek pożyczek, zaciągniętych u samorzą-

dowych instytucyj kredytowych, waha się od 28,2% w województwach wschodnich do 75,9% w zachodnich.

Ogółem dla Polski i w poszczególnych dzielnicach przewaga jest po stronie banków komunalnych, natomiast w województwach południowych po stronie komunalnych kas oszczędności.

Znaczenie ubezpieczeń społecznych jest ogółem dla Polski i w województwach zachodnich oraz południowych mniejsze niż dla samorządów ogółem, w pozostałych natomiast większe.

Liczba pożyczek udzielonych przez instytucje i osoby prywatne ma względnie mniejsze znaczenie niż dla samorządu ogółem tak dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw centralnych.

Największe znaczenie ogółem dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych mają pożyczki udzielone przez osoby i firmy prywatne, następnie przez prywatne banki akcyjne, w województwach wschodnich natomiast niema wcale pożyczek udzielonych przez osoby i firmy prywatne, a znaczenie spółdzielni kredytowych i banków akcyjnych jest jednakowe. W województwach zachodnich niema wcale pożyczek, zaciągniętych u osób prywatnych.

Zestawienie dla samorządu wojewódzkiego podaje nam poniższa tablica:

Liczba pożyczek według rodzajów wierzycieli
Nombre des emprunts d'après le caractère des créanciers

Wojewódzkie związki komunalne
Unions communales départementales

1927/28

Instytucje	Województwo poznańskie *Département de Poznań*		Institutions
	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*	W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*	
Ogółem . .	**2**	**100,0**	**Total**
II. Instytucje samorządowe . . .	**1**	**50,0**	**II. Institut. d'autonomie territoriale**
B. Instytucje kredytowe	**1**	**50,0**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	1	50,0	Banque Pol. Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
III. Ubezpieczenia społeczne . . .	**1**	**50,0**	**III. Assurances sociales**

Jak widzimy, samorząd wojewódzki zaciągnął jedną pożyczkę w komunalnym banku i jedną w ubezpieczeniach społecznych.

Najważniejszem jednak dla scharakteryzowania znaczenia poszczególnych wierzycieli, jest zestawienie sum, otrzymanych przez samorządy od wierzycieli różnych kategoryj:

Kwoty pożyczek według rodzajów wierzycieli
Montant des emprunts d'après le caractère des créanciers

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Instytucje	Tysiące złotych *Milliers de zloty's*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**230 432**	**172 566**	**9 457**	**25 590**	**22819**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**87 66[illegible]**	**54 901**	**7 132**	**11266**	**14364**	**38,1**	**31,8**	**75,4**	**44,0**	**63,0**	**I. État**
A. Ministerstwa	**9 966**	**5 068**	**661**	**2 404**	**1 833**	**4,4**	**2,9**	**7,0**	**9,4**	**8,1**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	2 618	1 384	20	327	887	1,1	0,8	0,2	1,3	3,9	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	4 060	3 123	375	412	150	1,8	1,8	4,0	1,6	0,7	Ministère des Travaux publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	688	171	64	60	393	0,3	0,1	0,7	0,2	1,7	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	627	355	42	—	230	0,3	0,2	0,4	—	1,0	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa .	1 973	35	160	1 605	173	0,9	0,0	1,7	6,3	0,8	Autres ministères

(dok.—fin)

Instytucje	Tysiące złotych *Milliers de zloty's*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Państwowe instytucje kredytowe	77 697	49 833	6 471	8 862	12 531	33,7	28,9	68,4	34,6	54,9	**B. Établissements de crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	76 393	49 424	5 610	8 852	12507	33,2	28,7	59,3	34,6	54,8	Banque de l'Économie Nationale
Państwowy Bank Rolny	1 254	359	861	10	24	0,5	0,2	9,1	0,0	0,1	Banque Agraire d'État
Pocztowa Kasa Oszczędności	50	50	—	—	—	0,0	0,0	—	—	—	Caisse d'Épargne Postale
II. Instytucje samorządowe	29 302	14 042	2 070	7 519	5 671	12,7	8,1	21,9	29,4	24,9	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	526	342	60	53	71	0,2	0,2	0,6	0,2	0,3	**A. Municipalités et communes**
Samorząd powiatowy	400	302	60	—	38	0,2	0,2	0,6	—	0,2	Arrondiss. autonomes
„ miejski	29	29	—	—	—	0,0	0,0	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	53	—	—	53	—	0,0	—	—	0,2	—	Départements
„ gminny	44	11	—	--	33	0,0	0,0	—	—	0,1	Communes
B. Instytucje kredytowe	28 776	13 700	2 010	7 466	5 600	12,5	7,9	21,3	29,2	24,6	**B. Établissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	17 898	13 088	1 890	2 714	206	7,8	7,6	20,0	10,6	0,9	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banque Polonaise de Crédit, Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	10 878	612	120	4 752	5 394	4,7	0,3	1,3	18,6	23,7	Caisses d'épargne municipales et d'arrondissement
III. Ubezpiecz. społeczne	8 336	943	158	5 722	1 513	3,6	0,6	1,7	22,4	6,6	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	3 990	1 539	97	1 083	1 271	1,7	0,9	1,0	4,2	5,5	**IV. Institutions et personnes privées**
Spółdz. kredytowe	181	95	31	27	28	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	Coopératives de crédit
Prywatne banki akcyjne	1 461	151	28	209	1 073	0,6	0,1	0,3	0,8	4,7	Banques par actions
Instytucje społeczne	512	2	2	500	8	0,2	0,0	0,0	2,0	0,0	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	1 836	1 291	36	347	162	0,8	0,7	0,4	1,3	0,7	Personnes et firmes privées
V. Pożyczki obligacyjne	8 600	8 600	--	—	—	3,7	5,0	—	—	--	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	92 541	92 541	—	—	—	40,2	53,6	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

W ogólnej sumie dla Polski pożyczki, udzielone przez Państwo, zajmują drugie miejsce, największe znaczenie mają pożyczki zagraniczne. Taki sam stosunek zachowuje się w województwach centralnych wskutek otrzymania właśnie przez samorząd tej dzielnicy pożyczki zagranicznej, natomiast w pozostałych dzielnicach pierwsze miejsce przypada na pożyczki zaciągnięte u Państwa. Skala wahań odsetka kwot pożyczek, otrzymanych od Państwa, jest dość duża minimum (31,8%) przypada na województwa centralne, maximum (75,4%) na województwa wschodnie. Jak widzimy, w niektórych naszych dzielnicach znaczenie Państwa jako źródła kredytu było w bardzo silnym stopniu dominującem.

Odsetek sumy zaciągniętych pożyczek, w porównaniu z odsetkiem liczby pożyczek, jest niższy dla samorządu ogółem i dla województw centralnych, natomiast we wszystkich pozostałych dzielnicach wyższy. Z tego możemy wnioskować, że przeciętna suma pożyczek, udzielonych przez Państwo dla Polski ogółem i dla województw centralnych, była niższą od ogólnej przeciętnej, natomiast w pozostałych dzielnicach wyższą.

Znaczenie kredytów udzielonych przez ministerstwa dla Polski nie jest zbyt wielkie (4,4%), w poszczególnych dzielnicach waha się dość silnie: najniższy odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych, przeszło trzykrotnie wyższy w województwach zachodnich.

Z poszczególnych ministerstw, największe kwoty w sumie dla Polski przypadają na pożyczki udzielone przez Ministerstwo Robót Publicznych, a następnie przez Ministerstwo Skarbu. Taka sama kolejność da się zaobserwować w województwach centralnych i zachodnich. W województwach wschodnich Ministerstwo Robót Publicznych zachowuje pierwsze miejsce, natomiast drugie przypada Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W województwach południowych największą sumę udzieliło Ministerstwo Skarbu, następnie Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Nieco więcej niż $^1/_3$ kwoty wszystkich pożyczek została udzielona przez państwowe instytucje kredytowe, najmniej z tego źródła korzystały samorządy województw centralnych (28,9%), najwięcej samorządy województw wschodnich (68,4%). Województwa zachodnie zbliżają się raczej do województw centralnych, wówczas gdy województwa południowe—do wschodnich.

Kwoty pożyczek, udzielonych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, są dla wszystkich dzielnic daleko wyższe niż kwoty pożyczek, zaciągniętych w Państwowym Banku Rolnym, ten ostatni udzielił znaczniejszych sum tylko w województwach wschodnich, w których odsetek pożyczek w tej instytucji wynosi 9,1%.

Samorządy, jako źródło kredytowe, zajmują w całem Państwie trzecie miejsce. Takie same względnie znaczenie zachowują w województwach centralnych, natomiast w pozostałych dzielnicach wysuwają się na drugie miejsce. Województwa centralne wyróżniają się dość niskim odsetkiem otrzymanych kredytów od samorządów, w pozostałych dzielnicach jest on znacznie wyższy i względnie do siebie zbliżony.

Kwoty pożyczek, udzielonych przez samorządy bezpośrednio, są naogół minimalne, maximum w województwach wschodnich wynosi 0,6%.

Kredytowe instytucje samorządowe mają bez porównania większe znaczenie, przyczem różnica pomiędzy województwami centralnemi a pozostałemi, jaką zaznaczyliśmy dla pożyczek zaciągniętych u samorządów ogółem, zachowuje się w całej pełni.

Kwoty zaciągnięte w bankach komunalnych są ogółem dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich daleko wyższe od kwot zaciągniętych w komunalnych kasach oszczędności, natomiast w województwach zachodnich i południowych odwrotnie, szczególnie w tych ostatnich powiatowe i miejskie kasy oszczędności pożyczyły daleko więcej niż banki komunalne.

Ubezpieczenia społeczne, jako źródło kredytu dla Polski, nie mają większego znaczenia, jednakże w poszczególnych dzielnicach odsetek kwot, otrzymanych od tych instytucyj, jest bardzo poważny; na czoło wysuwają się województwa zachodnie (22,4%), które wyróżniają się bardzo silnie od pozostałych województw. W województwach południowych odsetek jest już daleko niższy, jednakże w porównaniu z województwami wschodniemi, a szczególnie centralnemi, jeszcze dość wysoki.

Instytucje i osoby prywatne w sumach dla Polski mają zupełnie niewielkie znaczenie, przeszło dwa razy mniejsze niż ubezpieczenia społeczne. Wahanie jednak odsetków kwot, uzyskanych od instytucyj i osób prywatnych w poszczególnych dzielnicach, są bardzo znaczne. W województwach centralnych przypada na tę kategorję wierzycieli 0,9%, w województwach południowych 5,5%.

Ogółem dla Polski największe znaczenie mają w tej grupie osoby i firmy prywatne, następnie banki akcyjne. Mniej więcej taki sam stosunek zachowuje się w województwach centralnych i wschodnich, wówczas gdy w województwach zachodnich na pierwsze miejsce wysuwają się instytucje społeczne, na drugie zaś przychodzą osoby i firmy prywatne. W województwach południowych największe, dominujące znaczenie mają prywatne banki akcyjne, pożyczki udzielone przez osoby i firmy prywatne są daleko mniejsze, mniejsze nawet niż w województwach zachodnich.

Pożyczki obligacyjne przyniosły w r. 1927/28 względnie niewiele, natomiast bardzo duża kwota przypada na pożyczkę zagraniczną, jest to pożyczka zaciągnięta przez m. st. Warszawę. Ogółem dla Polski przypada z tego źródła 40,2%, w województwach centralnych więcej nawet niż połowa—53,6%.

Uogólniając nasze uwagi, możemy powiedzieć, że po wyłączeniu pożyczek zagranicznych Państwo, ściśle nawet mówiąc państwowe instytucje kredytowe, mają dla kredytu komunalnego podstawowe znaczenie. Dość poważną rolę odgrywają instytucje kredytowe samorządowe, wówczas gdy instytucje prywatne nie mają większego znaczenia. Również pożyczki obligacyjne, które w swoim czasie były jednym z najważniejszych spo-

sobów zdobycia środków, w r. 1927/28 nie miały prawie żadnego znaczenia.

Zestawienie dla większych miast przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek według rodzajów wierzycieli
Montant des emprunts d'après le caractère des créanciers

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Instytucje	Tysiące złotych *Milliers des zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**171 299**	**139 714**	**2 945**	**11 466**	**17 174**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**54 577**	**35 545**	**2 837**	**5 461**	**10 734**	**31,9**	**25,4**	**96,3**	**47,6**	**62,5**	**I. État**
A. Ministerstwa	**6 665**	**4 141**	**25**	**1 357**	**1 142**	**3,9**	**2,9**	**0,8**	**11,8**	**6,6**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	2 015	1 311	—	42	662	1,2	0,9	—	0,3	3,9	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	3 161	2 821	15	215	110	1,8	2,0	0,5	1,9	0,6	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia publicznego .	319	9	10	—	300	0,2	0,0	0,3	—	1,7	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa .	1 170	—	—	1 100	70	0,7	—	—	9,6	0,4	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**47 912**	**31 404**	**2 812**	**4 104**	**9 592**	**28,0**	**22,5**	**95,5**	**35,8**	**55,9**	**B. Etablissements de crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	47 902	31 404	2 812	4 104	9 582	28,0	22,5	95,5	35,8	55,8	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	10	—	—	—	10	0,0	—	—	—	0,1	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**10 858**	**2 186**	**75**	**4 421**	**4 176**	**6,3**	**1,6**	**2,6**	**38,6**	**24,3**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**A. Municipalit. et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Départements
„ gminny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
B. Instytucje kredytowe .	**10 858**	**2 186**	**75**	**4 421**	**4 176**	**6,3**	**1,6**	**2,6**	**38,6**	**24,3**	**B. Établissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	2 206	1 704	75	327	100	1,3	1,2	2,6	2,9	0,6	Banque Pol. Communale à Varsovie et Banques du Crédit Commun. à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	8 652	482	—	4 094	4 076	5,0	0,4	—	35,7	23,7	Caisses d'épargne municip. et d'arrondiss.
III. Ubezpieczenia społeczn.	**2 373**	**235**	**33**	**630**	**1 475**	**1,4**	**0,2**	**1,1**	**5,5**	**8,6**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**2 350**	**607**	—	**954**	**789**	**1,4**	**0,4**	—	**8,3**	**4,6**	**IV. Institutions et personnes privées**
Spółdzielnie kredyt.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	936	—	—	147	789	0,6	—	—	1,3	4,6	Banques par actions
Instytucje społeczne	500	—	—	500	—	0,3	—	—	4,3	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	914	607	—	307	—	0,5	0,4	—	2,7	—	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne .	**8 600**	**8 600**	—	—	—	5,0	6,2	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	**92 541**	**92 541**	—	—	—	54,0	66,2	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

W ogólnej sumie znaczenie Państwa dla większych miast zmniejsza się, jak również w województwach centralnych i południowych, natomiast w województwach wschodnich i zachodnich jest wyższe niż dla samorządu ogółem. Wahanie znaczenia tego źródła kredytu jest bardzo silne: minimum przypada na województwa centralne (25,4%), maximum na województwa wschodnie (96,3%). Odsetek tych ostatnich województw różni się znacznie od pozostałych. Tak wielkiego udziału Państwa w sumie udzielonych pożyczek nie stwierdziliśmy nigdzie. Państwo staje się dla większych miast w województwach wschodnich prawie wyłącznem źródłem kredytu.

Znaczenie ministerstw dla Polski i dla województw wschodnich i południowych jest mniejsze, niż dla samorządu ogółem. W województwach centralnych mamy ten sam odsetek, w województwach zachodnich— wyższy. Wahanie odsetka jest przytem bardzo duże: minimum przypada na województwa wschodnie, co jest dość dziwne, jeżeli weźmiemy pod uwagę dość wysoki odsetek pożyczek uzyskanych w instytucjach państwowych, maximum na województwa zachodnie (11,8%). Ogółem dla Polski największe kwoty przyznało Ministerstwo Robót Publicznych, następnie Ministerstwo Skarbu. Taką samą kolejność mamy w województwach centralnych i zachodnich, natomiast we wschodnich drugie miejsce zajmuje Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a w południowych pierwsze miejsce przypada na Ministerstwo Skarbu, drugie na Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Kwoty, zaciągnięte w państwowych instytucjach kredytowych, wynoszą względnie najmniej w województwach centralnych (22,5%), najwięcej w województwach wschodnich (95,5%). Województwa zachodnie i południowe zajmują miejsce pośrednie. Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił prawie całkowitą kwotę pożyczek, gdyż tylko niewielka suma została zaciągnięta w woj. południowych w Państwowym Banku Rolnym.

Samorządowe instytucje, jako źródło kredytu, zajmują ogółem dla Polski trzecie miejsce, w województwach wschodnich, zachodnich i południowych drugie, w centralnych natomiast czwarte.

Pożyczki zaciągnięte bezpośrednio u samorządów nie istnieją wcale.

Z kredytowych instytucyj komunalnych przewaga jest po stronie miejskich i powiatowych kas oszczędności w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych, natomiast w województwach centralnych przeważają pożyczki udzielone przez banki komunalne, a we wschodnich mamy tylko tego rodzaju pożyczki.

Znaczenie instytucyj ubezpieczeń społecznych jest tak dla wszystkich miast Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, niższe niż dla samorządu ogółem. Szczególnie silne jest obniżenie znaczenia tych instytucyj dla miast większych w województwach zachodnich. Najmniej z tego źródła otrzymują województwa centralne, najwięcej województwa południowe.

W porównaniu z samorządem ogółem znaczenie instytucyj i osób prywatnych, jako źródła kredytu, zmniejsza się dla Polski i we wszystkich województwach, z wyjątkiem województw zachodnich.

Największe znaczenie w sumie dla Polski mają prywatne banki akcyjne, następnie osoby i firmy prywatne. W województwach zachodnich największe kwoty przypadają na pożyczki od instytucyj społecznych, w województwach południowych dominują pożyczki od banków akcyjnych, w województwach centralnych od osób i firm prywatnych, przyczem jednak odsetek kwot, udzielonych przez wierzycieli tego rodzaju, jest minimalny (0,4%).

Pożyczki obligacyjne w całej Polsce wynoszą 5,0%, w województwach centralnych odsetek zwiększa się do 6,2%, w pozostałych dzielnicach niema wcale pożyczek zaciągniętych z tego źródła.

Znaczenie pożyczek zagranicznych dla miast większych jest bardzo wysokie, przekracza połowę. W województwach centralnych wynosi 66,2%, wówczas gdy w pozostałych województwach nie było wcale pożyczek tego rodzaju.

Zestawienie dla miast mniejszych przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek według rodzajów wierzycieli

Montant des emprunts d'après le caractère des créanciers

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Instytucje	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**26 726**	**10 007**	**2 672**	**10 338**	**3 709**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**16 127**	**6 377**	**2 269**	**5 353**	**2 128**	**60,3**	**63,7**	**84,9**	**51,8**	**57,4**	**I. État**
A. Ministerstwa	**1 873**	**285**	**218**	**1 035**	**335**	**7,0**	**2,8**	**8,2**	**10,0**	**9,0**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu .	494	24	—	285	185	1,8	0,2	—	2,7	5,0	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	442	122	95	185	40	1,7	1,2	3,6	1,8	1,1	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego .	300	104	43	60	93	1,1	1,0	1,6	0,6	2,5	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa . .	637	35	80	505	17	2,4	0,4	3,0	4,9	0,4	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**14 254**	**6 092**	**2 051**	**4 318**	**1 793**	**53,3**	**60,9**	**76,7**	**41,8**	**48,4**	**B. Etablissements de crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	14 211	6 084	2 037	4 308	1 782	53,2	60,8	76,2	41,7	48,0	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	43	8	14	10	11	0,1	0,1	0,5	0,1	0,4	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**6 465**	**3 387**	**315**	**1 634**	**1 129**	**24,2**	**33,9**	**11,8**	**15,8**	**30,4**	**II. Institutions d'autonomie territoriales**
A. Samorząd bezpośrednio	**403**	**302**	**60**	**3**	**38**	**1,5**	**3,1**	**2,3**	**0,0**	**1,0**	**A. Municip. et communes**
Samorząd powiatowy	400	302	60	—	38	1,5	3,1	2,3	—	1,0	Arrondiss. autonomes
„ miejski . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	3	—	—	3	—	0,0	—	—	0,0	—	Départements
„ gminny . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Communes
**B. Instytucje kredytowe .	6 062**	**3 085**	**255**	**1 631**	**1 091**	**22,7**	**30,8**	**9,5**	**15,8**	**29,4**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	4 636	3 055	235	1 315	31	17,4	30,5	8,8	12,7	0,8	Banque Pol. Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności .	1 426	30	20	316	1 060	5,3	0,3	0,7	3,1	28,6	Caisses d'épargne municipal. et d'arrondiss.
**III. Ubezpiecz. społeczne .	3 310**	**43**	**13**	**3 222**	**32**	**12,4**	**0,4**	**0,5**	**31,2**	**0,9**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**824**	**200**	**75**	**129**	**420**	**3,1**	**2,0**	**2,8**	**1,2**	**11,3**	**IV. Institutions et personnes privées**
Spółdzielnie kredyt. .	139	49	29	27	28	0,5	0,5	1,1	0,2	0,7	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	355	26	8	62	259	1,3	0,3	0,3	0,6	7,0	Banques par actions
Instytucje społeczne .	12	2	2	—	8	0,1	0,0	0,1	—	0,2	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	324	123	36	40	125	1,2	1,2	1,3	0,4	3,4	Firmes et personnes privées
**V. Pożyczki obligacyjne .	—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**V. Emprunts en obligations**
**VI. Pożyczki zagraniczne	—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**—**	**VI. Emprunts à l'étranger**

W miastach mniejszych Państwo, jako źródło kredytu, wysuwa się na pierwsze miejsce we wszystkich dzielnicach. Najmniejszy odsetek w województwach zachodnich wynosi 51,8% sumy pożyczek, zaciągniętych w r. 1927/28, najwyższy w województwach wschodnich—84,9%. Dla miast mniejszych znaczenie Państwa, jako źródła kredytu, jest więc nadzwyczaj wysokie i tak dla Polski ogółem, jak i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych, większe niż dla samorządu ogółem. W województwach południowych jedynie odsetek kwot, uzyskanych z tego źródła, jest nieco niższy niż dla samorządu ogółem.

Zwiększa się również znaczenie ministerstw, t. j. kwot otrzymanych z budżetów państwowych. Najmniej z tego źródła korzystały województwa centralne, najwięcej województwa zachodnie. Do odsetka tych ostatnich województw zbliża się bardziej odsetek województw południowych i wschodnich. W porównaniu z samorządem ogółem tylko w województwach centralnych znajdujemy niższy odsetek sum pożyczek otrzymanych od ministerstw.

Największe znaczenie ogółem dla Polski ma Ministerstwo Skarbu, następnie Ministerstwo Robót Publicznych. Taki sam stosunek możemy zaobserwować w województwach zachodnich. W województwach południowych Ministerstwo Skarbu zachowuje pierwsze miejsce, drugie przypada Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W województwach wschodnich i centralnych pierwsze miejsce zajmuje Ministerstwo Robót Publicznych, drugie — Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Przeszło połowa ogólnej sumy pożyczek, otrzymanych przez mniejsze miasta w roku 1927/28, uzyskana została w państwowych instytucjach kredytowych, względnie najmniej z tego źródła korzystały miasta województw zachodnich (41,8%), najwięcej miasta województw wschodnich (76,7%).

Kwoty udzielone przez Bank Gospodarstwa Krajowego są wielokrotnie wyższe od kwot otrzymanych z Państwowego Banku Rolnego. W żadnej z dzielnic ten ostatni nie sięga nawet 1%.

Pożyczki uzyskane w instytucjach samorządowych dla wszystkich mniejszych miast w Polsce wynoszą 24,2%. Ta kategorja wierzycieli zajmuje dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich, drugie miejsce. Najmniej względnie z tego źródła korzystały województwa wschodnie, najwięcej województwa centralne.

Znaczenie pożyczek, otrzymanych od innych samorządów bezpośrednio, jest naogół niewielkie; nieco większe jedynie w województwach wschodnich i centralnych. Prawie całkowita kwota pożyczek tej kategorji przypada na samorząd powiatowy.

Kredytowe instytucje samorządowe natomiast udzieliły pożyczek na poważną kwotę, przyczem w ogółem dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw południowych przewaga jest po stronie banków komunalnych, odwrotnie w województwach południowych źródło to ma minimalne znaczenie, wówczas gdy miejskie i powiatowe kasy oszczędności udzieliły bardzo poważny odsetek pożyczek.

Znaczenie ubezpieczeń społecznych ogółem dla Polski jest daleko większe niż dla wszystkich uwzględnionych samorządów, jednakże takie zwiększenie znaczenia ubezpieczeń społecznych zostało spowodowane głównie przez poważne znaczenie tych instytucyj w województwach zachodnich, w których zajmują one drugie miejsce, a pożyczki udzielone wynoszą 31,2%. W pozostałych dzielnicach względne znaczenie ubezpieczeń spada bardzo: największy odsetek mamy w województwach południowych, najmniejszy w województwach centralnych.

Rola instytucyj i osób prywatnych jest dla miast mniejszych większa niż dla wszystkich samorządów, tak dla całej Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich. Wyróżniają się przytem województwa południowe, w których odsetek pożyczek, zaciągniętych u tej kategorji wierzycieli, jest dość poważny tak, że zajmuje on trzecie miejsce. Odsetki pozostałych dzielnic są bardziej zbliżone, minimum przypada na województwa zachodnie.

Dla całej Polski najwięcej pożyczek udzieliły banki akcyjne, następnie osoby i firmy prywatne. Taką samą kolejność możemy zaobserwować w województwach zachodnich i południowych, wówczas gdy w centralnych i wschodnich najwięcej otrzymały samorządy od osób i firm prywatnych, a następnie od spółdzielni kredytowych.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych ujmuje następująca tablica:

Kwoty pożyczek według rodzajów wierzycieli
Montant des emprunts d'après le caractère des créanciers

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Instytucje	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Institutions
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**31 388**	**22 845**	**3 840**	**2 767**	**1 936**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Państwo	**16 959**	**12 979**	**2 026**	**452**	**1 502**	**54,0**	**56,8**	**52,8**	**16,3**	**77,6**	**I. État**
A. Ministerstwa	**1 428**	**642**	**418**	**12**	**356**	**4,5**	**2,8**	**10,9**	**0,4**	**18,4**	**A. Ministères**
Ministerstwo Skarbu	109	49	20	—	40	0,3	0,2	0,5	—	2,1	Ministère des Finances
Ministerstwo Robót Publicznych	457	180	265	12	—	1,5	0,8	6,9	0,4	—	Ministère des Travaux Publics
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	69	58	11	—	—	0,2	0,3	0,3	—	—	Ministère des Cultes et de l'Instruction Publique
Ministerstwo Rolnictwa	627	355	42	—	230	2,0	1,5	1,1	—	11,9	Ministère de l'Agriculture
Inne ministerstwa	166	—	80	—	86	0,5	—	2,1	—	4,4	Autres ministères
B. Państwowe instytucje kredytowe	**15 531**	**12 337**	**1 608**	**440**	**1 146**	**49,5**	**54,0**	**41,9**	**15,9**	**59,2**	**B. Etablissements de crédit d'État**
Bank Gospodarstwa Krajowego	14 280	11 936	761	440	1 143	45,5	52,3	19,8	15,9	59,0	Banque de l'Economie Nationale
Państwowy Bank Rolny	1 201	351	847	—	3	3,8	1,5	22,1	—	0,2	Banque Agraire d'Etat
Pocztowa Kasa Oszczędności	50	50	—	—	—	0,2	0,2	—	—	—	Caisse d'Epargne Postale
II. Instytucje samorządowe	**11 960**	**8 469**	**1 680**	**1 445**	**366**	**38,1**	**37,1**	**43,7**	**52,2**	**18,9**	**II. Institutions d'autonomie territoriale**
A. Samorząd bezpośrednio	**123**	**40**	**—**	**50**	**33**	**0,4**	**0,2**	**—**	**1,8**	**1,7**	**A. Municipalit. et communes**
Samorząd powiatowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Arrondiss. autonomes
„ miejski	29	29	—	—	—	0,1	0,1	—	—	—	Municipalités
„ wojewódzki	50	—	—	50	—	0,2	—	—	1,8	—	Départements
„ gminny	44	11	—	—	33	0,1	0,1	—	—	1,7	Communes
B. Instytucje kredytowe	**11 837**	**8 429**	**1 680**	**1 395**	**333**	**37,7**	**36,9**	**43,7**	**50,4**	**17,2**	**B. Etablissement de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	11 037	8 329	1 580	1 053	75	35,2	36,5	41,1	38,1	3,9	Banque Pol. Communale à Varsovie et Banques du Crédit Commun. à Poznań
Miejskie i powiatowe kasy oszczędności	800	100	100	342	258	2,5	0,4	2,6	12,3	13,3	Caisses d'épargne municip. et d'arrondiss.
III. Ubezpiecz. społeczne	**1 653**	**665**	**112**	**870**	**6**	**5,3**	**2,9**	**2,9**	**31,5**	**0,3**	**III. Assurances sociales**
IV. Instytucje i osoby prywatne	**816**	**732**	**22**	**—**	**62**	**2,6**	**3,2**	**0,6**	**—**	**3,2**	**IV. Institutions et personnes privées**
Spółdzielnie kredyt.	48	46	2	—	—	0,2	0,2	0,1	—	—	Coopératives de crédit
Prywatne banki akc.	170	125	20	—	25	0,5	0,5	0,5	—	1,3	Banques par actions
Instytucje społeczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Institutions sociales
Osoby i firmy prywatne	598	561	—	—	37	1,9	2,5	—	—	1,9	Firmes et personnes privées
V. Pożyczki obligacyjne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**V. Emprunts en obligations**
VI. Pożyczki zagraniczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**VI. Emprunts à l'étranger**

Znaczenie Państwa, jako źródła kredytu, dla powiatowych związków komunalnych w całości oraz w województwach centralnych i południowych jest większe niż dla wszystkich uwzględnionych samorządów, natomiast w województwach wschodnich i zachodnich— mniejsze. Zwraca uwagę niski odsetek kwot otrzymanych od Państwa przez powiaty województw zachodnich (16,3%), gdyż następny zkolei odsetek w województwach wschodnich wynosi 52,8%, a najwyższy w województwach południowych—77,6%.

Kwoty otrzymane z ministerstw są dla Polski względnie wyższe niż dla samorządów ogółem. Tak samo większe znaczenie mają dla województw wschodnich i południowych, natomiast w pozostałych mniejsze. Najmniej względnie pożyczek ze środków budżetowych otrzymały powiaty województw zachodnich (0,4%), najwięcej powiaty województw południowych (18,4%). Największą sumę dla Polski ogółem przyznało Ministerstwo Rolnictwa, następnie Ministerstwo Robót Publicznych. Taki sam stosunek możemy stwierdzić w województwach centralnych, natomiast w województwach wschodnich na pierwsze miejsce wysuwa się Ministerstwo Robót Publicznych, które wyróżnia się wysokim odsetkiem od pozostałych województw. W województwach zachodnich pożyczki były udzielane tylko przez Ministerstwo Robót Publicznych, natomiast w województwach południowych najwięcej pożyczek udzieliło Ministerstwo Rolnictwa, a następnie, nie licząc jak zwykle „innych", Ministerstwo Skarbu.

Powiatowe związki samorządowe w poszczególnych dzielnicach również w bardzo różnym stopniu korzystały z kredytów w państwowych instytucjach kredytowych: minimum przypada na województwa zachodnie (15,9%), maximum na województwa południowe (59,2%).

Bank Gospodarstwa Krajowego wydał we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, daleko większą kwotę pożyczek, niż Państwowy Bank Rolny. Jedynie w województwach wschodnich suma pożyczek, wydanych przez Państwowy Bank Rolny, jest wyższa. Pożyczki udzielone przez Pocztową Kasę Oszczędności wyłącznie tylko w województwach centralnych są niewielkie.

Instytucje samorządowe mają szczególnie wysokie znaczenie w województwach zachodnich, w których udzieliły przeszło połowę ogólnej sumy uzyskanych w roku 1927/28 pożyczek. Ogółem dla Polski i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, znaczenie instytucyj samorządowych jest wyższe niż dla wszystkich uwzględnionych samorządów, w południowych zaś niższe. W tych województwach możemy również stwierdzić najmniejsze znaczenie tej kategorji wierzycieli (18,9%).

Pożyczki udzielone przez samorządy bezpośrednio nie mają większego znaczenia, prawie całość przypada na samorządowe instytucje kredytowe, przyczem we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem woj. południowych, dominują banki komunalne, w woj. zaś południowych znaczna przewaga jest po stronie komunalnych kas oszczędności.

Pożyczki od instytucyj ubezpieczeń społecznych ogółem dla Polski oraz w województwach centralnych, wschodnich i zachodnich w porównaniu ze wszystkiemi samorządami zwiększają się, natomiast w woj. południowych maleją. Kwoty pożyczek, udzielonych przez te kategorje wierzycieli, w różnych dzielnicach są bardzo różne, waha się bardzo i ich względne znaczenie: maximum w województwach zachodnich wynosi 31,5%, minimum w województwach południowych—0,3%.

Znaczenie instytucyj i osób prywatnych zwiększa się dla Polski i w województwach centralnych, w pozostałych zaś zmniejsza się, przyczem w województwach zachodnich spada do zera. Maximum osiągnięto z tego źródła w województwach centralnych i południowych w jednakowym stopniu.

Największe znaczenie w sumie dla Polski mają kwoty udzielone przez osoby i firmy prywatne, następnie przez banki akcyjne. Taki sam stosunek możemy zaobserwować w województwach centralnych i południowych, natomiast w województwach wschodnich na pierwsze miejsce wysuwają się banki akcyjne.

Pożyczek obligacyjnych i zagranicznych powiatowe związki komunalne nie miały wcale.

Zestawienie dla starostw krajowych przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek według rodzajów wierzycieli
Montant des emprunts d'après le caractère des créanciers

Wojewódzkie związki komunalne
Unions communales départementales

1927/28

Instytucje	Województwo poznańskie *Département de Poznań*		Institutions
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach sum ogólnych *Pour cent des sommes globales*	
Ogółem . .	**1 019**	**100,0**	**Total**
II. Instytucje samorządowe	**19**	**1,9**	**II. Institut. d'autonomie territoriale**
B. Instytucje kredytowe	**19**	**1,9**	**B. Etablissements de crédit**
Polski Bank Komunalny w Warszawie i komunalne banki kredytowe w Poznaniu	19	1,9	Banque Polonaise Communale à Varsovie, Banques du Crédit Communal à Poznań
III. Ubezpieczenia społeczne . .	**1 000**	**98,1**	**III. Assurances sociales**

Nieznaczna kwota została zaciągnięta w bankach komunalnych, a prawie całość pożyczek otrzymanych w tym roku przypada na ubezpieczenia społeczne.

Termin spłaty pożyczek

Dane o terminie pożyczek zaciągniętych posiadamy od r. 1925. Liczba samorządów, zaciągających pożyczki różnego typu, przedstawia się, jak następuje:

Liczba samorządów według terminów spłaty pożyczek

Nombre des administrations autonomes d'après l'échéance des emprunts

1925—1927/28

Rok *Année*	Ogółem *Total*	Termin spłaty pożyczek — *Echéance des emprunts*									
		Kredyt otwarty i bezterminowe *Crédit à découvert et sans terme*	Jednorazowe—*Remboursement total*			Płatne ratami—*Payements par termes*				Bez podania terminu *Echéance inconnue*
			Ogółem *Total*	Płatne *Emprunts payables*		Ogółem *Total*	Ostatnia rata płatna *Le dernier terme est payable*			
				do 5 lat *dans 5 ans et plus tôt*	od 6 lat *dans 6 ans et plus tard*		do 5 lat *dans 5 ans*	od 6—10 lat *dans 6—10 ans*	po 11 i więcej latach *dans 11 ans et plus tard*	
Liczba samorządów — *Nombre des administrations autonomes*										
1925	317	40	161	159	5	164	106	20	53	67
1926	322	14	148	147	1	163	148	11	29	109
1927/28	454	37	205	203	4	282	103	68	184	121
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*										
1925	100,0	12,6	50,8	50,2	1,6	51,7	33,4	6,3	16,7	21,1
1926	100,0	4,3	46,0	45,7	0,3	50,6	46,0	3,4	9,0	33,9
1927/28	100,0	8,1	45,2	44,7	0,9	62,1	22,7	15,0	40,5	26,7

Liczba samorządów, korzystających z pożyczek w otwartym kredycie, jest naogół niezbyt wielka, zmniejsza się względnie bardzo silnie w roku 1926, a w roku 1927/28 znowu wzrasta, jednakże pozostaje znacznie niższa niż w r. 1925.

Odsetek samorządów, zaciągających pożyczki jednorazowo, ogółem stale się zmniejsza od r. 1925, również zmniejsza się zupełnie prawidłowo odsetek samorządów, korzystających z pożyczek płatnych w ciągu 5 lat, natomiast pożyczki jednorazowe płatne po upływie 5 lat najsilniejsze zmniejszenie wykazują w r. 1926, w roku 1927/28 mamy wzrost, przyczem jednakże odsetek samorządów, korzystających z tego rodzaju pożyczek, jest względnie nieznaczny.

Najbardziej rozpowszechnionym typem we wszystkich latach możemy uważać pożyczki płatne ratami, przyczem odsetek samorządów, zaciągających tego rodzaju pożyczki, nieco się zmniejsza w roku 1926, natomiast w r. 1927/28 znacznie wzrasta, ponad poziom r. 1925. Pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat stają się bardziej rozpowszechnione w r. 1926, natomiast zmniejszają się w r. 1927/28. Odwrotnie pożyczki płatne ratami w ciągu 6—10 lat oraz 11 i więcej lat zmniejszają się w 1926 roku i silnie rosną w 1927/28 r. znacznie ponad poziom z 1925 r. Charakterystycznem jest, że gdy w okresie 1925 r. a szczególnie w 1926 roku względnie najwięcej samorządów zaciągało pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat, w okresie 1927/28 r. daleko większe rozpowszechnienie mają samorządy, zaciągające pożyczki płatne ratami w ciągu 11 i więcej lat, co należy uważać za objaw bardzo dodatni, gdyż przedłużenie terminu najbardziej rozpowszechnionych pożyczek, jest dla samorządów bardzo pożądane.

Zestawienie dla liczby pożyczek podajemy poniżej:

Liczba pożyczek według terminu spłaty — Nombre des emprunts d'après leur échéance

1925—1927/28

Rok *Année*	Ogółem *Total*	Termin spłaty pożyczek — *Echéance des emprunts*: Kredyt otwarty i bezterminowe *Crédit à découvert et sans terme*	Jednorazowe—*Remboursement total*: Ogółem *Total*	Płatne *Emprunts payables*: do 5 lat *dans 5 ans et plus tôt*	Płatne *Emprunts payables*: od 6 lat *dans 6 ans et plus tard*	Płatne ratami — *Payements par termes*: Ogółem *Total*	Ostatnia rata płatna *Le dernier terme est payable*: do 5 lat *dans 5 ans*	Ostatnia rata płatna *Le dernier terme est payable*: od 6—10 lat *dans 6—10 ans*	Ostatnia rata płatna *Le dernier terme est payable*: po 11 i więcej latach *dans 11 ans et plus tard*	Bez podania terminu *Echéance inconnue*
Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*										
1925	939	79	418	408	10	319	190	36	93	123
1926	972	32	362	361	1	388	328	22	38	190
1927/28	1 431	64	625	620	5	481	144	102	235	261
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*										
1925	100,0	8,4	44,5	43,4	1,1	34,0	20,2	3,9	9,9	13,1
1926	100,0	3,3	37,2	37,1	0,1	39,9	33,7	2,3	3,9	19,6
1927/28	100,0	4,5	43,7	43,3	0,4	33,6	10,1	7,1	16,4	18,2

Pożyczki w otwartym kredycie mają względnie niewielkie znaczenie, które się zmniejsza w r. 1926, wzrasta natomiast w roku 1927/28, pozostając jednak poniżej poziomu z r. 1925.

Daleko większe znaczenie mają pożyczki płatne jednorazowo, są one najbardziej rozpowszechnionym typem pożyczek. W roku 1926 nieco się zmniejszają, a w r. 1927/28 znowu rosną, pozostając jednak na poziomie nieco niższym niż z r. 1925. Z pożyczek jednorazowych prawie całość przypada na pożyczki płatne w ciągu 5 lat. Ich względne znaczenie zmniejsza się nieco w r. 1926, w roku 1927/28 rośnie prawie do poziomu r. 1925. Znaczenie pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu więcej niż 5 lat jest naogół minimalne, zmniejsza się ogromnie w r. 1926, wzrasta w 1927/28, pozostając jednak na poziomie znacznie niższym niż w r. 1925.

Znaczny wzrost pożyczek płatnych ratami wykazuje rok 1926, natomiast w r. 1927/28 znaczenie ich zmniejsza się, i to nawet poniżej poziomu 1925 r.

Pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat wykazują znaczny wzrost w r. 1926, jeszcze silniejszy spadek w 1927/28 r., co należy uważać za objaw dodatni, albowiem pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat są najmniej korzystne z pożyczek tego typu. Pożyczki płatne ratami od 6 do 10 lat mają względnie mniejsze znaczenie w r. 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast w r. 1927/28 ten typ pożyczek staje się bardziej rozpowszechnionym. Analogiczny przebieg możemy stwierdzić dla pożyczek płatnych w ciągu 11 i więcej lat, przyczem jednak różnica pomiędzy rokiem 1926 a 1927/28 jest szczególnie jaskrawa. Ciekawem jest, że wówczas, gdy w r. 1925 i 1926 najwięcej pożyczek przypadało na pożyczki płatne w ciągu 5 lat, to w r. 1927/28 najwięcej mamy pożyczek płatnych w ciągu 11 i więcej lat, a dopiero następnie w ciągu 5 lat. Można więc powiedzieć, że zmiany rodzaju pożyczek płatnych ratami są dość znaczne i korzystne dla samorządu.

Zestawienie dla sum zaciągniętych podajemy poniżej:

Kwoty pożyczek według terminów spłaty — Montant des emprunts d'après leur échéance

1925—1927/28

Rok *Année*	Ogółem *Total*	Termin spłaty pożyczek — *Échéance des emprunts*: Kredyt otwarty i bezterminowe *Crédit à découvert et sans terme*	Jednorazowe—*Remboursement total*: Ogółem *Total*	Jednorazowe: Płatne *Emprunts payables* do 5 lat *dans 5 ans et plus tôt*	Jednorazowe: Płatne *Emprunts payables* od 6 lat *dans 6 ans et plus tard*	Płatne ratami — *Payements par terme*: Ogółem *Total*	Ostatnia rata płatna *Le dernier terme est payable*: do 5 lat *dans 5 ans*	Ostatnia rata płatna: od 6—10 lat *dans 6—10 ans*	Ostatnia rata płatna: po 11 i więcej latach *dans 11 ans et plus tard*	Bez podania terminu *Échéance inconnue*
Tysiące złotych — *Milliers de zlotys*										
1925	102 476	12 362	17 034	16 863	171	68 103	7 575	1 354	59 174	4 977
1926	59 995	2 305	8 394	8 329	65	41 262	22 103	1 838	17 321	8 034
1927/28	230 432	7 447	22 530	22 108	422	185 786	5 345	8 110	172 331	14 669
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*										
1925	100,0	12,1	16,6	16,4	0,2	66,5	7.4	1,3	57,8	4,8
1926	100,0	3,8	14,0	13,9	0,1	68,8	36,8	3,1	28,9	13,4
1927/28	100,0	3,2	9,8	9,6	0,2	80,6	2,3	3,5	74,8	6,4

Pożyczki w otwartym kredycie i bezterminowe stanowią coraz mniejszą część kwot zaciągniętych pożyczek. Ich względne znaczenie w okresie 1927/28 r. jest prawie czterokrotnie niższe w porównaniu z r. 1925.

Również prawidłową tendencję zniżkową wykazują pożyczki płatne jednorazowo, które naogół stanowią stosunkowo daleko mniejszą część sum otrzymanych pożyczek niż ich liczba. Prawidłowe zmniejszenie możemy również zaobserwować dla pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat, natomiast płatne w ciągu 6 i więcej lat zmieniają się dość niejednolicie, zmniejszają się w roku 1926, w r. 1927/28 zwiększają się. Naogół odsetek kwot tego rodzaju pożyczek jest minimalny.

Największe znaczenie mają kwoty pożyczek płatnych ratami. Tendencję wzrostu udziału tych pożyczek możemy zaobserwować zupełnie prawidłową, przyczem różnica pomiędzy rokiem 1925 i 1927/28 jest dość znaczna. Pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat wykazują silny wzrost w r. 1926 i bardzo silny spadek w r. 1927/28 poniżej nawet poziomu w r. 1925. Zwiększa się we wszystkich latach udział pożyczek płatnych ratami od 6 do 10 lat. Pożyczki płatne ratami w ciągu 11 i więcej lat mają prawie dwukrotnie niższe znaczenie w r. 1926 w porównaniu z r. 1925, co jest bardzo charakterystyczne i wskazuje na to, że w roku 1926 wobec wahań waluty wierzyciele starali się nie zaangażowywać swych kapitałów na dłuższe terminy, natomiast w r. 1927/28 mamy prawie trzykrotny wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim, a nawet znaczny wzrost w porównaniu z r. 1925. Tendencja więc rozwojowa idzie w kierunku przedłużenia terminów płatności pożyczek.

Dane bardziej szczegółowe dla r. 1927/28 o terminach, na które samorządy zaciągały pożyczki, podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*: Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*: Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Echéance des emprunts
Ogółem . . .	**454**	**206**	**62**	**98**	**88**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**37**	**8**	**1**	**21**	**7**	**8,1**	**3,9**	**1,6**	**21,4**	**8,0**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**205**	**110**	**35**	**30**	**30**	**45,2**	**53,4**	**56,5**	**30,6**	**34,1**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	203	110	35	28	30	44,7	53,4	56,5	28,6	34,1	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	5	1	1	3	—	1,1	0,5	1,6	3,1	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata. *a* On n'a tenu compte que des années entières.

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ratami	**282**	**151**	**44**	**31**	**56**	**62,1**	**73,3**	**71,0**	**31,6**	**63,6**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	103	45	19	10	29	22,7	21,8	30,6	10,2	33,0	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	68	39	16	4	9	15,0	18,9	25,8	4,1	10,2	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	124	74	16	13	21	27,3	35,9	25,8	13,3	23,9	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	60	34	8	10	8	13,2	16,5	12,9	10,2	9,1	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**121**	**41**	**10**	**49**	**21**	**26,7**	**19,9**	**16,1**	**50,0**	**23,9**	**Echéance inconnue**

Przedewszystkiem musimy zauważyć, że w bardzo znacznej liczbie samorządów nie dało się stwierdzić ściśle terminów dla pewnej liczby pożyczek, w których mają one być zwrócone. Najmniejszy odsetek samorządów, dla których nie posiadaliśmy danych o terminie pożyczek, w województwach wschodnich wynosi 16,1%, maximum w województwach zachodnich — 50,0%. Chociaż możemy przypuszczać, że największa część tych pożyczek nie miała określonych terminów, gdyż w przeciwnym razie terminy zostałyby podane prawdopodobnie w formularzu, twierdzić stanowczo tego nie możemy, dlatego też należy uważać, że dane o terminie pożyczek są naogół dla samorządów niezbyt dokładne. Dalej będziemy mogli stwierdzić, że dane dla pożyczek, a szczególnie dla sum, są bardziej ścisłe, gdyż odsetki pożyczek, względnie kwot, bez podania terminu są mniejsze niż dla samorządów. Z tego możemy wnioskować, że pożyczki, dla których termin nie został ściśle określony, są to naogół pożyczki niewielkie. Jednakże z liczb wyżej podanych powinniśmy korzystać z pewną oględnością, albowiem niewiadomo jak rozdzieliłyby się samorządy zaliczone do rubryki niewiadomych.

Z kredytu otwartego i bezterminowego korzystała naogół w Polsce nieznaczna liczba samorządów. Wyróżniają się przytem znacznem rozpowszechnieniem tych pożyczek województwa zachodnie.

Daleko większe znaczenie mają kredyty z określonym terminem, przyczem zwraca uwagę, że wysoki odsetek samorządów korzystał z pożyczek spłacanych jednorazowo. Jak zaznaczyliśmy już wyżej, typ ten należy uznać dla samorządu za niezbyt korzystny, szczególniej jeżeli weźmiemy pod uwagę, że prawie wyłącznie były to pożyczki spłacone po upływie mniej niż 5 lat.

Większe naogół rozpowszechnienie mają pożyczki spłacane ratami, przytem w sumie dla Polski i dla województw centralnych i zachodnich najwięcej samorządów korzystało z pożyczek spłacanych w ciągu od 11 do 20 lat, w województwach wschodnich i południowych z pożyczek spłacanych w ciągu 5 lat, a więc bardzo zbliżonych do pożyczek spłacanych jednorazowo.

Zestawienie dla miast większych podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta ponad 20 0000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**47**	**24**	**5**	**8**	**10**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**9**	**4**	**—**	**4**	**1**	**19,1**	**16,7**	**—**	**50,0**	**10,0**	**Crédit à découvert et sans terme**

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	24	12	4	3	5	51,1	50,0	80,0	37,5	50,0	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	23	12	4	2	5	48,9	50,0	80,0	25,0	50,0	Paaybles dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . . .	1	—	—	1	—	2,1	—	—	12,5	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	32	17	5	4	6	68,1	70,8	100,0	50,0	60,0	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	13	6	3	1	3	27,7	25,0	60,0	12,5	30,0	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	8	5	—	2	1	17,0	20,8	—	25,0	10,0	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	15	9	2	2	2	31,9	37,5	40,0	25,0	20,0	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej .	12	7	2	1	2	25,5	29,2	40,0	12,5	20,0	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	22	11	—	5	6	46,8	45,8	—	62,5	60,0	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata. *a* On n'a tenu compte que des années entières.

Odsetek miast, dla których nie dało się stwierdzić terminu zwrotu pożyczek, jest we wszystkich dzielnicach bardzo wysoki, wyższy niż dla samorządu ogółem; wyjątek stanowią województwa wschodnie, w których niema wcale miast posiadających pożyczki o nieznanych terminach.

Kredyt otwarty i bezterminowy jest naogół więcej rozpowszechniony, wyjątek stanowią województwa wschodnie, w których niema wcale miast, korzystających z tego rodzaju kredytu.

Pożyczki jednorazowe mają również duże rozpowszechnienie, prawie wyłącznie są to pożyczki płatne w ciągu 5 i mniej lat.

Pożyczki spłacane ratami również ma bardzo znaczny odsetek miast, a miasta w województwach wschodnich wszystkie nawet bez wyjątku je posiadają. Najwięcej rozpowszechnione w sumie dla Polski i dla województw centralnych są pożyczki spłacane od 11 do 20 lat, w województwach wschodnich i południowych w ciągu 5 lat, w województwach zachodnich jednakowa jest liczba miast posiadających pożyczki spłacane od 6 do 10 i od 11 do 20 lat.

Dane dla miast mniejszych przedstawiają się, jak następuje:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**252**	**108**	**27**	**63**	**54**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	22	3	1	13	5	8,7	2,8	3,7	20,6	9,3	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	88	44	12	17	15	34,9	40,7	44,4	27,0	27,8	**En totalité**
Płatne do 5 lat	87	44	12	16	15	34,5	40,7	44,4	25,4	27,8	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	3	—	1	2	—	1,2	—	3,7	3,2	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata. *a* On n'a tenu compte que des années entières.

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ratami	**150**	**76**	**19**	**20**	**35**	**59,5**	**70,4**	**70,4**	**31,7**	**64,8**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	48	20	4	6	18	19,0	18,5	14,8	9,5	33,3	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	32	17	6	2	7	12,7	15,7	22,2	3,2	13,0	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	68	37	9	9	13	27,0	34,3	33,3	14,3	24,1	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	26	13	4	6	3	10,3	12,0	14,8	9,5	5,6	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**71**	**18**	**6**	**33**	**14**	**28,2**	**16,7**	**22,2**	**52,4**	**25,9**	**Echéance inconnue**

Liczba miast, posiadających pożyczki bez podania terminu, jest względnie mniejsza niż dla miast większych.

Kredyty otwarte i bezterminowe posiada stosunkowo niewiele miast z wyjątkiem województw zachodnich. Pożyczki spłacalne jednorazowo są niezbyt rozpowszechnione, są to również prawie wyłącznie pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat. Liczba miast, posiadających pożyczki spłacalne ratami, jest ogół daleko większa; najbardziej są rozpowszechnione w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, pożyczki spłacalne w okresie od 11 do 20 lat. W województwach południowych mamy najwięcej samorządów, które zaciągnęły pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements 1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**154**	**74**	**30**	**26**	**24**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**5**	**1**	**—**	**3**	**1**	**3,2**	**1,4**	**—**	**11,5**	**4,2**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**93**	**54**	**19**	**10**	**10**	**60,4**	**72,9**	**63,3**	**38,5**	**41,7**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	93	54	19	10	10	60,4	72,9	63,3	38,5	41,7	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**99**	**58**	**20**	**6**	**15**	**64,3**	**78,4**	**66,7**	**23,1**	**62,5**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	42	19	12	3	8	27,3	25,7	40,0	11,5	33,3	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	28	17	10	—	1	18,2	22,9	33,3	—	4,2	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	41	28	5	2	6	26,6	37,8	16,7	7,7	25,0	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej .	21	14	2	2	3	13,6	18,9	6,7	7,7	12,5	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**28**	**12**	**4**	**11**	**1**	**18,2**	**16,2**	**13,3**	**42,3**	**4,2**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata. *a* On n'a tenu compte que des années entières.

Również i w powiatowych związkach komunalnych odsetek samorządów, posiadających pożyczki bez podania ich terminu, jest dość znaczny, najwyższy w województwach zachodnich.

Pożyczki spłacalne jednorazowo mają względnie największe znaczenie w województwach centralnych i wschodnich, mniejsze w pozostałych. Są to prawie wyłącznie pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat. Pożyczki spłacalne ratami są naogół więcej rozpowszechnione niż pożyczki spłacalne jednorazowo, wyjątek stanowią województwa zachodnie. Najbardziej rozpowszechnione w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich, zachodnich i południowych są pożyczki spłacane w ciągu 5 lat, jedynie w województwach centralnych przeważa liczba powiatów, które mają pożyczki spłacalne w okresie od 11 do 20 lat. Z punktu więc widzenia terminu płatności pożyczek spłacalnych ratami powiatowe związki komunalne są w sytuacji gorszej niż miasta.

Starostwa krajowe w jednym wypadku miały pożyczki, jako kredyt otwarty i w jednym wypadku, jako pożyczki spłacalne ratami powyżej 21 lat.

Zestawienie dla liczby pożyczek, zaciągniętych w r. 1927/28 według terminu spłaty, przedstawia się, jak następuje:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**1 431**	**756**	**205**	**219**	**251**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**64**	**17**	**1**	**35**	**11**	**4,5**	**2,2**	**0,5**	**16,0**	**4,4**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**625**	**374**	**108**	**48**	**95**	**43,7**	**49,5**	**52,7**	**21,9**	**37,8**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	620	373	107	45	95	43,3	49,4	52,2	20,5	37,8	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	5	1	1	3	—	0,4	0,1	0,5	1,4	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**481**	**254**	**82**	**54**	**91**	**33,6**	**33,6**	**40,0**	**24,7**	**36,3**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	144	61	29	11	43	10,1	8,1	14,2	5,0	17,1	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	102	61	24	6	11	7,1	8,1	11,7	2,7	4,4	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	151	88	21	15	27	10,5	11,6	10,2	6,9	10,8	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	84	44	8	22	10	5,9	5,8	3,9	10,1	4,0	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**261**	**111**	**14**	**82**	**54**	**18,2**	**14,7**	**6,8**	**37,4**	**21,5**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.

a On n'a tenu compte que des années entières.

Liczba pożyczek bez podania terminu jest dość wysoka, szczególnie w województwach zachodnich, jednakże niższa niż liczba samorządów, posiadających tego rodzaju pożyczki.

Kredyt otwarty i pożyczki bezterminowe stanowią nieznaczną naogół część pożyczek zaciągniętych, względnie największe znaczenie mają pod tym względem województwa zachodnie.

Pożyczki spłacane jednorazowo wynoszą naogół bardzo poważny odsetek, wyjątek stanowią województwa zachodnie, w których jednakże niski odsetek tych pożyczek może jest przypadkowy, wobec znacznego odsetka

pożyczek bez podania terminu. Pożyczki jednorazowe są to prawie wyłącznie pożyczki spłacane w ciągu 5 lat.

Pożyczki spłacane ratami mają naogół mniejsze znaczenie, jest ich mniej niż pożyczek spłacanych jednorazowo, wyjątek stanowią województwa zachodnie, dla których jednak liczby są najmniej ścisłe. Najbardziej rozpowszechnione są pożyczki spłacalne od 11 do 20 lat w sumie dla Polski i w województwach centralnych, natomiast w województwach wschodnich i południowych w ciągu 5 lat, a w województwach zachodnich w ciągu powyżej 21 lat.

Zestawienie dla miast większych przedstawia się, jak następuje:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta powyżej 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**222**	**111**	**17**	**25**	**69**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**13**	**4**	**—**	**7**	**2**	**5,9**	**3,6**	**—**	**28,0**	**2,9**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**76**	**27**	**8**	**4**	**37**	**34,3**	**24,3**	**47,1**	**16,0**	**53,6**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	75	27	8	3	37	33,8	24,3	47,1	12,0	53,6	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	1	—	—	1	—	0,5	—	—	4,0	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**82**	**47**	**9**	**8**	**18**	**36,9**	**42,4**	**52,9**	**32,0**	**26,1**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	21	8	4	1	8	9,5	7,2	23,5	4,0	11,7	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	18	13	—	2	3	8,0	11,7	—	8,0	4,3	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	20	10	3	2	5	9,0	9,1	17,6	8,0	7,2	Le dernier terme est à payerdans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej .	23	16	2	3	2	10,4	14,4	11,8	12,0	2,9	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**51**	**33**	**—**	**6**	**12**	**22,9**	**29,7**	**—**	**24,0**	**17,4**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

I w tej grupie samorządów odsetek pożyczek bez podania terminu jest naogół znaczny, z wyjątkiem województw wchodnich, w których równa się 0.

Kredyt otwarty jest najbardziej rozpowszechniony w województwach zachodnich, pożyczki spłacalne jednorazowo stanowią największą część pożyczek w województwach południowych, województwa zaś zachodnie wyróżniają się niskim odsetkiem tych pożyczek; są to prawie wyłącznie pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat.

Pożyczki spłacalne ratami są więcej rozpowszechnione niż pożyczki spłacalne jednorazowo z wyjątkiem województw południowych. Najbardziej rozpowszechniony okres spłacania ratami w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i zachodnich wynosi powyżej 21 lat, a w województwach wschodnich i południowych do 5 lat.

Zestawienie dla miast mniejszych ujmuje poniższa tablica:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta poniżej 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants 1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**664**	**292**	**103**	**138**	**131**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**37**	**10**	**1**	**19**	**7**	**5,6**	**3,4**	**1,0**	**13,8**	**5,4**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**243**	**122**	**62**	**28**	**31**	**36,6**	**41,8**	**60,2**	**20,3**	**23,6**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	240	122	61	26	31	36,1	41,8	59,2	18,8	23,6	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	3	—	1	2	—	0,5	—	1,0	1,5	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**228**	**110**	**30**	**35**	**53**	**34,3**	**37,7**	**29,1**	**25,3**	**40,5**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	68	29	5	7	27	10,2	9,9	4,9	5,1	20,6	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	47	27	9	4	7	7,1	9,3	8,7	2,9	5,4	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	78	40	12	10	16	11,7	13,7	11,6	7,2	12,2	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więecj . .	35	14	4	14	3	5,3	4,8	3,9	10,1	2,3	Le dernier terme est à payer aprés 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**156**	**50**	**10**	**56**	**40**	**23,5**	**17,1**	**9,7**	**40,6**	**30,5**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata

a On n'a tenu compte que des années entières

W miastach mniejszych odsetek pożyczek bez podania terminu jest bardzo wysoki, szczególnie w województwach zachodnich.

Pożyczki w postaci otwartego kredytu i bezterminowe mają naogół nieznaczne rozpowszechnienie z wyjątkiem województw zachodnich. Pożyczki jednorazowe są daleko częstsze, względnie największe znaczenie mają w województwach wschodnich; są to prawie wyłącznie pożyczki spłacalne w ciągu pierwszych 5 lat. Pożyczki spłacalne ratami są mniej rozpowszechnione w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich, w pozostałych zaś więcej. Z pożyczek spłacalnych ratami w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach największe rozpowszechnienie mają pożyczki spłacalne od 11 do 20 lat, w województwach zachodnich powyżej 21 lat, a w południowych do 5 lat.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**543**	**353**	**85**	**54**	**51**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**13**	**3**	**—**	**8**	**2**	**2,4**	**0,9**	**—**	**14,8**	**3,9**	**Crédit à découvert et sans terme**

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**306**	**225**	**38**	**16**	**27**	**56,4**	**63,7**	**44,7**	**29,6**	**53,0**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	305	224	38	16	27	56,2	63,4	44,7	29,6	53,0	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	1	1	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**170**	**97**	**43**	**10**	**20**	**31,3**	**27,5**	**50,6**	**18,6**	**39,2**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	55	24	20	3	8	10,1	6,8	23,5	5,6	15,7	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	37	21	15	—	1	6,8	5,9	17,6	—	1,9	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	53	38	6	3	6	9,8	10,8	7,1	5,6	11,8	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	25	14	2	4	5	4,6	4,0	2,4	7,4	9,8	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**54**	**28**	**4**	**20**	**2**	**9,9**	**7,9**	**4,7**	**37,0**	**3,9**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata. — On n'a tenu compte que des années entières.

Odsetek pożyczek bez podania terminu jest niższy, lecz również dość poważny, w województwach zachodnich nawet bardzo wysoki.

Pożyczki bezterminowe i otwarty kredyt mają zupełnie niewielkie znaczenie, w województwach wschodnich niema tych pożyczek wcale, najwięcej jest ich natomiast w województwach zachodnich. Pożyczki jednorazowe stanowią dość nierównomierny odsetek w poszczególnych dzielnicach: największy w województwach centralnych, a najmniejszy w województwach zachodnich. Z wyjątkiem jednej pożyczki są to wszystko pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat. Pożyczki spłacalne ratami są w sumie dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw wschodnich, mniej rozpowszechnione niż pożyczki spłacalne jednorazowo. Najwięcej z tego typu pożyczek mamy pożyczek spłacalnych w ciągu 5 lat w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich i południowych, w ciągu 11 do 20 lat w województwach centralnych i po 21 latach w województwach zachodnich.

W starostwach krajowych jedna pożyczka została udzielona w rachunku otwartego kredytu i jedna płatna w okresie powyżej 20 lat.

Zestawienie kwot pożyczek, zaciągniętych w latach 1927/28, podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**230432**	**172566**	**9 457**	**25590**	**22819**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**7 447**	**1 234**	**2**	**5 872**	**339**	**3,2**	**0,7**	**0,0**	**22,9**	**1.5**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**22 530**	**12 641**	**2 232**	**1 967**	**5 690**	**9,8**	**7,3**	**23,6**	**7,7**	**24,9**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	22 108	12 581	2 222	1 615	5 690	9,6	7,3	23,5	6,3	24,9	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	422	60	10	352	—	0,2	0,0	0,1	1,4	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata. — On n'a tenu compte que des années entières.

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ratami	**185 786**	**150 133**	**7 121**	**13 691**	**14 841**	**80,6**	**87,0**	**75,3**	**53,5**	**65,0**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	5 345	2 045	852	962	1 486	2,3	1,2	9,0	3,8	6,5	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	8 110	6 088	790	1 034	198	3,5	3,5	8,4	4,0	0,9	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	33 865	18 626	3 253	7 689	4 297	14,7	10,8	34,4	30,0	18,8	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	138466	123374	2 226	4 006	8 860	60,1	71,5	23,5	15,7	38,8	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**14 669**	**8 558**	**102**	**4 060**	**1 949**	**6,4**	**5,0**	**1,1**	**15,9**	**8,6**	**Echéance inconnue**

Odsetek sum pożyczek, otrzymanych w r. 1927/28 bez podania terminu spłaty, w sumie dla Polski jest stosunkowo nieznaczny (6,4%). Wyróżniają się jedynie województwa zachodnie, w których odsetek pożyczek bez podania terminu wynosi 15,9%. Możemy więc naogół powiedzieć, że dane dla sumy pożyczek są bardziej miarodajne i dlatego nieco dokładniej je zanalizujemy niż dane dla samorządów, które zaciągnęły pożyczki i dane o liczbie pożyczek.

Kredyt bezterminowy i otwarty ma naogół w samorządzie niewielkie znaczenie. W sumie dla Polski 3,2% przypada na ten rodzaj kredytu. Jeżeli nawet dodamy całą sumę pożyczek, dla których termin nie jest znany, przypuszczając, że to są wszystko kredyty bezterminowe, to i wówczas odsetek podniesie się w sumie dla Polski tylko do 9,6%. Względnie największe znaczenie kredyt otwarty ma w województwach zachodnich, szczególnie dlatego, że prawdopodobnie do niego należy doliczyć znaczną część sum ujętych w rubryce bez podania terminu, województwa zachodnie wyróżniają się tem od pozostałych województw.

Pożyczki jednorazowe stanowią znacznie większą część kwot, otrzymanych w 1927/28: najwięcej pożyczek tego rodzaju mają województwa południowe (24,9%), najmniej województwa centralne (7,3%). Suma pożyczek, spłacanych jednorazowo, przypada prawie w całości na pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat, województwa południowe nawet nie mają wcale pożyczek spłacalnych w okresie od 6 lat. Względnie najwięcej pożyczek od 6 lat jest w województwach zachodnich.

Pożyczki spłacalne ratami stanowią dominującą część kwot otrzymanych w r. 1927/28: w sumie dla Polski wynoszą one przeszło $^4/_5$, w województwach centralnych nawet więcej, najmniej w województwach zachodnich.

Największe znaczenie w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych mają pożyczki spłacalne w okresie po 21 latach: maximum przypada na województwa centralne, minimum na województwa zachodnie. Następnym typem w sumie dla Polski, są to pożyczki, spłacalne w ciągu od 11 do 20 lat, w województwach wschodnich i zachodnich zajmują pierwsze miejsce wśród pożyczek spłacalnych ratami. Niewielkie kwoty przypadają naogół na pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat, jednakże w województwach wschodnich i południowych ich względne znaczenie jest większe niż pożyczek spłacalnych od 6 do 10 lat.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę całokształt pożyczek, które muszą być zwrócone w ciągu najbliższych 5 lat, to otrzymamy, że zobowiązania samorządów do zwrotu w tym czasie otrzymanych pożyczek w sumie dla Polski wynoszą prawie $^1/_6$ część pożyczek: najmniej w województwach centralnych, następnie w województwach wschodnich, południowych i zachodnich. Ten ostatni procent jest prawdopodobnie niższy od rzeczywistego, wobec tego, że, jak wspomnieliśmy, znaczna część pożyczek bez podania terminu powinna zostać zaliczona do tej grupy. Możemy więc powiedzieć, że najkorzystniejsze warunki kredytu istniały w województwach centralnych, a najgorsze w województwach zachodnich.

Zestawienie dla miast większych podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta powyżej 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**171 299**	**139 714**	**2 945**	**11 466**	**17 174**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**5 445**	**1 010**	**—**	**4 235**	**200**	**3,2**	**0,7**	**—**	**36,9**	**1,2**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowe . . .	**8 958**	**3 753**	**380**	**697**	**4 128**	**5,2**	**2,7**	**12,9**	**6,1**	**24,0**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	8 651	3 753	380	390	4 128	5,0	2,7	12,9	3,4	24,0	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	307	—	—	307	—	0,2	—	—	2,7	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**147 884**	**128 494**	**2 565**	**5 359**	**11 466**	**86,3**	**92,0**	**87,1**	**46,8**	**66,8**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	1 660	465	43	600	552	1,0	0,3	1,5	5,2	3,2	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	1 576	940	—	529	107	0,9	0,7	—	4,6	0,6	Le dernier termc est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	15 842	8 608	872	3 430	2 932	9,2	6,2	29,6	30,0	17,1	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	128806	118481	1 650	800	7 875	75,2	84,8	56,0	7,0	45,9	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**9 012**	**6 457**	**—**	**1 175**	**1 380**	**5,3**	**4,6**	**—**	**10,2**	**8,0**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Odsetek kwot pożyczek, dla których termin nie jest znany, jest w sumie dla Polski niższy, jak również dla poszczególnych dzielnic niż dla samorządów ogółem.

Pożyczki otrzymane w rachunku otwartym i bezterminowym w sumie dla Polski i w województwach centralnych stanowią taki sam odsetek, jak dla samorządu ogółem, mniejsze znaczenie mają one w województwach wschodnich i w województwach południowych, większe natomiast są, i to dość znacznie, w województwach zachodnich.

Znaczenie pożyczek tego typu waha się w poszczególnych dzielnicach nadzwyczaj silnie: niema wcale kwot z pożyczek tego rodzaju w województwach wschodnich, wówczas gdy w województwach zachodnich wynoszą one 36,9% sum, otrzymanych pożyczek w r. 1927/28, przyczem województwa zachodnie bardzo wyróżniają się wysokim odsetkiem, gdyż następny zkolei w województwach południowych wynosi 1,2%.

Pożyczki spłacalne jednorazowo mają we wszystkich dzielnicach mniejsze rozpowszechnienie niż w samorządach ogółem, szczególnie duża różnica jest w województwach centralnych, możemy więc powiedzieć, że miasta większe miały z tego punktu widzenia dogodniejsze warunki kredytowe, niż samorząd ogółem. Pożyczki spłacalne jednorazowo są prawie wyłącznie pożyczkami spłacalnemi w ciągu 5 lat, nieznaczna tylko kwota w województwach zachodnich przypada na pożyczki spłacalne od 6 lat.

Pożyczki spłacalne ratami mają w sumie dla Polski oraz dla poszczególnych dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich, większe znaczenie niż dla samorządów ogółem. Dominują przytem pożyczki spłacalne po 20 latach, na które przypada w sumie dla Polski przeszło $^3/_4$ ogólnej sumy otrzymanych pożyczek. Szczególnie wysoki odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych, niski i wyróżniający się od pozostałych województw w województwach zachodnich. Następnie największe znaczenie mają pożyczki spłacalne od 11 do 20 lat. W sumie dla Polski ich znaczenie jest przeszło 8 razy mniejsze niż pożyczek poprzedniego typu. Jednakże w województwach za-

chodnich pożyczki te mają większe znaczenie, i to przeszło czterokrotnie, niż pożyczki spłacalne po 21 latach. Również w województwach wschodnich przewaga pożyczek, spłacalnych w okresie powyżej 21 lat, nie jest tak znaczna. Pożyczki spłacalne w okresie od 6 do 10 lat mają w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic nieco mniejsze znaczenie niż spłacalne w ciągu 5 lat. Jednakże odsetek pożyczek, spłacalnych ratami w ciągu 5 lat, jest niewielki, waha się od 0,3% w województwach centralnych do 5,2% w województwach zachodnich.

W sumie dla Polski pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat wynoszą 9,2%, w województwach centralnych—3,7%, w woj. wschodnich—14,4%, w południowych—28,4% i w zachodnich—45,5%.

Jak widzimy, wyróżniają się bardzo silnie województwa centralne korzystnym terminem długów zaciągniętych, województwa zachodnie natomiast niekorzystnym, przyczem w sumie dla Polski charakter długów zaciągniętych jest bardziej korzystny, niż dla samorządów ogółem. Tak samo w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast w woj. zachodnich przewaga długów płynnych jest większa niż dla samorządu ogółem.

Zestawienie dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta poniżej 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants 1927/28

Termin spłaty pożyczek	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**26 726**	**10 007**	**2 672**	**10 338**	**3 709**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**602**	**160**	**2**	**351**	**89**	**2,3**	**1,6**	**0,1**	**3,4**	**2,4**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	**3 555**	**1 236**	**386**	**695**	**1 238**	**13,3**	**12,4**	**14,5**	**6,7**	**33,4**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	3 500	1 236	376	650	1 238	13,1	12,4	14,1	6,3	33,4	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	55	—	10	45	—	0,2	—	0,4	0,4	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**18 661**	**7 466**	**2 246**	**7 003**	**1 946**	**69,8**	**74,6**	**84,0**	**67,7**	**52,4**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	1 841	621	185	282	753	6,9	6,2	6,9	2,7	20,3	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	2 345	1 738	49	505	53	8,7	17,4	1,8	4,9	1,4	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	9 376	3 886	1 612	3 209	669	35,1	38,8	60,3	31,0	18,0	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej .	5 099	1 221	400	3 007	471	19,1	12,2	15,0	29,1	12,7	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	**3 908**	**1 145**	**38**	**2 289**	**436**	**14,6**	**11,4**	**1,4**	**22,2**	**11,8**	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Kredyt bezterminowy w sumie dla Polski stanowi mniejszą część otrzymanych pożyczek niż dla samorządu ogółem, na skutek bardzo silnego zmniejszenia się znaczenia kredytów w woj. zachodnich, które wyróżniają się już w mniejszym stopniu od pozostałych dzielnic, zachowując jednak pierwsze miejsce. Natomiast w pozostałych dzielnicach znaczenie kredytu otwartego jest nieco większe niż dla samorządu ogółem.

Znaczenie pożyczek spłacalnych jednorazowo w sumie dla Polski jest nieco większe niż dla samorządu ogółem, tak samo zwiększa się znaczenie w województwach centralnych, a szczególnie południowych, w których mamy maximum pożyczek zaciągniętych spłacalnych jednorazowo, wówczas gdy minimum przypada na województwa zachodnie. Pożyczki spłacalne jednorazowo są to prawie wyłącznie pożyczki płatne w ciągu 5 lat.

Znaczenie pożyczek spłacalnych ratami w sumie dla Polski, dla województw centralnych i południowych jest mniejsze niż dla samorządu ogółem, natomiast w pozostałych dzielnicach większe. Największa część pożyczek, spłacalnych ratami w sumie dla Polski i dla wszystkich grup województw, stanowią pożyczki spłacalne w okresie od 11 do 20 lat, następne miejsce w sumie dla Polski oraz dla województw wschodnich i zachodnich stanowią pożyczki spłacalne w okresie po 21 latach. Pożyczki spłacalne od 6 do 10 lat mają w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem woj. wschodnich i południowych, większe znaczenie niż pożyczki spłacalne w okresie 5 lat. Ten ostatni typ pożyczek szczególnie jest rozpowszechniony w województwach południowych, w których wynosi 20,3%, wówczas gdy następny zkolei odsetek w województwach wschodnich równa się 6,9%.

Jeżeli dodamy wszystkie pożyczki, płatne w ciągu najbliższych 5 lat, to w sumie dla Polski otrzymamy 22,3% sum zaciągniętych w r. 1927/28, w województwach zachodnich—12,4%, w województwach centralnych—20,2%, w województwach wschodnich—21,1%, a w województwach południowych—56,1%. Wyróżniają się więc niskim odsetkiem województwa zachodnie, a wysokim województwa południowe. W porównaniu z samorządem ogółem suma dla miast wykazuje wyższy odsetek tych pożyczek, jak również większą część stanowią pożyczki płatne w ciągu 5 lat w województwach centralnych i południowych, natomiast mniejszą w województwach wschodnich, a szczególnie w województwach zachodnich.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek — Echéance des emprunts contractés

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**31388**	**22845**	**3 840**	**2 767**	**1 936**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	400	64	—	286	50	1,3	0,3	—	10,3	2,6	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*											**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo . . .	10 017	7 652	1 466	575	324	31,9	33,5	38,2	20,8	16,7	**En totalité**
Płatne do 5 lat	9 957	7 592	1 466	575	324	31,7	33,2	38,2	20,8	16,7	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	60	60	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	19 222	14 173	2 310	1 310	1 429	61,2	62,0	60,2	47,4	73,8	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	1 844	959	624	80	181	5,9	4,2	16,3	2,9	9,4	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	4 189	3 410	741	—	38	13,3	14,9	19,3	—	1,9	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	8 647	6 132	769	1 050	696	27,5	26,8	20,0	38,0	35,9	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	4 542	6 672	176	180	514	14,5	16,1	4,6	6,5	26,6	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . . .	1 749	956	64	596	133	5,6	4,2	1,6	21,5	6,9	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.

a On n'a tenu compte que des années entières.

Znaczenie kredytu bezterminowego w sumie dla Polski oraz we wszystkich województwach, z wyjątkiem południowych, zmniejsza się, szczególnie silnie w województwach zachodnich.

Pożyczki spłacalne jednorazowo we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, mają większe znaczenie, przyczem odsetek kwot, przypadających na ten rodzaj pożyczek, jest naogół bardzo wysoki, minimum w województwach południowych wynosi 16,7%, a maximum w województwach wschodnich—38,2%. Są to, jak i w poprzednich typach samorządu, prawie wyłącznie pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat.

Pożyczki spłacalne ratami w sumie dla Polski i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, zajmują względnie mniejszą część niż w samorządach ogółem. Najniższy odsetek przypada na województwa zachodnie (47,4%), najwyższy na południowe (73,8%). W sumie dla Polski największe znaczenie mają pożyczki spłacalne od 11 do 20 lat. Przewaga tego typu da się stwierdzić we wszystkich dzielnicach. Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, zachodnich i południowych przypada na pożyczki, spłacalne po 21 latach. Trzecie miejsce w sumie dla Polski oraz dla województw centralnych zajmują pożyczki spłacalne w okresie od 6 do 10 lat, których wcale niema w województwach zachodnich. Pożyczki spłacalne w ciągu 5 lat, mają największe znaczenie w województwach wschodnich (16,3%), najmniejsze w województwach zachodnich (2,9%).

Jeżeli dodamy wszystkie pożyczki spłacalne w ciągu najbliższych 5 lat, to wyniosą one dla wszystkich powiatów—38,9%, w województwach zachodnich — 34,0%, w województwach południowych — 28,7%, w województwach centralnych—37,7% i w województwach wschodnich—54,5%. Naogół więc znaczenie pożyczek, płatnych w ciągu 5 lat, jest w powiatowych związkach komunalnych znacznie wyższe niż dla samorządu ogółem, z wyjątkiem województw zachodnich i południowych, w których jest nieco niższe.

Zestawienie dla starostw krajowych ujmuje następująca tablica:

Termin spłaty zaciągniętych pożyczek
Echéance des emprunts contractés
Kwoty pożyczek — Montant des emprunts
Wojewódzkie związki komunalne
Unions communales départementales
1927/28

Termin spłaty pożyczek	Województwo poznańskie *Département de Poznań*: Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*	Echéance des emprunts
Ogółem ·	**1 019**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	1 000	98,1	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*			**Emprunts à rembourser** *a*
Ratami	19	1,9	**Par termes**
Ostatnia rata płatna w ciągu 21 lat i więcej	19	1,9	Le dernier terme est à payer dans 21 ans et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Pożyczki terminowe wynoszą nieznaczną część ogólnej kwoty pożyczek, zaciągniętych przez starostwa krajowe. Prawie całość przypada na kredyt otwarty.

Uogólniając, możemy powiedzieć, że z punktu widzenia terminu płatności w najkorzystniejszych warunkach znajdują się miasta większe, na które przypada najmniejsza część długów, płatnych w najbliższych 5 latach. Następnie idą miasta mniejsze, w najgorszych warunkach znajdują się powiatowe związki komunalne, w których prawie $^2/_5$ długów, zaciągniętych w r. 1927/28, można było zaliczyć do długów płynnych. W poszczególnych dzielnicach, wyróżniają się od pozostałych korzystnym układem miasta większe w województwach centralnych, miasta mniejsze województw zachodnich, natomiast bardzo niekorzystnym miasta większe w województwach zachodnich, miasta mniejsze w województwach południowych i powiaty w województwach wschodnich.

Dla ustalenia zależności pomiędzy terminem spłaty pożyczek i instytucjami, które pożyczek udzieliły, opracowaliśmy tablicę, z uwzględnieniem obu powyższych cech jednocześnie.

Dane dotyczące samorządów przedstawiają się, jak następuje:

Instytucje, w których zaciągnięto pożyczki oraz termin ich spłaty
Institutions où les emprunts ont été contractés et échéance des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez — *Prêts accordés par*									Pożyczki *Emprunts*		Écheance des emprunts
	Ogółem *Total*	Państwo—*L'État*			Samorządy *Les administrations autonomesterritoriales*			Ubezpieczenia społeczne *Assurances sociales*	Instytucje i osoby prywatne *Institutions et personnes privées*			
		Ogółem *Total*	Ministerstwa *Ministères*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*	Ogółem *Total*	Samorząd bezpośrednio *Municipalités et communes*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*			Obligacyjne *En obligations*	Zagraniczne *Contractés à l'étranger*	
Liczba samorządów — *Nombre des administrations autonomes*												
Ogółem . . .	**454**	**290**	**105**	**243**	**245**	**31**	**222**	**68**	**58**	**1**	**2**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**37**	**6**	**3**	**3**	**29**	**2**	**27**	**4**	**4**	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours.** *a*
Jednorazowo . .	**205**	**89**	**26**	**66**	**121**	**11**	**111**	**22**	**36**	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	203	89	26	66	120	10	111	20	35	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . . .	4	—	—	—	2	1	1	2	1	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami . . .	**282**	**215**	**66**	**165**	**80**	**12**	**70**	**32**	**14**	**1**	**2**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	103	52	22	32	34	4	31	23	10	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	68	33	7	26	35	6	29	6	3	—	—	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	124	116	38	83	7	2	5	2	1	—	1	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	60	51	4	47	9	—	9	1	—	1	1	Le dernier terme est à payer dans 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu .	**121**	**55**	**18**	**44**	**60**	**6**	**56**	**14**	**16**	—	—	**Echéance inconnue**
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*												
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**8,1**	**2,1**	**2,9**	**1,2**	**11,8**	**6,4**	**12,2**	**5,9**	**6,9**	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours.** *a*
Jednorazowo . .	**45,2**	**30,7**	**24,8**	**27,2**	**49,4**	**35,5**	**50,0**	**32,4**	**62,1**	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	44,7	30,7	24,8	27,2	49,0	32,3	50,0	29,4	60,4	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . . .	0,9	—	—	—	0,8	3,2	0,5	3,0	1,7	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami . . .	**62,1**	**74,1**	**62,9**	**67,9**	**32,7**	**38,7**	**31,5**	**47,1**	**24,1**	**100,0**	**100,0**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	22,7	17,9	21,0	13,2	13,9	12,9	14,0	33,8	17,2	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	15,0	11,4	6,7	10,7	14,3	19,4	13,1	8,8	5,2	—	--	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	27,3	40,0	36,2	34,2	2,9	6,4	2,3	3,0	1,7	—	50,0	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	13,2	17,6	3,8	19,3	3,7	—	4,1	1,5	—	100,0	50,0	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu .	**26,7**	**19,0**	**17,1**	**18,1**	**24,5**	**19,4**	**25,2**	**20,6**	**27,6**	—	—	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.

a On n'a tenu compte que des années entières.

Samorządy, otrzymujące kredyty bezterminowe i otwarte, stanowią wyższy odsetek, niż wszystkie samorządy tej kategorji w pożyczkach udzielonych przez instytucje kredytowe samorządowe, możemy więc mówić o zbieżności kredytów bezterminowych, a tem źródłem kredytu. W pozostałych grupach wierzycieli odsetki są niższe, niż dla całej grupy kredytów otwartych i bezterminowych, możemy więc mówić o rozbieżności pomiędzy wszystkiemi pozostałemi rodzajami wierzycieli, a kredytem otwartym bezterminowym, przyczem w dwóch grupach pożyczek (obligacyjne i zagraniczne) niema wcale samorządów, któreby posiadały pożyczki tego rodzaju.

W pożyczkach spłacalnych jednorazowo do 5 lat wyższy odsetek, niż dla całej grupy, możemy stwierdzić dla instytucyj kredytowych samorządowych oraz dla instytucyj i osób prywatnych. W pozostałych odsetki są mniejsze, możemy więc mówić o rozbieżności.

W pożyczkach, płatnych jednorazowo od 6 lat, zbieżność możemy stwierdzić dla samorządu bezpośrednio, ubezpieczeń społecznych oraz instytucyj i osób prywatnych.

Pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat mają wyższy odsetek, niż w sumie dla całej grupy, w grupie ubezpieczeń społecznych, w pozostałych niższy, możemy więc stwierdzić rozbieżność. Pożyczki spłacalne ratami od 6 do 10 lat wykazują zbieżność w samorządzie bezpośrednio, w pozostałych rozbieżność. Pożyczki płatne ratami od 11 do 20 lat wykazują zbieżność w ministerstwach i instytucjach kredytowych państwowych oraz w pożyczkach zagranicznych, w których odsetki są wyższe, niż odsetki dla sumy tej grupy terminu, w pozostałych grupach wierzycieli mamy rozbieżność. W pożyczkach spłacalnych ratami po 21 latach wyższy odsetek możemy stwierdzić w pożyczkach obligacyjnych i zagranicznych oraz w państwowych instytucjach kredytowych, w pozostałych rozbieżność, przyczem w samorządzie bezpośrednio oraz w grupie: instytucje i osoby prywatne niema wcale samorządów korzystających z pożyczek.

Zestawienie dla liczby pożyczek ujmuje następująca tablica:

Instytucje, w których zaciągnięto pożyczki oraz termin ich spłaty

Institutions où les emprunts ont été contractés et échéance des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez — *Prêts accordés par*									Pożyczki *Emprunts*		Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Państwo—*L'État*			Samorządy *Les administrations autonomes territoriales*			Ubezpieczenia społeczne *Assurances sociales*	Instytucje i osoby prywatne *Institutions et personnes privées*			
		Ogółem *Total*	Ministerstwa *Ministères*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*	Ogółem *Total*	Samorząd bezpośrednio *Municipalités et communes*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*			Obligacyjne *En obligations*	Zagraniczne *Contractés à l'étranger*	
Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*												
Ogółem . . .	1 431	578	188	390	511	51	460	98	241	1	2	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	64	8	3	5	46	2	44	5	5	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours.** *a*
Jednorazowo . .	625	149	49	100	267	18	249	28	181	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	620	149	49	100	265	17	248	26	180	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . .	5	—	—	—	2	1	1	2	1	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	481	312	103	209	102	20	82	45	19	1	2	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	144	64	26	38	41	4	37	25	14	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	102	47	19	28	43	14	29	9	3	—	—	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	151	139	50	89	7	2	5	2	2	—	1	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	84	62	8	54	11	—	11	9	—	1	1	Le dernier terme est à payer dans 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu .	261	109	33	76	96	11	85	20	36	—	—	**Echéance inconnue**

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez — *Prêts accordés par*									Pożyczki *Emprunts*		Echéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Państwo—*L'État*			Samorządy *Les administrations autonomes territoriales*			Ubezpieczenia społeczne *Assurances sociales*	Instytucje i osoby prywatne *Institutions et personnes privées*			
		Ogółem *Total*	Ministerstwa *Ministères*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*	Ogółem *Total*	Samorząd bezpośrednio *Municipalités et communes*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*			Obligacyjne *En obligations*	Zagraniczne *Contractés à l'étranger*	
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*												
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	**4,5**	**1,4**	**1,6**	**1,3**	**9,0**	**3,9**	**9,6**	**5,1**	**2,1**	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours** *a*
Jednorazowo . .	**43,7**	**25,8**	**26,1**	**25,6**	**52,2**	**35,3**	**54,1**	**28,6**	**75,1**	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	43,3	25,8	26,1	25,6	51,8	33,3	53,9	26,6	74,7	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . .	0,4	—	—	—	0,4	2,0	0,2	2,0	0,4	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	**33,6**	**54,0**	**54,8**	**53,6**	**20,0**	**39,2**	**17,8**	**45,9**	**7,9**	**100,0**	**100,0**	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	10,1	11,1	13,8	9,7	8,0	7,8	8,0	25,5	5,8	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	7,1	8,1	10,1	7,2	8,4	27,5	6,3	9,2	1,3	—	—	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	10,5	24,1	26,6	22,8	1,4	3,9	1,1	2,0	0,8	—	50,0	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	5,9	10,7	4,3	13,9	2,2	—	2,4	9,2	—	100,0	50,0	Le dernier terme est à payer dans 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . .	**18,2**	**18,8**	**17,5**	**19,5**	**18,8**	**21,6**	**18,5**	**20,4**	**14,9**	—	—	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Otwarty kredyt i pożyczki bezterminowe wykazują wyższy odsetek zaciągniętych pożyczek, niż dla tej grupy w całości — w samorządowych instytucjach kredytowych oraz w ubezpieczeniach społecznych, w pozostałych niższy, możemy więc mówić o rozbieżności.

Pożyczki płatne jednorazowo do 5 lat wykazują wyższy odsetek w instytucjach kredytowych samorządowych oraz w instytucjach i u osób prywatnych, w pozostałych niższy. Pożyczki spłacalne od 6 lat mają wyższy odsetek w samorządzie bezpośrednio w ubezpieczeniach społecznych, a równy w instytucjach i u osób prywatnych.

Pożyczki spłacalne ratami w ciągu 5 lat mają wyższy odsetek niż w sumie dla całej grupy w grupie ubezpieczeń społecznych i ministerstwach. Pożyczki spłacalne ratami od 6 do 10 lat wyższy odsetek wykazują w samorządzie bezpośrednio, w ubezpieczeniach społecznych, w ministerstwach i w państwowych instytucjach kredytowych. Pożyczki spłacalne od 11 do 20 lat mają wyższy odsetek w pożyczkach zagranicznych, w ministerstwach, w państwowych instytucjach kredytowych. Pożyczki spłacalne powyżej 21 lat mają wyższy odsetek w pożyczkach obligacyjnych, zagranicznych, w państwowych instytucjach kredytowych oraz w ubezpieczeniach społecznych, w pozostałych niższy.

Dane dla sum przedstawiają się, jak następuje:

Instytucje, w których zaciągnięto pożyczki oraz termin ich spłaty
Institutions où les emprunts ont été contractés et échéance des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez — *Prêts accordés par*									Pożyczki *Emprunts*		Écheance des emprunts
	Ogółem *Total*	Państwo—*L'État*			Samorządy *Les administrations autonomesterritoriales*			Ubezpieczenia społeczne *Assurances sociales*	Instytucje i osoby prywatne *Institutions et personnes privées*	Obligacyjne *En obligations*	Zagraniczne *Contractés à l'étranger*	
		Ogółem *Total*	Ministerstwa *Ministères*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*	Ogółem *Total*	Samorząd bezpośrednio *Municipalités et communes*	Instytucje kredytowe *Établis. de crédit*					
Tysiące złotych — *Milliers de zlotys*												
Ogółem . . .	230 432	87663	9 966	77697	29 302	526	28776	8 336	3 990	8 600	92541	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	7 447	566	415	151	4 629	27	4 602	1 530	722	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours** *a*
Jednorazowo . . .	22 530	7 865	3 832	4 033	10 756	134	10 622	2 005	1904	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	22 108	7 865	3 832	4 033	10686	124	10562	1 960	1 597	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . .	422	—	—	—	70	10	60	45	307	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	185 786	69 421	4 136	65 285	10 745	283	10 462	3 519	960	8 600	92 541	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	5 345	2 708	1 028	1 680	1 884	85	1 799	379	374	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	8 110	2 376	845	1 531	4 836	156	4 680	390	508	—	—	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	33 865	26250	1 179	25071	3 196	42	3 154	1 000	78	—	3 341	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	138466	38087	1 084	37003	829	—	829	1 750	—	8 600	89200	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . .	14 669	9 811	1 583	8 228	3 172	82	3 090	1 282	404	—	—	**Echéance inconnue**
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*												
Ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	3,2	0,6	4,2	0,2	15,8	5,1	16,0	18,4	18,1	—	—	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*												**Emprunts rembours** *a*
Jednorazowo . . .	9,8	9,0	38,4	5,2	36,7	25,5	36,9	24,0	47,7	—	—	**En totalité**
Płatne do 5 lat . . .	9,6	9,0	38,4	5,2	36,5	23,6	36,7	23,5	40,0	—	—	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat . . .	0,2	—	—	—	0,2	1,9	0,2	0,5	7,7	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	80,6	79,2	41,5	84,0	36,7	53,8	36,4	42,2	24,1	100,0	100,0	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	2,3	3,1	10,3	2,1	6,5	16,2	6,2	4,5	9,4	—	—	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . . .	3,5	2,7	8,5	2,0	16,5	29,6	16,3	4,7	12,7	—	—	Le dernier terme est à payer dans 6-10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . . .	14,7	29,9	11,8	32,3	10,9	8,0	11,0	12,0	2,0	—	3,6	Le dernier terme est à payer dans 11-20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	60,1	43,5	10,9	47,6	2,8	—	2,9	21,0	—	100,0	96,4	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu . .	6,4	11,2	15,9	10,6	10,8	15,6	10,7	15,4	10,1	—	—	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Pożyczki w otwartym kredycie mają wyższy odsetek, niż w sumie dla wszystkich pożyczek tego rodzaju — w ubezpieczeniach społecznych, w instytucjach i u osób prywatnych, w samorządowych instytucjach kredytowych, w samorządzie bezpośrednio oraz w ministerstwach, w pozostałych zaś niższy.

Pożyczki spłacalne jednorazowo do 5 lat mają wyższy odsetek w instytucjach i u osób prywatnych, w ministerstwach, w samorządowych instytucjach kredytowych, w samorządzie bezpośrednio i w ubezpieczeniach społecznych. Pożyczki spłacalne jednorazowo od 6 lat spotykamy w instytucjach i u osób prywatnych, w samorządzie bezpośrednio, ubezpieczeniach społecznych i w samorządowych instytucjach kredytowych.

Pożyczki spłacalne ratami do 5 lat wykazują wyższy odsetek, niż dla całej grupy w samorządzie bezpośrednio, w ministerstwach, w instytucjach i u osób prywatnych, w samorządowych instytucjach kredytowych oraz w ubezpieczeniach społecznych; od 6 do 10 lat — w samorządzie bezpośrednio, w instytucjach kredytowych samorządowych, w instytucjach i u osób prywatnych, w ministerstwach i w ubezpieczeniach społecznych. Pożyczki spłacalne ratami od 11 do 20 lat mają wyższy odsetek tylko w grupie państwowe instytucje kredytowe, w pozostałych zaś niższy, spłacalne powyżej 21 lat w dwóch grupach — pożyczki obligacyjne oraz zagraniczne.

Ogólne zestawienie ustalonych przez nas zbieżności lub rozbieżności pomiędzy rodzajami wierzycieli i rodzajami terminów, przedstawia się, jak następuje:

Zestawienie zbieżności i rozbieżności pomiędzy rodzajami wierzycieli i terminów spłaty pożyczek
Convergences et divergences entre les différentes espèces de créanciers et entre les termes de remboursement des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez — *Prêts accordés par*												Echéance des emprunts
	Państwo — *l'État*						Samorządy *Les administrations autonomes territoriales*						
	Ministerstwa *Ministères*			Instytucje kredytowe *Etabl. de crédit*			Samorząd bezpośredni *Municipalités et communes*			Instytucje kredytowe *Institutions de crédit*			
	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	
	samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		
Kredyt otwarty i bezterminowe	r	r	z	r	r	r	r	r	z	z	z	z	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne:													**Emprunts à terme remboursabl.**
Jednorazowo													**En totalité**
Płatne do 5 lat	r	r	z	r	r	r	r	r	z	z	z	z	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 5 lat	r	r	r	r	r	r	z	z	z	r	r	n	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami													**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	r	z	z	r	r	r	r	r	z	r	r	z	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat . .	r	z	z	r	z	r	z	z	z	r	r	z	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat . .	z	z	r	z	z	z	r	r	r	r	r	r	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	r	r	r	z	z	r	r	r	r	r	r	r	Le dernier terme est à payer aprèo 21 ans révolus et plus tard

(dok. — fin)

Terminy spłaty pożyczek	Pożyczki udzielone przez—*Prêts accordés par*						Pożyczki — *Emprunts*						Echéance des emprunts
	Ubezpieczenia społeczne *Les assurances sociales*			Instytucje i osoby prywatne *Les institutions et personnes privées*			obligacyjne *en obligations*			zagraniczne *contractés à l'etranger*			
	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	Liczba *Nombre*		Suma pożyczek *Montant des emprunts*	
	samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		samorządów *des administrations autonomes*	pożyczek *des emprunts*		
Kredyt otwarty i bezterminowe . .	r	z	z	r	r	z	r	r	r	r	r	r	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne													**Emprunts à terme remboursabl.**
Jednorazowo													**En totalité**
Płatne do 5 lat .	r	r	z	z	z	z	r	r	r	r	r	r	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat .	z	z	z	z	n	z	r	r	r	r	r	r	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami													**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat .	z	z	z	r	r	z	r	r	r	r	r	r	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	r	z	z	r	r	z	r	r	r	r	r	r	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	r	r	r	r	r	r	r	r	r	z	z	r	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej . .	r	z	r	r	r	r	z	z	z	z	z	z	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard

Uwaga. r — oznacza rozbieżność, z — zbieżność, n — równe odsetki
Note. r — désigne les divergences, z — les convergences, n — l'égalité

Dla ministerstw mamy rozbieżność dla wszystkich trzech jednostek: samorządów, pożyczek i sum w pożyczkach płatnych ratami w okresie powyżej 21 lat oraz dla pożyczek płatnych jednorazowo od 6 lat. Dalej możemy stwierdzić rozbieżność dla liczby samorządów i pożyczek, a zbieżność dla sum pożyczek — w kredytach otwartych oraz płatnych jednorazowo do 5 lat. Z tego możemy wnioskować, że liczba samorządów i pożyczek na dwa wyżej wspomniane rodzaje terminów była mniej rozpowszechniona niż w całości, natomiast sumy tych pożyczek miały względnie większe znaczenie. Dla pożyczek płatnych ratami w ciągu 5 lat i od 6 do 10 lat, rozbieżność mamy tylko dla liczby samorządów, natomiast zbieżność dla liczby pożyczek i sumy pożyczek. Możemy więc powiedzieć, że ministerstwa na te dwa rodzaje terminów udzieliły pożyczek przeciętnie w mniejszej liczbie samorządów, natomiast liczba pożyczek i sum była więcej rozpowszechniona niż dla wszystkich pożyczek i sum. W pożyczkach płatnych ratami od 11 do 20 lat zbieżność możemy stwierdzić dla samorządów i pożyczek, a rozbieżność dla sumy pożyczek. Tu więc znaczenie ministerstw było względnie większe dla samorządów i liczby pożyczek, natomiast dla sumy mniejsze.

W państwowych instytucjach kredytowych możemy stwierdzić rozbieżność dla wszystkich trzech przyjętych przez nas jednostek dla pożyczek w otwartym kredycie, płatnych jednorazowo do 5 lat, więcej niż po 5 latach oraz pożyczek płatnych ratami w ciągu 5 lat. Możemy więc powiedzieć, że znaczenie w państwowych instytucjach kredytowych dla pożyczek płatnych w ciągu najbliższych 5 lat było względnie mniejsze niż dla wszystkich wierzycieli. Z tego możemy wnioskować, że odwrotnie pożyczki najbardziej korzystne, o dłuższych terminach były częstsze w państwowych instytucjach kredytowych

niż w pozostałych kategorjach wierzycieli. Całkowitą zbieżność możemy ustalić dla pożyczek płatnych ratami od 11 do 20 lat. Zbieżność dla samorządów i pożyczek możemy stwierdzić dla pożyczek płatnych ratami po 21 latach i zbieżność dla liczby pożyczek płatnych w czasie od 6 do 10 lat.

W samorządzie bezpośrednio możemy stwierdzić rozbieżność dla wszystkich cech w pożyczkach płatnych ratami od 11 do 20 lat oraz powyżej 21 lat. Samorządy bezpośrednio udzieliły mniej pożyczek o dłuższym terminie, niż przeciętnie wszyscy wierzyciele razem. Całkowitą zbieżność możemy ustalić dla grupy pożyczek płatnych jednorazowo od 6 lat oraz ratami od 6 do 10 lat. Znaczenie samorządu bezpośrednio było więc względnie największe w pożyczkach o średnim terminie płatności. Rozbieżność dla liczby samorządów, liczby pożyczek, zbieżność natomiast dla sumy pożyczek możemy ustalić dla kredytu otwartego i pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat oraz w pożyczkach płatnych ratami w ciągu 5 lat. Względne znaczenie samorządów w tej dziedzinie było więc mniejsze, niż dla pożyczek o średnim terminie płatności, natomiast większe niż dla pożyczek o najdłuższych terminach płatności.

Dla samorządowych instytucyj kredytowych możemy stwierdzić rozbieżność w grupie pożyczek płatnych ratami od 11 do 20 lat oraz po 21 latach, t. j. okresach o najdłuższych terminach, zbieżność dla kredytu bezterminowego oraz pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat. Znaczenie kredytowych instytucyj samorządowych było więc w grupie pożyczek o najkrótszych terminach względnie największe. Rozbieżność w liczbie samorządów i pożyczek, jej brak jak i zbieżność i (równe odsetki) dla sum, możemy stwierdzić w pożyczkach płatnych jednorazowo od 6 lat oraz ratami w ciągu 5 lat, oraz od 6 do 10 lat, t. j. w pożyczkach mających średni termin płatności.

W ubezpieczeniach społecznych możemy stwierdzić rozbieżność w pożyczkach płatnych ratami od 11 do 20 lat dla wszystkich jednostek: samorządów, pożyczek i sum. Zbieżność w pożyczkach spłacalnych jednorazowo od 6 lat oraz płatnych ratami w ciągu 5 lat, a więc w pożyczkach o średnim terminie płatności. W otwartym kredycie oraz w pożyczkach płatnych ratami od 6 do 10 lat mamy rozbieżność dla liczby samorządu, natomiast zbieżność dla liczby pożyczek i ich sum. Znaczenie więc ubezpieczeń dla liczby pożyczek i sum było większe, niż dla przeciętnie wszystkich wierzycieli. Dalej rozbieżność widzimy w liczbie samorządów i sum, zbieżność dla liczby pożyczek płatnych ratami powyżej 21 lat.

Dla instytucyj i osób prywatnych możemy stwierdzić rozbieżność dla pożyczek płatnych ratami od 11 do 20 lat, powyżej 21 lat tak dla liczby samorządów i pożyczek, jak i dla sum. Zbieżność dla pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat i od 6 lat (tylko dla liczby, przyczem odsetki są równe); pożyczki więc płatne jednorazowo miały dla instytucyj i osób prywatnych większe znaczenie, niż dla wszystkich wierzycieli razem. Rozbieżność dla liczby samorządów i dla liczby pożyczek, natomiast zbieżność dla sum pożyczek możemy stwierdzić w kredycie bezterminowym, płatnym ratami do 5 lat i od 6 do 10 lat.

Pożyczki obligacyjne wykazują rozbieżność we wszystkich grupach z wyjątkiem grupy pożyczek płatnych ratami powyżej 21 lat. Ten typ pożyczek dla pożyczek obligacyjnych miał względnie największe znaczenie.

Pożyczki zagraniczne wykazują rozbieżność we wszystkich grupach z wyjątkiem dwóch: pożyczki płatne ratami od 11 do 20 lat wykazują zbieżność dla liczby samorządów i pożyczek, natomiast rozbieżność dla sum. Zbieżność dla wszystkich cech mamy w pożyczkach płatnych ratami w okresie powyżej 21 lat.

Oprocentowanie

Nadzwyczaj ważną cechą dla pożyczek zaciągniętych jest wysokość oprocentowania, albowiem ono decyduje o obciążeniu samorządów większemi lub mniejszemi wydatkami.

Dane o oprocentowaniu pożyczek posiadamy tylko od roku 1925. Szkoda jedynie, że brak danych dla roku 1924, gdyż w latach inflacyjnych oprocentowanie pożyczek nie było właściwie miernikiem obciążenia samorządów, dlatego też nie było zbyt ciekawe.

Zestawienie dla liczby samorządów, zaciągających pożyczki o różnym oprocentowaniu, podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek
Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba samorządów—Nombre des administrations autonomes

Stopa procentowa	Liczba *Nombre*	%	Taux de l'intérêt
Ogółem			**Total**
1925	317	100,0	1925
1926	322	100,0	1926
1927/28	454	100,0	1927/28
Bezprocentowe			**Emprunts sans intérêt**
1925	12	3,8	1925
1926	14	4,3	1926
1927/28	11	2,4	1927/28
0,1 % —5%			**de 0,1% à 5%**
1925	92	29,0	1925
1926	43	13,4	1926
1927/28	86	18,9	1927/28
6%—12 %			**de 6% à 12%**
1925	73	23,0	1925
1926	208	64,6	1926
1927/28	385	84,8	1927/28
13%—17%			**de 13% à 17%**
1925	180	56,8	1925
1926	51	29,2	1926
1927/28	27	5,9	1927/28
18% i wyżej			**18% et plus**
1925	84	26,5	1925
1926	52	29,5	1926
1927/28	8	1,8	1927/28
Nieznana			**Taux inconnu**
1925	32	10,1	1925
1926	29	9,0	1926
1927/28	44	9,7	1927/28

Odsetek samorządów, korzystających z pożyczek bezprocentowych, jest we wszystkich trzech okresach niewielki, zwiększa się nieco w r. 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, w roku zaś następnym znowu spada, i to nawet poniżej poziomu z r. 1925.

Pożyczki oprocentowane poniżej 6% mają daleko większe rozpowszechnienie szczególnie w roku 1925, w r. 1926 maleją przeszło dwukrotnie, a w r. 1927/28 liczba samorządów, posiadających tego rodzaju pożyczki, wzrasta, jednakże jest niższą niż liczba samorządów i ich odsetek w r. 1925.

Liczba samorządów, posiadających pożyczki oprocentowane od 6 do 12%, rośnie bardzo silnie w r. 1926, jak również w 1927/28. Względne rozpowszechnienie zaciągania pożyczek tego typu również bardzo silnie wzrasta. W r. 1927/28 jest przeszło trzykrotnie wyższe, niż w r. 1925. Możemy więc powiedzieć, że stopniowo typ najbardziej normalny pożyczek staje się wśród samorządów coraz więcej rozpowszechniony.

Pożyczki oprocentowane od 13 do 17% natomiast ma coraz mniejsza liczba samorządów i coraz mniejsze jest ich względne znaczenie. W r. 1925 jeszcze przeszło połowa samorządów zaciągała pożyczki tego typu, w r. 1926 mniej niż $^1/_3$, a w r. 1927/28 zupełnie nieznaczny odsetek. Taki sam przebieg mają pożyczki oprocentowane 18% i wyżej, jednakże w r. 1926 mamy zwiększenie względnego znaczenia pożyczek tego typu, gdyż wyższy odsetek samorządu je zaciągał, natomiast spadek w r. 1927/28, w porównaniu z rokiem poprzednim, jest jeszcze silniejszy.

Zestawienie dla liczby zaciągniętych pożyczek przedstawia się, jak następuje:

Oprocentowanie pożyczek
Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Stopa procentowa	Liczba *Nombre*	%	Taux de l'intérêt
Ogółem			**Total**
1925	939	100,0	1925
1926	972	100,0	1926
1927/28	1 431	100,0	1927/28
Bezprocentowe			**Emprunts sans intérêt**
1925	61	6,5	1925
1926	53	5,5	1926
1927/28	15	1,0	1927/28
0,1%—5 %			**de 0,1% à 5 %**
1925	172	18,3	1925
1926	57	5,9	1926
1927/28	123	8,6	1927/28
6 %—12 %			**de 6 % à 12 %**
1925	105	11,2	1925
1926	555	57,1	1926
1927/28	1 141	79,7	1927/28
13 %—17 %			**de 13 % à 17 %**
1925	319	34,0	1925
1926	98	10,1	1926
1927/28	71	5,0	1927/28
18 % i wyżej			**18 % et plus**
1925	189	20,1	1925
1926	155	15,9	1926
1927/28	16	1,1	1927/28
Nieznana			**Taux inconnu**
1925	64	6,8	1925
1926	54	5,5	1926
1927/28	65	4,6	1927/28

Pożyczki bezprocentowe mają niewielkie znaczenie, które stopniowo maleje, szczególnie w r. 1927/28.

Pożyczki oprocentowane do 5% mają już większe znaczenie, szczególnie w r. 1925, silnie maleją w r. 1926, a w r. 1927/28 znowu nieco wzrastają.

Szybki wzrost znaczenia wykazują pożyczki oprocentowane od 6 do 12%, przejawiający się zupełnie prawidłowo tak, że pożyczki tego typu, które w r. 1925 miały niewielkie znaczenie, stanowią przeszło połowę pożyczek w r. 1926 i około $^4/_5$ w r. 1927/28, przyczem ich odsetek jest przeszło siedem razy wyższy niż w r. 1925.

Odwrotną tendencję można stwierdzić w pożyczkach oprocentowanych od 13 do 17%: tu mamy silny spadek, tak liczby bezwzględnej, jak i stosunkowej pożyczek tego typu. Taki sam naogół przebieg mamy w pożyczkach oprocentowanych na 18% i wyżej. Różnica jednak pomiędzy r. 1925 a 1927/28 jest jeszcze wyższa.

Zestawienie kwot zaciągniętych pożyczek podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek
Taux de l'intérêt des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Taux de l'intérêt
Ogółem			**Total**
1925	102 476	100,0	1925
1926	59 995	100,0	1926
1927/28	230 432	100,0	1927/28
Bezprocentowe			**Emprunts sans intérêt**
1925	320	0,3	1925
1926	753	1,3	1926
1927/28	734	0,3	1927/28
0,1%—5%			**de 0,1% à 5%**
1925	5 430	5,3	1925
1926	1 263	2,1	1926
1927/28	3 908	1,7	1927/28
6%—12%			**de 6% à 12%**
1925	69 388	67,7	1925
1926	51 774	86,3	1926
1927/28	219 644	95,3	1927/28

(dok.—fin)

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Taux de l'intérêt
13%—17%			**de 13% à 17%**
1925	20 398	19,9	1925
1926	3 443	5,7	1926
1927/28	2 044	0,9	1927/28
18% i wyżej			**18% et plus**
1925	5 312	5,5	1925
1926	1 667	2,8	1926
1927/28	152	0,1	1927/28
Nieznana			**Taux inconnu**
1925	1 328	1,3	1925
1926	1 095	1,8	1926
1927/28	3 950	1,7	1927/28

Pożyczki bezprocentowe stanowią nieznaczną część sum zaciągniętych, niższą niż odsetek samorządów, korzystających z tego typu pożyczek, względnie odsetek pożyczek zaciągniętych na tych warunkach. Względne znaczenie ich zwiększa się w r. 1926, natomiast w r. 1927/28 spada aż do poziomu r. 1925.

Pożyczki oprocentowane poniżej 6% mają tendencję wybitnie zniżkową, ich udział coraz bardziej się zmniejsza, chociaż kwoty bezwzględne w r. 1927/28 są wyższe niż w roku 1926. Ten typ kredytu zbliżający się właściwie do zapomóg niema większego znaczenia.

Odwrotną tendencję wykazują pożyczki oprocentowane od 6% do 12%. Względne znaczenie tej kategorji pożyczek jest bardzo wysokie, już w r. 1925 przekraczają one $^2/_3$ kwot zaciągniętych w tym roku. Jednakże w następnych latach znaczenie tych pożyczek rośnie jeszcze bardziej, sięgając w roku 1927/28 bardzo wysokiego poziomu.

Silny spadek wykazują pożyczki oprocentowane od 13 do 17%, jak również pożyczki 18-procentowe i wyżej, które w stosunku do 1925 r., w r. 1927/28 stanowią jeszcze mniejszą część.

Zestawienie ogólne dla wszystkich samorządów, ich liczby, według wysokości oprocentowania pożyczek, zaciągniętych w 1927/28 r., podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général 1927/28

Stopa procentowa	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**454**	**206**	**62**	**98**	**88**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	11	7	1	1	2	2,4	3,4	1,6	1,0	2,3	Emprunts sans intérêt
0,1%—5%	86	38	20	9	19	18,9	18,4	32,3	9,2	21,6	de 0,1% à 5%
6% — 12%	385	182	53	88	62	84,8	88,3	85,5	89,8	70,4	de 6% à 12%
13% — 17%	27	12	5	3	7	5,9	5,8	8,1	3,1	8,0	de 12% à 17%
18% i wyżej	8	4	2	—	2	1,8	1,9	3,2	—	2,3	18% et plus
Nieznana	44	25	5	4	10	9,7	12,1	8,1	4,1	11,4	Taux inconnu

Liczba samorządów, posiadających pożyczki bezprocentowe, ogółem dla Polski, jest nieznaczna. W poszczególnych dzielnicach waha się od 1,0% w województwach zachodnich do 3,4% w województwach centralnych. Naogół więc niewielka liczba samorządów korzystała z pożyczek tego typu, który zbliża się do zapomóg.

Daleko więcej są rozpowszechnione pożyczki do 5%. W naszych warunkach kredytowych pożyczki tego typu również należy uważać za zbliżone do zapomóg, gdyż oprocentowanie niższe od 6% nie jest normalne dla wypożyczonych kapitałów. Znaczenie pożyczek tego typu w poszczególnych dzielnicach jest dość różnorodne: najmniejsze w województwach zachodnich, największe w województwach wschodnich, pozostałe województwa zajmują miejsce pośrednie.

Najwięcej samorządów korzystało z pożyczek o oprocentowaniu od 6 do 12%, w sumie dla Polski 84,8% samorządów miało pożyczki tego typu. Szkoda, że w tablicach nie mamy podziału tej grupy na dwie lub trzy, wówczas moglibyśmy ściślej scharakteryzować rozpowszechnienie pożyczek o różnem oprocentowaniu, wchodzących do tej najliczniejszej grupy.

W poszczególnych dzielnicach odsetek samorządów, korzystających z pożyczek od 6 do 12%, waha się niezbyt znacznie. Wyróżniają się najwięcej województwa południowe, dla których mamy najniższy odsetek, maximum w województwach zachodnich jest dość bliskie do odsetka województw centralnych.

Znacznie mniejsza liczba samorządów korzystała z pożyczek o oprocentowaniu od 13 do 17%, przyczem najmniej ten typ był rozpowszechniony w województwach zachodnich, najwięcej w województwach wschodnich. Również i oprocentowanie powyżej 18% zostało stwierdzone w 8-miu samorządach, względnie najwięcej w województwach wschodnich, a najmniej, bo w żadnym samorządzie, w województwach zachodnich. Oprocentowanie powyżej 13% możemy właściwie uznać, w myśl istniejących przepisów, za oprocentowanie lichwiarskie dla okresu, w którym pożyczki były zaciągnięte, jednakże, jak to stwierdziliśmy, 35 samorządów było zmuszonych przyjąć tak niekorzystne warunki, co wskazuje na ostrość zapotrzebowania kredytu w tych jednostkach.

Odsetki samorządów, dla których warunki pożyczek dotyczące oprocentowania nie dały się stwierdzić, są dość wysokie: najwyższe w województwach centralnych, najniższe w województwach zachodnich.

Zestawienie dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Stopa procentowa	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**47**	**24**	**5**	**8**	**10**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	4	4	—	—	—	8,5	16,7	—	—	—	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	12	5	3	3	1	25,5	20,8	60,0	37,5	10,0	de 0,1% à 5%
6% — 12%	41	21	5	6	9	87,2	87,5	100,0	75,0	90,0	de 6% à 12%
13% — 17%	3	1	—	—	2	6,4	4,2	—	—	20,0	de 13% à 17%
18% i wyżej	1	—	—	—	1	2,1	—	—	—	10,0	18% et plus
Nieznana	8	4	—	2	2	17,0	16,7	—	25,0	20,0	Taux inconnu

Znaczenie pożyczek bezprocentowych w sumie dla większych miast Polski jest wyższe niż dla samorządu ogółem, jednakże tego typu pożyczki zaciągały tylko miasta województw centralnych, w których odsetek miast, posiadających pożyczki bezprocentowe, jest bardzo wysoki, wówczas gdy żadne miasto w pozostałych dzielnicach nie korzystało z pożyczek tego rodzaju.

Również zwiększa się dość znacznie rozpowszechnienie pożyczek poniżej 6%, w sumie dla Polski, jako też we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem południowych, w których odsetek samorządów, korzystających z tego rodzaju pożyczek, bardzo znacznie spada: w województwach południowych mamy najniższy procent miast, a we wschodnich najwyższy.

Pożyczki o oprocentowaniu od 6 do 12% mają wszystkie miasta w województwach wschodnich, najmniej pożyczek tego typu możemy stwierdzić w województwach zachodnich (75,0%).

Znaczenie pożyczek od 13 do 17% jest ogółem dla Polski wyższe, chociaż we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, niższe niż dla samorządu ogółem. Zwiększenie odsetka w sumie dla Polski zostało wywołane bardzo znacznem zwiększeniem liczby samorządów, korzystających z pożyczek od 13 do 17% w województwach południowych.

Również w pożyczkach od 18 i wyżej procent zwiększa względne znaczenie województw południowych tak, że w tych województwach mamy większą względnie liczbę miast, korzystających z pożyczek oprocentowanych powyżej 18%, wówczas gdy w pozostałych województwach tego typu pożyczek niema wcale.

Liczby dla miast mniejszych przedstawiają się, jak następuje:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Stopa procentowa	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**252**	**108**	**27**	**63**	**54**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	6	3	1	1	1	2,4	2,8	3,7	1,6	1,9	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	43	18	4	5	16	17,1	16,7	14,8	7,9	29,6	de 0,1% à 5%
6% — 12%	201	89	21	57	34	79,8	82,4	77,8	90,5	62,9	de 6% à 12%
13% — 17%	13	5	3	2	3	5,2	4,6	11,1	3,2	5,6	de 13% à 17%
18% i wyżej	6	3	2	—	1	2,4	2,2	7,4	—	1,9	de 18% et plus
Nieznana	25	13	5	2	5	9,9	12,0	18,5	3,2	9,3	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe w sumie dla Polski są tak samo rozpowszechnione, jak w samorządzie ogółem, natomiast w województwach centralnych i południowych mniej, w województwach zaś wschodnich i zachodnich więcej.

Znaczenie pożyczek, oprocentowanych do 5%, jest mniejsze tak w sumie dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, większe jedynie w województwach południowych.

Wahania najbardziej rozpowszechnionego typu pożyczek od 6 do 12% są dość znaczne. Najmniej samorządów korzystało z pożyczek tego typu w województwach południowych (62,9%), najwięcej w województwach zachodnich.

Znaczenie pożyczek, oprocentowanych od 13 do 17%, jest w sumie dla Polski oraz w woj. centralnych i południowych niższe niż dla samorządu ogółem. W woj. wschodnich i zachodnich — wyższe. Oprocentowanie pożyczek powyżej 18% jest bardziej rozpowszechnione dla Polski, w woj. centralnych i wschodnich, takie same w woj. zachodnich, a niższe w woj. południowych.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Stopa procentowa	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	154	74	30	26	24	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Bezprocentowe	1	—	—	—	1	0,6	—	—	—	4,2	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	31	15	13	1	2	20,1	20,3	43,3	6,3	8,3	de 0,1% à 5%
6% — 12%	142	72	27	24	19	92,2	97,3	90,0	92,3	79,2	de 6% à 12%
13% — 17%	11	6	2	1	2	7,1	8,1	6,7	6,3	8,3	de 13% à 17%
18% i wyżej	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	18% et plus
Nieznana	11	8	—	—	3	7,1	10,8	—	—	12,5	Taux inconnu

Powiaty w mniejszym stopniu korzystają z pożyczek bezprocentowych niż samorządy ogółem tak dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych. Pożyczki do 5% miała względnie większa liczba powiatów dla Polski oraz w województwach centralnych, a szczególnie we wschodnich, natomiast mniejsza w woj. zachodnich, a szczególnie południowych. Wahania rozpowszechnienia tych pożyczek w poszczególnych dzielnicach są nadzwyczaj silne. Minimum (6,3%) przypada na woj. zachodnie, maximum (43,3%) na województwa wschodnie.

Najbardziej rozpowszechnione są samorządy, posiadające pożyczki, tak jak i w poprzednich typach, oprocentowane od 6 do 12%: najmniej w woj. południowych (79,2%,), najwięcej w woj. centralnych.

Pożyczki od 13 do 17% są w sumie dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw wschodnich, częściej spotykane niż w samorządach ogółem, natomiast pożyczki powyżej 18% mniej, przyczem znajdujemy je tylko w woj. centralnych.

Starostwa krajowe zaciągnęły pożyczki, oprocentowane od 6 do 12%.

Przechodząc obecnie do omówienia liczby pożyczek według wysokości ich oprocentowania, podajemy poniżej ogólne zestawienie dla wszystkich uwzględnionych samorządów:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Stopa procentowa	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**1 431**	**756**	**205**	**219**	**251**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	15	10	1	1	3	1,1	1,3	0,5	0,5	1,2	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	123	59	25	13	26	8,6	7,8	12,2	5,9	10,3	de 0,1% à 5%
6% — 12%	1 141	600	157	195	189	79,7	79,4	76,6	89,0	75,3	de 6% á 12%
13% — 17%	71	45	8	3	15	5,0	6,0	3,9	1,4	6,0	de 13% à 17%
18% i wyżej	16	7	3	—	6	1,1	0,9	1,5	—	2,4	18% et plus
Nieznana	65	35	11	7	12	4,5	4,6	5,3	3,2	4,8	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe w sumie dla Polski stanowią nieznaczny odsetek ogólnej liczby pożyczek, również w poszczególnych dzielnicach ich znaczenie jest minimalne: najwyższe w województwach centralnych (1,3%), najniższe w woj. wschodnich i zachodnich (0,5%).

Daleko większe rozpowszechnienie miały pożyczki, oprocentowane poniżej 6%. Wahanie odsetków w poszczególnych dzielnicach jest niezbyt wielkie: minimum przypada na woj. zachodnie (5,9%), a maximum na woj. wschodnie (12,2%).

Najbardziej rozpowszechnionym typem są pożyczki od 6 do 12%. W sumie dla Polski ich liczba jest prawie równą $^4/_5$ ogólnej liczby pożyczek. W poszczególnych dzielnicach wahania są względnie nieznaczne: minimum przypada na województwa południowe, maximum na województwa zachodnie.

Pożyczki, oprocentowane od 13 do 17%, mają mniejsze znaczenie niż pożyczki do 5%: minimum przypada na województwa zachodnie (1,4%), a maximum na centralne i południowe (6,0%). Odsetek pożyczek, oprocentowanych powyżej 18%, jest nieznaczny, przyczem w województwach zachodnich niema wcale pożyczek tego typu, a maximum w województwach południowych wynosi 2,4%.

Liczba pożyczek według wysokości oprocentowania dla miast ponad 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Stopa procentowa	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**222**	**111**	**17**	**25**	**69**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	6	6	—	—	—	2,7	5,4	—	—	—	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	21	10	4	6	1	9,5	9,0	23,5	24,0	1,4	de 0,1% à 5%
6% — 12%	177	87	13	14	63	79,7	78,4	76,5	56,0	91,4	de 6% à 12%
13% — 17%	5	3	—	—	2	2,3	2,7	—	—	2,9	de 13% à 17%
18% i wyżej	1	—	—	—	1	0,4	—	—	—	1,4	18% et plus
Nieznana	12	5	—	5	2	5,4	4,5	—	20,0	2,9	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe są w miastach większych w sumie dla Polski więcej rozpowszechnione niż w samorządzie ogółem, co zawdzięczamy większemu rozpowszechnieniu tych pożyczek w województwach centralnych, wówczas gdy w pozostałych niema wcale pożyczek tego typu.

Znaczenie pożyczek niskoprocentowych do 5% jest w sumie dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych, daleko wyższe niż dla samorządów ogółem, zwiększenie przytem w województwach wschodnich i zachodnich jest bardzo znaczne. Ogromne natomiast zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach południowych, w których odsetek pożyczek tego typu jest minimalny i różni się bardzo silnie od odsetka w pozostałych dzielnicach.

Znaczenie pożyczek, oprocentowanych od 6 do 12%, waha się w poszczególnych dzielnicach bardzo silnie. W województwach zachodnich spada do 56%, przyczem ostatecznie niewiadomo, czy procent ten jest przypadkowy, albowiem w tej dzielnicy mamy wysoki odsetek pożyczek o nieznanem oprocentowaniu, w województwach południowych podnosi się on do 91,4%.

Pożyczki o wysokiem oprocentowaniu są w sumie dla Polski we wszystkich dzielnicach niższe niż dla samorządów ogółem. Możemy więc powiedzieć, że w miastach większych zwiększa się znaczenie pożyczek, zaciągniętych na korzystnych warunkach — bezprocentowych, lub nisko oprocentowanych — i zmniejsza się znaczenie pożyczek o wysokiem oprocentowaniu.

Liczby dla miast mniejszych ujmuje następująca tablica:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Stopa procentowa	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**664**	**292**	**103**	**138**	**131**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	8	4	1	1	2	1,2	1,4	1,0	0,7	1,5	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	60	26	6	6	22	9,0	8,9	5,8	4,3	16,8	de 0,1% à 5%
6% — 12%	492	202	76	127	87	74,1	69,1	73,8	92,0	66,4	de 6% à 12%
13% — 17%	53	36	6	2	9	8,0	12,3	5,8	1,5	6,9	de 13% à 17%
18% i wyżej	14	6	3	—	5	2,1	2,1	2,9	—	3,8	18 et plus
Nieznana	37	18	11	2	6	5,6	6,2	10,7	1,5	4,6	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe są we wszystkich dzielnicach więcej rozpowszechnione niż w samorządzie ogółem, jednakże odsetek ich jest naogół nieznaczny: maximum w województwach południowych wynosi 1,5%.

Znaczenie pożyczek, oprocentowanych do 5% w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych, jest większe, natomiast w województwach wschodnich i zachodnich mniejsze, niż dla samorządu ogółem. Wyróżniają się wysokim odsetkiem województwa południowe, w których $^1/_6$ pożyczek jest tego typu.

Znaczenie pożyczek od 6 do 12% waha się dość znacznie: minimum przypada na województwa południowe (66,4%), a maximum na województwa zachodnie (92,0%).

Pożyczki od 13 do 17% w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic są więcej rozpowszechnione niż w samorządzie ogółem, przyczem względnie największe znaczenie mają pożyczki tego typu w województwach centralnych, najmniejsze w województwach zachodnich.

Również zwiększa się znaczenie pożyczek, oprocentowanych powyżej 18%, we wszystkich dzielnicach, a tylko w województwach zachodnich pozostaje takie same, jak i w samorządzie ogółem—równe 0. Możemy więc powiedzieć, że w miastach mniejszych zwiększa się znaczenie pożyczek tak oprocentowanych na dogodnych warunkach, jak i wysoko oprocentowanych. Naogół zmniejsza się więc rozpowszechnienie dominującego typu pożyczek, oprocentowanych od 6 do 12%.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements 1927/28

Stopa procentowa	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**543**	**353**	**85**	**54**	**51**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	1	—	—	—	1	0,2	—	—	—	2,0	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	42	23	15	1	3	7,7	6,5	17,6	1,9	5,9	de 0,1 % à 5 %
6% — 12%	470	311	68	52	39	86,6	88,1	80,0	96,2	76,5	de 6% à 12%
13% — 17%	13	6	2	1	4	2,4	1,7	2,4	1,9	7,8	de 13% à 17%
18% i wyżej	1	1	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	18% et plus
Nieznana	16	12	—	—	4	2,9	3,4	—	—	7,8	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe mają w sumie dla Polski mniejsze znaczenie niż dla samorządu ogółem. Wykazują je jedynie województwa południowe, w których mają one większe znaczenie niż dla samorządów ogółem.

Również rozpowszechnienie pożyczek do 5% jest niższe, wyjątek stanowią województwa wschodnie, w których pożyczki tego typu są względnie bardziej rozpowszechnione.

Pożyczki od 6 do 12% wahają się od 76,5% w województwach południowych do 96,2% w województwach zachodnich.

Pożyczki od 13 do 17% są niższe w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich, natomiast wyższe w województwach zachodnich i południowych.

Pożyczki powyżej 18% są mniej rozpowszechnione tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach.

Ogólnie można powiedzieć, że w powiatowych związkach komunalnych zmniejsza się znaczenie tak pożyczek nisko oprocentowanych, jak i wysoko oprocentowanych, zwiększa się natomiast najbardziej rozpowszechnionego typu pożyczek oprocentowanych od 6 do 12%.

Obydwie pożyczki, które zaciągnęły starostwa krajowe, należą do typu pożyczek, oprocentowanych od 6 do 12%.

Zestawienie kwot pożyczek dla wszystkich uwzględnionych samorządów podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**230432**	**172566**	**9 457**	**25590**	**22819**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	734	542	2	150	40	0,3	0,3	0,0	0,6	0,2	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	3 908	1 292	226	2 172	218	1,7	0,8	2,4	8,5	1,0	de 0,1 % à 5%
6% — 12%	219644	167685	9 015	22152	20792	95,3	97,2	95,3	86,6	91,1	de 6% à 12%
13% — 17%	2 044	578	134	127	1 205	0,9	0,3	1,4	0,5	5,3	de 13% à 17%
18% i wyżej	152	70	25	—	57	0,1	0,0	0,3	—	0,2	18% et plus
Nieznana	3 950	2 399	55	989	507	1,7	1,4	0,6	3,8	2,2	Taux inconnu

Pożyczki, otrzymane bezprocentowo, stanowią w sumie dla Polski minimalny odsetek, również w poszczególnych dzielnicach nie mają prawie żadnego znaczenia, największy odsetek w województwach zachodnich wynosi 0,6%.

Nieco większe znaczenie mają pożyczki, udzielone do 5%, przyczem szczególnego znaczenia nabierają w województwach zachodnich, w pozostałych kwoty pożyczek tego typu są daleko mniejsze, najmniejsze w województwach centralnych.

Najbardziej rozpowszechnionym jest typ pożyczek od 6 do 12%, który w kwotach udzielonych pożyczek jest jeszcze bardziej dominujący niż w liczbie samorządów uwzględnionych. Ogólna suma pożyczek tego typu wynosi 95,3%, a więc można powiedzieć, że właściwym typem pożyczek w okresie 1927/28 są pożyczki oprocentowane od 6 do 12%. Z poszczególnych dzielnic pożyczki te mają najmniejsze znaczenie w województwach zachodnich, największe w województwach centralnych.

Tak samo jak pożyczki bezprocentowe i do 5%, pożyczki o wysokiem oprocentowaniu powyżej 13%, mają niewielkie znaczenie, nawet jeszcze mniejsze, niż pożyczki o oprocentowaniu niższem od 6%; przyczem daleko więcej były rozpowszechnione pożyczki od 13 do 17%, niż pożyczki powyżej 18%. Z poszczególnych województw pożyczki o wysokiem oprocentowaniu mają względnie większe znaczenie jedynie w województwach południowych, najniższe zaś w województwach centralnych.

Zestawienie dla miast ponad 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	171299	139714	2 945	11466	17174	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Bezprocentowe	525	525	—	—	—	0,3	0,4	—	—	—	Emprunts sans interêt
0,1% — 5%	2 284	234	33	2 007	10	1,4	0,2	1,1	17,5	0,1	de 0,1% à 5%
6% — 12%	165616	137537	2 912	8 518	16649	96,7	98,4	98,9	74,3	96,9	6% — 12%
13% — 17%	225	130	—	—	95	0,1	0,1	—	—	0,5	13% — 17%
18% i wyżej	50	—	—	—	50	0,0	—	—	—	0,3	18% et plus
Nieznana	2 599	1 288	—	941	370	1,5	0,9	—	8,2	2,2	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe mają w sumie dla wszystkich miast takie same względne znaczenie jak dla miast ogółem, jednakże całkowita suma tych pożyczek przypada na województwa centralne, w których zwiększa się ich znaczenie, wówczas gdy w pozostałych niema wcale pożyczek tego typu.

Pożyczki oprocentowane do 5% mają w sumie dla Polski mniejsze znaczenie, niż pożyczki tego typu dla samorządu ogółem. Tak samo we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, w których odsetek pożyczek tego typu jest względnie bardzo wysoki (17,5%), wówczas gdy najniższy w województwach południowych wynosi 0,1%.

Pożyczki o normalnem dla tego okresu oprocentowaniu od 6 do 12% we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich, są prawie wyłącznym typem pożyczek. Jedynie w województwach zachodnich ich znaczenie znacznie spada (74,3%).

Rozpowszechnienie wysoko oprocentowanych pożyczek jest w sumie dla Polski i dla poszczególnych dzielnic niższe niż dla samorządu ogółem. Jedynie pożyczki powyżej 18% mają odsetek nieco wyższy niż dla samorządu ogółem w województwach południowych.

Możemy więc powiedzieć, że w stosunku do kwot poszczególnych typów pożyczek w miastach większych, w porównaniu z samorządem ogółem, mniejsze znaczenie mają tak pożyczki nisko oprocentowane, jak również i wysoko oprocentowane, wskutek czego przewaga typu dominującego o średniem oprocentowaniu staje się jeszcze naogół silniejsza.

Zestawienie dla miast do 20 tys. mieszkańców ujmuje następująca tablica:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**26 726**	**10 007**	**2 672**	**10338**	**3 709**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe . . .	171	17	2	150	2	0,7	0,2	0,1	1,5	0,0	Emprunts sans intérêt
0,1% — 5%	748	422	38	115	173	2,8	4,2	1,4	1,1	4,7	de 0,1% à 5%
6% — 12%	23 873	8 799	2 503	10011	2 560	89,3	87,9	93,7	96,8	69,0	de 6% à 12%
13% — 17%	1 089	126	49	14	900	4,1	1,3	1,8	0,1	24,3	de 13% à 17%
18% i wyżej	85	53	25	—	7	0,3	0,5	0,9	—	0,2	18% et plus
Nieznana	760	590	55	48	67	2,8	5,9	2,1	0,5	1,8	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe mają w mniejszych miastach, w sumie dla Polski i w województwach wschodnich oraz zachodnich, większe znaczenie niż dla samorządu ogółem, natomiast w województwach centralnych i południowych mniejsze. Odsetek jednak kwot tych pożyczek jest naogół nieznaczny: najniższy w województwach południowych, a najwyższy w województwach zachodnich (1,5%).

Pożyczki z oprocentowaniem do 5% mają większe znaczenie w miastach mniejszych, w porównaniu z samorządem ogółem, w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych, t. j. w tych, w których pożyczki bezprocentowe miały mniejsze znaczenie, a odwrotnie w województwach wschodnich i zachodnich rozpowszechnienie pożyczek oprocentowanych poniżej 6% jest mniejsze. Odsetki tego typu pożyczek są już wyższe: najniższy mamy w województwach zachodnich, najwyższy w województwach południowych (4,7%).

Wahania znaczenia pożyczek o oprocentowaniu od 6 do 12% są dość znaczne: minimum przypada na województwa południowe (69,0%), maximum na województwa zachodnie (96,8%).

Pożyczki wysoko oprocentowane w sumie dla Polski zajmują daleko większą część ogólnej kwoty otrzymanych pożyczek niż dla samorządów ogółem, tak samo we wszystkich województwach, a jedynie w województwach zachodnich niema tak samo jak dla samorządu ogółem pożyczek oprocentowanych na 18% i wyżej, a pożyczki od 13—17% są niższe. Wyjątkowe znaczenie mają pożyczki tego typu, a mianowicie pożyczki od 13 do 17%, w województwach południowych, w których sięgają blisko $^1/_4$ ogólnej kwoty otrzymanych w 1927/28 pożyczek. Województwa południowe wyróżniają się bardzo wysokim odsetkiem, albowiem następny zkolei w tej grupie odsetek w województwach wschodnich równa się 1,8%, a minimum w województwach zachodnich wynosi 0,1%.

Naogół możemy powiedzieć, że w miastach mniejszych zwiększa się znaczenie pożyczek nisko oprocentowanych i wysoko oprocentowanych, zmniejsza się zaś znaczenie pożyczek o średniem oprocentowaniu.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Oprocentowanie pożyczek — Taux de l'intérêt des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements 1927/28

Stopa procentowa	Tysiące złotych *Milliers de zloty's*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Taux de l'intérêt
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem	**31 388**	**22 845**	**3 840**	**2 767**	**1 936**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Bezprocentowe	38	—	—	—	38	0,2	—	—	—	2,0	Emprunts sans intérêt
0,1 % —5%	876	636	155	50	35	2,8	2,8	4,0	1,8	1,8	de 0,1% à 5 %
6% — 12%	29 136	21 349	3 600	2 604	1 583	92,7	93,5	93,8	94,1	81,8	de 6% à 12%
13% — 17%	730	322	85	113	210	2,3	1,4	2,2	4,1	10,8	de 13% à 17%
18% i wyżej	17	17	—	—	—	0,1	0,1	—	—	—	18% et plus
Nieznana	591	521	—	—	70	1,9	2,2	—	—	3,6	Taux inconnu

Pożyczki bezprocentowe w sumie dla wszystkich powiatów Polski mają mniejsze znaczenie niż dla sumy wszystkich samorządów Polski. W województwach centralnych, wschodnich i zachodnich ich znaczenie spada do 0, natomiast w południowych rośnie.

Pożyczki do 5% są bardziej rozpowszechnione niż w samorządach ogółem, w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich. Najwyższy odsetek przypada na województwa wschodnie, najniższy na województwa zachodnie i południowe.

Odsetek pożyczek od 6 do 12% waha się od 81,8% w województwach południowych do 94,1% w województwach zachodnich, a więc i w powiatach typ ten dominuje bardzo silnie.

Znaczenie pożyczek z oprocentowaniem wyższem od 13% jest większe niż dla samorządu ogółem tak w sumie dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach. Największe względnie znaczenie mają pożyczki oprocentowane od 13 do 17% w województwach południowych, a najmniejsze w województwach centralnych. Pożyczki powyżej 18% znajdujemy w nieznacznym odsetku tylko w województwach centralnych, w pozostałych niema ich zupełnie.

Naogół możemy powiedzieć, że w powiatach zwiększa się znaczenie pożyczek o niskiem oprocentowaniu i wysokiem oprocentowaniu, a maleje znaczenie typu najbardziej rozpowszechnionego, analogicznie jak w miastach mniejszych.

Cała kwota pożyczek, zaciągniętych przez starostwa krajowe, przypada na pożyczki od 6 do 12%.

Należy przypuszczać, że między wysokością oprocentowania pożyczek, a terminem, na które zostały one udzielone, istnieje pewna współzależność. Dla zbadania tej kwestji ułożyliśmy tablicę kombinacyjną, w której uwzględniliśmy obie te cechy.

Zestawienie dla liczby samorządów podajemy poniżej:

Oprocentowanie oraz termin spłaty zaciągniętych pożyczek
Taux de l'intérêt et échéance des emprunts contractés

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes 1927/28

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt* Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêt*	do 5% *jusqu'à 5%*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13-17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	Echéance des emprunts
Liczba samorządów — *Nombre des administrations autonomes*								
Ogółem	**454**	**11**	**86**	**385**	**27**	**8**	**44**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe .	**37**	**2**	**—**	**28**	**1**	**1**	**7**	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables *a***
Jednorazowo	**205**	**3**	**9**	**174**	**17**	**6**	**18**	**En totalité**
Płatne do 5 lat	203	3	8	174	17	6	18	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	5	—	1	3	1	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*							Échéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêts*	do 5% *jusqu'à 5%*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13—17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	
Ratami	282	6	71	218	5	1	14	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	103	3	19	74	3	1	7	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	68	3	17	53	—	—	3	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	124	—	33	87	1	—	6	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	60	—	3	55	1	—	1	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	121	1	12	101	7	—	10	**Échéance inconnue**
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions pour cent des sommes globales*								
Ogółem	100,0	2,4	18,9	84,8	5,9	1,0	8,7	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	100,0	5,4	—	75,7	2,7	2,7	18,9	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo	100,0	1,5	4,4	84,9	8,3	2,9	8,8	**En totalité**
Płatne do 5 lat	100,0	1,5	3,9	85,7	8,4	3,0	8,9	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	100,0	—	20,0	60,0	20,0	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	100,0	2,1	25,2	77,3	1,8	0,3	5,0	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	100,0	2,9	18,5	71,8	2,9	1,0	6,8	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	100,0	4,4	25,0	77,9	—	—	4,4	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	100,0	—	26,6	70,2	0,8	—	4,8	Le dernier terme est á payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	100,0	—	5,0	91,6	1,7	—	1,7	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	100,0	0,8	9,9	83,5	5,8	—	8,3	**Échéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

W pożyczkach bezprocentowych procent samorządów, posiadających pożyczki w rachunku otwartego kredytu i pożyczkach bezterminowych oraz pożyczki płatne ratami do 5 lat i od 6 do 10 lat, jest wyższy niż odsetek tej grupy oprocentowania w sumie dla wszystkich pożyczek. Możemy więc mówić o pewnej zbieżności pomiędzy pożyczkami bezprocentowemi, a terminami trzech wymienionych wyżej rodzajów, odwrotnie w pozostałych terminach płatności odsetki są niższe, w niektórych równe 0; możemy więc mówić o rozbieżności pomiędzy niepobieraniem odsetków od pożyczek, a następującemi terminami: płatne jednorazowo do 5 lat, płatne jednorazowo od 6 lat, płatne ratami w ciągu 11 do 20 lat i płatne ratami po 21 latach.

Dla pożyczek z oprocentowaniem poniżej 6% zbieżność możemy stwierdzić dla następujących terminów: płatne jednorazowo po upływie więcej niż 5 lat, płatne ratami od 6 do 10 lat i płatne od 11 do 20 lat. W pozostałych grupach stwierdzamy rozbieżność.

W pożyczkach oprocentowanych od 6 do 12% zbieżność stwierdzamy w grupie pożyczek płatnych jednorazowo do 5 lat, oraz płatnych ratami po 21 latach. W pozostałych mamy rozbieżność.

W pożyczkach oprocentowanych od 13 do 17% możemy stwierdzić zbieżność dla pożyczek płatnych jednorazowo do 5 lat i od 6 lat.

W grupie od 18% możemy stwierdzić zbieżność w kredytach otwartych i pożycz-

kach bezterminowych oraz płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat.

Uogólniając możemy powiedzieć, że samorządy względnie najczęściej zaciągały pożyczki bezprocentowe jako płatne ratami do 5 lat i od 6 do 10 lat. Pożyczki z niskiem oprocentowaniem (poniżej 6%) samorządy najczęściej zaciągały jako płatne jednorazowo od 6 lat i płatne ratami w ciągu od 6 do 10 lat oraz od 11 do 20 lat. Pożyczki oprocentowane od 6 do 12%, samorządy najczęściej zaciągały jako płatne ratami w ciągu powyżej 21 lat. Pożyczki o wysokiem oprocentowaniu od 13 do 17% samorządy zaciągały głównie jako pożyczki spłacane jednorazowo do 5 lat lub od 6 lat. Pożyczki o najwyższem oprocentowaniu powyżej 18% samorządy zaciągały najwięcej jako bezterminowe i płatne jednorazowo w ciągu 5 lat.

Zestawienie dla liczby pożyczek przedstawia się, jak następuje:

Oprocentowanie oraz termin spłaty zaciągniętych pożyczek
Taux de l'intérêt et échéange des emprunts contractés

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*							Échéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêt*	do 5% *jusqu'à 5%*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13—17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	
Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*								
Ogółem	1 431	15	123	1 141	71	16	65	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	64	2	—	49	2	2	9	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo	625	4	16	519	49	9	28	**En totalité**
Płatne do 5 lat	620	4	15	516	48	9	28	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	5	—	1	3	1	—	—	Payables aprés 6 ans révolus et plus tard
Ratami	481	8	87	356	8	5	17	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	144	3	20	105	4	5	7	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	102	5	18	76	—	—	3	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	151	—	44	100	1	—	6	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	84	—	5	75	3	—	1	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	261	1	20	217	12	—	11	**Echéance inconnue**
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions pour cent des sommes globales*								
Ogółem	100,0	1,1	8,6	79,7	5,0	1,1	4,5	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	100,0	3,1	—	76,6	3,1	3,1	14,1	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo	100,0	0,6	2,6	83,1	7,8	1,4	4,5	**En totalité**
Płatne do 5 lat	100,0	0,7	2,4	83,2	7,7	1,5	4,5	Payables dans 5 ans et plust tôt
Płatne od 6 lat	100,0	—	20,0	60,0	20,0	—	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*							Échéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêts*	do 5% *jusqu'à 5%*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13—17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	
Ratami	100,0	1,7	18,1	74,0	1,7	1,0	3,5	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat .	100,0	2,1	13,9	72,9	2,8	3,5	4,8	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	100,0	4,9	17,7	74,5	—	—	2,9	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	100,0	—	29,1	66,2	0,7	—	4,0	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	100,0	—	5,9	89,3	3,6	—	1,2	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	100,0	0,4	7,7	83,1	4,6	—	4,2	**Echéance inconnue**

W pożyczkach bezprocentowych zbieżność, t. j. wyższy odsetek niż dla wszystkich pożyczek, możemy stwierdzić dla kredytu otwartego i pożyczek bezterminowych, dla pożyczek płatnych ratami do 5 lat i od 6 do 10 lat.

W pożyczkach, oprocentowanych do 5%, zbieżność możemy ustalić w pożyczkach jednorazowych płatnych od 6 lat, w pożyczkach płatnych ratami do 5 lat, od 6 do 10 lat i od 11 do 20 lat.

W pożyczkach oprocentowanych od 6 do 12% zbieżność możemy stwierdzić dla pożyczek płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat i dla pożyczek płatnych ratami w ciągu powyżej 21 lat.

W pożyczkach oprocentowanych od 13 do 17% zbieżność możemy stwierdzić w pożyczkach płatnych jednorazowo do 5 lat i od 6 lat.

W pożyczkach oprocentowanych od 18% i wyżej zbieżność istnieje w grupie kredytu otwartego i pożyczek bezterminowych oraz płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat i ratami w ciągu 5 lat.

Zestawienie dla sumy pożyczek podajemy poniżej:

Oprocentowanie oraz termin spłaty zaciągniętych pożyczek
Taux de l'intérêt et échéange des emprunts contractés

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*							Échéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêt*	do 5% *jusqu'à*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13—17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	
Tysiące złotych — *Milliers de zlotys*								
Ogółem	**230432**	**734**	**3 908**	**2 044**	**152**	**219644**	**3 950**	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe .	7 447	373	—	22	40	5 935	1 077	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo	22 530	7	976	1 353	103	19 650	439	**En totalité**
Płatne do 5 lat	22 108	7	669	1 343	105	19 545	439	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	422	—	307	10	—	105	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard . . . . .

(dok.—fin)

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*							Échéance des emprunts
	Ogółem *Total*	Bezprocentowe *Sans intérêt*	do 5% *jusqu'à*	od 6—12% *de 6—12%*	od 13—17% *de 13—17%*	18% i wyżej *18% et plus*	Nieznana *Inconnu*	
Ratami	185 786	347	2 580	328	7	180 473	2 051	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	5 345	278	783	129	7	3 951	197	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	8 110	69	108	—	—	7 407	526	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	33 865	—	779	35	—	31 873	1 178	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	138466	—	910	164	—	137242	150	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	14 669	7	352	341	—	13 586	383	**Echéance inconnue**
W odsetkach sum ogólnych — *Proportions p. cent des sommes globales*								
Ogółem	100,0	0,3	1,7	0,9	0,1	95,3	1,7	**Total**
Kredyt otwarty i bezterminowe	100,0	5,0	—	0,3	0,5	79,7	14,5	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*								**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo	100,0	0,0	4,3	6,0	0,5	87,2	2,0	**En totalité**
Płatne do 5 lat	100,0	0,0	3,0	6,1	0,5	88,4	2,0	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	100,0	—	72,7	2,4	—	24,9	—	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami	100,0	0,2	1,4	0,2	0,1	97,1	1,1	**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat	100,0	5,2	14,7	2,4	0,1	73,9	3,7	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat	100,0	0,9	1,3	—	—	91,3	6,5	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	100,0	—	2,3	0,1	—	94,1	3,5	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	100,0	—	0,7	0,1	—	99,1	0,1	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard
Bez podania terminu	100,0	0,1	2,4	2,3	—	92,6	2,6	**Echéance inconnue**

a Brano pod uwagę całkowite lata.
a On n'a tenu compte que des années entières.

Dla pożyczek bezprocentowych zbieżność, t. j. wyższy odsetek niż dla pożyczek ogółem możemy stwierdzić w kredycie otwartym, w pożyczkach płatnych ratami w ciągu 5 lat, od 6 do 10 lat, w pozostałych zaś — rozbieżność.

W pożyczkach, oprocentowanych poniżej 6%, zbieżność możemy zaobserwować w pożyczkach płatnych jednorazowo do 5 lat i od 6 lat, w pożyczkach płatnych ratami do 5 lat i od 11 do 20 lat.

W pożyczkach, oprocentowanych od 6 do 12%, zbieżność wykazuje grupa pożyczek płatnych ratami po 21 latach.

W grupie od 13 do 17% zbieżność wykazują pożyczki płatne jednorazowo w ciągu 5 lat, od 6 lat oraz płatne ratami w ciągu 5 lat.

W pożyczkach oprocentowanych powyżej 18%, zbieżność możemy stwierdzić w kredycie otwartym, w pożyczkach płatnych jednorazowo w ciągu 5 lat oraz w pożyczkach płatnych ratami w ciągu 5 lat [1].

Ogólne zestawienie zauważonych przez nas zbieżności lub rozbieżności dla liczby samorządów, pożyczek i sum przedstawia się, jak następuje:

[1] Obliczenie odsetków z trzema znakami wynosi dla sumy 0,066, dla grupy płatnej ratami w ciągu 5 lat — 0,133.

Zbieżności i rozbieżności pomiędzy terminem, a stopą procentową pożyczek
Convergences et divergenres entre l'échéange et le taux de l'intérêt des emprunts

1927/28

Termin spłaty pożyczek	Stopa procentowa — *Taux de l'intérêt*					Echéance des emprunts
	Bezprocentowe *Sans intérêt*	do 5% *jusqu'à 5%*	od 6—12% *de 6 à 12%*	od 13—17% *de 13 à 17%*	18% i wyżej *18% et plus*	
Kredyt otwarty i bezterminowe	z z z	r r r	r r r	r r r	z z z	**Crédit à découvert et sans terme**
Terminowe płatne *a*						**Emprunts remboursables** *a*
Jednorazowo						**En totalité**
Płatne do 5 lat	r r r	r r z	z z r	z z z	z z z	Payables dans 5 ans et plus tôt
Płatne od 6 lat	r r r	z z z	r r r	z z z	r r r	Payables après 6 ans révolus et plus tard
Ratami						**Par termes**
Ostatnia rata płatna do 5 lat . . .	z z z	r z z	r r r	r r z	r z z	Le dernier terme est à payer dans 5 ans
Ostatnia rata płatna od 6—10 lat .	z z z	z z r	r r r	r r r	r r r	Le dernier terme est à payer dans 6—10 ans
Ostatnia rata płatna od 11—20 lat	r r r	z z z	r r r	r r r	r r r	Le dernier terme est à payer dans 11—20 ans
Ostatnia rata płatna po 21 latach i więcej	r r r	r r r	z z z	r r r	r r r	Le dernier terme est à payer après 21 ans révolus et plus tard

a Brano pod uwagę całkowite lata.

a On n'a tenu compte que des années entières.

W grupie kredyt otwarty i pożyczki bezterminowe zbieżność i rozbieżność wykazują zupełnie jednakowe grupy; zbieżność możemy stwierdzić w dwóch krańcowych grupach co do warunków oprocentowania: w pożyczkach bezprocentowych i oprocentowanych powyżej 18%. Należy to tłumaczyć tem, że otwarty kredyt w instytucjach komunalnych jest w znacznej mierze udzielany przez komunalne instytucje kredytowe bez pobierania odsetków. Drugą zaś grupę stanowią kredyty w instytucjach prywatnych, które są wysoko oprocentowane.

Pożyczki płatne jednorazowo do 5 lat wykazują jednakową zbieżność i rozbieżność dla samorządu, liczby pożyczek i sumy pożyczek we wszystkich grupach z wyjątkiem grupy od 6 do 12%, w której liczba samorządów i liczba pożyczek wykazuje zbieżność, suma zaś rozbieżność i do 5%, gdzie tylko suma wykazuje zbieżność. Zbieżność mamy dla wszystkich cech w grupie od 13 do 17% i powyżej 18%. Możemy więc powiedzieć, że pożyczki płatne jednorazowo w ciągu 5 lat miały tendencję do częstszego zaistnienia w tych grupach, wówczas gdy w grupach kredytów bezprocentowych i nisko oprocentowanych do 5% pożyczki te były słabiej rozpowszechnione.

Pożyczki płatne jednorazowo od 6 lat, wykazują zbieżność dla wszystkich cech w grupie oprocentowania do 5% i od 13 do 17%, a więc w grupach różniących się dość zasadniczo. Należy to tłumaczyć tem, że pożyczki płatne jednorazowo od 6 lat z niskiem oprocentowaniem były to pożyczki zaciągnięte w ministerstwach, natomiast z wysokiem oprocentowaniem w instytucjach prywatnych.

Pożyczki, płatne ratami w ciągu 5 lat, wykazują rozbieżność i zbieżność dla poszczególnych cech: liczba samorządów, mających tego rodzaju pożyczki, wykazuje rozbieżność w pożyczkach oprocentowanych do 5% i powyżej 18%, wówczas gdy liczba pożyczek i suma pożyczek tych samych grup wykazuje zbieżność. Grupa 13 do 17% wykazuje rozbieżność liczby samorządów i liczby pożyczek, suma pożyczek natomiast zbieżność. Wszystkie cechy wykazują rozbieżność, w grupie od 6 do 12% zbieżność, natomiast w pożyczkach bezprocentowych mamy całkowitą zbieżność. Możemy powiedzieć, że pożyczki płatne ratami w ciągu 5 lat miały najmniejszą tendencję do oprocentowania od 6 do 12%, największą jako pożyczki bezprocentowe.

Pożyczki płatne ratami od 6 do 10 lat wykazują dla wszystkich cech stalszą tendencję. Tylko w pożyczkach poniżej 6% mamy dla sumy pożyczek rozbieżność, wówczas gdy dwie pozostałe cechy wykazują zbieżność. Całkowitą zbieżność możemy ustalić

w pożyczkach bezprocentowych i, jak wspominaliśmy wyżej, słabszą w pożyczkach oprocentowanych do 6%. Typ więc pożyczek płatnych ratami od 6 do 10 lat ma tendencję do żadnego, względnie niskiego oprocentowania.

Pożyczki, płatne ratami od 11 do 20 lat, mają zbieżność dla wszystkich cech tylko w grupie oprocentowania poniżej 6%. Są to prawdopodobnie pożyczki udzielone przez ministerstwa.

Najbardziej zdrowa tendencja zbieżności była w normalnej grupie oprocentowania od 6 do 12%, którą wykazują pożyczki płatne ratami w okresie większym od 21 lat. W pozostałych grupach pożyczki, zaciągnięte na ten okres, wykazują rozbieżność we wszystkich cechach.

Przeznaczenie pożyczek

Najciekawszem dla scharakteryzowania gospodarki samorządów jest bliższe określenie przeznaczenia pożyczek, gdyż dane te wskazują nam w jakim celu pożyczki były zaciągane. Będziemy omawiali przedewszystkiem liczbę samorządów i pożyczek przeznaczonych na poszczególne cele, przyczem jeżeli jedna pożyczka została zużyta na kilka celów, to wówczas będziemy ją liczyć w każdym rodzaju przeznaczenia zosobna, dlatego też suma ogólna samorządów lub pożyczek będzie mniejszą, niż to wynikałoby z dodawania samorządów lub pożyczek przeznaczonych na wszystkie poszczególne cele. Sumy będziemy dzielić według rzeczywistego ich przeznaczenia, tak, że w przypadkach zaciągnięcia jednej pożyczki na kilka celów, podzielimy odnośną kwotę na podstawie informacyj, otrzymanych z samorządów na każdy z nich w tym stopniu, w jakim faktycznie pożyczka została wydatkowana. Wiadomości te, jak już zaznaczyliśmy, nasuwają może największe trudności, gdyż samorządy naogół niezbyt dokładnie wypełniały odnośne rubryki. Jednakże po przeprowadzeniu odpowiedniej korespondencji i otrzymaniu dodatkowych danych, szczególnie dla pożyczek zużytych na dwa lub więcej celów, jesteśmy zdania, że otrzymane liczby naogół dość ściśle charakteryzują nam przeznaczenie pożyczek, gdyż były zbierane już po zamknięciu odnośnych okresów budżetowych, wówczas gdy samorządy z reguły wiedzą, na co faktycznie pożyczki zostały zużyte.

Podział na główniejsze kategorje przeznaczeń liczby samorządów, zaciągających pożyczki w poszczególnych latach, podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**478**	**100,0**	**347**	**72,6**	**143**	**29,9**	**25**	**5,2**	**313**	**65,5**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	190	100,0	158	83,2	64	33,7	3	1,6	107	56,3	du centre
wschodnie	8	100,0	4	50,0	1	12,5	—	—	4	50,0	de l'est
zachodnie	130	100,0	72	55,4	55	40,8	13	10,0	79	60,8	de l'ouest
południowe . . .	150	100,0	113	75,3	23	15,3	9	6,0	123	82,0	du sud
1922	**252**	**100,0**	**141**	**56,0**	**40**	**15,9**	**3**	**1,2**	**137**	**54,4**	**1922**
centralne	111	100,0	84	75,7	18	16,2	—	—	35	31,5	du centre
wschodnie	2	100,0	1	50,0	—	—	—	—	1	50,0	de l'est
zachodnie	77	100,0	30	39,0	17	22,1	2	2,6	56	72,7	de l'ouest
południowe . . .	62	100,0	26	41,9	5	8,1	1	1,6	45	72,6	du sud
1923	**293**	**100,0**	**160**	**54,6**	**37**	**12,6**	**4**	**1,4**	**184**	**62,8**	**1923**
centralne	116	100,0	87	75,0	13	11,2	—	—	53	45,7	du centre
wschodnie	4	100,0	4	100,0	—	—	—	—	2	50,0	de l'est
zachodnie	94	100,0	30	39,9	21	22,3	1	1,1	72	76,6	de l'ouest
południowe . . .	79	100,0	39	49,4	3	3,8	3	3,8	57	72,2	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1924	**220**	**100,0**	**118**	**53,6**	**37**	**16,8**	**9**	**4,1**	**116**	**52,7**	**1924**
centralne	106	100,0	80	75,5	12	11,3	—	—	52	49,1	du centre
wschodnie	19	100,0	8	42,1	3	15,8	—	—	9	47,4	de l'est
zachodnie	50	100,0	13	26,0	10	20,0	9	18,0	31	62,0	de l'ouest
południowe . . .	45	100,0	17	37,8	12	26,7	—	—	24	53,3	du sud
1925	**317**	**100,0**	**253**	**79,8**	**76**	**24,0**	**6**	**1,9**	**88**	**27,8**	**1925**
centralne	141	100,0	121	85,8	45	31,9	3	2,1	37	26,2	du centre
wschodnie	42	100,0	27	64,3	27	64,3	—	—	6	14,3	de l'est
zachodnie	55	100,0	43	78,2	1	1,8	2	3,6	18	32,7	de l'ouest
południowe . . .	79	100,0	62	78,5	3	3,8	1	1,3	27	34,2	du sud
1926	**322**	**100,0**	**251**	**78,0**	**30**	**9,3**	**13**	**4,0**	**70**	**21,7**	**1926**
centralne	133	100,0	104	78,2	9	6,8	7	5,3	27	20,3	du centre
wschodnie	33	100,0	18	54,5	11	33,3	1	3,0	10	30,3	de l'est
zachodnie	93	100,0	78	83,9	5	5,4	4	4,3	22	23,7	de l'ouest
południowe . . .	63	100,0	51	81,0	5	7,9	1	1,6	11	17,5	du sud
1927/1928	**454**	**100,0**	**409**	**90,1**	**13**	**2,9**	**18**	**4,0**	**134**	**29,5**	**1927/1928**
centralne	206	100,0	193	93,7	4	1,9	13	6,3	62	30,1	du centre
wschodnie	62	100,0	52	83,9	8	12,9	—	—	25	40,3	de l'est
zachodnie	98	100,0	82	83,7	1	1,0	2	2,0	30	30,6	de l'ouest
południowe . . .	88	100,0	82	93,2	—	—	3	3,4	17	19,3	du sud

W okresie od 1918 do 1921 r. bardzo znaczny odsetek samorządów w sumie dla Polski zaciągnął pożyczki na cele inwestycyjne, jest on wyższy niż liczba samorządów, zaciągających pożyczki o innem przeznaczeniu, najbardziej zaś zbliża się doń liczba samorządów, przeznaczających pożyczki na wydatki bieżące. Z poszczególnych województw, z ogólnej liczby samorządów zaciągających długi, najwięcej pożyczki inwestycyjne były zaciągane przez samorządy województw centralnych, najmniej zaś samorządy województw wschodnich.

W r. 1922 zmniejsza się znacznie odsetek samorządów, korzystających z pożyczek inwestycyjnych. Pozostaje on jednak na pierwszem miejscu, chociaż różnica pomiędzy liczbą samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje i na wydatki bieżące, nieco maleje. We wszystkich dzielnicach można stwierdzić zmniejszenie zaciągania przez samorządy pożyczek inwestycyjnych, względnie najwięcej, jak i w roku poprzednim, zaciągały pożyczki tego rodzaju samorządy województw centralnych, a najmniej województw zachodnich.

W roku 1923 względne znaczenie samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, znowu nieco się zmniejsza, przytem ich liczba jest mniejsza niż samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące. W poszczególnych dzielnicach zwiększenie możemy stwierdzić w województwach wschodnich i południowych, w pozostałych zaś zmniejszenie. Najwyższy odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, pozostaje nadal w województwach wschodnich, a najniższy w województwach zachodnich.

W r. 1924 odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na cele inwestycyjne, znowu się zmniejsza, jest jednak już nieco wyższy, niż odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące. Z poszczególnych dzielnic niewielkie zwiększenie możemy stwierdzić tylko w województwach centralnych, w pozostałych zaś zmniejszenie.

W r. 1925 znacznie rośnie odsetek samorządów, korzystających z pożyczek na inwestycje, przyczem wzrost ten możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach. Bardzo poza tem korzystne jest ustosunkowanie liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje i na wydatki bieżące: te ostatnie są prawie trzy razy niższe.

W r. 1926 odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, nieco się

zmniejsza w porównaniu z rokiem poprzednim, przyczem w województwach centralnych i wschodnich mamy zmniejszenie, w pozostałych zaś wzrost. Odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, jest względnie jeszcze wyższy niż w roku poprzednim od odsetka samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące.

W r. 1927/28 odsetek samorządów, korzystających z kredytów na inwestycje, rośnie w sumie dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic z wyjątkiem województw zachodnich.

Naogół możemy powiedzieć, że liczba samorządów, korzystających z pożyczek na inwestycje, w stosunku do ogólnej liczby samorządów zaciągających długi, po stabilizacji waluty stopniowo wzrasta, co należy uważać za objaw dodatni.

Liczba samorządów, zaciągających pożyczki na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, jest w okresie 1918 do 1921 niższa, i to znacznie, od liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, jak również liczby pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące. Stosunek ten zachowuje się we wszystkich latach, przyczem w r. 1926 i 1927/28 względne znaczenie pożyczek na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne silnie się zmniejsza. Ponadto możemy stwierdzić tendencję zniżkową pożyczek na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne w 1922 i 1923 r.; w 1924 i w 1925 r. względne znaczenie tego rodzaju pożyczek rośnie, prawdopodobnie samorządy zdobywają środki obrotowe zniszczone inflacją.

Spłata pożyczek w okresie od r. 1918 do 1921 ma względnie najmniejsze znaczenie ze wszystkich uwzględnionych typów przeznaczeń, przyczem w województwach wschodnich niema wcale pożyczek tego rodzaju. W roku 1922 znaczenie tego przeznaczenia pożyczek jeszcze maleje, nieco wzrasta w roku 1923, rośnie znacznie w r. 1924, lecz tego rodzaju pożyczki możemy znaleźć jedynie w woj. zachodnich. W r. 1925 znaczenie tego typu znowu spada, w 1926 r. rośnie, pozostając na tym samym poziomie w r. 1927/28.

Daleko większe rozpowszechnienie mają samorządy zaciągające pożyczki na wydatki bieżące. W r. 1918 do 1921 najwyższy odsetek samorządów, zaciągających tego rodzaju pożyczki, możemy stwierdzić w woj. południowych, przyczem w dwóch dzielnicach: woj. południowych oraz zachodnich jest on wyższy od odsetka samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, w woj. wschodnich — równy, jedynie w woj. centralnych —znacznie niższy.

W r. 1922 mamy zmniejszenie względnego znaczenia samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące. Zmniejszenie to możemy stwierdzić w woj. centralnych i południowych. W województwach wschodnich pozostaje ono bez zmiany, zwiększa się natomiast w woj. zachodnich. W dwóch dzielnicach: w woj. zachodnich i południowych, odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jest wyższy od odnośnego odsetka dla samorządów zaciągających pożyczki na inwestycje, w woj. wschodnich— równy, a w woj. centralnych—znacznie niższy.

Rok 1923 wykazuje znaczny wzrost względnego znaczenia samorządów zaciągających pożyczki na wydatki bieżące. Zwiększenie możemy stwierdzić w woj. centralnych i zachodnich, w woj. wschodnich niema zmian, natomiast zmniejszenie tylko w woj. południowych, i to bardzo nieznaczne.

Stabilizacja waluty w r. 1924 powoduje zmniejszenie liczby samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jednakże odsetek jest jeszcze wyższy od połowy w sumie dla Polski. Zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich województwach z wyjątkiem województw centralnych, przyczem w woj. wschodnich, południowych i zachodnich odsetek samorządów, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, jest wyższy niż na wydatki inwestycyjne.

Zniżkę w 1925 r. wykazują wszystkie bez wyjątku województwa, również we wszystkich województwach odsetek jest niższy niż odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje.

Możemy więc powiedzieć, że w roku 1925 następuje przełom we wszystkich dzielnicach.

W roku 1926 odsetek samorządów, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, zmniejsza się jeszcze więcej niż poprzednio, jednakże w województwach wschodnich rośnie, i to bardzo znacznie. Przewaga samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki inwestycyjne, pozostaje również i w tym roku.

Rok 1927/28 wykazuje dość nierównomierny wzrost liczby samorządów, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, przyczem wzrost ten możemy stwierdzić we wszystkich województwach, jednakże przewaga samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, jest również bardzo silna, najmniejsza w województwach wschodnich.

Zestawienie dla miast większych przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1918—1928

Rok / Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année / Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**31**	**100,0**	**26**	**83,9**	**17**	**54,8**	**4**	**12,9**	**26**	**83,9**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	21	100,0	20	95,2	14	66,7	2	9,5	16	76,2	du centre
wschodnie . . .	1	100,0	—	—	—	—	—	—	1	100,0	de l'est
zachodnie	7	100,0	4	57,1	2	28,6	1	14,3	7	100,0	de l'ouest
południowe . . .	2	100,0	2	100,0	1	50,0	1	50,0	2	100,0	du sud
1922	**31**	**100,0**	**21**	**67,7**	**11**	**35,5**	**2**	**6,5**	**21**	**67,7**	**1922**
centralne	20	100,0	13	65,0	6	30,0	—	—	12	60,0	du centre
wschodnie . . .	2	100,0	1	50,0	—	—	—	—	1	50,0	de l'est
zachodnie	7	100,0	5	71,4	3	42,9	2	28,6	6	85,7	de l'ouest
południowe . . .	2	100,0	2	100,0	2	100,0	—	—	2	100,0	du sud
1923	**29**	**100,0**	**20**	**69,0**	**10**	**34,5**	**1**	**3,4**	**23**	**79,3**	**1923**
centralne	18	100,0	13	72,2	4	22,2	—	—	15	83,3	du centre
wschodnie . . .	3	100,0	3	100,0	—	—	—	—	1	33,3	de l'est
zachodnie	6	100,0	2	33,3	4	66,7	—	—	5	83,3	de l'ouest
południowe . . .	2	100,0	2	100,0	2	100,0	1	50,0	2	100,0	du sud
1924	**23**	**100,0**	**11**	**47,8**	**7**	**30,4**	—	—	**17**	**73,9**	**1924**
centralne	16	100,0	7	43,8	4	25,0	—	—	12	75,0	du centre
wschodnie . . .	2	100,0	2	100,0	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	4	100,0	1	25,0	3	75,0	—	—	4	100,0	de l'ouest
południowe . . .	1	100,0	1	100,0	—	—	—	—	1	100,0	du sud
1925	**30**	**100,0**	**29**	**96,7**	—	—	**2**	**6,7**	**9**	**30,0**	**1925**
centralne	16	100,0	15	93,8	—	—	—	—	3	18,8	du centre
wschodnie . . .	4	100,0	4	100,0	—	—	—	—	1	25,0	de l'est
zachodnie	8	100,0	8	100,0	—	—	1	12,5	3	37,5	de l'ouest
południowe . . .	2	100,0	2	100,0	—	—	1	50,0	2	100,0	du sud
1926	**42**	**100,0**	**33**	**78,6**	**4**	**9,5**	**6**	**14,3**	**10**	**23,8**	**1926**
centralne	23	100,0	17	73,9	3	13,0	4	17,4	4	17,4	du centre
wschodnie . . .	4	100,0	3	75,0	—	—	1	25,0	2	50,0	de l'est
zachodnie	8	100,0	8	100,0	1	12,5	1	12,5	2	25,0	de l'ouest
południowe . . .	7	100,0	5	71,4	—	—	—	—	2	28,6	du sud
1927/1928	**47**	**100,0**	**47**	**100,0**	**3**	**6,4**	**3**	**6,4**	**15**	**31,9**	**1927/1928**
centralne	24	100,0	24	100,0	1	4,2	3	12,5	7	29,2	du centre
wschodnie . . .	5	100,0	5	100,0	2	40,0	—	—	3	60,0	de l'est
zachodnie	8	100,0	8	100,0	—	—	—	—	2	25,0	de l'ouest
południowe . . .	10	100,0	10	100,0	—	—	—	—	3	30,0	du sud

W okresie 1918—1921 liczba samorządów, korzystających z pożyczek na inwestycje i na wydatki bieżące, była równa w sumie dla Polski i w woj. południowych, w województwach centralnych wyższa na inwestycje, w pozostałych zaś niższa.

W roku 1922 zmniejsza się odsetek samorządów, korzystających z pożyczek na inwestycje, w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, natomiast w województwach południowych pozostaje bez zmiany, a w województwach wschodnich i zachodnich rośnie.

W roku 1923 względne znaczenie pożyczek na inwestycje nieco rośnie, wzrost możemy stwierdzić w województwach centralnych i wschodnich, niema zmian w województwach południowych, natomiast w województwach zachodnich widzimy zmniejszenie.

W roku 1924 odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, w porównaniu z rokiem poprzednim znacznie spada, i jest znacznie niższy od odsetka samorządów, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące. Ustosunkowanie więc jest inne niż to, które stwierdziliśmy dla samorządów ogółem.

Natomiast w roku 1925 odsetek samorządów, korzystających z pożyczek na inwestycje, ogromnie rośnie, przyczem tylko w województwach centralnych nie wszystkie samorządy zaciągały pożyczki na ten cel. Przewaga liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, nad liczbą zaciągających długi na wydatki bieżące, jest przeszło trzykrotna.

Rok 1926 prawdopodobnie na skutek polityki oszczędnościowej wznowionej szczególnie silnie w tym roku wskazuje na zmniejszenie liczby samorządów, korzystających z pożyczek na cele inwestycyjne, jedynie w województwach zachodnich pozostaje bez zmiany.

Rok 1927/28 wykazuje we wszystkich dzielnicach 100% samorządów zaciągających pożyczki na inwestycje. W tym więc okresie stosunek miast, zaciągających pożyczki na ten cel, w stosunku do ogólnej liczby miast, korzystających z pożyczek, był maksymalny.

Liczba miast, korzystających z pożyczek na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, jest w okresie 1918—1921 bardzo wysoka i przekracza połowę ogólnej ich liczby, chociaż zajmuje trzecie miejsce po wydatkach na inwestycje i wydatkach bieżących. W r. 1922 znaczenie tego przeznaczenia zmniejsza się, jak również w roku 1923 i w 1924, w r. 1925 wcale niema miast, korzystających z pożyczek na ten cel, co wydaje się nam dość dziwne, natomiast w roku 1926 pewna liczba, względnie nieznaczna, zaciągała pożyczki na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, względnie mniejsza w roku 1927/28.

Naogół jeszcze mniejsze znaczenie ma liczba samorządów, zaciągających pożyczki na spłaty pożyczek; maleje ona stopniowo aż do 0 w roku 1924, następnie rośnie, coprawda niezbyt znacznie, a w roku 1927/28 znowu się zmniejsza.

Jak już zaznaczyliśmy, liczba samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące w okresie 1918 do 1921, była równa liczbie zaciągających pożyczki na inwestycje w sumie dla Polski i dla woj. południowych, w województwach wschodnich i zachodnich—wyższa, a w woj. centralnych—niższa.

W roku 1922 zmniejsza się względne znaczenie samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, w których pozostaje bez zmian—równe 100%.

W roku 1923 odwrotnie — zwiększa się znaczenie samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, zmniejsza się w województwach wschodnich i zachodnich, pozostaje zaś bez zmian w województwach południowych. W tym roku tylko w województwach wschodnich liczba miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, była niższa od liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, w województwach południowych równa w obydwóch wypadkach—100%, a w pozostałych wyższa.

Rok 1924 wykazuje zmniejszenie liczby miast, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, jednakże w województwach zachodnich możemy stwierdzić wzrost, w województwach zaś południowych niema zmian. Liczba miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jest wyższa od liczby miast, zaciągających pożyczki na inwestycje w województwach centralnych i zachodnich, w południowych równa, a we wschodnich niższa.

W roku 1925 można stwierdzić bardzo znaczne zmniejszenie znaczenia samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jednakże województwa wschodnie wyjątkowo wykazują wzrost. We wszystkich dzielnicach liczba miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jest niższa, i to znacznie, z wyjątkiem województw południowych, w których jest równa.

W roku 1926 odsetek miast większych, posiadających pożyczki na wydatki bieżące, jeszcze się zmniejsza, rośnie jedynie w województwach wschodnich. We wszystkich dzielnicach liczba samorządów, korzystających z kredytów na ten cel, jest niższa od liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje.

W roku 1927/28 mamy zwiększenie, i względnie nawet znaczne liczby miast, korzystających z kredytów na wydatki bieżące. Wzrost ten możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem woj. zachodnich—gdzie jest równy, przyczem jednak wszędzie liczba miast, przeznaczających pożyczki na wydatki bieżące, jest znacznie niższa niż liczba miast, przeznaczających pożyczki na inwestycje.

Zestawienie dla miast mniejszych podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1. XI 1918-31. XII 1921	**258**	**100,0**	**182**	**70,5**	**74**	**28,7**	**14**	**5,4**	**148**	**57,4**	**1. XI 1918-31. XII 1921**
centralne	90	100,0	70	77,8	30	33,3	1	1,1	32	35,6	du centre
wschodnie . . .	7	100,0	4	57,1	1	14,3	—	—	3	42,9	de l'est
zachodnie	77	100,0	41	53,2	24	31,2	7	9,1	45	58,4	de l'ouest
południowe . . .	84	100,0	67	79,8	19	22,6	6	7,1	68	81,0	du sud
1922	**131**	**100,0**	**66**	**50,4**	**20**	**15,3**	**1**	**0,8**	**70**	**53,4**	**1922**
centralne	51	100,0	39	76,5	6	11,8	—	—	14	27,5	du cente
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	47	100,0	12	25,5	11	23,4	—	—	34	72,3	de l'ouest
południowe . . .	33	100,0	15	45,5	3	9,1	1	3,0	22	66,7	du sud
1923	**147**	**100,0**	**76**	**51,7**	**17**	**11,6**	**2**	**1,4**	**89**	**60,5**	**1923**
centralne	50	100,0	38	76,0	4	8,0	—	—	18	36,0	du centre
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	63	100,0	20	31,7	12	19,0	—	—	49	77,8	de l'ouest
południowe . . .	34	100,0	18	52,9	1	2,9	2	5,9	22	64,7	du sud
1924	**100**	**100,0**	**58**	**58,0**	**13**	**13,0**	**9**	**9,0**	**40**	**40,0**	**1924**
centralne	40	100,0	32	80,0	3	7,5	—	—	12	90,0	du centre
wschodnie . . .	5	100,0	2	40,0	—	—	—	—	3	60,0	de l'est
zachodnie	33	100,0	11	33,3	4	12,1	9	27,3	19	57,6	de l'ouest
południowe . . .	22	100,0	13	59,1	6	27,3	—	—	6	27,3	du sud
1925	**129**	**100,0**	**115**	**89,1**	**2**	**1,6**	**2**	**1,6**	**19**	**14,7**	**1925**
centralne	52	100,0	45	86,5	1	1,9	2	3,8	6	11,5	du centre
wschodnie . . .	6	100,0	5	83,3	—	—	—	—	1	16,7	de l'est
zachodnie	33	100,0	27	81,8	1	3,0	—	—	7	21,2	de l'ouest
południowe . . .	38	100,0	38	100,0	—	—	—	—	5	13,2	du sud
1926	**158**	**100,0**	**142**	**89,9**	**4**	**2,5**	**4**	**2,5**	**26**	**16,5**	**1926**
centralne	52	100,0	46	88,5	1	1,9	—	—	8	15,4	du centre
wschodnie . . .	11	100,0	9	81,8	1	9,1	—	—	1	9,1	de l'est
zachodnie	61	100,0	57	93,4	2	3,3	3	4,9	13	21,3	de l'ouest
południowe . . .	34	100,0	30	88,2	—	—	1	2,9	4	11,8	du sud
1927/1928	**252**	**100,0**	**225**	**89,3**	**7**	**2,8**	**6**	**2,4**	**58**	**23,0**	**1927/1928**
centralne	108	100,0	99	91,7	2	1,9	3	2,8	23	21,3	du centre
wschodnie . . .	27	100,0	19	70,4	4	14,8	—	—	11	40,7	de l'est
zachodnie	63	100,0	56	88,9	1	1,6	1	1,6	17	27,0	de l'ouest
południowe . . .	54	100,0	51	94,4	—	—	2	3,7	7	13,0	du sud

W okresie od 1918 do 1921 bardzo wysoki odsetek samorządów zaciągał pożyczki na inwestycje, ich liczba w sumie dla Polski zajmuje pierwsze miejsce wśród poszczególnych rodzajów przeznaczeń pożyczek, przyczem jednak w województwach zachodnich i południowych ich liczba jest niższa od liczby samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące.

W roku 1922 odsetek miast, zaciągających pożyczki na inwestycje, maleje znacznie i to we wszystkich dzielnicach.

W roku 1923 wzrasta w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i połu-

dniowych, we wschodnich pozostaje bez zmiany, w województwach centralnych maleje, coprawda bardzo nieznacznie.

W roku 1924 mamy dalszy wzrost liczby samorządów, korzystających z pożyczek na cele inwestycyjne, wzrost przytem możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach.

Rok 1925 wykazuje dalszy, i to bardzo znaczny, wzrost względnego znaczenia liczby samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, który zachodzi we wszystkich dzielnicach.

W roku 1926 względne znaczenie samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i zachodnich rośnie, natomiast w województwach wschodnich i południowych nieco maleje.

W roku 1927/28 można stwierdzić zmniejszenie w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich i zachodnich, w pozostałych wzrost.

Liczba samorządów, korzystających z pożyczek na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, jest niższa naogół, niż liczba zaciągających pożyczki na inwestycje i wydatki bieżące. W poszczególnych latach aż do roku 1923, względne znaczenie tego przeznaczenia zmniejsza się, w roku 1924 wyjątkowo wzrasta, w następnym znowu silnie maleje, w 1926 i 1927/28 rośnie, jednakże stanowi względnie niewielki odsetek ogólnej liczby miast zaciągających pożyczki.

Jeszcze naogół mniejsze znaczenie ma liczba miast, zaciągających pożyczki na spłatę długów: maximum odsetka w roku 1924 wynosi 9,0%, a minimum w roku 1922—0,8%.

Miasta mniejsze zaciągały pożyczki na wydatki bieżące w okresie 1918—1921 r. w przeszło połowie ich ogólnej liczby, najwięcej w województwach południowych, a najmniej w województwach centralnych.

Rok 1922 wykazuje zmniejszenie względnego znaczenia liczby samorządów, korzystających z pożyczek tego rodzaju. Zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast w zachodnich zwiększenie.

W roku 1923 odsetek miast, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, wzrasta w województwach centralnych i zachodnich, w południowych nieco się zmniejsza, we wschodnich zaś pozostaje bez zmiany, równy 0. Liczba samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jest w województwach centralnych niższa, a w pozostałych wyższa od liczby miast, zaciągających pożyczki na cele inwestycyjne.

W roku 1924 względne znaczenie miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące zmniejsza się, przytem zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach zachodnich i południowych, w centralnych i wschodnich natomiast wzrost, przyczem liczba miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, w województwach centralnych, wschodnich i zachodnich jest wyższą od liczby miast, zaciągających długi na inwestycje.

Zmniejszenie znaczenia pożyczek na wydatki bieżące przejawia się bardzo silnie w roku 1925, przyczem zmniejszenie to możemy zaobserwować we wszystkich dzielnicach. Również we wszystkich dzielnicach liczba miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, jest daleko mniejsza od liczby miast, zaciągających pożyczki na inwestycje.

W roku 1926 odsetek miast, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, wzrasta nieco, wzrost ten możemy stwierdzić w województwach centralnych i minimalny w województwach zachodnich.

Rok 1927/28 wykazuje dość znaczny wzrost względnego znaczenia miast zaciągających pożyczki na wydatki bieżące. Wzrost ten możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach.

Dane dla powiatowych związków komunalnych przedstawiają się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Powiatowe związki samorządowe — Unions communales d'arrondissements

1918—1928

Rok / Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année / Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**189**	**100,0**	**139**	**73,5**	**52**	**27,5**	**7**	**3,7**	**139**	**73,5**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	79	100,0	68	86,1	20	25,3	—	—	59	74,7	du centre
wschodnie . . .	—	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	46	100,0	27	58,7	29	63,0	5	10,9	27	58,7	de l'ouest
południowe . . .	64	100,0	44	68,8	3	4,7	2	3,1	53	82,8	du sud
1922	**90**	**100,0**	**54**	**60,0**	**9**	**10,0**	**—**	**—**	**46**	**51,1**	**1922**
centralne	40	100,0	32	80,0	6	15,0	—	—	9	22,5	du centre
wschodnie . . .	—	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	23	100,0	13	56,5	3	13,0	—	—	16	70,0	de l'ouest
południowe . . .	27	100,0	9	33,3	—	—	—	—	21	77,8	du sud
1923	**117**	**100,0**	**64**	**54,7**	**10**	**8,5**	**1**	**0,9**	**72**	**61,5**	**1923**
centralne	48	100,0	36	75,0	5	10,4	—	—	20	41,7	du centre
wschodnie . . .	1	100,0	1	100,0	—	—	—	—	1	100,0	de l'est
zachodnie	25	100,0	8	32,0	5	20,0	1	4,0	18	72,0	de l'ouest
południowe . . .	43	100,0	19	44,2	—	—	—	—	33	76,7	du sud
1924	**97**	**100,0**	**49**	**50,5**	**17**	**17,5**	**—**	**—**	**61**	**62,9**	**1924**
centralne	50	100,0	41	82,0	5	10,0	—	—	28	56,0	du centre
wschodnie . . .	12	100,0	4	33,3	3	25,0	—	—	6	50,0	de l'est
zachodnie	13	100,0	1	7,7	3	23,1	—	—	10	76,9	de l'ouest
południowe . . .	22	100,0	3	13,6	6	27,3	—	—	17	77,3	du sud
1925	**158**	**100,0**	**109**	**69,0**	**74**	**46,8**	**2**	**1,3**	**60**	**38,0**	**1925**
centralne	73	100,0	61	83,6	44	60,3	1	1,4	28	38,4	du centre
wschodnie . . .	32	100,0	18	56,3	27	84,4	—	—	4	12,5	de l'est
zachodnie	14	100,0	8	57,1	—	—	1	7,1	8	57,1	de l'ouest
południowe . . .	39	100,0	22	56,4	3	7,7	—	—	20	51,3	du sud
1926	**122**	**100,0**	**76**	**62,3**	**22**	**18,0**	**3**	**2,5**	**34**	**27,9**	**1926**
centralne	58	100,0	41	70,7	5	8,6	3	5,2	15	25,9	du centre
wschodnie . . .	18	100,0	6	33,3	10	55,6	—	—	7	38,9	de l'est
zachodnie	24	100,0	13	54,2	1	4,2	—	—	7	29,2	de l'ouest
południowe . . .	22	100,0	16	72,7	5	22,7	—	—	5	22,7	du sud
1927/1928	**155**	**100,0**	**137**	**88,4**	**3**	**1,9**	**9**	**5,8**	**61**	**39,4**	**1927/1928**
centralne	74	100,0	70	94,6	1	1,4	7	9,5	32	43,2	du centre
wschodnie . . .	30	100,0	28	93,3	2	6,7	—	—	11	36,7	de l'est
zachodnie	27	100,0	18	66,7	—	—	1	3,7	11	40,7	de l'ouest
południowe . . .	24	100,0	21	87,5	—	—	1	4,2	7	29,2	du sud

W okresie od 1918—1921 r. liczba powiatów, korzystających z pożyczek na inwestycje i wydatki bieżące, jest równą i bardzo wysoką. Rok 1922 wykazuje zmniejszenie rozpowszechnienia zaciągania przez powiaty pożyczek na inwestycje; zmniejszenie to możemy stwierdzić w województwach centralnych, zachodnich i południowych, dalsze zmniejszenie wykazuje rok 1923, przyczem jednak w województwach wschodnich i południowych mamy wzrost.

Również w roku 1924 odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na inwestycje, jest względnie nieco mniejszy niż w roku poprzednim, jednakże w województwach centralnych możemy zaobserwować wzrost,

w pozostałych zmniejszenie. Znaczne zwiększenie natomiast możemy stwierdzić w roku 1925 we wszystkich bez wyjątku dzielnicach. W roku 1926 dla samorządu w sumie dla Polski oraz w województwach: centralnych, wschodnich i zachodnich możemy stwierdzić zmniejszenie znaczenia inwestycyj i tylko w województwach południowych zwiększenie. Natomiast w roku 1927/28 odsetek powiatów, korzystających z pożyczek na inwestycje, był wyższy niż w roku poprzednim, i to bardzo znacznie, tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach.

Odsetek powiatów, korzystających z pożyczek na kapitał obrotowy, jest dość wysoki w okresie od 1918—1921 r., znacznie się zmniejsza w roku 1922, jest nieco mniejszy w roku 1923, rośnie w 1924, szczególnie silnie w r. 1925, w następnych latach znowu spada i w roku 1927/28 stanowi wyjątkowo niski odsetek.

Liczba powiatów, zaciągających pożyczki na spłatę długów, jest we wszystkich latach bardzo niewielka, w niektórych nawet równa 0, względnie najwyższa w roku 1927/28.

Pożyczki na wydatki bieżące są naogół bardzo rozpowszechnione w okresie 1918—1921 r. W województwach południowych liczba samorządów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, była nawet wyższa, niż liczba zaciągających pożyczki na inwestycje. W roku 1922 względne znaczenie wydatków bieżących zmniejsza się w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych. W okresie 1923 r. liczba powiatów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, ma względnie większe znaczenie, przyczem wzrasta we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem woj. południowych.

Dalszy wzrost, coprawda nieznaczny, możemy stwierdzić w sumie dla Polski w roku 1924 oraz w województwach: centralnych, zachodnich i południowych. Znaczne zmniejszenie możemy stwierdzić w roku 1925 w sumie dla Polski oraz we wszystkich województwach. W roku 1926 liczba powiatów, zaciągających pożyczki na wydatki bieżące, ma jeszcze mniejsze znaczenie w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich. W roku 1927/28 znaczenie wydatków bieżących wzrasta tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich.

Zestawienie dla liczby pożyczek zaciągniętych według głównych kategoryj, podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**2 439**	**100,0**	**1 083**	**44,4**	**334**	**13,7**	**34**	**1,4**	**988**	**40,5**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	1 163	100,0	636	54,7	172	14,8	3	0,2	352	30,3	du centre
wschodnie . . .	23	100,0	4	17,4	1	4,3	—	—	18	78,3	de l'est
zachodnie	593	100,0	185	31,2	111	18,7	19	3,2	278	46,9	de l'ouest
południowe . . .	660	100,0	258	39,1	50	7,6	12	1,8	340	51,5	du sud
1922	**740**	**100,0**	**307**	**41,5**	**81**	**10,9**	**3**	**0,4**	**349**	**47,2**	**1922**
centralne	317	100,0	193	60,9	35	11,0	—	—	89	28,1	du centre
wschodnie . . .	4	100,0	3	75,0	—	—	—	—	1	25,0	de l'est
zachodnie	235	100,0	57	24,2	28	11,9	2	0,9	148	63,0	de l'ouest
południowie . . .	184	100,0	54	29,4	18	9,8	1	0,5	111	60,3	du sud
1923	**1 097**	**100,0**	**392**	**35,7**	**125**	**11,4**	**5**	**0,5**	**575**	**52,4**	**1923**
centralne	410	100,0	256	62,4	22	5,4	—	—	132	32,2	du centre
wschodnie . . .	18	100,0	12	66,7	—	—	—	—	6	33,3	de l'est
zachodnie	401	100,0	51	12,7	82	20,5	1	0,2	267	66,6	de l'ouest
południowe . . .	268	100,0	73	27,3	21	7,8	4	1,5	170	63,4	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1924	**576**	**100,0**	**255**	**44,3**	**52**	**9,0**	**12**	**2,1**	**257**	**44,6**	**1924**
centralne	348	100,0	190	54,6	18	5,2	—	—	140	40,2	du centre
wschodnie . . .	30	100,0	11	36,7	7	23,3	—	—	12	40,0	de l'est
zachodnie	115	100,0	28	24,4	10	8,7	12	10,4	65	56,5	de l'ouest
południowe . . .	83	100,0	26	31,3	17	20,5	—	—	40	48,2	du sud
1925	**939**	**100,0**	**620**	**66,0**	**125**	**13,3**	**8**	**0,9**	**186**	**19,8**	**1925**
centralne	526	100,0	342	65,0	66	12,5	4	0,8	114	21,7	du centre
wschodnie . . .	119	100,0	50	42,0	55	46,2	—	—	14	11,8	de l'est
zachodnie	126	100,0	98	77,8	1	0,8	3	2,4	24	19,0	de l'ouest
południowe . . .	168	100,0	130	77,4	3	1,8	1	0,6	34	20,2	du sud
1926	**972**	**100,0**	**685**	**70,5**	**82**	**8,4**	**28**	**2,9**	**177**	**18,2**	**1926**
centralne	534	100,0	365	68,4	52	9,7	21	3,9	96	18,0	du centre
wschodnie . . .	73	100,0	41	56,2	13	17,8	1	1,4	18	24,6	de l'est
zachodnie	209	100,0	161	77,0	8	3,8	5	2,4	35	16,8	de l'ouest
południowe . . .	156	100,0	118	75,6	9	5,8	1	0,6	28	18,0	du sud
1927/1928	**1 431**	**100,0**	**1 017**	**71,1**	**17**	**1,2**	**21**	**1,4**	**398**	**27,8**	**1927/1928**
centralne	756	100,0	528	69,8	7	0,9	15	2,0	219	29,0	du centre
wschodnie . . .	205	100,0	108	52,7	9	4,4	—	—	89	43,4	de l'est
zachodnie	219	100,0	168	76,7	1	0,5	2	0,9	51	23,3	de l'ouest
południowe . . .	251	100,0	213	84,9	—	—	4	1,6	39	15,5	du sud

Odsetek pożyczek, zaciągniętych na inwestycje w okresie 1918—1921 r., jest naogół dość znaczny, w poszczególnych dzielnicach waha się dość silnie: minimum mamy w województwach wschodnich, maximum—w województwach centralnych.

W roku 1922 względne znaczenie pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, nieco się zmniejsza w sumie dla Polski, oraz w województwach zachodnich i południowych, natomiast rośnie w pozostałych, szczególnie silnie w województwach wschodnich. Okres więc względnej stabilizacji, jaki był w roku 1922, odbija się w różnym stopniu na samorządach poszczególnych dzielnic.

Natomiast w roku 1923, w okresie silnych wahań walutowych, odsetek samorządów, zaciągających pożyczki inwestycyjne, maleje silniej niż w roku poprzednim, przyczem zniżkę możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw centralnych, w których mamy nieznaczny wzrost odsetka pożyczek, zaciągniętych na inwestycje.

W roku 1924 względne znaczenie pożyczek inwestycyjnych nieco wzrasta, jest już wyższe nawet niż w roku 1922, przyczem zwiększenie możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw centralnych i wschodnich, gdzie mamy zmniejszenie.

Pomimo wahań walutowych, które zachodziły w drugiej połowie 1925 roku, odsetek pożyczek, przeznaczonych w tym roku na inwestycje, jest daleko wyższy, prawie o 50%, niż w roku poprzednim, przytem wzrost możemy stwierdzić we wszystkich bez wyjątku dzielnicach. Względnie najmniej pożyczek na inwestycje zaciągnęły województwa wschodnie, najwięcej województwa zachodnie.

W roku 1926 mamy dalszy wzrost, coprawda mniej intensywny, względnego znaczenia liczby pożyczek przeznaczonych na inwestycje, jednakże w województwach zachodnich i południowych możemy zaobserwować zmniejszenie, coprawda niewielkie, w pozostałych zaś wzrost.

Rok 1927/28 wykazuje wzrost w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wyższy jeszcze w województwach południowych, w pozostałych dzielnicach mamy zniżkę, coprawda niewielką.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych na kapitał obrotowy, ma naogół tendencję malejącą, i tylko w roku 1923 i 1925 mamy wzrost

odsetka pożyczek, zaciągniętych na ten cel, w pozostałych zaś spadek, przyczem szczególnie silny w roku 1927/28.

Jeszcze mniejsze znaczenie niż pożyczki na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne mają pożyczki na spłatę długów. W niektórych latach odsetki są nadzwyczaj niskie: maximum w roku 1926 wynosi 2,9%.

Pożyczki, zaciągnięte na wydatki bieżące w okresie od 1918—1921 r., stanowią w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych nieco niższy odsetek niż pożyczki na inwestycje, w pozostałych zaś wyższy.

W roku 1922 wzrasta znaczenie pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, przyczem wzrost możemy zaobserwować w województwach zachodnich i południowych, w pozostałych zaś zmniejszenie, szczególnie silne w województwach wschodnich.

Rok 1923 wykazuje dalszy wzrost względnego znaczenia liczby pożyczek przeznaczonych na wydatki bieżące. Wzrost możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, jednakże liczba pożyczek, przeznaczonych na wydatki bieżące, jest w województwach centralnych i wschodnich niższą niż liczba pożyczek, przeznaczonych na inwestycje, w województwach zachodnich i południowych jest ona znacznie wyższa.

W roku 1924 mamy zmniejszenie znaczenia liczby pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych, jednakże tak w sumie dla Polski, jak również w województwach wschodnich, zachodnich i południowych liczba pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, jest wyższa od liczby, zaciągniętych na inwestycje. Wyjątek stanowią tylko województwa centralne.

Bardzo silny spadek względnego znaczenia pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, możemy stwierdzić w roku 1925, przyczem spadek da się zaobserwować we wszystkich bez wyjątku dzielnicach. Również we wszystkich dzielnicach liczba pożyczek, przeznaczonych na wydatki bieżące, jest znacznie niższa od liczby pożyczek przeznaczonych na inwestycje.

W roku 1926 znaczenie pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące,znowu nieco maleje tak w sumie dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem woj. wschodnich, natomiast w roku 1927/28 mamy zwiększenie względnego znaczenia pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, tak w sumie dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych.

Dane dla miast większych ujmuje następująca tablica:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**464**	**100,0**	**210**	**45,3**	**61**	**13,1**	**5**	**1,1**	**188**	**40,5**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	339	100,0	157	46,3	47	13,9	2	0,6	133	39,2	du centre
wschodnie . . .	3	100,0	—	—	—	—	—	—	3	100,0	de l'est
zachodnie	64	100,0	17	26,6	5	7,8	2	3,1	40	62,5	de l'ouest
południowe . . .	58	100,0	36	62,1	9	15,5	1	1,7	12	20,7	du sud
1922	**169**	**100,0**	**69**	**40,8**	**27**	**16,0**	**2**	**1,2**	**71**	**42,0**	**1922**
centralne	74	100,0	35	47,3	11	14,9	—	—	28	37,8	du centre
wschodnie . . .	4	100,0	3	75,0	—	—	—	—	1	25,0	de l'est
zachodnie	45	100,0	13	28,9	4	8,9	2	4,4	26	57,8	de l'ouest
południowe . . .	46	100,0	18	39,1	12	26,1	—	—	16	34,8	du sud
1923	**186**	**100,0**	**63**	**33,9**	**38**	**20,4**	**1**	**0,5**	**84**	**45,2**	**1923**
centralne	91	100,0	40	44,0	9	9,9	—	—	42	46,1	du centre
wschodnie . . .	14	100,0	10	71,4	—	—	—	—	4	28,6	de l'est
zachodnie	43	100,0	4	9,3	12	27,9	—	—	27	62,8	de l'ouest
południowe . . .	38	100,0	9	23,7	17	44,7	1	2,6	11	29,0	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1924	**73**	**100,0**	**15**	**20,6**	**9**	**12,3**	—	—	**49**	**67,1**	**1924**
centralne . . .	48	100,0	9	18,7	7	14,6	—	—	32	66,7	du centre
wschodnie . . .	3	100,0	3	100,0	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie . . .	15	100,0	1	6,7	2	13,3	—	—	12	80,0	de l'ouest
południowe . . .	7	100,0	2	28,6	—	—	—	—	5	71,4	du sud
1925	**91**	**100,0**	**79**	**86,8**	—	—	**3**	**3,3**	**9**	**9,9**	**1925**
centralne	34	100,0	31	91,2	—	—	—	—	3	8,8	du centre
wschodnie . . .	9	100,0	8	88,9	—	—	—	—	1	11,1	de l'est
zachodnie	31	100,0	26	83,9	—	—	2	6,4	3	9,7	de l'ouest
południowe . . .	17	100,0	14	82,3	—	—	1	5,9	2	11,8	du sud
1926	**253**	**100,0**	**202**	**79,8**	**7**	**2,8**	**8**	**3,2**	**36**	**14,2**	**1926**
centralne	136	100,0	109	80,1	6	4,4	5	3,7	16	11,8	du centre
wschodnie . . .	10	100,0	6	60,0	—	—	1	10,0	3	30,0	de l'est
zachodnie	58	100,0	51	87,9	1	1,7	2	3,5	4	6,9	de l'ouest
południowe . . .	49	100,0	36	73,5	—	—	—	—	13	26,5	du sud
1927/1928	**222**	**100,0**	**192**	**86,5**	**7**	**3,2**	**4**	**1,8**	**24**	**10,8**	**1927/1928**
centralne	111	100,0	96	86,5	4	3,6	4	3,6	12	10,8	du centre
wschodnie . . .	17	100,0	10	58,8	3	17,7	—	—	4	23,5	de l'est
zachodnie	25	100,0	20	80,0	—	—	—	—	5	20,0	de l'ouest
południowe . . .	69	100,0	66	95,7	—	—	—	—	3	4,3	du sud

W okresie 1918—1921 liczba pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, jest w porównaniu z innemi grupami przeznaczeń najwyższa; wahania jednak są bardzo znaczne: w województwach wschodnich niema wcale pożyczek, zaciągniętych w tym celu, w województwach południowych odsetek jest najwyższy.

W roku 1922 znaczenie pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, zmniejsza się tak w sumie dla Polski, jak i dla województw południowych, w pozostałych zaś rośnie nieznacznie, z wyjątkiem województw wschodnich.

Rok 1923 wykazuje poważną zniżkę względnego znaczenia pożyczek na inwestycje, przyczem zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich bez wyjątku dzielnicach.

Ciekawem jest, że rok 1924 wykazuje dalsze zmniejszenie pożyczek inwestycyjnych, wówczas, gdy dla samorządu ogółem stwierdziliśmy odwrotną tendencję. Zmniejszenie to dla miast większych jest bardzo poważne tak w sumie dla Polski, jak również w województwach centralnych, natomiast w zachodnich względnie nieznaczne, w województwach zaś wschodnich i południowych możemy stwierdzić wzrost.

Rok 1925 wykazuje natomiast przeszło 4-krotny wzrost pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, przyczem wzrost możemy zaobserwować we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, w których jednak odsetek pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, jest bardzo wysoki, wyższy nawet niż w województwach zachodnich i południowych. W roku 1926 możemy zauważyć zmniejszenie, i to dość znaczne, odsetka pożyczek na inwestycje, wówczas gdy dla samorządu ogółem stwierdziliśmy wzrost. Zmniejszenie przytem wykazują wszystkie dzielnice, z wyjątkiem województw zachodnich.

Rok 1927/28 wykazuje wzrost odsetka pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, przyczem wzrost ten jest silniejszy niż dla samorządu ogółem i można go zaobserwować w województwach centralnych i południowych, w pozostałych zaś zmniejszenie.

Pożyczki na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne wykazują bardzo silne wahania: maximum odsetka pożyczek, zaciągniętych na ten cel, przypada na rok 1923 i wynosi 20,4%, minimum w roku 1925 jest równe 0. Naogół w latach ostatnich przeznaczenie to ma niewielkie znaczenie.

Jeszcze mniejsze znaczenie ma spłata pożyczek, w jednym roku—1924—niema wcale pożyczek, zaciągniętych w tym celu.

Pożyczki na wydatki bieżące w okresie 1918—1921 w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych wynoszą mniejszą liczbę niż pożyczki na inwestycje, w pozostałych zaś województwach—wyższą.

W roku 1922 zwiększa się znaczenie pożyczek na wydatki bieżące w sumie dla Polski oraz w województwach południowych, natomiast w pozostałych — maleje.

Rok 1923 wykazuje dalszą, niezbyt coprawda dużą, zwyżkę odsetka pożyczek przeznaczonych na wydatki bieżące; liczba tych pożyczek jest wyższą od liczby pożyczek, przeznaczonych na inwestycje w sumie dla Polski, w województwach centralnych i południowych, a szczególnie zachodnich i tylko w województwach wschodnich — niższą.

W roku 1924 mamy silny wzrost znaczenia pożyczek na wydatki bieżące, wówczas gdy dla samorządów ogółem stwierdziliśmy poważny spadek. Wzrost przytem możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, w których w tym roku niema wcale pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, ponadto w pozostałych dzielnicach ich liczba jest daleko wyższa niż liczba pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, przyczem przewaga liczby pożyczek na wydatki bieżące jest bardzo dużą, daleko większą niż dla samorządów ogółem. Odróżnia to zasadniczo miasta większe od samorządu ogółem i wskazuje, że miasta większe nie potrafiły w roku 1924 dostosować jeszcze swych dochodów zwyczajnych do pokrycia przynajmniej wydatków zwyczajnych.

W roku 1925 możemy zaobserwować prawie 7-krotne zmniejszenie odsetka pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, zmniejszenie przytem, i to bardzo silne, możemy stwierdzić we wszystkich województwach, z wyjątkiem województw wschodnich, w których mamy wzrost znaczenia pożyczek na wydatki bieżące.

Rok 1926 wykazuje zwiększenie, coprawda niezbyt wielkie, względnego znaczenia pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące tak w sumie dla Polski, jak i dla poszczególnych dzielnic z wyjątkiem województw zachodnich.

Rok 1927/28 wykazuje zniżkę odsetka pożyczek na wydatki bieżące w sumie dla Polski i we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, w których wzrost jest dość poważny.

Zestawienie dla miast mniejszych podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destinaton des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Arrondissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1. XI 1918—31. XII 1921	**968**	**100,0**	**386**	**39,9**	**166**	**17,1**	**19**	**2,0**	**397**	**41,0**	**1. XI 1918—31. XII 1921**
centralne	341	100,0	199	58,3	77	22,6	1	0,3	64	18,8	du centre
wschodnie . . .	20	100,0	4	20,0	1	5,0	—	—	15	75,0	de l'est
zachodnie	286	100,0	90	31,5	50	17,5	9	3,1	137	47,9	de l'ouest
południowe . . .	321	100,0	93	29,0	38	11,8	9	2,8	181	56,4	du sud
1922	**370**	**100,0**	**151**	**40,8**	**40**	**10,8**	**1**	**0,3**	**178**	**48,1**	**1922**
centralne	158	100,0	103	65,2	15	9,5	—	—	40	25,3	du centre
wschodnie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	121	100,0	22	18,2	19	15,7	—	—	80	66,1	de l'ouest
południowe . . .	91	100,0	26	28,6	6	6,6	1	1,1	58	63,7	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1923	**565**	**100,0**	**191**	**33,8**	**68**	**12,1**	**3**	**0,5**	**303**	**53,6**	**1923**
centralne	171	100,0	117	68,4	5	2,9	—	—	49	28,7	du centre
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	262	100,0	36	13,8	59	22,5	—	—	167	63,7	de l'ouest
południowe . . .	132	100,0	38	28,8	4	3,0	3	2,3	87	65,9	du sud
1924	**183**	**100,0**	**93**	**50,8**	**20**	**10,9**	**12**	**6,6**	**58**	**31,7**	**1924**
centralne	84	100,0	60	71,4	5	6,0	—	—	19	22,6	du centre
wschodnie . . .	7	100,0	3	42,9	—	—	—	—	4	57,1	de l'est
zachodnie	55	100,0	12	21,8	5	9,1	12	21,8	26	47,3	de l'ouest
południowe . . .	37	100,0	18	48,6	10	27,0	—	—	9	24,4	du sud
1925	**274**	**100,0**	**243**	**88,7**	**2**	**0,7**	**2**	**0,7**	**27**	**9,9**	**1925**
centralne	118	100,0	105	89,0	1	0,8	2	1,7	10	8,5	du centre
wschodnie	12	100,0	11	91,7	—	—	—	—	1	8,3	de l'est
zachodnie	64	100,0	53	82,8	1	1,6	—	—	10	15,6	de l'ouest
południowe . . .	80	100,0	74	92,5	—	—	—	—	6	7,5	du sud
1926	**390**	**100,0**	**302**	**77,5**	**34**	**8,7**	**4**	**1,0**	**50**	**12,8**	**1926**
centralne	185	100,0	126	68,1	31	16,8	—	—	28	15,1	du centre
wschodnie . . .	20	100,0	18	90,0	1	5,0	—	—	1	5,0	de l'est
zachodnie	115	100,0	94	81,8	2	1,7	3	2,6	16	13,9	de l'ouest
południowe . . .	70	100,0	64	91,4	—	—	1	1,4	5	7,2	du sud
1927/1928	**664**	**100,0**	**482**	**72,6**	**7**	**1,1**	**7**	**1,1**	**177**	**26,7**	**1927/1928**
centralne	292	100,0	218	74,7	2	0,7	3	1,0	72	24,7	du centre
wschodnie . . .	103	100,0	34	33,0	4	3,9	—	—	66	64,1	de l'est
zachodnie	138	100,0	114	82,6	1	0,7	1	0,7	25	18,1	de l'ouest
południowe . . .	131	100,0	116	88,5	—	—	3	2,3	14	10,7	du sud

W okresie 1918—1921 liczba pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, waha się w poszczególnych dzielnicach bardzo znacznie: minimum przypada na województwa wschodnie, a maximum na województwa centralne.

W roku 1922 mamy nieznaczne zwiększenie względnego znaczenia liczby pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, w sumie dla Polski i w województwach centralnych, zmniejszenie natomiast w województwach południowych, zachodnich; miasta województw wschodnich nie zaciągały wcale pożyczek.

Rok 1923 wykazuje zniżkę znaczenia pożyczek na inwestycje w sumie dla Polski oraz w woj. zachodnich, zwyżkę nieznaczną w woj. centralnych i południowych.

Rok 1924 i 1925 wykazują bardzo poważny względny wzrost liczby pożyczek, przeznaczonych na inwestycje tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach.

W roku 1926 znaczenie inwestycyj znacznie zmniejsza się dla Polski oraz dla województw centralnych, w pozostałych zaś nieznacznie. Dalsze nieznaczne zmniejszenie mamy w sumie dla Polski i dla województw południowych, większe natomiast w województwach wschodnich możemy stwierdzić w roku 1927/28, wzrost wykazują tylko województwa centralne i zachodnie.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, waha się w poszczególnych latach bardzo silnie, możemy powiedzieć, że ma tendencję zniżkową, gdyż tylko w latach 1923 i 1926 wzrasta, w pozostałych spada i poziom odsetka z roku 1927/28 jest, w porównaniu z okresem 1918—1921, nadzwyczaj niski.

Spłaty pożyczek są celem naogół niewielkiej liczby pożyczek, maximum przypada na rok 1924.

Pożyczki na wydatki bieżące w okresie 1918—1921 były bardziej rozpowszechnione w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich, zachodnich i południowych, niż

pożyczki na inwestycje, wyjątek stanowią województwa centralne.

W roku 1922 względne znaczenie pożyczek na wydatki bieżące zwiększa się w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, zachodnich i południowych, spada do zera w województwach wschodnich.

W roku 1923 wzrasta w dalszym ciągu odsetek pożyczek na wydatki bieżące tak w sumie dla Polski, jak również w województwach centralnych i południowych, we wschodnich pozostaje bez zmiany, a w zachodnich nieco się zmniejsza. Liczba pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące w porównaniu z ich liczbą, zaciągniętą na inwestycje, jest wyższa w sumie dla Polski i w województwach zachodnich i południowych, niższa zaś jedynie w województwach centralnych (w województwach wschodnich miasta mniejsze nie zaciągały wcale pożyczek).

Bardzo natomiast silny spadek liczby zaciągniętych pożyczek na wydatki bieżące, w stosunku do ogólnej ich sumy, możemy stwierdzić w roku 1924 tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach, wzrost mamy jedynie w województwach wschodnich. W tym roku liczba pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, jest wyższa w województwach wschodnich i zachodnich, w pozostałych zaś niższa od liczby pożyczek inwestycyjnych.

Jeszcze silniejszy spadek możemy zaobserwować w roku 1925, w którym odsetek pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, jest przeszło 3 razy niższy w sumie dla Polski niż w roku poprzednim. Zmniejsza się również odsetek we wszystkich dzielnicach, przyczem wszędzie są one daleko niższe niż odsetek pożyczek, przeznaczonych na inwestycje.

W roku 1926 mamy zwiększenie względnego znaczenia pożyczek na wydatki bieżące tak w sumie dla Polski, jak i w województwach centralnych, w pozostałych zaś zmniejszenie.

Bardzo duże zwiększenie znaczenia pożyczek na wydatki bieżące możemy stwierdzić w roku 1927/28, i to we wszystkich dzielnicach, szczególnie silne w województwach wschodnich, w których odsetek liczby pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące w roku 1927/28, jest prawie 13 razy wyższy niż w roku poprzednim.

Dane dla powiatowych związków komunalnych ujmuje następujące zestawienie:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements 1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Arrondissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**1 007**	**100,0**	**487**	**48,4**	**107**	**10,6**	**10**	**1,0**	**403**	**40,0**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	483	100,0	280	58,0	48	9,9	—	—	155	32,1	du centre
wschodnie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	243	100,0	78	32,1	56	23,0	8	3,3	101	41,6	de l'ouest
południowe . . .	281	100,0	129	45,9	3	1,1	2	0,7	147	52,3	du sud
1922	**201**	**100,0**	**87**	**43,3**	**14**	**7,0**	**—**	**—**	**100**	**49,7**	**1922**
centralne	85	100,0	55	64,7	9	10,6	—	—	21	24,7	du centre
wschodnie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	69	100,0	22	31,9	5	7,2	—	—	42	60,9	de l'ouest
południowe . . .	47	100,0	10	21,3	—	—	—	—	37	78,7	du sud
1923	**346**	**100,0**	**138**	**39,9**	**19**	**5,5**	**1**	**0,3**	**188**	**54,3**	**1923**
centralne	148	100,0	99	66,9	8	5,4	—	—	41	27,7	du centre
wschodnie	4	100,0	2	50,0	—	—	—	—	2	50,0	de l'est
zachodnie	96	100,0	11	11,5	11	11,5	1	1,0	73	76,0	de l'ouest
południowe . . .	98	100,0	26	26,5	—	—	—	—	72	73,5	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	Liczba *Nombre*	%	
1924	**320**	**100,0**	**147**	**45,9**	**23**	**7,2**	—	—	**150**	**46,9**	**1924**
centralne	216	100,0	121	56,0	6	2,8	—	—	89	41,2	du centre
wschodnie	20	100,0	5	25,0	7	35,0	—	—	8	40,0	de l'est
zachodnie	45	100,0	15	33,3	3	6,7	—	—	27	60,0	de l'ouest
południowe . . .	39	100,0	6	15,4	7	17,9	—	—	26	66,7	du sud
1925	**574**	**100,0**	**298**	**51,9**	**123**	**21,4**	**3**	**0,5**	**150**	**26,2**	**1925**
centralne	374	100,0	206	55,1	65	17,4	2	0,5	101	27,0	du centre
wschodnie	98	100,0	31	31,6	55	56,1	—	—	12	12,3	de l'est
zachodnie	31	100,0	19	61,3	—	—	1	3,2	11	35,5	de l'ouest
południowe . . .	71	100,0	42	59,2	3	4,2	—	—	26	36,6	du sud
1926	**329**	**100,0**	**181**	**55,0**	**41**	**12,5**	**16**	**4,9**	**91**	**27,6**	**1926**
centralne	213	100,0	130	61,0	15	7,1	16	7,5	52	24,4	du centre
wschodnie	43	100,0	17	39,5	12	27,9	—	—	14	32,6	de l'est
zachodnie	36	100,0	16	44,4	5	13,9	—	—	15	41,7	de l'ouest
południowe . . .	37	100,0	18	48,7	9	24,3	—	—	10	27,0	du sud
1927/1928	**545**	**100,0**	**343**	**62,9**	**3**	**0,6**	**10**	**1,8**	**197**	**36,2**	**1927/1928**
centralne	353	100,0	214	60,6	1	0,3	8	2,3	135	38,2	du centre
wschodnie	85	100,0	64	75,3	2	2,3	—	—	19	22,4	de l'est
zachodnie	56	100,0	34	60,7	—	—	1	1,8	21	37,5	de l'ouest
południowe . . .	51	100,0	31	60,8	—	—	1	2,0	22	43,1	du sud

W okresie 1918—1921 r. w sumie dla Polski prawie połowa pożyczek była przeznaczona na inwestycje: najwięcej w województwach centralnych, a najmniej w województwach zachodnich, nie licząc województw wschodnich, w których w tym okresie nie było wcale pożyczek.

W roku 1922 znaczenie pożyczek na inwestycje nieco się zmniejsza w sumie dla Polski, oraz w województwach zachodnich i południowych, natomiast w woj. centralnych rośnie.

W roku 1923 względne znaczenie pożyczek na inwestycje maleje w dalszym ciągu w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich, natomiast w pozostałych rośnie.

W roku 1924 możemy stwierdzić wzrost odsetka pożyczek, przeznaczonych na inwestycje, w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich, natomiast w pozostałych mamy zmniejszenie.

W roku 1925 mamy dalszy wzrost, coprawda znacznie mniejszy niż dla samorządów ogółem, przyczem województwa centralne wykazują nawet zmniejszenie, coprawda niewielkie. Dalszy wzrost możemy zaobserwować w roku 1926, przypada on na województwa centralne i wschodnie, w pozostałych mamy zmniejszenie.

W roku 1927/28 wzrost odsetka pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, odbywa się w dalszym ciągu, przyczem wzrost ten możemy stwierdzić we wszystkich województwach, jedynie w województwach centralnych zniżkę.

Odsetek pożyczek, zaciągniętych na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, waha się bardzo silnie: maximum przypada na rok 1925, po tym roku mamy znowu zniżkę, szczególnie silną w roku 1927/28.

Liczba pożyczek, zaciągniętych na spłatę długów, jest naogół bardzo nieznaczna. W roku 1922 i 1924 niema wcale takich pożyczek. Wahania są dość niejednolite.

Wydatki bieżące stanowią w okresie 1918—1921 w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych mniejszą liczbę niż pożyczki na inwestycje, w województwach zachodnich i południowych natomiast wyższą.

W roku 1922 zwiększa się względnie liczba pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych, a zmniejsza się w województwach centralnych. Dalszy wzrost względnego znaczenia liczby pożyczek na wydatki bieżące możemy stwierdzić w roku 1923 dla sumy powiatów

oraz w województwach centralnych, wschodnich i zachodnich, natomiast w województwach południowych—zniżkę, coprawda nieznaczną. W województwach południowych i zachodnich liczba pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, jest znacznie wyższa od liczby, zaciągniętych na inwestycje, w województwach wschodnich—równa, a w województwach centralnych—niższa.

Rok 1924 wykazuje zniżkę odsetka pożyczek na wydatki bieżące tak w sumie dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, jednakże w województwach wschodnich, zachodnich i południowych ich liczba jest znacznie wyższa od liczby, zaciągniętych na inwestycje.

Dalszy silny spadek mamy w roku 1925 tak w sumie dla Polski, jak i dla wszystkich dzielnic, przyczem w tym roku pożyczki, zaciągnięte na wydatki bieżące, we wszystkich dzielnicach są niższe od liczby pożyczek, zaciągniętych na inwestycje.

Rok 1926 wykazuje zwiększenie znaczenia pożyczek na wydatki bieżące, tak w sumie dla Polski, jak również w województwach wschodnich i zachodnich, w pozostałych zaś zmniejszenie.

W roku 1927/28 odsetek pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, w sumie dla Polski rośnie nadal oraz w województwach centralnych i południowych, we wschodnich i zachodnich maleje. Lata 1926 i 1927/28 naogół wykazują więc inne tendencje niż ustalone przez nas dla miast mniejszych, a zgodne z danemi dla samorządów ogółem.

Zestawienie dla sum pożyczek, zaciągniętych według główniejszych kategoryj przeznaczeń, podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**71 579**	**100,0**	**20 530**	**28,7**	**9 175**	**12,8**	**522**	**0,7**	**41 352**	**57,8**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	38 249	100,0	14 716	38,5	4 094	10,7	161	0,4	19 278	50,4	du centre
wschodnie . . .	2 049	100,0	49	2,4	32	1,6	—	—	1 968	96,0	de l'est
zachodnie	18 127	100,0	3 912	21,6	3 019	16,6	174	1,0	11 022	60,8	de l'ouest
południowe . . .	13 154	100,0	1 853	14,1	2 030	15,4	187	1,4	9 084	69,1	du sud
1922	**15 435**	**100,0**	**6 025**	**39,0**	**2 590**	**16,8**	**63**	**0,4**	**6 757**	**43,8**	**1922**
centralne	6 903	100,0	3 557	51,5	1 548	22,4	—	—	1 798	26,1	du centre
wschodnie . . .	182	100,0	134	73,6	—	—	—	—	48	26,4	de l'est
zachodnie	5 156	100,0	1 962	38,1	522	10,1	63	1,2	2 609	50,6	de l'ouest
południowe . . .	3 194	100,0	372	11,6	520	16,3	—	—	2 302	72,1	du sud
1923	**13 066**	**100,0**	**2 587**	**19,8**	**1 011**	**7,7**	**78**	**0,6**	**9 390**	**71,9**	**1923**
centralne	2 779	100,0	1 836	66,1	166	6,0	—	—	777	27,9	du centre
wschodnie . . .	200	100,0	45	22,5	—	—	—	—	155	77,5	de l'est
zachodnie	3 252	100,0	353	10,8	442	13,6	2	0,1	2 455	75,5	de l'ouest
południowe . . .	6 835	100,0	353	5,2	403	5,9	76	1,1	6 003	87,8	du sud
1924	**20 423**	**100,0**	**6 414**	**31,4**	**4 037**	**19,8**	**232**	**1,1**	**9 740**	**47,7**	**1924**
centralne	8 929	100,0	4 519	50,6	609	6,8	—	—	3 801	42,6	du centre
wschodnie . . .	757	100,0	316	41,7	202	26,7	—	—	239	31,6	de l'est
zachodnie	7 128	100,0	235	3,3	2 400	33,7	232	3,2	4 261	59,8	de l'ouest
południowe . . .	3 609	100,0	1 344	37,2	826	22,9	—	—	1 439	39,9	du sud
1925	**102 476**	**100,0**	**89 596**	**87,4**	**4 028**	**3,9**	**2 351**	**2,3**	**6 501**	**6,4**	**1925**
centralne	73 836	100,0	69 758	94,5	2 289	3,1	34	0,0	1 755	2,4	du centre
wschodnie . . .	3 565	100,0	1 541	43,2	1 673	46,9	—	—	351	9,9	de l'est
zachodnie	8 603	100,0	5 538	64,4	6	0,1	319	3,7	2 740	31,8	de l'ouest
południowe . . .	16 472	100,0	12 759	77,5	60	0,4	1 998	12,1	1 655	10,0	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1926	**59 995**	**100,0**	**53 971**	**90,0**	**1 330**	**2,2**	**1 635**	**2,7**	**3 059**	**5,1**	**1926**
centralne	36 410	100,0	33 062	90,8	504	1,4	1 319	3,6	1 525	4,2	du centre
wschodnie . . .	1 997	100,0	1 385	69,4	293	14,7	15	0,7	304	15,2	de l'est
zachodnie	14 672	100,0	12 991	88,5	463	3,2	275	1,9	943	6,4	de l'ouest
południowe . . .	6 916	100,0	6 533	94,5	70	1,0	26	0,4	287	4,1	du sud
1927/1928	**230 432**	**100,0**	**212 738**	**92,3**	**5 112**	**2,2**	**1 741**	**0,8**	**10 841**	**4,7**	**1927/1928**
centralne	172 566	100,0	160 559	93,0	4 700	2,7	1 523	0,9	5 784	3,4	du centre
wschodnie . . .	9 457	100,0	7 545	79,8	407	4,3	—	—	1 505	15,9	de l'est
zachodnie	25 590	100,0	22 492	87,9	5	0,0	30	0,1	3 063	12,0	de l'ouest
południowe . . .	22 819	100,0	22 142	97,0	—	—	188	0,8	489	2,2	du sud

W okresie 1918 do 1921 względnie nieznaczna część zaciągniętych pożyczek w sumie dla Polski została przeznaczona na inwestycje, szczególnie niska w województwach wschodnich, względnie zaś najwyższa w województwach centralnych. Jeżeli nawet dodamy sumy, przeznaczone na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne oraz spłaty pożyczek, to i wówczas suma tych trzech rodzajów przeznaczeń będzie niższą od połowy ogólnej sumy zaciągniętych pożyczek.

W roku 1922 udział inwestycyj zwiększa się, przyczem zwiększenie to można zaobserwować we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych; w niektórych zaś dzielnicach, szczególnie w województwach wschodnich, odsetek wzrostu jest bardzo wysoki.

Rok 1923 wykazuje zmniejszenie kwot, przeznaczonych na inwestycje, prawie o połowę, nieco mniej niż $^1/_5$ sum zaciągniętych pożyczek przeznacza się na inwestycje. Zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw centralnych, w których sumy przeznaczone na inwestycje mają względnie większe znaczenie niż w roku 1922 i wynoszą bardzo poważny odsetek.

Rok 1924 charakteryzuje się zwiększeniem znaczenia inwestycyj, jednakże i w tym roku mniej niż $^1/_3$ część została przeznaczona na inwestycje. Zwiększenie możemy stwierdzić w województwach wschodnich i południowych, natomiast w centralnych, a szczególnie zachodnich, mamy zmniejszenie.

W roku 1925 mamy nadzwyczaj silny wzrost względnego znaczenia inwestycyj — prawie trzykrotny. Wzrost przytem możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, jednakże wysokość odsetka w poszczególnych dzielnicach jest dość różna: najniższy w województwach wschodnich nie sięga połowy, najwyższy mamy w województwach centralnych.

Rok 1926 wykazuje dalsze, coprawda względnie niewielkie, zwiększenie udziału inwestycyj, zwiększenie to przytem można zaobserwować we wszystkich dzielnicach, jedynie w województwach centralnych mamy zniżkę. W tym roku pożyczki na inwestycje stanowią przeważną część, nawet minimum wynosi przeszło $^2/_3$ sum, otrzymanych na drodze kredytu.

W roku 1927/28 jeszcze się nieco zwiększa udział inwestycyj w sumie zaciągniętych pożyczek. Zwiększenie przytem jest powszechne, z wyjątkiem województw zachodnich, w których mamy bardzo nieznaczne zmniejszenie odsetka kwot przeznaczonych na inwestycje.

Tak samo jak dla liczby samorządów i liczby pożyczek, odsetek sum, zaciągniętych na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, waha się w poszczególnych latach bardzo silnie, mając naogół tendencję zniżkową. Maximum można stwierdzić w roku 1924, wówczas więc związki samorządowe odbudowywały swe kapitały obrotowe zniszczone inflacją. Rok 1925 wykazuje ogromną zniżkę, która przejawia się w dalszym ciągu w r. 1926 i w roku 1927/28, gdzie niema zmian w stosunku do roku poprzedniego.

Pozycja „spłata pożyczek" jest minimalna, najwyższa w r. 1926 stanowi 2,7% ogólnej sumy pożyczek zaciągniętych.

Pożyczki na wydatki bieżące w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic w okresie 1918 do 1921 stanowią przeszło połowę ogólnej sumy, otrzymanej w drodze kredytu, najwyższy odsetek, zbliżający się do 100%, mamy w województwach wschodnich.

W roku 1922 znaczenie wydatków bieżących zmniejsza się we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw południowych, w których nieznacznie rośnie.

Bardzo silny natomiast wzrost możemy stwierdzić w roku 1923, w roku silnych wahań walutowych. W tym roku samorządy nie miały możności pokrywać wydatków bieżących wpływami bieżącemi, przyczem tylko w województwach centralnych kwota przeznaczeń na pokrycie wydatków bieżących jest nieco wyższa od $^1/_4$, w pozostałych zaś wyższa od $^3/_4$.

W roku 1924 mamy znaczne obniżenie udziału wydatków bieżących w kwocie pożyczek otrzymanych; zmniejszenie możemy przytem stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw centralnych, w których wzrost, w porównaniu z rokiem poprzednim, jest dość poważny. Ponad połowę zużyto na wydatki bieżące tylko w województwach zachodnich.

Bardzo silny spadek, przeszło siedmiokrotny, możemy zaobserwować w roku 1925, przyczem spadek ten przejawia się we wszystkich dzielnicach, coprawda nierównomiernie, w stopniu najmniejszym w województwach zachodnich.

Rok 1926 wykazuje dalszą, względnie już daleko mniejszą, zniżkę znaczenia wydatków bieżących. Zniżkę tę możemy stwierdzić w województwach zachodnich i południowych, w pozostałych zaś zwyżkę.

Rok 1927/28 w sumie dla Polski wykazuje dalsze zmniejszenie udziału wydatków bieżących w kwocie pożyczek zaciągniętych. Zmniejszenie to przypada na województwa centralne i południowe, w pozostałych zaś mamy wzrost.

Dane dla większych miast przedstawiają się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1.XI 1918-31.XII 1921	**52 127**	**100,0**	**12 412**	**23,8**	**4 932**	**9,5**	**418**	**0,8**	**34 365**	**65,9**	**1.XI 1918-31.XII 1921**
centralne . . .	31 856	100,0	10 942	34,4	2 996	9,4	161	0,5	17 757	55,7	du centre
wschodnie . . .	1 951	100,0	—	—	—	—	—	—	1 951	100,0	de l'est
zachodnie . . .	7 423	100,0	271	3,6	572	7,7	96	1,3	6 484	87,4	de l'ouest
południowe . . .	10 897	100,0	1 199	11,0	1 364	12,5	161	1,5	8 173	75,0	du sud
1922	**8 037**	**100,0**	**2 343**	**29,1**	**1 283**	**16,0**	**63**	**0,8**	**4 348**	**54,1**	**1922**
centralne . . .	3 902	100,0	1 636	41,9	696	17,9	—	—	1 570	40,2	du centre
wschodnie . . .	182	100,0	134	73,6	—	—	—	—	48	26,4	de l'est
zachodnie . . .	1 455	100,0	380	26,1	82	5,6	63	4,4	930	63,9	de l'ouest
południowe . . .	2 498	100,0	193	7,7	505	20,2	—	—	1 800	72,1	du sud
1923	**8 493**	**100,0**	**836**	**9,9**	**529**	**6,2**	**70**	**0,8**	**7 058**	**83,1**	**1923**
centralne . . .	1 163	100,0	542	46,6	72	6,2	—	—	549	47,2	du centre
wschodnie . . .	195	100,0	42	21,5	—	—	—	—	153	78,5	de l'est
zachodnie . . .	1 015	100,0	40	3,9	107	10,6	—	—	868	85,5	de l'ouest
południowe . . .	6 120	100,0	212	3,5	350	5,7	70	1,1	5 488	89,7	du sud
1924	**9 599**	**100,0**	**1 431**	**14,9**	**2 011**	**21,0**	**—**	**—**	**6 157**	**64,1**	**1924**
centralne . . .	2 692	100,0	552	20,5	274	10,2	—	—	1 866	69,3	du centre
wschodnie . . .	172	100,0	172	100,0	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie . . .	5 308	100,0	17	0,3	1 737	32,7	—	—	3 554	67,0	de l'ouest
południowe . . .	1 427	100,0	690	48,4	—	—	—	—	737	51,6	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1925	**77 658**	**100,0**	**72 465**	**93,3**	—	—	**2 151**	**2,8**	**3 042**	**3,9**	**1925**
centralne	60 981	100,0	60 801	99,7	—	—	—	—	180	0,3	du centre
wschodnie	638	100,0	594	93,1	—	—	—	—	44	6,9	de l'est
zachodnie	5 044	100,0	2 551	50,6	—	—	153	3,0	2 340	46,4	de l'ouest
południowe . . .	10 995	100,0	8 519	77,5	—	—	1 998	18,2	478	4,3	du sud
1926	**43 045**	**100,0**	**40 318**	**93,7**	**511**	**1,2**	**1 002**	**2,3**	**1 214**	**2,8**	**1926**
centralne	27 765	100,0	26 120	94,1	269	1,0	787	2,8	589	2,1	du centre
wschodnie . . .	1 287	100,0	1 162	90,3	—	—	15	1,2	110	8,5	de l'est
zachodnie	8 990	100,0	8 160	90,8	242	2,7	200	2,2	388	4,3	de l'ouest
południowe . . .	5 003	100,0	4 876	97,5	—	—	—	—	127	2,5	du sud
1927/1928	**171 299**	**100,0**	**163 338**	**95,4**	**4 730**	**2,8**	**593**	**0,3**	**2 638**	**1,5**	**1927/1928**
centralne	139 714	100,0	132 872	95,1	4 610	3,3	593	0,4	1 639	1,2	du centre
wschodnie . . .	2 945	100,0	2 570	87,3	120	4,1	—	—	255	8,6	de l'est
zachodnie	11 466	100,0	10 860	94,7	—	—	—	—	606	5,3	de l'ouest
południowe . . .	17 174	100,0	17 036	99,2	—	—	—	—	138	0,8	du sud

W okresie 1918—1921 odsetek kwot pożyczek, przeznaczonych na inwestycje, jest w sumie dla Polski względnie nieznaczny: najniższy w województwach zachodnich, najwyższy w województwach centralnych.

Rok 1922 wykazuje zwiększenie odsetka kwot, przeznaczonych na inwestycje, wyjątek stanowią województwa południowe.

W roku 1923 odsetek pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, zmniejsza się w sumie dla Polski bardzo silnie, prawie trzykrotnie w porównaniu z rokiem poprzednim. Zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw centralnych, w których odsetek nawet nieco wzrasta i wyróżnia się swą wysokością od pozostałych dzielnic. Większe więc miasta w województwach centralnych nawet w okresie silnej inflacji znaczną część otrzymanych kwot przeznaczały na inwestycje, co świadczy dodatnio o ich gospodarce.

W roku 1924 udział inwestycyj w sumie dla Polski nieco wzrasta, jak również w województwach wschodnich i południowych, w tych dwóch dzielnicach nawet bardzo silnie, obniża się natomiast przeszło dwukrotnie w województwach centralnych i aż do 0,3% w województwach zachodnich. Wydaje się dziwnem, dlaczego miasta województw centralnych w r. 1924 przeznaczały względnie mniej niż w roku 1923, a miasta województw zachodnich prawie zupełnie nie korzystały z pożyczek inwestycyjnych.

W roku 1925 mamy nadzwyczaj silny wzrost udziału inwestycyj, przeszło 6-krotny w porównaniu z rokiem poprzednim. Wzrost przytem wykazują wszystkie dzielnice, z wyjątkiem województw wschodnich, w których jednakże odsetek jest bardzo wysoki (93,1%), wyższy nawet niż w województwach zachodnich i południowych.

W roku 1926 mamy dalsze, coprawda niewielkie, zwiększenie znaczenia inwestycyj, zwiększenie to jednak przypada tylko na województwa zachodnie i południowe, wówczas gdy w pozostałych mamy zmniejszenie, jednakże w żadnej z dzielnic odsetek pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, nie jest niższy od $^9/_{10}$ ogólnej sumy pożyczek zaciągniętych.

W roku 1927/28 możemy zaobserwować dalszy wzrost udziału inwestycyj, który przejawia się w województwach centralnych, zachodnich i południowych, w województwach zaś wschodnich mamy zmniejszenie, odsetek inwestycyj spada aż do 87,3%.

Najwyższy odsetek pożyczek, przeznaczonych na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, możemy stwierdzić, tak samo jak dla samorządu ogółem, w roku 1924, a najniższy w roku 1925, w którym wcale nie było pożyczek, zaciągniętych na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne. W ostatnich dwóch latach odsetek ten jest zupełnie nieznaczny.

Minimalną naogół część pożyczek zaciągniętych zużyto na spłatę długów, najwięcej w 1925 roku (2,8%).

Pożyczki przeznaczone na pokrycie wydatków bieżących w roku 1918—1921 stanowią w sumie dla Polski prawie $^2/_3$ ogólnych kwot zaciągniętych pożyczek; szczególnie wysoki jest odsetek w województwach wschodnich, gdzie wszystkie pożyczki przeznaczone były na pokrycie wydatków bieżących.

W roku 1922 mamy zmniejszenie znaczenia wydatków bieżących, jednakże w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych przeszło połowa sum, otrzymanych w drodze kredytu, została przeznaczona na pokrycie wydatków bieżących. W roku 1923 znaczenie wydatków bieżących zwiększa się bardzo silnie we wszystkich dzielnicach, przyczem tylko w województwach centralnych mniej niż połowa kwot otrzymanych przypada na wydatki bieżące, w pozostałych zaś więcej niż połowa, nawet więcej niż $^3/_4$.

W roku 1924 mamy zmniejszenie znaczenia wydatków bieżących, przyczem jednak w województwach centralnych można stwierdzić zwiększenie, i to nawet bardzo poważne. Jedynie w województwach wschodnich nie mamy wcale pożyczek na ten cel, w pozostałych dzielnicach przeszło połowa kwot zaciągniętych długów została przeznaczona na pokrycie wydatków bieżących.

Zasadniczą zmianę możemy stwierdzić w roku 1925. W sumie dla Polski odsetek pożyczek, przeznaczonych na pokrycie wydatków bieżących, jest względnie bardzo niski, jak również we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich. W tych ostatnich województwach odsetek długów, zaciągniętych na wydatki bieżące, zbliża się do połowy i wyróżnia się od pozostałych województw.

W roku 1926 mamy dalszą zniżkę znaczenia wydatków bieżących, przyczem w województwach centralnych, a szczególnie wschodnich możemy zaobserwować wzrost, jednakże odsetek kwot, przeznaczonych na pokrycie wydatków bieżących, nawet w tych województwach jest bardzo niski.

W roku 1927/28 w sumie dla Polski mamy dalsze zmniejszenie pożyczek na wydatki bieżące, jednakże w województwach wschodnich i zachodnich mamy zwiększenie, coprawda nieznaczne tak, że i w tym roku odnośne odsetki we wszystkich województwach są niewielkie.

Dane dla miast mniejszych podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants 1918—1928

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**7 207**	**100,0**	**2 387**	**33,1**	**1 733**	**24,0**	**47**	**0,7**	**3 040**	**42,2**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	1 990	100,0	1 129	56,7	478	24,0	0	0	383	19,3	du centre
wschodnie . . .	98	100,0	49	50,0	32	32,7	—	—	17	17,3	de l'est
zachodnie	3 380	100,0	794	23,5	563	16,7	24	0,7	1 999	59,1	de l'ouest
południowe . . .	1 739	100,0	415	23,9	660	37,9	23	1,3	641	36,9	du sud
1922	**3 433**	**100,0**	**1 851**	**53,9**	**226**	**6,6**	**0**	**0**	**1 356**	**39,5**	**1922**
centralne	1 038	100,0	901	86,8	27	2,6	—	—	110	10,6	du centre
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	1 814	100,0	818	45,1	184	10,1	—	—	812	44,8	de l'ouest
południowe . . .	581	100,0	132	22,7	15	2,6	0	0	434	74,7	du sud
1923	**2 498**	**100,0**	**726**	**29,1**	**197**	**7,9**	**6**	**0,2**	**1 569**	**62,8**	**1923**
centralne	421	100,0	375	89,1	1	0,2	—	—	45	10,7	du centre
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	1 633	100,0	283	17,3	143	8,8	—	—	1 207	73,9	de l'ouest
południowe . . .	444	100,0	68	15,3	53	11,9	6	1,4	317	71,4	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1924	**3 569**	**100,0**	**1 913**	**53,6**	**430**	**12,0**	**232**	**6,5**	**994**	**27,9**	**1924**
centralne	1 772	100,0	1 256	70,9	95	5,4	—	—	421	23,7	du centre
wschodnie . . .	84	100,0	72	85,7	—	—	—	—	12	14,3	de l'est
zachodnie	738	100,0	108	14,7	107	14,5	232	31,4	291	39,4	de l'ouest
południowe . . .	975	100,0	477	48,9	228	23,4	—	—	270	27,7	du sud
1925	**7 266**	**100,0**	**6 808**	**93,7**	**84**	**1,2**	**23**	**0,3**	**351**	**4,8**	**1925**
centralne	1 453	100,0	1 297	89,2	78	5,4	23	1,6	55	3,8	du centre
wschodnie . . .	53	100,0	42	79,2	—	—	—	—	11	20,8	de l'est
zachodnie	2 830	100,0	2 725	96,3	6	0,2	—	—	99	3,5	de l'ouest
południowe . . .	2 930	100,0	2 744	93,7	—	—	—	—	186	6,3	du sud
1926	**8 111**	**100,0**	**7 368**	**90,8**	**231**	**2,9**	**101**	**1,2**	**411**	**5,1**	**1926**
centralne	1 741	100,0	1 505	86,5	72	4,1	—	—	164	9,4	du centre
wschodnie . . .	184	100,0	100	54,4	54	29,3	—	—	30	16,3	de l'est
zachodnie	4 853	100,0	4 540	93,6	105	2,2	75	1,5	133	2,7	de l'ouest
południowe . . .	1 333	100,0	1 223	91,7	—	—	26	2,0	84	6,3	du sud
1927/1928	**26 726**	**100,0**	**24 054**	**90,0**	**222**	**0,8**	**296**	**1,1**	**2 154**	**8,1**	**1927/1928**
centralne	10 007	100,0	8 914	89,1	40	0,4	185	1,8	868	8,7	du centre
wschodnie . . .	2 672	100,0	2 062	77,2	177	6,6	—	—	433	16,2	de l'est
zachodnie	10 338	100,0	9 589	92,8	5	0,0	18	0,2	726	7,0	de l'ouest
południowe . . .	3 709	100,0	3 489	94,1	—	—	93	2,5	127	3,4	du sud

W okresie 1918—1921 wydatki na inwestycje w sumie dla Polski były nieco niższe od $^1/_3$, jednakże w województwach centralnych przekraczały połowę i wschodnich były równe połowie.

W roku 1922 ogólne znaczenie pożyczek na inwestycje zwiększa się, zwiększenie możemy zaobserwować w województwach centralnych i zachodnich, w pozostałych zaś zmniejszenie.

W roku 1923 znaczenie inwestycyj znacznie się zmniejsza, jednakże wyjątek stanowią województwa centralne, w których mamy zwiększenie, coprawda niewielkie, udziału inwestycyj w ogólnej sumie zaciągniętych pożyczek.

Rok 1924 wykazuje zwiększenie odsetka kwot pożyczek przeznaczonych na inwestycje. Zwiększenie przytem możemy stwierdzić w województwach wschodnich i południowych, w pozostałych zaś zmniejszenie. Jedynie w województwach centralnych i wschodnich sumy przeznaczone na inwestycje są wyższe od połowy, w województwach południowych zbliżają się, a w województwach zachodnich równają się 14,7%.

Bardzo silny wzrost inwestycyj możemy stwierdzić w roku 1925, jednakże w tym roku województwa wschodnie wykazują zniżkę, coprawda nieznaczną, odsetka pożyczek zaciągniętych na inwestycje, jednak pozostaje on bardzo wysoki, około $^4/_5$.

Rok 1926 wykazuje nieznaczną zniżkę znaczenia inwestycyj w sumie dla Polski, oraz w województwach centralnych, zachodnich i południowych, daleko większą w województwach wschodnich. W tym więc roku, w odróżnieniu od samorządów ogółem i miast większych, w miastach mniejszych zmniejsza się znaczenie pożyczek zaciągniętych na inwestycje.

Na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne w poszczególnych latach przeznaczono bardzo różnorodną część kwot osiągniętych z kredytów: najwyższą w okresie 1918—1921, najmniejszą w okresie 1927/28, przyczem naogół możemy stwierdzić zmniejszenie, które jednak w poszczególnych okresach przejawia się nie we wszystkich dzielnicach.

Znaczenie spłaty pożyczek jest minimalne: najmniejsze w roku 1922, najwyższe w roku 1924 — 6,5%.

Pożyczki na wydatki bieżące w okresie 1918—1921 w sumie dla Polski oraz w poszczególnych dzielnicach, z wyjątkiem woje-

wództw zachodnich, nie przekraczają połowy ogólnej sumy kwot otrzymanych z kredytu.

W roku 1922 znaczenie wydatków bieżących nieco się zmniejsza w sumie dla Polski, a w większym stopniu w województwach zachodnich, centralnych i wschodnich, w których spada do 0, wzrasta natomiast w województwach południowych.

W roku 1923 mamy bardzo silne zwiększenie znaczenia wydatków bieżących, przyczem jednakże zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach południowych, we wschodnich wcale nie zaciągano pożyczek, a więc również i pożyczek na pokrycie wydatków bieżących.

W roku 1924 zmniejsza się, i to przeszło dwukrotnie, znaczenie wydatków bieżących w sumie dla Polski. Zmniejszenie możemy zaobserwować również we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw centralnych i wschodnich.

W roku 1925 odsetek długów, zaciągniętych na pokrycie wydatków bieżących, zmniejsza się przeszło 5-krotnie, przyczem zmniejszenie stwierdzamy we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, w żadnej z nich bowiem wydatki bieżące nie przekraczają $^1/_{10}$ ogólnych kwot otrzymanych z pożyczek, z wyjątkiem woj. wschodnich, gdzie przewyższają $^1/_5$.

W roku 1926 mamy pewne zwiększenie pożyczek zaciągniętych na wydatki bieżące; zwiększenie to możemy stwierdzić w województwach centralnych, w pozostałych zaś zmniejszenie.

W sumie dla Polski rok 1927/28 wykazuje dalszy wzrost odsetka pożyczek, przeznaczonych na wydatki bieżące, przyczem jednakże wzrost ten możemy stwierdzić tylko dla województw zachodnich, w pozostałych zaś zmniejszenie.

Dane dla powiatowych związków komunalnych przedstawiają się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1918—1928

Rok / Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année / Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1.XI 1918—31.XII 1921	**12 245**	**100,0**	**5 731**	**46,8**	**2 510**	**20,5**	**57**	**0,5**	**3 947**	**32,2**	**1.XI 1918—31.XII 1921**
centralne	4 403	100,0	2 645	60,1	620	14,1	—	—	1 138	25,8	du centre
wschodnie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	7 324	100,0	2 847	38,9	1 884	25,7	54	0,7	2 539	34,7	de l'ouest
południowe . . .	518	100,0	239	46,1	6	1,2	3	0,6	270	52,1	du sud
1922	**3 965**	**100,0**	**1 831**	**46,2**	**1 081**	**27,3**	**—**	**—**	**1 053**	**26,5**	**1922**
centralne	1 963	100,0	1 020	52,0	825	42,0	—	—	118	6,0	du centre
wschodnie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de l'est
zachodnie	1 887	100,0	764	40,5	256	13,6	—	—	867	45,9	de l'ouest
południowe . . .	115	100,0	47	40,9	—	—	—	—	68	59,1	du sud
1923	**2 075**	**100,0**	**1 025**	**49,4**	**285**	**13,7**	**2**	**0,1**	**763**	**36,8**	**1923**
centralne	1 195	100,0	919	76,9	93	7,8	—	—	183	15,3	du centre
wschodnie	5	100,0	3	60,0	—	—	—	—	2	40,0	de l'est
zachodnie	604	100,0	30	5,0	192	31,8	2	0,3	380	62,9	de l'ouest
południowe . . .	271	100,0	73	26,9	—	—	—	—	198	73,1	du sud
1924	**7 255**	**100,0**	**3 070**	**42,3**	**1 596**	**22,0**	**—**	**—**	**2 589**	**35,7**	**1924**
centralne	4 465	100,0	2 711	60,7	240	5,4	—	—	1 514	33,9	du centre
wschodnie . . .	501	100,0	72	14,4	202	40,3	—	—	227	45,3	de l'est
zachodnie	1 082	100,0	110	10,2	556	51,4	—	—	416	38,4	de l'ouest
południowe . . .	1 207	100,0	177	14,7	598	49,5	—	—	432	35,8	du sud

(dok.—fin)

Rok Województwa	Ogółem *Total*		Inwestycje *Constructions et grosses réparations*		Kapitał obrotowy i wydatki-zwrotne *Fonds de roulement et dépenses remboursables*		Spłata pożyczek *Amortissement des emprunts*		Wydatki bieżące *Dépenses courantes*		Année Départements
	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	Tysiące złotych *Milliers dezlotys*	%	
1925	**17 552**	**100,0**	**10 323**	**58,8**	**3 944**	**22,5**	**177**	**1,0**	**3 108**	**17,7**	**1925**
centralne	11 402	100,0	7 660	67,2	2 211	19,4	11	0,1	1 520	13,3	du centre
wschodnie . . .	2 874	100,0	905	31,5	1 673	58,2	—	—	296	10,3	de l'est
zachodnie	729	100,0	262	35,9	—	—	166	22,8	301	41,3	de l'ouest
południowe . . .	2 547	100,0	1 496	58,7	60	2,4	—	—	991	38,9	du sud
1926	**8 839**	**100,0**	**6 285**	**71,1**	**588**	**6,7**	**532**	**6,0**	**1 434**	**16,2**	**1926**
centralne	6 904	100,0	5 437	78,7	163	2,4	532	7,7	772	11,2	du centre
wschodnie	526	100,0	123	23,4	239	45,4	—	—	164	31,2	de l'est
zachodnie	829	100,0	291	35,1	116	14,0	—	—	422	50,9	de l'ouest
południowe . . .	580	100,0	434	74,8	70	12,1	—	—	76	13,1	du sud
1927/1928	**32 407**	**100,0**	**25 346**	**78,2**	**160**	**0,5**	**852**	**2,6**	**6 049**	**18,7**	**1927/1928**
centralne	22 845	100,0	18 773	82,2	50	0,2	745	3,3	3 277	14,3	du centre
wschodnie	3 840	100,0	2 913	75,8	110	2,9	—	—	817	21,3	de l'est
zachodnie	3 786	100,0	2 043	54,0	—	—	12	0,3	1 731	45,7	de l'ouest
południowe . . .	1 936	100,0	1 617	83,5	—	—	95	4,9	224	11,6	du sud

W okresie 1918 do 1921 r. powiaty przeznaczyły względnie znaczną część pożyczek na inwestycje: największą w województwach centralnych, najmniejszą w województwach zachodnich.

W roku 1922 mamy niewielkie obniżenie odsetka kwot przeznaczonych na inwestycje, co wyróżnia powiaty od pozostałych samorządów, wzrost przytem możemy stwierdzić tylko w województwach zachodnich, w pozostałych zaś zniżkę.

Odwrotnie w roku 1923 mamy zwiększenie pożyczek na inwestycje, i to w województwach centralnych bardzo wysokie, we wschodnich po raz pierwszy mamy w tym okresie pożyczki tego rodzaju. W tych dwóch dzielnicach odsetek inwestycyj jest wyższy niż wydatków bieżących, szczególnie w województwach centralnych.

Rok 1924 wykazuje zniżkę odsetka pożyczek przeznaczonych na inwestycje, wówczas gdy dla samorządu ogółem stwierdziliśmy zwyżkę, i to bardzo znaczną. Stabilizacja więc waluty w r. 1924 miała dla powiatów inne znaczenie, niż dla samorządów ogółem; zmniejszenie przytem można zaobserwować we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich, w których jednak odsetek kwot, przeznaczonych na inwestycje, jest najniższy. Tylko w województwach centralnych kwota, przeznaczona na inwestycje, jest wyższa od kwoty, przeznaczonej na wydatki bieżące, co jest specjalnie dziwne dla tego roku.

Znaczny wzrost natomiast pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, przejawia się w roku 1925, możemy go stwierdzić we wszystkich dzielnicach, przyczem w województwach centralnych, wschodnich i południowych kwoty przeznaczone na inwestycje są większe, niż kwoty przeznaczone na wydatki bieżące.

W roku 1926 mamy dalszy wzrost odsetka kwot, przeznaczonych na inwestycje, jednakże w województwach wschodnich i zachodnich odsetek ten zmniejsza się. W tych dwóch dzielnicach kwoty przeznaczone na inwestycje są niższe, niż kwoty na wydatki bieżące, czego w 1926 r. nie stwierdziliśmy poprzednio dla żadnego z samorządów.

W roku 1927/28 zwiększa się znaczenie inwestycyj, jednakże ich udział jest znacznie niższy, niż dla samorządu ogółem. W tym okresie we wszystkich dzielnicach kwoty, przeznaczone na inwestycje, są wyższe od kwot, przeznaczonych na wydatki bieżące.

Pożyczki na kapitał obrotowy i wydatki zwrotne, jak i w innych typach samorządów, przejawiają bardzo duże wahania: maximum przeznaczenia na ten cel możemy stwierdzić w roku 1922, minimum w r. 1927/28.

Suma przeznaczana na spłatę pożyczek jest naogół bardzo mała, najwyższa w roku 1926.

Wydatki bieżące w okresie 1918 do 1921 r. stanowią prawie $^1/_3$ sum zaciągniętych długów, najwięcej, przeszło połowę, w województwach południowych.

W roku 1922 zmniejsza się znaczenie wydatków bieżących w województwach centralnych, natomiast rośnie w województwach zachodnich i południowych. Tylko w tych ostatnich województwach odsetek jest wyższy od połowy ogólnych sum zaciągniętych pożyczek.

Rok 1923 wykazuje zwiększenie odsetka pożyczek zaciągniętych na wydatki bieżące tak w sumie dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, przyczem w województwach zachodnich i południowych kwoty zużyte na ten cel są wyższe od połowy.

W roku 1924 mamy w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych zmniejszenie udziału wydatków bieżących, natomiast w województwach wschodnich i centralnych znaczny wzrost. Jednakże we wszystkich dzielnicach kwoty, przekraczając $^1/_3$ ich ogólnej sumy, nie sięgają połowy.

Rok 1925 wykazuje w sumie dla Polski znaczne zmniejszenie, przeszło dwukrotne, odsetka pożyczek przeznaczonych na wydatki bieżące, zmniejszenie to możemy stwierdzić w województwach centralnych i wschodnich, w pozostałych zaś wzrost, niezbyt jednak silny.

Rok 1926 wykazuje dalsze zmniejszenie względnego znaczenia wydatków bieżących, przypada ono na woj. centralne i południowe, w pozostałych zaś mamy wzrost.

W roku 1927/28 mamy wzrost, coprawda nieznaczny, udziału wydatków bieżących w ogólnej sumie pożyczek zaciągniętych; wzrost ten można stwierdzić tylko w woj. centralnych.

Szczegółowe zestawienie liczby samorządów według przeznaczenia pożyczek zaciągniętych w 1927/28 roku dla wszystkich uwzględnionych samorządów przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**454**	**206**	**62**	**98**	**88**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**409**	**193**	**52**	**82**	**82**	**90,1**	**93,7**	**83,9**	**83,7**	**93,2**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**336**	**160**	**41**	**67**	**68**	**73,8**	**77,7**	**66,1**	**68,4**	**77,3**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	168	92	20	20	36	37,0	44,7	32,3	20,4	40,9	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	109	64	9	12	24	24,0	31,0	14,5	12,2	27,3	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	45	27	8	8	2	9,9	13,1	12,9	8,2	2,3	Fondation des hôpitaux, établiss. d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . . .	11	6	—	1	4	2,4	2,9	—	1,0	4,5	Assistance sociale — fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	34	14	16	2	2	7,5	6,8	25,8	2,0	2,3	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	35	15	—	11	9	7,7	7,3	—	11,2	10,2	Construct. des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	34	13	2	12	7	7,5	6,3	3,2	12,2	8,0	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	51	18	1	23	9	11,2	8,7	1,6	23,5	10,2	Construct. des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t.p.)	6	4	—	1	1	1,3	1,9	—	1,0	1,1	Autres (achat de terres, actions, etc.)

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Przedsiębiorstwa . . .	**147**	**77**	**22**	**27**	**21**	**32,4**	**37,3**	**35,5**	**27,6**	**23,9**	**B. Entreprises**
Elektrownie,gazownie, tramwaje	78	44	10	15	9	17,2	21,4	16,1	15,3	10,3	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	36	24	3	3	6	7,9	11,7	4,9	3,1	6,8	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	2	1	—	—	1	0,4	0,5	—	—	1,1	Boulangerie mécaniques, établiss. d'approvisionnement, magasins, etc.
Wodociągi i kanalizacje	18	5	2	7	4	4,0	2,4	3,2	7,1	4,6	Distribution d'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	1	1	—	—	—	0,2	0,5	—	—	—	Bureaux d'améliorations
Gospodarstwa rolne i leśne	6	4	1	1	—	1,3	1,9	1,6	1,0	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	13	5	6	2	—	2,9	2,4	9,7	2,0	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	14	5	5	3	1	3,1	2,4	8,1	3,1	1,1	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**13**	**4**	**8**	**1**	—	**2,9**	**1,9**	**12,9**	**1,0**	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	2	—	2	—	—	0,5	—	3,2	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	11	4	6	1	—	2,4	1,9	9,7	1,0	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**18**	**13**	—	**2**	**3**	**4,0**	**6,3**	—	**2,0**	**3,4**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**134**	**62**	**25**	**30**	**17**	**29,5**	**30,0**	**40,3**	**30,6**	**19,3**	**IV. Dépenses courantes**

Przedewszystkiem musimy zaznaczyć, że, jak wynika z porównań, sumy samorządów zaciągających pożyczki na poszczególne cele, z ogólną liczbą samorządów, które zaciągnęły pożyczki w omawianym okresie, te same samorządy zaciągały pożyczki na kilka celów, nie tylko w grupach podstawowych, jak inwestycje, kapitał obrotowy, spłata pożyczek, wydatki bieżące, lecz również w obrębie grup większych, jak inwestycje, gdzie suma poszczególnych rubryk jest wyższą od ich liczby ogólnej. Możemy więc powiedzieć, że naogół samorządy w znacznej mierze zaciągały pożyczki na kilka celów. Czy to były różne pożyczki, czy też jedna miała kilka przeznaczeń, stwierdzimy, porównywując liczby zaciągniętych pożyczek.

Bardzo poważny odsetek samorządów zaciągnął pożyczki na cele inwestycyjne: najmniej w województwach zachodnich (83,7%), najwięcej w województwach centralnych (93,7%).

Inwestycje dzielimy na dwie zasadnicze części: inwestycje budżetów administracyjnych i inwestycje przedsiębiorstw. Do inwestycyj budżetów administracyjnych zaliczamy takie inwestycje, które mają na celu zaspokojenie potrzeb, przewidzianych w budżecie administracyjnym. Będzie to więc budowa dróg, ulic, szpitali, szkół i t. p. Dwie pozycje — budowa domów mieszkalnych, baraków oraz inne—w znacznej mierze zbliżają się do inwestycyj przedsiębiorstw, gdyż stanowią zwiększenie majątku nieprzeznaczonego dla celów administracyjnych; jednakże wobec tego, że wydatki tego rodzaju zaliczamy do budżetu administracyjnego, w którym ujmujemy dane dotyczące dochodów i wydatków na majątek komunalny, również i te pozycje w naszem zestawieniu podaliśmy w dziale inwestycyj administracyjnych.

Porównywując liczbę samorządów, które zaciągnęły pożyczki na inwestycje administracyjne i na inwestycje w przedsiębiorstwach, możemy stwierdzić, że tak ogółem dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, liczba samorządów, zaciągających pożyczki na inwe-

stycje administracyjne, jest daleko wyższa niż liczba samorządów, korzystających z kredytów na inwestycje w przedsiębiorstwach. Ma to jednak dla samorządu ujemny skutek, albowiem inwestycje przedsiębiorstw powinny przynajmniej w zasadzie zawsze się opłacać przez zwiększenie dochodów samorządów z przedsiębiorstw, wskutek czego wydatki na oprocentowanie i amortyzację pożyczek nie ciążą na samorządzie, gdyż równoważą się nowem źródłem dochodów. Inwestycje administracyjne z reguły, z pewnemi tylko wyjątkami, jak np. budowa domów mieszkalnych, nie zwiększają dochodów samorządu, dlatego też oprocentowanie i umarzanie pożyczek ciąży na budżecie administracyjnym, nie będąc zrównoważone naogół zwiększeniem dochodów.

Ogólna liczba samorządów, przeznaczających otrzymane pożyczki na inwestycje administracyjne, jest w całej Polsce bardzo wysoka,około $^3/_4$ ogólnej liczby samorządów, które zaciągnęły pożyczki w okresie 1927/28 r. Nieco wyższy od ogólnego jest odsetek w województwach centralnych i południowych, natomiast w województwach wschodnich i zachodnich — niższy. Naogół jednak wahania odsetków samorządów, przeznaczających pożyczki na inwestycje administracyjne, nie są zbyt wielkie.

Na pierwsze miejsce wysuwa się budowa dróg, ulic i mostów. Na ten cel największa liczba samorządów przeznaczyła otrzymane pożyczki tak dla całej Polski, jak i dla poszczególnych dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich. Wahanie jednak odsetka samorządów jest już większe, niż dla ogółu inwestycyj budżetów administracyjnych: minimum w województwach zachodnich wynosi 20,4%, maximum w województwach centralnych — 44,7%.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych zajmuje budowa szkół powszechnych i zawodowych. W województwach wschodnich i zachodnich przeznaczenie to zajmuje trzecie miejsce. Odsetek samorządów, przeznaczających pożyczki na budowę szkół powszechnych i zawodowych, waha się od 12,2% w województwach zachodnich do 31,0% w województwach centralnych. Dziwnie niski odsetek mamy w województwach wschodnich w porównaniu nawet z województwami południowemi, gdyż właśnie w woj. wschodnich budynki szkolne znajdują się w najgorszym stanie.

W województwach zachodnich na pierwszem miejscu znajduje się budowa domów mieszkalnych i baraków. W województwach południowych przeznaczenie to zajmuje trzecie miejsce, dość względnie wysoki mamy również odsetek w województwach centralnych, natomiast w województwach wschodnich minimalny.

Budowa szpitali i zakładów higjenicznych ma względnie największe znaczenie w województwach centralnych, w których zajmuje trzecie miejsce, nieco mniejsze w województwach wschodnich, najmniejsze w południowych.

Zwraca uwagę wysoki odsetek samorządów, przeznaczających pożyczki na popieranie rolnictwa w województwach wschodnich. Cel ten zajmuje tam drugie miejsce. W pozostałych dzielnicach odsetki są daleko niższe.

We wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, mamy we wszystkich uwzględnionych przez nas celach liczby, co wskazuje, że działalność inwestycyjna samorządów szła w dość różnorodnych kierunkach. W województwach wschodnich natomiast brak całkowicie pożyczek zaciąganych na inwestycje związane z opieką społeczną, budową gmachów komunalnych oraz na inne inwestycje budżetu administracyjnego.

Prawie $^1/_3$ samorządów, zaciągających pożyczki, przeznaczała je na inwestycje przedsiębiorstw: minimum przypada na województwa południowe (23,9%), maximum na województwa centralne (37,3%). Województwa wschodnie są dość zbliżone do województw centralnych.

Największe rozpowszechnienie tak ogółem dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach mają wydatki na elektrownie, gazownie i tramwaje, najwięcej samorządów przeznaczało pożyczki na ten cel w województwach centralnych (21,4%), najmniej w województwach południowych (10,2%). Zwraca przytem uwagę, że w województwach wschodnich mamy wyższy odsetek, niż w województwach zachodnich i południowych, należy to tłumaczyć prawdopodobnie tem, że województwa zachodnie i południowe są lepiej pod tym względem zaopatrzone niż województwa wschodnie, a nawet centralne.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz dla województw centralnych i południowych zajmują rzeźnie i targowiska, w województwach wschodnich kapitały zakładowe komunalnych kas oszczędności, natomiast w woje-

wództwach zachodnich — wodociągi i kanalizacje.

Zwraca uwagę, że najbardziej różnorodne cele pożyczek możemy stwierdzić w województwach centralnych, w których mamy dane dla wszystkich uwzględnionych rodzajów przeznaczeń pożyczek. W województwach wschodnich i zachodnich brak zupełnie samorządów, przeznaczających pożyczki na piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania i t. p. oraz biura meljoracyjne, a w województwach południowych na te ostatnie oraz na gospodarstwa rolne i leśne, a także kapitały komunalnych kas oszczędności.

Na kapitał obrotowy, czy to dla przedsiębiorstw, czy też na wydatki zwrotne, zaciąga pożyczki względnie nieznaczna liczba samorządów, największa stosunkowo w województwach wschodnich, najmniejsza równa 0 w województwach południowych.

Spłata pożyczek również nie ma większego znaczenia, chociaż liczba samorządów jest wyższa, niż dla pożyczek, zaciągniętych na kapitały obrotowe: maximum przypada na województwa centralne, minimum równe 0 na województwa wschodnie.

Bardzo poważna natomiast liczba samorządów zaciągnęła pożyczki na wydatki bieżące, co należy uznać za objaw niekorzystny. W całej Polsce z ogólnej liczby 870 uwzględnionych samorządów 134, t. j. 15,4% zaciągnęło pożyczki na pokrycie bieżących wydatków, właściwie na pokrycie deficytów lub czasowe zasilenie kasy, co stanowi 29,5% ogólnej liczby samorządów, korzystających z kredytu w roku 1927/28. Jak się przekonamy niżej, w rzeczywistości, jeżeli weźmiemy pod uwagę kwoty przeznaczone na pokrycie wydatków bieżących, objaw ten nie jest tak niepomyślny, jakby się zdawało na pierwszy rzut oka, albowiem kwoty pożyczek nie są zbyt wysokie.

Z poszczególnych dzielnic największa względnie liczba samorządów zaciągnęła pożyczki na pokrycie wydatków bieżących w województwach wschodnich (40,3%), najmniejsza w województwach południowych (19,3%), województwa centralne i zachodnie zajmują miejsca pośrednie.

Zestawienie dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**47**	**24**	**5**	**8**	**10**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	47	24	5	8	10	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	44	22	5	7	10	93,6	91,7	100,0	88,0	100,0	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	22	12	2	3	5	46,8	50,0	40,0	38,0	50,0	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	10	6	1	—	3	21,3	25,0	20,0	—	30,0	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	12	8	2	1	1	25,5	33,3	40,0	13,0	10,0	Fondation des hôpitaux, établissements d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . .	3	2	—	—	1	6,4	8,3	—	—	10,0	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	8	4	—	2	2	17,0	16,7	—	25,0	20,0	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	12	7	1	—	4	25,5	29,2	20,0	—	40,0	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	23	11	—	4	8	48,9	45,8	—	50,0	80,0	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	2	1	—	—	1	4,3	4,2	—	—	10,0	Autres (achat de terres, actions, etc.)

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Przedsiębiorstwa . . .	24	12	4	4	4	51,1	50,0	80,0	50,0	40,0	**B. Entreprises**
Elektrownie,gazownie, tramwaje	14	7	3	3	1	29,8	29,2	60,0	38,0	10,0	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	7	5	1	—	1	14,9	20,8	20,0	—	10,0	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	2	1	—	—	1	4,3	4,2	—	—	10,0	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	9	4	2	2	1	19,1	16,7	40,0	25,0	10,0	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'améliorations
Gospodarstwa rolne i leśne	2	1	—	1	—	4,3	4,2	—	13,0	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	2	2	—	—	—	4,3	8,3	—	—	—	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . .	3	1	2	—	—	6,4	4,2	40,0	—	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	3	1	2	—	—	6,4	4,2	40,0	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . .	3	3	—	—	—	6,4	12,5	—	—	—	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	15	7	3	2	3	31,9	29,2	60,0	25,0	30,0	**IV. Dépenses courantes**

Charakterystycznem jest, że wszystkie bez wyjątku miasta, zaciągające pożyczki, przeznaczały je przynajmniej częściowo na cele inwestycyjne. Odsetek miast, zużywających pożyczki na inwestycje, jest więc w większych miastach wszędzie znacznie wyższy, niż dla samorządów ogółem.

Również inwestycje administracyjne miały na celu wszystkie miasta w województwach wschodnich i południowych, natomiast nieco mniejszy odsetek w województwach centralnych i zachodnich, jednakże i w tych ostatnich województwach odsetek jest dość wysoki (88,0%), znacznie wyższy niż dla samorządu ogółem.

Z poszczególnych inwestycyj budżetu administracyjnego budowa dróg, ulic i mostów była najbardziej rozpowszechniona w województwach centralnych i wschodnich, natomiast w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich i południowych zajmowała drugie miejsce.

Pierwsze miejsce ogółem dla Polski i w województwach zachodnich przypada na budowę domów mieszkalnych i baraków, co jest nadzwyczaj ciekawe. Również w województwach centralnych odsetek miast większych, przeznaczających pożyczki na budowę domów mieszkalnych i baraków, był dość wysoki, natomiast w województwach wschodnich żaden samorząd nie zaciągnął pożyczki na ten cel.

Dość duże znaczenie ma również budowa szpitali i zakładów higjenicznych, która w województwach wschodnich zajmuje takie same miejsce, jak budowa dróg, ulic i mostów, w województwach centralnych trzecie, w województwach zachodnich i południowych ma już mniejsze znaczenie.

Wydatki na inwestycje przedsiębiorstw były celem pożyczek dla znacznie mniejszej liczby miast w porównaniu z inwestycjami administracyjnemi, jednakże i to przeznaczenie tylko w województwach południowych ma mniej niż połowa miast, zaciągających pożyczki, najwięcej zaś w województwach wschodnich (80,0%).

Względnie najwięcej wydatkowano, tak samo jak w samorządzie ogółem, na elek-

trownie, gazownie i tramwaje, przeznaczenie to zajmuje pierwsze miejsce w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, jedynie w województwach południowych liczba miast, zaciągających pożyczki na ten cel jest taką samą jak i korzystających z kredytu dla rzeźni, piekarń mechanicznych, wodociągów i kanalizacji.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich i zachodnich zajmują wodociągi i kanalizacje, w województwach zaś centralnych—rzeźnie i targowiska.

Najbardziej różnorodne przeznaczenia pożyczek możemy stwierdzić w województwach centralnych, w których w 6 grupach znajdujemy dane. Dalej idą województwa południowe, najmniej zaś różnorodne jest przeznaczenie pożyczek na inwestycje w przedsiębiorstwach w województwach wschodnich i zachodnich, w których mamy tylko trzy rodzaje przeznaczeń.

Pożyczki, zaciągnięte na kapitał obrotowy, znajdujemy tylko w województwach centralnych i wschodnich, względnie większe znaczenie mają one szczególnie w tych ostatnich.

Spłata pożyczek jest jednym z celów zaciągania długów jedynie w województwach centralnych.

Daleko większe znaczenie mają wydatki bieżące, przyczem w sumie dla Polski oraz w województwach wschodnich i południowych możemy zaobserwować zwiększenie odsetka samorządów, korzystających z kredytów w tym celu w porównaniu z samorządem ogółem, w województwach centralnych i zachodnich zmniejszenie, coprawda niezbyt wielkie.

Dane dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców ujmuje nam następujące zestawienie:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *du l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**252**	**108**	**27**	**63**	**54**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**225**	**99**	**19**	**56**	**51**	**89,3**	**91,7**	**70,4**	**88,9**	**94,4**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**164**	**69**	**12**	**46**	**37**	**65,1**	**63,9**	**44,4**	**73,0**	**68,5**	**A. Administration** . . . .
Budowa dróg, ulic, mostów	52	23	6	10	13	20,6	21,3	22,2	15,9	24,1	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	69	36	4	12	17	27,4	33,3	14,8	19,0	31,5	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	14	8	3	2	1	5,6	7,4	11,1	3,2	1,9	Fondation des hôpitaux, établissements d'hygiène
Opieka społeczna-budowa schronisk . .	4	—	—	1	3	1,6	—	—	1,6	5,6	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	4	1	—	2	1	1,6	0,9	—	3,2	1,9	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont	19	7	—	6	6	7,5	6,5	—	9,5	11,1	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	19	4	—	12	3	7,5	3,7	—	19,0	5,6	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	27	6	1	19	1	10,7	5,6	3,7	30,2	1,9	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	3	2	—	1	—	1,2	1,9	—	1,6	—	Autres (achat de terres, actions, etc.
B. Przedsiębiorstwa . . .	**97**	**52**	**9**	**19**	**17**	**38,5**	**48,1**	**33,3**	**30,2**	**31,5**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje . . .	64	37	7	12	8	25,4	34,3	25,9	19,0	14,8	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	26	16	2	3	5	10,3	14,8	7,4	4,8	9,2	Abattoirs, marchés de bestiaux

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins, etc.
Wodociągi i kanalizacje	8	1	—	4	3	3,2	0,9	—	6,3	5,6	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'améliorations
Gospodarstwa rolne i leśne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	1	1	—	—	—	0,4	0,9	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	4	1	—	2	1	1,6	0,9	—	3,2	1,9	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . .	7	2	4	1	—	2,8	1,9	14,8	1,6	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	7	2	4	1	—	2,8	1,9	14,8	1,6	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	6	3	—	1	2	2,4	2,8	—	1,6	3,7	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	58	23	11	17	7	23,0	21,3	40,7	27,0	13,0	**IV. Dépenses courantes**

Względne znaczenie inwestycyj, jako celu zaciągania pożyczek, jest w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich nieco mniejsze, niż dla samorządu ogółem, natomiast w województwach zachodnich i południowych — większe. Względnie niewiele pożyczek na inwestycje zaciągnęły samorządy województw wschodnich (70,4%), najwięcej województw południowych (94,4%).

We wszystkich dzielnicach inwestycje budżetów administracyjnych były celem zaciągania pożyczek dla większej liczby samorządów, niż inwestycje przedsiębiorstw.

Inwestycje budżetu administracyjnego stwierdzamy we względnie mniejszej liczbie samorządów w porównaniu ze wszystkiemi samorządami w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast w województwach zachodnich inwestycje te mają większe znaczenie.

Najwięcej miast w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych korzystało z kredytu w celu budowy szkół zawodowych, jednakże i w pozostałych dzielnicach cel ten zajmuje drugie miejsce. Odsetek samorządów, zaciągających pożyczki na budowę szkół, jest najniższy w województwach wschodnich, najwyższy w województwach centralnych.

W sumie dla Polski budowa dróg, ulic i mostów zajmuje drugie miejsce, jak również w województwach centralnych i południowych, natomiast w województwach wschodnich pierwsze miejsce, chociaż odsetek samorządów, korzystających z kredytów na ten cel, jest niższy niż w województwach południowych. Najmniejsze względnie znaczenie, tak co do miejsca, jak i co do wysokości odsetka zajmują województwa zachodnie.

Budowa szpitali i zakładów higjenicznych ma dość duże znaczenie w województwach wschodnich i centralnych, w pozostałych zaś daleko mniejsze.

Budowa domów mieszkalnych, baraków ma największe znaczenie w województwach zachodnich, w których 30,2% miast, korzystających z kredytu, zaciągało pożyczki na ten cel, natomiast najmniejsze w województwach południowych (1,9%). Zaobserwowaliśmy wyżej dla większych miast specjalne rozpowszechnienie pożyczek na budowę domów mieszkalnych i baraków w wojewódz-

twach zachodnich, co ma więc całkowite zastosowanie również i do miast mniejszych w tych samych województwach.

Inwestycje przedsiębiorstw są najbardziej rozpowszechnione w województwach centralnych, najmniej w województwach zachodnich, jednakże odsetek przeznaczonych pożyczek na ten cel waha się względnie nieznacznie, przyczem, w porównaniu ze wszystkiemi samorządami, możemy stwierdzić jego zwiększenie ogółem dla Polski i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich.

Największe znaczenie z pośród inwestycyj przedsiębiorstw we wszystkich dzielnicach mają inwestycje na elektrownie, gazownie i tramwaje. Odsetek samorządów, przeznaczających pożyczki na ten cel, waha się od 14,8% w województwach południowych do 34,3% w województwach centralnych.

Drugie miejsce ogółem dla Polski oraz w województwach centralnych, wschodnich i południowych zajmują rzeźnie i targowiska: minimum przypada na województwa zachodnie, maximum na centralne.

Pożyczki na wodociągi i kanalizacje mają największe znaczenie w województwach zachodnich w których zajmują drugie miejsce, następnie w województwach południowych, minimalne w centralnych, a w województwach wschodnich żadne.

Naogół w miastach mniejszych mamy mniejszą różnorodność pożyczek, zaciąganych na inwestycje, w województwach wschodnich nawet na inwestycje budżetu administracyjnego. W tych samych województwach najmniej różnorodne są inwestycje przedsiębiorstw, największą różnorodność w inwestycjach przedsiębiorstw możemy stwierdzić w województwach centralnych.

Pożyczki na kapitał obrotowy są względnie najwięcej rozpowszechnione w województwach wschodnich. Spłata pożyczek ma jeszcze mniejsze znaczenie.

Dość poważny odsetek samorządów możemy stwierdzić w wydatkach bieżących, niższy jednak dla Polski i dla wszystkich województw, z wyjątkiem wschodnich, niż dla samorządu ogółem, przyczem minimum przypada na miasta województw południowych (13,0%), maximum na województwa wschodnie (40,7%).

Liczby dla powiatowych związków komunalnych ujmuje następujące zestawienie:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba samorządów — Nombre des administrations autonomes

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**154**	**74**	**30**	**26**	**24**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**136**	**70**	**28**	**17**	**21**	**88,3**	**94,6**	**93,3**	**65,4**	**87,5**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**127**	**69**	**24**	**13**	**21**	**82,5**	**93,2**	**80,0**	**50,0**	**87,5**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	94	57	12	7	18	61,0	77,0	40,0	26,9	75,0	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	30	22	4	—	4	19,5	29,7	13,3	—	16,7	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych	18	11	3	4	—	11,7	14,9	10,0	15,4	—	Fondation des hôpitaux, établissements d'hygiène
Opieka społeczna— budowa schronisk .	4	4	—	—	—	2,6	5,4	—	—	—	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	30	13	16	—	1	19,5	17,6	53,3	—	4,2	Protection de l'agriculture . . . . .
Budowa gmachów komunalnych, remont	8	4	—	3	1	5,2	5,4	—	11,5	4,2	Construction des édifices communaux, grosses réparations

(dok.— fin)

Wyszczególnienie	Liczba samorządów *Nombre des administrations autonomes*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Inne inwestycje administracyjne . .	3	2	1	—	—	1,9	2,7	3,3	—	—	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków . .	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	Autres (achat de terres, actions etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**26**	**13**	**9**	**4**	—	**16,9**	**17,6**	**30,0**	**15,3**	—	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	3	3	—	—	—	1,9	4,1	—	—	—	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	1	—	—	1	—	0,6	—	—	3,8	—	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	1	1	—	—	—	0,6	1,3	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	4	3	1	—	—	2,6	4,1	3,3	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	12	4	6	2	—	7,8	5,4	20,0	7,7	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	8	2	5	1	—	5,2	2,7	16,7	3,8	—	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**3**	**1**	**2**	—	—	**1,9**	**1,4**	**6,7**	—	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	2	—	2	—	—	1,3	—	6,7	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	1	1	—	—	—	0,6	1,4	—	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**9**	**7**	—	**1**	**1**	**5,8**	**9,5**	—	**3,8**	**4,2**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**60**	**32**	**11**	**10**	**7**	**39,0**	**43,2**	**36,7**	**38,5**	**29,2**	**VI. Dépenses courantes**

Powiatowe związki komunalne zaciągały pożyczki na inwestycje w mniejszym stopniu, niż wszystkie samorządy tak ogółem dla Polski, jak również w województwach zachodnich i południowych, natomiast w województwach centralnych, a szczególnie wschodnich, odsetek samorządów, korzystających z kredytów na inwestycje, jest wyższy niż dla samorządu ogółem.

Różnica pomiędzy odsetkiem samorządów, przeznaczających pożyczki na inwestycje administracyjne i inwestycje w przedsiębiorstwach, jest szczególnie wysoka na korzyść inwestycyj administracyjnych w powiatowych związkach komunalnych. W województwach południowych niema nawet wcale inwestycyj w przedsiębiorstwach.

Inwestycje administracyjne są naogół więcej rozpowszechnione niż dla samorządów ogółem wśród powiatów, zaciągających pożyczki w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw zachodnich; minimum odsetka samorządów, przeznaczających pożyczki na ten cel, możemy stwierdzić w tych ostatnich województwach (50,0%), maximum w województwach centralnych (93,2%).

W sumie dla Polski największa liczba samorządów przeznaczała pożyczki na budowę dróg, ulic i mostów. Takie same znaczenie ma ten cel w województwach centralnych, zachodnich i południowych, natomiast w województwach wschodnich zajmuje drugie miejsce, jednakże minimum odsetka powiatów, przeznaczających pożyczki na budowę dróg, ulic i mostów, możemy stwierdzić w województwach zachodnich, a maximum przypada na województwa centralne.

Drugie miejsce w sumie dla Polski zajmuje budowa szkół oraz inwestycje związane

z popieraniem rolnictwa. Budowa szkół zajmuje drugie miejsce w województwach centralnych i południowych, trzecie we wschodnich, wówczas gdy w zachodnich niema wcale pożyczek zaciągniętych na ten cel. Popieranie rolnictwa zajmuje pierwsze miejsce w województwach wschodnich, trzecie w województwach centralnych i południowych, a w województwach zachodnich niema wcale wydatków na ten cel.

Zwraca uwagę, że najwięcej różnorodne przeznaczenia na inwestycje administracyjne mamy w województwach centralnych, następnie w województwach wschodnich i południowych, najmniej zaś w województwach zachodnich, w których korzystano z kredytów wyłącznie na budowę dróg, ulic i mostów, szpitali i zakładów higjenicznych oraz budowę gmachów administracyjnych.

Inwestycje przedsiębiorstw są daleko mniej rozpowszechnione, niż we wszystkich samorządach, tak dla Polski ogółem, jak i w poszczególnych dzielnicach. Jak już zaznaczyliśmy, w województwach południowych żaden powiat nie zaciągnął pożyczki w tym celu. Najwięcej zaciągnęły powiaty w województwach wschodnich (3o,o%).

We wszystkich dzielnicach, posiadających samorządy przeznaczające pożyczki na inwestycje przedsiębiorstw, najbardziej rozpowszechnionem celem było utworzenie kapitału zakładowego komunalnych kas oszczędności; maximum odsetka przypada na województwa wschodnie (20,0%).

Również i w tej grupie przeznaczenie pożyczek w województwach centralnych ma największą różnorodność.

Pożyczki na kapitał obrotowy zaciągnęła bardzo nieznaczna liczba samorządów tylko w województwach centralnych i wschodnich.

Pożyczki na spłatę pożyczek są bardziej rozpowszechnione, względnie najwięcej w województwach centralnych.

Przeznaczenie przez powiaty pożyczek na wydatki bieżące jest dla Polski nieco więcej rozpowszechnione, niż dla samorządów ogółem, tak samo jak we wszystkich województwach, z wyjątkiem województw wschodnich. Naogół odsetek powiatów, korzystających z pożyczek na wydatki bieżące, jest dość równomierny: minimum przypada na województwa południowe (29,2%), maximum na centralne (43,2%).

Starostwa krajowe zaciągnęły pożyczki na inwestycje budżetu administracyjnego oraz na pokrycie wydatków bieżących.

Po omówieniu liczby samorządów, korzystających z pożyczek na poszczególne cele, zastanowimy się obecnie nad kwestją liczby pożyczek, mających różne przeznaczenie.

Dane dla wszystkich samorządów ujmuje następujące zestawienie:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . .	**1 431**	**756**	**205**	**219**	**251**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**1 017**	**528**	**108**	**168**	**213**	**71,0**	**69,8**	**52,7**	**76,7**	**84,9**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**812**	**433**	**85**	**134**	**160**	**56,7**	**57,2**	**41,5**	**61,2**	**63,8**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	293	175	28	30	60	20,5	23,1	13,7	13,7	23,9	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	165	101	15	18	31	11,5	13,4	7,3	8,2	12,3	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	87	44	16	18	9	6,1	5,8	7,8	8,2	3,6	Fondation des hôpitaux, établiss. d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . . .	16	7	—	1	8	1,1	0,9	—	0,5	3,2	Assistance sociale, fondation des asiles

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Popieranie rolnictwa	43	16	23	2	2	3,0	2,1	11,2	0,9	0,8	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	59	29	—	16	14	4,1	3,8	—	7,3	5,6	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	43	21	2	12	8	3,0	2,8	1,0	5,5	3,2	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	93	36	1	36	20	6,5	4,8	0,5	16,4	8,0	Construction des maisons d'habitation, etc
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p)	13	4	—	1	8	0,9	0,5	—	0,5	3,2	Autres (achat de terres, actions etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**294**	**158**	**32**	**48**	**56**	**20,5**	**20,9**	**15,6**	**21,9**	**22,3**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	156	94	13	21	28	10,9	12,5	6,3	9,6	11,1	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	61	32	3	11	15	4,3	4,2	1,5	5,0	6,0	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	5	2	—	—	3	0,3	0,3	—	—	1,2	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	24	6	2	8	8	1,7	0,8	1,0	3,6	3,2	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	1	1	—	—	—	0,1	0,1	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	10	7	2	1	—	0,7	0,9	1,0	0,5	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	15	7	6	2	—	1,0	0,9	2,9	0,9	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	22	9	6	5	2	1,5	1,2	2,9	2,3	0,8	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**17**	**7**	**9**	**1**	—	**1,1**	**0,9**	**4,4**	**0,5**	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	2	—	2	—	—	0,1	—	1,0	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	15	7	7	1	—	1,0	0,9	3,4	0,5	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**21**	**15**	—	**2**	**4**	**1,5**	**2,0**	—	**0,9**	**1,6**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**398**	**219**	**89**	**51**	**39**	**27,8**	**29,0**	**43,4**	**23,3**	**15,5**	**VI. Dépenses courantes**

Sumując liczby pożyczek przeznaczonych na inwestycje, kapitał obrotowy, spłatę pożyczek i wydatki bieżące, widzimy, że naogół liczba pożyczek tak otrzymanych niezbyt znacznie przekracza ogólną liczbę zaciągniętych pożyczek, względnie więcej suma liczb, przeznaczonych na poszczególne inwestycje administracyjne i przedsiębiorstw, ogólną liczbę pożyczek zaciągniętych na ten cel. Z tego możemy wnioskować, że pożyczki, zaciągnięte na inwestycje, były w większym stopniu przeznaczone na różne inwestycje, niż na różne zasadnicze działy przeznaczenia.

Najwięcej naogół pożyczek zużyto na inwestycje: minimum w województwach wschodnich wynosi 52,7%, maximum w województwach południowych—84,9%.

Pożyczki, zaciągnięte na inwestycje administracyjne, mają wszędzie znaczenie większe niż pożyczki, zaciągnięte na inwestycje przedsiębiorstw.

Największy odsetek pożyczek, przeznaczonych na inwestycje administracyjne, możemy stwierdzić w województwach południowych, najmniejszy w województwach wschodnich.

Z pośród inwestycyj administracyjnych ogółem dla Polski i we wszystkich województwach, z wyjątkiem zachodnich, najwięcej pożyczek zaciągnięto na budowę dróg, ulic i mostów.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych zajmuje budowa szkół.

W województwach zachodnich na pierwsze miejsce wysuwa się budowa domów

mieszkalnych i baraków, która w sumie dla Polski oraz w województwach południowych zajmuje trzecie miejsce, w centralnych czwarte, w województwach zaś wschodnich stanowi bardzo nieznaczny odsetek (0,5%).

Dość rozpowszechnione w województwach zachodnich i wschodnich są pożyczki, zaciągnięte na budowę szpitali i innych zakładów higjenicznych. Przeznaczenie to ma taką samą w województwach zachodnich, a prawie taką samą we wschodnich liczbę pożyczek w tych dzielnicach, jak budowa szkół.

W województwach wschodnich znaczny jest odsetek pożyczek, zaciągniętych na popieranie rolnictwa (11,2%), czem województwa te wyróżniają się od pozostałych, albowiem następny zkolei odsetek w województwach centralnych wynosi 2,1%, a minimalny przypada na województwa południowe.

Najbardziej różnorodne przeznaczenie pożyczek inwestycyjnych w budżecie administracyjnym możemy stwierdzić w województwach centralnych, zachodnich i południowych, a najmniej różnorodne w województwach wschodnich.

Inwestycje przedsiębiorstw we wszystkich dzielnicach mają dość zbliżony odsetek, wyróżniają się tylko województwa wschodnie względnie niższym odsetkiem.

Najwięcej z pośród inwestycyj przedsiębiorstw we wszystkich dzielnicach korzystano z kredytów dla elektrowni, gazowni i tramwajów, odsetek samorządów, zaciągających pożyczki w tym celu, waha się od 6,3% w województwach wschodnich do 12,5% w województwach centralnych.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz we wszystkich województwach, z wyjątkiem wschodnich, zajmują rzeźnie i targowiska, w województwach wschodnich kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności oraz inne przedsiębiorstwa, mające jednakową liczbę pożyczek.

W województwach centralnych możemy stwierdzić największą różnorodność pożyczek na inwestycje przedsiębiorstw, następnie w województwach zachodnich i we wschodnich, najmniejszą zaś w województwach południowych.

Pożyczki na kapitał obrotowy stanowią bardzo niewielką część wszystkich pożyczek, brak ich zupełnie w województwach południowych.

Spłata pożyczek ma nieco większe znaczenie, brak pożyczek zaciągniętych w tym celu w województwach wschodnich.

Wydatki bieżące stanowią bardziej rozpowszechniony cel pożyczek, ogółem dla Polski przeszło $^1/_4$ część pożyczek była zaciągnięta w tym celu. Najniższy odsetek możemy stwierdzić w województwach południowych (15,5%), największy w województwach wschodnich (43,4%).

Zestawienie dla miast większych przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**222**	**111**	**17**	**25**	**69**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**192**	**96**	**10**	**20**	**66**	**86,5**	**86,5**	**58,8**	**80,0**	**95,7**	**I. Constructione et grosses réparations**
A. Administracja	**174**	**89**	**7**	**17**	**61**	**78,4**	**80,2**	**41,2**	**68,0**	**88,4**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	43	27	2	3	11	19,4	24,3	11,8	12,0	15,9	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	13	6	2	—	5	5,9	5,4	11,8	—	7,3	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	28	17	2	1	8	12,6	15,3	11,8	4,0	11,6	Fondation des hôpitaux, établissements d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . .	3	2	—	—	1	1,3	1,8	—	—	1,4	Assistance sociale, fondation des asiles

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Popieranie rolnictwa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont	14	7	—	3	4	6,3	6,3	—	12,0	5,8	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	16	10	1	—	5	7,2	9,0	5,8	—	7,3	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków . .	48	19	—	10	19	21,6	17,1	—	40,0	27,5	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	9	1	—	—	8	4,1	0,9	—	—	11,6	Autres (achat de terres, actions, etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**50**	**30**	**6**	**7**	**7**	**22,5**	**27,0**	**35,2**	**28,0**	**10,1**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje . . .	19	11	3	3	2	8,6	9,9	17,6	12,0	2,9	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	10	8	1	—	1	4,5	7,2	5,8	—	1,4	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	5	2	—	—	3	2,2	1,8	—	—	4,4	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	11	5	2	3	1	5,0	4,5	11,8	12,0	1,4	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'amélioration
Gospodarstwa rolne i leśne	3	2	—	1	—	1,3	1,8	—	4,0	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	2	2	—	—	—	0,9	1,8	—	—	—	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . .	**7**	**4**	**3**	**—**	**—**	**3,2**	**3,6**	**17,6**	**—**	**—**	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	7	4	3	—	—	3,2	3,6	17,6	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . .	**4**	**4**	**—**	**—**	**—**	**1,8**	**3,6**	**—**	**—**	**—**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**24**	**12**	**4**	**5**	**3**	**10,8**	**10,8**	**23,5**	**20,0**	**4,4**	**IV. Dépenses courantes**

Tak ogółem dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach odsetek pożyczek, zaciągniętych na inwestycje, jest większy niż dla samorządów ogółem, przyczem waha się od 58,8% w województwach wschodnich do 95,6% w województwach południowych.

Porównywując liczbę pożyczek, przeznaczonych na inwestycje administracyjne i inwestycje przedsiębiorstw, możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach przewagę inwestycyj administracyjnych: najmniejszą w województwach wschodnich, największą, prawie 9-ciokrotną, w województwach południowych.

Rozpowszechnienie inwestycyj administracyjnych waha się od 41,2% w województwach wschodnich do 88,4% w województwach południowych.

Najwięcej pożyczek zaciągnięto w sumie dla Polski oraz w miastach województw zachodnich i południowych na budowę domów i baraków mieszkalnych.

Drugie miejsce w sumie dla Polski zajmuje budowa dróg, mostów i ulic, jak również w województwach południowych. Na budowę dróg, ulic i mostów województwa zachodnie przeznaczyły taką samą liczbę pożyczek, jak na budowę gmachów komunalnych.

W województwach centralnych i południowych brak tylko pożyczek na popieranie

rolnictwa, co jest dla miast większych zupełnie zrozumiałe, wówczas, gdy w województwach zachodnich brak pożyczek w 5-ciu rubrykach, tak samo jak w województwach wschodnich.

Wahania odsetka pożyczek, przeznaczonych na inwestycje przedsiębiorstw, są dość znaczne: minimum przypada na województwa południowe (10,1%), maximum na województwa wschodnie (35,2%). Najwięcej pożyczek w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, przeznaczono na elektrownie, gazownie i tramwaje, w województwach natomiast południowych na piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania etc.

Drugie miejsce w sumie dla Polski i w województwach wschodnich zajmują wodociągi i kanalizacje, które w województwach zachodnich mają jednakowy odsetek z pożyczkami na elektrownie, gazownie i tramwaje, zajmującemi więc pierwsze i drugie miejsce.

Najbardziej różnorodne są inwestycje w województwach centralnych, brak tu tylko pożyczek na biura meljoracyjne i kapitał zakładowy w komunalnych kasach oszczędności. W województwach południowych mamy 4 rodzaje przeznaczeń, a w województwach wschodnich i zachodnich trzy.

Pożyczki na kapitał obrotowy są bardzo mało rozpowszechnione, możemy je przytem stwierdzić tylko w województwach centralnych i wschodnich, w ostatnich mają one większe znaczenie. Spłata pożyczek ma w większych miastach jeszcze mniejsze znaczenie, znajdujemy ją tylko w województwach centralnych.

Bardzo dodatnie jest zmniejszenie odsetka pożyczek, zaciąganych na wydatki bieżące, w miastach większych w porównaniu z samorządem ogółem. Zmniejszenie to stwierdzamy tak w sumie dla Polski, jak i w poszczególnych dzielnicach: minimum odsetka na wydatki bieżące przypada na województwa południowe, maximum na województwa wschodnie.

Zestawienie dla miast mniejszych podajemy poniżej:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**664**	**292**	**103**	**138**	**131**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Instytucje	**482**	**218**	**34**	**114**	**116**	**72,6**	**74,7**	**33,0**	**82,6**	**88,5**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**311**	**131**	**25**	**87**	**68**	**46,8**	**44,9**	**24,3**	**63,0**	**51,9**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	78	29	7	16	26	11,7	9,9	6,8	11,6	19,8	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	104	58	8	18	20	15,7	19,9	7,8	13,0	15,2	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych	24	11	9	3	1	3,6	3,8	8,7	2,2	0,8	Fondation des hôpitaux, établis. d'hygiène
Opieka społeczna — budowa schronisk .	8	—	—	1	7	1,2	—	—	0,7	5,3	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	4	1	—	2	1	0,6	0,3	—	1,5	0,8	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	29	12	—	8	9	4,4	4,1	—	5,8	6,9	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne . .	20	5	—	12	3	3,0	1,7	—	8,7	2,3	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków . .	41	13	1	26	1	6,2	4,5	1,0	18,8	0,8	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	3	2	—	1	—	0,4	0,7	—	0,7	—	Autres (achat de terres, actions

(dok. – fin)

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Przedsiębiorstwa . . .	**210**	**112**	**12**	**37**	**49**	**31,6**	**38,3**	**11,6**	**26,8**	**37,4**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	137	83	10	18	26	20,6	28,4	9,7	13,0	19,9	Usine électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska	48	21	2	11	14	7,2	7,2	1,9	8,0	10,7	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	12	1	—	4	7	1,8	0,3	—	2,9	5,3	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	2	2	—	—	—	0,3	0,7	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	11	5	—	4	2	1,7	1,7	—	2,9	1,5	Autres: bétonneries briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**7**	**2**	**4**	**1**	—	**1,1**	**0,7**	**3,9**	**0,7**	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	7	2	4	1	—	1,1	0,7	3,9	0,7	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**7**	**3**	—	**1**	**3**	**1,1**	**1,0**	—	**0,7**	**2,3**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**177**	**72**	**66**	**25**	**14**	**26,7**	**24,7**	**64,1**	**18,1**	**10,7**	**IV. Dépenses courantes**

Względne znaczenie inwestycyj w miastach mniejszych jest większe niż dla uwzględnionych samorządów tak ogółem dla całej Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich.

We wszystkich dzielnicach większa liczba pożyczek została przeznaczona na inwestycje budżetu administracyjnego, niż na inwestycje przedsiębiorstw, przyczem różnice w poszczególnych dzielnicach są dość duże.

Pożyczki, zaciągnięte na inwestycje budżetu administracyjnego, wahają się od 24,3% w województwach wschodnich do 63,0% w województwach zachodnich.

Największe znaczenie w sumie dla Polski i w województwach centralnych ma budowa szkół, w pozostałych województwach cel ten zajmuje drugie miejsce. Odsetek pożyczek waha się od 7,8% w województwach wschodnich do 19,9% w województwach centralnych.

Drugie miejsce, w sumie dla Polski i dla województw centralnych, zajmuje budowa dróg, ulic i mostów; przeznaczenie to jednak w województwach południowych zajmuje pierwsze miejsce, a w województwach wschodnich i zachodnich — trzecie. Odsetek waha się od 6,8% w województwach wschodnich do 19,8% w województwach południowych.

Budowa szpitali i zakładów higjenicznych zajmuje w województwach wschodnich pierwsze miejsce, znacznie mniejsze znaczenie ma ten cel w pozostałych dzielnicach.

W województwach zachodnich najwięcej są rozpowszechnione pożyczki na budowę domów mieszkalnych i baraków. W województwach centralnych przeznaczenie to zajmuje trzecie miejsce, w województwach pozostałych jest daleko niższe, nawet w porównaniu z województwami centralnemi. Wahania są bardzo duże, od 0,8% w województwach południowych do 18,8% w województwach zachodnich.

Najbardziej różnorodnemi są przeznaczenia pożyczek w województwach zachodnich, w których we wszystkich uwzględnionych przez nas rodzajach znajdujemy większą lub mniejszą liczbę pożyczek, drugie miejsce zajmują województwa centralne, w których brak jedynie wydatków na inwestycje związane z opieką społeczną i województwa po-

łudniowe, w których brak innych inwestycyj, daleko wtyle znajdują się województwa wschodnie.

Względne znaczenie odsetka inwestycyj przedsiębiorstw jest najmniejsze w województwach wschodnich (11,6%), największe w województwach centralnych (38,3%).

We wszystkich dzielnicach najbardziej są rozpowszechnione pożyczki na elektrownie, gazownie i tramwaje.

Również we wszystkich dzielnicach drugie miejsce zajmują pożyczki na rzeźnie i targowiska, odsetek jednak waha się silniej niż dla elektrowni, gazowni i tramwajów, mianowicie od 1,9% w województwach wschodnich do 10,7% w województwach południowych.

Największą różnorodność przeznaczenia możemy stwierdzić w województwach centralnych, następnie w województwach zachodnich, południowych i wschodnich.

Pożyczki na kapitał obrotowy są bardzo nieliczne, w województwach południowych brak ich zupełnie. Pożyczki na spłatę długów mają dla Polski takie same znaczenie, przyczem największe w województwach południowych, brak ich zupełnie w województwach wschodnich.

Pożyczki na pokrycie wydatków bieżących w sumie dla Polski oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, są mniej rozpowszechnione, niż dla samorządów ogółem, natomiast w województwach wschodnich — więcej, i to bardzo znacznie, co wskazuje, że miasta mniejsze w województwach wschodnich udawały się na drogę kredytu nienormalnego w stopniu daleko większym niż miasta pozostałych dzielnic. Odsetek pożyczek na wydatki bieżące w województwach wschodnich wynosi 64,1%, wówczas gdy następny zkolei odsetek w województwach centralnych 24,7%, a najmniejszy w województwach południowych 10,7%.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się w następujący sposób:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Liczba pożyczek — Nombre des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements 1927/28

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**543**	**353**	**85**	**54**	**51**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**342**	**214**	**64**	**33**	**31**	**63,0**	**60,6**	**75,3**	**61,1**	**60,8**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**326**	**213**	**53**	**29**	**31**	**60,0**	**60,4**	**62,3**	**53,7**	**60,8**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	172	119	19	11	23	31,7	33,7	22,4	20,4	45,1	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	48	37	5	—	6	8,8	10,5	5,9	—	11,7	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	34	16	5	13	—	6,3	4,5	5,9	24,1	—	Fondation des hôpitaux, établissements d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . . .	5	5	—	—	—	0,9	1,4	—	—	—	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	39	15	23	—	1	7,2	4,3	27,0	—	2,0	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	16	10	—	5	1	2,9	2,8	—	9,2	2,0	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	7	6	1	—	—	1,3	1,7	1,2	—	—	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	4	4	—	—	—	0,7	1,1	—	—	—	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	1	1	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Autres (achat de terres, actions etc.)

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Liczba pożyczek *Nombre des emprunts*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
B. Przedsiębiorstwa . . .	34	16	14	4	—	6,3	4,5	16,5	7,5	—	**B. Entreprises**
Elektrownie,gazownie, tramwaje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	3	3	—	—	—	0,5	0,8	—	—	—	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	1	—	—	1	—	0,2	—	—	1,9	—	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	1	1	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	7	5	2	—	—	1,3	1,4	2,3	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	13	5	6	2	—	2,4	1,4	7,1	3,7	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	9	2	6	1	—	1,7	0,6	7,1	1,9	—	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	3	1	2	—	—	0,6	0,3	2,3	—	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	2	—	2	—	—	0,4	—	2,3	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	1	1	—	—	—	0,2	0,3	—	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . .	10	8	—	1	1	1,8	2,3	—	1,9	2,0	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	196	135	19	20	22	36,1	38,2	22,4	37,0	43,1	**IV. Dépenses courantes**

Znaczenie inwestycyj jest mniejsze dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw wschodnich, niż dla samorządu ogółem. Wahanie jednak odsetka pożyczek, przeznaczonych na inwestycje, jest we wszystkich województwach, z wyjątkiem wschodnich, bardzo nieznaczne. Wyróżniają się względnie wysokim odsetkiem województwa wschodnie.

Przewaga liczby pożyczek, uzyskanych na inwestycje administracyjne, nad inwestycjami przedsiębiorstw jest szczególnie silna: dla Polski 10-krotnie, w województwach zaś południowych niema wcale pożyczek, zaciągniętych na inwestycje przedsiębiorstw.

Największe znaczenie z pośród inwestycyj administracyjnych w sumie dla Polski ma budowa dróg, ulic i mostów, jak również w województwach centralnych i południowych, w województwach zaś wschodnich i zachodnich zajmuje to przeznaczenie drugie miejsce. Odsetek samorządów, korzystających z kredytu na ten cel, waha się od 20,4% w województwach zachodnich do 45,1% w województwach południowych.

Drugie miejsce dla Polski oraz dla województw centralnych i południowych zajmuje budowa szkół, która w województwach wschodnich znajduje się na trzeciem miejscu, mając taką samą liczbę samorządów jak budowa szpitali i zakładów higjenicznych. W województwach natomiast zachodnich nie zaciągano pożyczki na budowę szkół.

W województwach wschodnich najwięcej pożyczek zaciągano na inwestycje związane z popieraniem rolnictwa, w pozostałych dzielnicach odsetek ten jest znacznie mniejszy: w województwach zachodnich równy 0, w sumie dla Polski przeznaczenie to jednak zajmuje trzecie miejsce.

W województwach zachodnich najwięcej pożyczek przeznaczono na budowę szpitali i zakładów higjenicznych, wówczas gdy w województwach południowych niema wcale pożyczek na powyższy cel.

Największą różnorodność przeznaczenia wykazują powiaty województw centralnych, w których mamy wszystkie 9 kategoryj przeznaczeń, w województwach wschodnich — 5, w południowych — 4, a w województwach zachodnich — 3.

Na inwestycje przedsiębiorstw najwięcej zaciągnięto pożyczek w województwach wschodnich (16,5%), najmniej w województwach południowych, w których niema wcale takich pożyczek.

Z poszczególnych rodzajów inwestycyj w sumie dla Polski największe znaczenie mają pożyczki na kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności. W województwach centralnych cel ten ma jednakową liczbę z inwestycjami gospodarstw rolnych i leśnych, a w województwach wschodnich taką samą jak wydatki „inne", w województwach zachodnich zajmuje pierwsze miejsce, a w południowych niema wcale pożyczek zaciągniętych na ten cel.

Drugie miejsce w sumie dla Polski przypada na „inne" inwestycje.

Pożyczki na kapitał obrotowy są bardzo mało rozpowszechnione, możemy je stwierdzić w bardzo niewielkiej ilości w województwach centralnych i wschodnich.

Pożyczki na spłatę długów są daleko więcej rozpowszechnione, jednakże liczba ich jest również niewielka.

Pożyczki na wydatki bieżące mają względnie większe znaczenie w powiatach dla Polski ogółem oraz we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich; minimum odsetka pożyczek przypada na województwa wschodnie (22,4%), a maximum na województwa południowe (43,1%).

Starostwa krajowe zaciągnęły jedną pożyczkę na budowę szpitali i zakładów higjenicznych i jedną na wydatki bieżące.

Obecnie przechodzimy do omówienia kwot, przeznaczonych na poszczególne cele.

Zestawienie dla Polski ujmuje poniższa tablica:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Zestawienie ogólne — Relevé général

1927/28

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**230432**	**172566**	**9 457**	**25590**	**22819**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**212738**	**160559**	**7 545**	**22492**	**22142**	**92,3**	**93,0**	**79,8**	**87,9**	**97,0**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**124 421**	**87 711**	**3 454**	**14 139**	**19 117**	**54,0**	**50,8**	**36,5**	**55,3**	**83,8**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	20 710	14 210	1 760	1 647	3 093	9,0	8,2	18,6	6,5	13,6	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	20 956	15 210	531	2 177	3 038	9,1	8,8	5,6	8,5	13,3	Fondation des écoles
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych	14 917	12 497	509	1 084	827	6,5	7,2	5,4	4,2	3,6	Fondation des hôpitaux, établissemets d'hygiène
Opieka społeczna — budowa schronisk .	571	505	—	35	31	0,2	0,3	—	0,1	0,1	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	988	254	623	21	90	0,4	0,2	6,6	0,1	0,4	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont	5 063	1 492	—	2 208	1 363	2,2	0,9	—	8,6	6,0	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne . .	36 787	33 861	25	240	2 661	16,0	19,6	0,3	1,0	11,7	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków . .	23 409	9 605	6	6 726	7 072	10,2	5,6	0,0	26,3	31,0	Construction des maisons d'habitation, etc,
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	1 020	77	—	1	942	0,4	0,0	—	0,0	4,1	Autres (achat de terres. actions etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**88 317**	**72 848**	**4 091**	**8 353**	**3 025**	**38,3**	**42,2**	**43,3**	**32,6**	**13,2**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	54 251	46 538	2 464	4 611	638	23,5	27,0	26,0	18,0	2,8	Usines électriques, usines à gaz, tramways

(dok.— fin)

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Rzeźnie, targowiska .	10 190	5 794	780	2 051	1 565	4,4	3,4	8,2	8,0	6,9	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	2 926	2 892	—	—	34	1,3	1,7	—	—	0,1	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	18 158	15 953	526	1 351	328	7,9	9,2	5,6	5,3	1,4	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	24	24	—	—	—	0,0	0,0	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	738	566	101	71	—	0,3	0,3	1,1	0,3	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	276	127	100	49	—	0,1	0,1	1,1	0,2	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales . . . .
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	1 754	954	120	220	460	0,8	0,5	1,3	0,8	2,0	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	5 112	4 700	407	5	—	2,2	2,7	4,3	0,0	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	110	—	110	—	—	0,0	—	1,2	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	5 002	4 700	297	5	—	2,2	2,7	3,1	0,0	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	1 741	1 523	—	30	188	0,8	0,9	—	0,1	0,8	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	10 841	5 784	1 505	3 063	489	4,7	3,4	15,9	12,0	2,2	**IV. Dépenses courantes**

Porównywując odsetek kwot zaciągniętych pożyczek, przeznaczonych na inwestycje, z odsetkiem pożyczek, przeznaczonych na ten sam cel, możemy stwierdzić, że we wszystkich dzielnicach odsetek kwot jest większy; z tego możemy wnioskować, że przeciętna suma pożyczek, względnie jej części, jest wyższa niż dla pożyczek, przeznaczonych na inne cele. Naogół możemy powiedzieć, że bardzo wysoki odsetek otrzymanych pożyczek przeznacza się na inwestycje: minimum przypada na województwa wschodnie (79,8%), maximum na województwa południowe (97,0%). W tych ostatnich województwach prawie więc całość pożyczek przeznaczono na inwestycje, co świadczy dodatnio o ostrożnej polityce samorządów w tej dzielnicy.

Porównywując kwotę pożyczek, przeznaczonych na inwestycje administracyjne i inwestycje przedsiębiorstw, możemy powiedzieć, że sumy przeznaczone na inwestycje administracyjne są większe dla Polski, oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw wschodnich. Przewaga jednak w poszczególnych dzielnicach jest bardzo niejednolita: względnie najmniejsza w województwach centralnych, a największa w województwach południowych, w których kwoty, przeznaczone na inwestycje administracyjne, są przeszło 6 razy wyższe niż na inwestycje przedsiębiorstw. Przypominając sobie to, cośmy mówili o różnicy pomiędzy pożyczkami na inwestycje przedsiębiorstw i pożyczkami na inwestycje administracyjne, możemy powiedzieć, że samorządy województw południowych w porównaniu z innemi dzielnicami w najmniejszym stopniu stworzyły sobie dodatkowe dochody przez inwestycje w przedsiębiorstwach. Odsetek kwot uzyskanych z pożyczek, przeznaczonych na inwestycje administracyjne, jest najmniejszy w województwach wschodnich (36,5%), najwyższy w województwach południowych (83,8%), w województwach centralnych i zachodnich zajmuje miejsce pośrednie.

W ogólnej sumie dla Polski najwięcej przeznaczono na inne inwestycje budżetu administracyjnego. Taką samą przewagę tych wydatków mamy w województwach centralnych, w pozostałych zaś cele te mają niewielkie znaczenie, z wyjątkiem województw południowych.

Drugie miejsce w sumie dla Polski i pierwsze dla województw południowych i zachodnich zajmuje budowa domów mieszkal-

nych i baraków, w województwach centralnych, a szczególnie w województwach wschodnich przeznaczenie to niema żadnego znaczenia. Wahania w poszczególnych dzielnicach są więc nadzwyczaj wysokie: od 0,0% w województwach wschodnich do 31,0% w województwach południowych.

Dość rozpowszechnione są pożyczki na budowę szkół, w sumie dla Polski zajmują one trzecie miejsce, w województwach centralnych — drugie, a w pozostałych trzecie. Z ogólnych kwot otrzymanych pożyczek przeznaczono na budowę szkół względnie najmniej w województwach wschodnich (5,6%), co jest dość dziwne, najwięcej w województwach południowych (13,3%).

Inwestycje przedsiębiorstw pochłaniają najwięcej w województwach wschodnich (43,3%), dość zbliżony odsetek mają województwa centralne, wyróżniają się natomiast województwa południowe niskim odsetkiem (13,2%).

Najwięcej we wszystkich dzielnicach przeznaczono na elektrownie, gazownie i tramwaje, z wyjątkiem województw południowych, w których kwoty przeznaczone na ten cel są stosunkowo niewielkie (2,8%), wówczas gdy w województwach centralnych odnośny odsetek wynosi 27,0%.

W sumie dla Polski drugie miejsce zajmują wydatki na wodociągi i kanalizacje, również drugie miejsce przypada na ten cel w województwach centralnych, w pozostałych województwach wydatki na wodociągi i kanalizacje mają mniejsze znaczenie, szczególnie w województwach południowych, w których 1,4% przeznaczono na ten cel.

Pożyczki na kapitał obrotowy w sumie dla Polski mają niewielkie znaczenie, jedynie w województwach wschodnich nieco większe.

Znacznie mniejszy udział mają pożyczki na spłatę długów, chociaż znajdujemy je we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich. Zwraca uwagę względnie niewielki odsetek pożyczek, zaciągniętych na wydatki bieżące, wówczas gdy odsetek pożyczek, zaciągniętych w tym celu wynosi 27,8%, to suma pożyczek przeznaczona na pokrycie wydatków bieżących równa się 4,7%. Możemy więc powiedzieć, że, analizując kwoty przeznaczone na poszczególne cele, mamy obraz bardziej korzystny dla samorządów, niż opierając się na danych o liczbie zaciągniętych pożyczek. W poszczególnych jednak dzielnicach stopień wykorzystania źródeł kredytów na pokrycie wydatków bieżących jest dość różnorodny: najmniejszy odsetek możemy stwierdzić w województwach południowych (2,2%), do odsetka tych województw zbliża się odsetek województw centralnych, wówczas gdy odsetki województw zachodnich, a szczególniej wschodnich (15,9%), są daleko wyższe. Dziwnym przytem nam się wydaje odsetek kwot pożyczek, przeznaczonych w województwach zachodnich na pokrycie wydatków bieżących; prędzej w miastach innych dzielnic, w których samorząd jest mniej rozwinięty, ma mniejsze doświadczenie, moglibyśmy się spodziewać większego znaczenia wydatków bieżących. Z tego punktu widzenia względnie największy odsetek w województwach wschodnich jest dla nas zrozumiały.

Zestawienie dla miast ponad 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta ponad 20 000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20 000 habitants 1927/28

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**171 299**	**139 714**	**2 945**	**11 466**	**17 174**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**163338**	**132872**	**2 570**	**10860**	**17036**	**95,4**	**95,1**	**87,3**	**94,7**	**99,2**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**89 483**	**66 096**	**153**	**6 917**	**16 317**	**52,3**	**47,3**	**5,2**	**60,3**	**95,0**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	3 775	1 978	15	378	1 404	2,2	1,4	0,5	3,3	8,2	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	11 680	9 325	10	—	2 345	6,8	6,7	0,4	—	13,6	Fondation des écoles

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	12 235	10 850	113	450	822	7,2	7,8	3,8	3,9	4,8	Fondation des hôpitaux, établiss. d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . . .	65	54	—	—	11	0,0	0,0	—	—	0,1	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	3 249	966	—	1 169	1 114	1,9	0,7	—	10,2	6,5	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne	36 320	33 653	15	—	2 652	21,2	24,1	0,5	—	15,4	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	21 159	9 212	—	4 920	7 027	12,4	6,6	—	42,9	40,9	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	1 000	58	—	—	942	0,6	0,0	—	—	5,5	Autres (achat de terres, actions, etc.)
B. Przedsiębiorstwa. . . .	**73 855**	**66 776**	**2 417**	**3 943**	**719**	**43,1**	**47,8**	**82,1**	**34,4**	**4,2**	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	48 393	42 900	1 621	3 657	215	28,2	30,7	55,0	31,9	1,3	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	4 554	3 984	270	—	300	2,7	2,8	9,2	—	1,7	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	2 926	2 892	—	—	34	1,7	2,1	—	—	0,2	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	16 761	15 850	526	215	170	9,8	11,3	17,9	1,9	1,0	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	569	498	—	71	—	0,3	0,4	—	0,6	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	652	652	—	—	—	0,4	0,5	—	—	—	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**4 730**	**4 610**	**120**	**—**	**—**	**2,8**	**3,3**	**4,1**	**—**	**—**	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	4 730	4 610	120	—	—	2,8	3,3	4,1	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**593**	**593**	**—**	**—**	**—**	**0,3**	**0,4**	**—**	**—**	**—**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**2 638**	**1 639**	**255**	**606**	**138**	**1,5**	**1,2**	**8,6**	**5,3**	**0,8**	**IV. Dépenses courantes**

Znaczenie inwestycyj dla miast ponad 20 tys. mieszkańców jest jeszcze większe niż dla samorządu ogółem; w sumie dla Polski tylko nieznaczny odsetek kwot (4,6%), otrzymanych z pożyczek, przeznacza się na inny cel niż na inwestycje. Wahania odsetka kwot, otrzymanych w poszczególnych dzielnicach, są stosunkowo nieznaczne: minimum w województwach wschodnich wynosi 87,3%, maximum w województwach południowych —99,2%. W tych ostatnich województwach możemy powiedzieć, że prawie cała kwota uzyskanych pożyczek została przeznaczona na inwestycje.

Porównywując kwoty, przeznaczone na inwestycje budżetu administracyjnego, z kwotami, przeznaczonemi na inwestycje w przedsiębiorstwach, możemy stwierdzić, że w sumie dla Polski oraz w województwach zachodnich, a szczególnie w południowych przeważają inwestycje budżetu administracyjnego. Inwestycje te w województwach centralnych są prawie jednakowe, a w województwach wschodnich w bardzo silnym

stopniu przeważają inwestycje przedsiębiorstw. Możemy więc powiedzieć z punktu widzenia, który przytoczyliśmy wyżej, że miasta większe województw południowych zużyły otrzymane środki w sposób najmniej zabezpieczający zwiększenie dochodu, jeżeli będziemy uważali, że budowa domów mieszkalnych i baraków nie przynosi tym miastom pokrycia włożonych kwot, czego możemy się spodziewać wobec niskiego komornego, pobieranego normalnie w domach i budynkach przez miasta, natomiast najbardziej korzystny był stan miast województw wschodnich.

Wahania względnego znaczenia sum, przeznaczonych na inwestycje budżetu administracyjnego, są nadzwyczaj silne: minimum w województwach wschodnich wynosi 5,2%, wówczas gdy maximum w województwach południowych—95,0%.

Najwięcej w sumie dla Polski wydatkowano na inne inwestycje administracyjne, jak również i w województwach centralnych.

Następnie w sumie dla Polski największa kwota przypada na budowę domów mieszkalnych i baraków, w województwach zachodnich i południowych przeznaczenie to zajmuje również pierwsze miejsce.

Dość rozpowszechnione są również pożyczki, zaciągnięte na budowę szpitali i zakładów higjenicznych: w sumie dla Polski wydatki na ten cel zajmują trzecie miejsce, w województwach wschodnich pierwsze, w województwach centralnych—drugie, a w województwach zachodnich—trzecie. Co do wysokości odsetka wyróżniają się województwa centralne (7,8%), najmniejszy zaś mają województwa wschodnie (3,8%).

Odsetek pożyczek, przeznaczonych na inwestycje przedsiębiorstw, waha się również bardzo silnie: od 4,2% w województwach południowych do 82,1% w województwach wschodnich.

Największe względnie znaczenie w sumie dla Polski oraz dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw południowych, mają elektrownie, gazownie i tramwaje. Województwa południowe wyróżniają się niskim odsetkiem (1,3%), województwa wschodnie—wysokim (55,0%).

Drugie miejsce w sumie dla Polski i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw południowych, zajmują wodociągi i kanalizacje.

Pożyczki na kapitał obrotowy stanowią względnie nieznaczny odsetek, jeszcze mniejszy—pożyczki na spłatę długów.

W sumie dla Polski pożyczki na pokrycie wydatków bieżących sięgają kwot względnie nieznacznych (1,5%), przytem we wszystkich dzielnicach odsetki są niższe niż dla samorządu ogółem. Znaczenie jednakże tych pożyczek w poszczególnych dzielnicach jest bardzo różne: minimum (0,8%) przypada na województwa południowe, maximum (8,6%)—na województwa wschodnie. W tych ostatnich województwach więc względnie poważna część kwot uzyskanych z kredytu została przeznaczona na pokrycie wydatków bieżących, co, ma się rozumieć, należy uznać za zjawisko niedopuszczalne.

Zestawienie dla miast do 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

1927/28

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . .	**26 726**	**10 007**	**2 672**	**10338**	**3 709**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**24 054**	**8 914**	**2 062**	**9 589**	**3 489**	**90,0**	**89,1**	**77,2**	**92,8**	**94,1**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**11 548**	**3 508**	**709**	**6 148**	**1 183**	**43,2**	**35,1**	**26,5**	**59,5**	**31,9**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	2 176	659	86	1 027	404	8,2	6,6	3,2	9,9	10,9	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	4 893	2 046	268	2 177	402	18,3	20,4	10,0	21,1	10,8	Fondation des écoles

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych .	584	205	349	25	5	2,2	2,1	13,1	0,3	0,1	Fondation des hôpitaux, établiss. d'hygiène
Opieka społeczna—budowa schronisk . .	55	—	—	35	20	0,2	—	—	0,3	0,5	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	110	5	—	21	84	0,4	0,1	—	0,2	2,3	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont .	1 283	253	—	816	214	4,8	2,5	—	7,9	5,8	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne . .	322	73	—	240	9	1,2	0,7	—	2,3	0,3	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków . .	2 115	258	6	1 806	45	7,9	2,6	0,2	17,5	1,2	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t p.)	10	9	—	1	—	0,0	0,1	—	0,0	—	Autres (achat de terres, actions etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**12 506**	**5 406**	**1 353**	**3 441**	**2 306**	**46,8**	**54,0**	**50,7**	**33,3**	**62,2**	**B. Entreprises**
Elektrownie,gazownie, tramwaje	5 858	3 638	843	954	423	21,9	36,4	31,6	9,2	11,4	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	5 462	1 636	510	2 051	1 265	20,5	16,3	19,1	19,8	34,1	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	597	103	—	336	158	2,2	1,0	—	3,3	4,3	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	15	15	—	—	—	0,1	0,2	—	—	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	574	14	—	100	460	2,1	0,1	—	1,0	12,4	Autres: bétonneries, briqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . .	**222**	**40**	**177**	**5**	**—**	**0,8**	**0,4**	**6,6**	**0,0**	**—**	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	222	40	177	5	—	0,8	0,4	6,6	0,0	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**296**	**185**	**—**	**18**	**93**	**1,1**	**1,8**	**—**	**0,2**	**2,5**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**2 154**	**868**	**433**	**726**	**127**	**8,1**	**8,7**	**16,2**	**7,0**	**3,4**	**IV. Dépenses courantes**

W sumie dla mniejszych miast Polski oraz we wszystkich województwach, z wyjątkiem województw zachodnich, odsetek kwot przeznaczonych na inwestycje jest mniejszy, niż dla samorządów ogółem, nie mówiąc już o miastach większych. Z tego możemy wnioskować, że zużycie pożyczek przez miasta mniejsze było naogół mniej racjonalne.

Najmniej na inwestycje zużyły miasta województw wschodnich (77,2%), najwięcej miasta województw południowych (94,1%), tak samo jak w miastach większych.

Ciekawem jednak jest, że kwoty, przeznaczone na inwestycje przedsiębiorstw, są w sumie dla Polski i dla wszystkich dzielnic, z wyjątkiem województw zachodnich, wyższe niż kwoty przeznaczone na inwestycje budżetu administracyjnego. Z tego punktu widzenia polityka miast mniejszych była bardziej przewidującą niż miast większych, w których przewagę wydatków na inwestycje przedsiębiorstw stwierdziliśmy tylko w województwach centralnych i wschodnich.

Z inwestycyj administracyjnych najwięcej zaciągnięto w sumie dla Polski oraz w wo-

jewództwach centralnych i zachodnich na budowę szkół, cel ten w województwach wschodnich i południowych zajmuje drugie miejsce. Odsetek waha się od 10,0% w województwach wschodnich do 21,1% w województwach zachodnich.

Następne zkolei miejsce zajmuje w sumie dla Polski budowa dróg, ulic i mostów, która w województwach południowych zajmuje pierwsze miejsce, w województwach centralnych drugie, a w województwach wschodnich i zachodnich—trzecie. Odsetek waha się o 3,2% w województwach wschodnich do 10,9% w województwach południowych.

W województwach wschodnich bardzo poważną część kwot uzyskanych pożyczek przeznaczono na budowę szpitali, w pozostałych województwach bez porównania mniejszą.

Budowa domów mieszkalnych i baraków w sumie dla Polski zajmuje trzecie miejsce, drugie w województwach zachodnich, trzecie w województwach centralnych. Wahania jednak odsetka pożyczek, przeznaczonych na ten cel, jest bardzo silne: minimum w województwach wschodnich wynosi 0,2%, maximum w województwach zachodnich—17,5%.

Wahania odsetka pożyczek, przeznaczonych na inwestycje przedsiębiorstw, w miastach mniejszych jest daleko słabsze, niż w miastach większych: minimum w województwach zachodnich wynosi 33,3%, maximum w województwach południowych—62,2%, wówczas gdy w miastach większych w tych województwach na inwestycje przedsiębiorstw przeznacza się 4,2% kwot uzyskanych z pożyczek.

W sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich największą kwotę przeznaczono na budowę elektrowni i gazowni. Cel ten w województwach zachodnich i południowych zajmuje drugie miejsce.

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i wschodnich, natomiast pierwsze w województwach zachodnich i południowych zajmują inwestycje rzeźni i targowisk; odsetek waha się od 16,3% w województwach centralnych do 34,1% w województwach południowych.

Pozostałe cele nie mają naogół prawie żadnego znaczenia. W województwach wschodnich wogóle niema ich wcale. W mniejszych miastach działalność inwestycyjna w przedsiębiorstwach skupia się w pewnych rodzajach przedsiębiorstw w stopniu silniejszym, niż w miastach większych.

Pożyczki zaciągnięte na kapitał obrotowy są naogół minimalne. Nieco wyższe jedynie w województwach wschodnich. Spłaty pożyczek mają już większe znaczenie, szczególnie w województwach południowych.

Na wydatki bieżące miasta mniejsze przeznaczyły we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw zachodnich, względnie więcej, niż w samorządzie ogółem. Największy odsetek (16,2%) możemy stwierdzić w województwach wschodnich, najmniejszy (3,4%) w województwach południowych.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych ujmuje następująca tablica:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

1927/28

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Ogółem . . .	**31 388**	**22 845**	**3 840**	**2 767**	**1 936**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**25 327**	**18 773**	**2 913**	**2 024**	**1 617**	**80,7**	**82,2**	**75,8**	**73,2**	**83,5**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**23 371**	**18 107**	**2 592**	**1 055**	**1 617**	**74,5**	**79,3**	**67,5**	**38,2**	**83,5**	**A. Administration**
Budowa dróg, ulic, mostów	14 759	11 573	1 659	242	1 285	47,0	50,7	43,2	8,8	66,4	Construction des routes, rues, ponts
Budowa szkół	4 383	3 839	253	—	291	14,0	16,8	6,6	—	15,0	Fondation des écoles

(dok.— fin)

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach sum ogólnych *Proportions p. cent des sommes globales*					Spécification
	Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				Ogółem *Total*	Województwa-*Départements*				
		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*		centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	zachodnie *de l'ouest*	południowe *du sud*	
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych	2 079	1 442	47	590	—	6,6	6,3	1,2	21,3	—	Fondation des hôpitaux, établiss. d'hygiène
Opieka społeczna — budowa schronisk .	451	451	—	—	—	1,5	2,0	—	—	—	Assistance sociale, fondation des asiles
Popieranie rolnictwa	878	249	623	—	6	2,8	1,1	16,2	—	0,3	Protection de l'agriculture
Budowa gmachów komunalnych, remont	531	273	—	223	35	1,7	1,2	—	8,1	1,8	Construction des édifices communaux, grosses réparations
Inne inwestycje administracyjne . .	145	135	10	—	—	0,5	0,6	0,3	—	—	Autres investissements
Budowa domów mieszkalnych, baraków .	135	135	—	—	—	0,4	0,6	—	—	—	Construction des maisons d'habitation, etc.
Inne (kupno gruntów, akcyj i t. p.)	10	10	—	—	—	0,0	0,0	—	—	—	Autres (achat de terres, actions etc.)
B. Przedsiębiorstwa . . .	**1 956**	**666**	**321**	**969**	—	**6,2**	**2,9**	**8,3**	**35,0**	—	**B. Entreprises**
Elektrownie, gazownie, tramwaje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Usines électriques, usines à gaz, tramways
Rzeźnie, targowiska .	174	174	—	—	—	0,6	0,8	—	—	—	Abattoirs, marchés de bestiaux
Piekarnie mechaniczne, zakłady zaopatrywania miasta, sklepy spożywcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Boulangeries mécaniques, établissements d'approvisionnement, magasins etc.
Wodociągi i kanalizacje	800	—	—	800	—	2,5	—	—	28,9	—	Distribution de l'eau, canalisation
Biura meljoracyjne .	24	24	—	—	—	0,1	0,1	—	—	—	Bureaux d'améliorat.
Gospodarstwa rolne i leśne	169	68	101	—	—	0,5	0,3	2,6	—	—	Exploitations agricoles et forestières
Kapitał zakładowy komunalnych kas oszczędności	261	112	100	49	—	0,8	0,5	2,6	1,8	—	Capital de fondation des caisses d'épargne communales
Inne (betoniarnie, cegielnie, sieci telefoniczne)	528	288	120	120	—	1,7	1,2	3,1	4,3	—	Autres: bétonneries, búqueteries, réseaux téléphoniques
II. Kapitał obrotowy . . .	**160**	**50**	**110**	—	—	**0,5**	**0,2**	**2,9**	—	—	**II. Fonds de roulement**
Prowadzenie przedsiębiorstw	110	—	110	—	—	0,3	—	2,9	—	—	Dépenses d'exploitation
Wydatki zwrotne . .	50	50	—	—	—	0,2	0,2	—	—	—	Dépenses remboursables
III. Spłata pożyczek . . .	**852**	**745**	—	**12**	**95**	**2,7**	**3,3**	—	**0,4**	**4,9**	**III. Rembours. des dettes**
IV. Wydatki bieżące . . .	**5 049**	**3 277**	**817**	**731**	**224**	**16,1**	**14,3**	**21,3**	**26,4**	**11,6**	**IV. Dépenses courantes**

We wszystkich dzielnicach kwoty, przeznaczone na inwestycje, są względnie niższe niż we wszystkich samorządach ogółem, co można uważać za ujemny objaw dla samorządu powiatowego.

Porównywując sumy, przeznaczone na inwestycje budżetu administracyjnego, z sumami, przeznaczonemi na inwestycje przedsiębiorstw, można stwierdzić wszędzie przewagę inwestycyj administracyjnych z wyjątkiem województw zachodnich bardzo silną, szczególnie w województwach południowych, w których wogóle brak pożyczek, zaciągniętych na inwestycje przedsiębiorstw. Z tego więc punktu widzenia zużycie pożyczek przez powiatowe związki komunalne przedstawia się niekorzystnie.

Odsetek pożyczek, zużytych na inwestycje administracyjne, waha się od 38,2% w województwach zachodnich do 83,5% w województwach południowych.

Największe znaczenie w sumie dla Polski oraz dla poszczególnych województw, z wyjątkiem województw zachodnich, ma budowa dróg, ulic i mostów. Województwa zachodnie wyróżniają się niskim odsetkiem, w pozosta-

łych jest on daleko wyższy, najwyższy w województwach południowych (66,4%).

Drugie miejsce w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych i południowych zajmują pożyczki przeznaczone na budowę szkół, w województwach zachodnich zaś niema wcale takich pożyczek.

W województwach zachodnich natomiast najwięcej pożyczek zużytkowano na budowę szpitali i zakładów higjenicznych, znacznie mniej w centralnych i wschodnich, w południowych zaś wcale niema pożyczek o tem przeznaczeniu.

W województwach wschodnich drugie miejsce zajmują pożyczki, zaciągnięte na inwestycje związane z popieraniem rolnictwa, w pozostałych dzielnicach odsetek tego rodzaju nie jest znaczny, w województwach zachodnich wogóle niema takich pożyczek.

Odsetek kwot, przeznaczonych na inwestycje przedsiębiorstw, waha się w poszczególnych dzielnicach bardzo silnie: w województwach południowych, jak już zaznaczyliśmy, niema wcale kwot przeznaczonych na ten cel, w województwach centralnych wynoszą one 2,9%, wówczas gdy w województwach zachodnich 35,0%.

Najwięcej województwa zachodnie przeznaczyły na wodociągi i kanalizacje, co jest bardzo charakterystyczne dla tej dzielnicy, w której nawet powiaty samorządowe dążą do przeprowadzenia tych urządzeń.

Pożyczki na kapitał obrotowy nie mają większego znaczenia. Pożyczki na spłatę długów pochłaniają większe kwoty, największe w województwach południowych 4,9%.

We wszystkich dzielnicach w porównaniu z samorządem ogółem zmniejszyła się część pożyczek, przeznaczona na pokrycie wydatków bieżących. W sumie dla Polski kwoty te wynoszą bardzo poważny odsetek (16,1%), również i w poszczególnych dzielnicach odsetki są wysokie: najniższy w województwach południowych (11,6%), najwyższy w województwach zachodnich (26,4%). Możemy więc powiedzieć, że powiaty naogół znaczną, daleko większą część kwot, otrzymanych za pomocą kredytu, przeznaczyły na pokrycie wydatków bieżących, co jest objawem bardzo niekorzystnym.

Przeznaczenie pożyczek, zaciągniętych przez starostwa krajowe, przedstawia się jak następuje:

Przeznaczenie pożyczek — Destination des emprunts

Kwoty pożyczek — Montant des emprunts

Wojewódzkie związki komunalne — Unions communales départementales 1927/28

Wyszczególnienie	Tysiące złotych *Milliers de zlotys* — Województwo poznańskie *Département de Poznań*		Spécification
Ogółem	**1 019**	**100,0**	**Total**
I. Inwestycje	**19**	**1,9**	**I. Constructions et grosses réparations**
A. Administracja	**19**	**1,9**	**A. Administration**
Budowa szpitali, zakładów higjenicznych	19	1,9	Construction des hôpitaux, des établissements d'hygiène, etc.
IV. Wydatki bieżące	**1 000**	**98,1**	**IV. Dépenses courantes**

Prawie cała otrzymana kwota została zużyta na wydatki bieżące, na pokrycie chwilowe niedoboru, który powstał, jak zaznacza starostwo krajowe w ankiecie, wskutek zalegania Skarbu Państwa w uiszczeniu należnych starostwu kwot.

Spłata pożyczek

Po zanalizowaniu szczegółowych danych, dotyczących pożyczek zaciągniętych, musimy obecnie przejść do zobrazowania danych dotyczących pożyczek spłaconych, przyczem będziemy brali pod uwagę przy obliczeniu liczby samorządów i pożyczek, pożyczki nietylko całkowicie spłacone w tym okresie, lecz również i częściowo nawet, drogą normalnej amortyzacji. Liczba więc samorządów, dokonywujących spłaty, nie będzie nam charakteryzowała liczby samorządów, które spłaciły całkowicie wszystkie swe pożyczki, a liczba pożyczek nie będzie nam mówiła o liczbie pożyczek całkowicie spłaconych. Podane liczby będą nam mówiły o dokonywaniu spłat pożyczek przez samo-

rządy ze wskazaniem liczby pożyczek, których spłaty te dotyczyły.

Dla okresu od 1.XI 1918 r. do 31.XII 1921 r. nie posiadamy odnośnych danych dla każdego roku zosobna, obliczenia były dokonane w sumie dla całego okresu. Jeszcze w gorszej sytuacji znajduje się w stosunku do danych za r. 1922—1923, dla tych okresów nie mamy wcale danych o spłacie pożyczek, gdyż nie były w swoim czasie opracowane.

Ogólne zestawienie liczby samorządów, spłacających całkowicie lub częściowo swe pożyczki w okresie od 1.XI 1918 do 1.IV 1928 roku, podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które spłacały pożyczki
Nombre des administrations autonomes remboursant les emprunts

1918/1928

Wyszczególnienie	1.XI 1918 do-*au* 31.XII 1921	1924	1925	1926	1.I—31.III 1927	1.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
Liczba samorządów — *Nombre des administrations*							
Ogółem	**451**	**188**	**506**	**479**	**298**	**565**	**Total**
centralne	**86**	**60**	**180**	**154**	**101**	**183**	**du centre**
wschodnie	**4**	**5**	**45**	**37**	**20**	**51**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	**157**	**71**	**127**	**151**	**85**	**172**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**21**	**3**	**9**	**12**	**9**	**19**	**de Silésie**
południowe	**183**	**49**	**145**	**125**	**83**	**140**	**du sud**
Miasta większe	**26**	**21**	**25**	**44**	**34**	**45**	**Grandes villes**
centralne	16	13	13	22	16	21	du centre
wschodnie	1	1	3	5	4	6	de l'est
poznańskie i pomorskie	4	3	6	6	5	6	de Poznań et de Pomorze
śląskie	3	2	1	2	2	2	de Silésie
południowe	2	2	2	9	7	10	du sud
Miasta mniejsze	**272**	**84**	**227**	**238**	**155**	**350**	**Petites villes**
centralne	39	15	61	62	44	108	du centre
wschodnie	3	4	7	9	8	24	de l'est
poznańskie i pomorskie	103	42	86	102	54	125	de Poznań et de Pomorze
śląskie	12	1	6	8	7	13	de Silésie
południowe	115	22	67	57	42	80	du sud
Powiaty	**151**	**82**	**253**	**196**	**109**	**169**	**Arrondissements**
centralne	31	32	106	70	41	54	du centre
wschodnie	—	—	35	23	8	21	de l'est
poznańskie i pomorskie	48	25	34	42	26	40	d Poznań et de Pomorze
śląskie	6	—	2	2	—	4	de Silésie
południowe	66	25	76	59	34	50	du sud
Województwa	**2**	**1**	**1**	**1**	—	**1**	**Départements**
poznańskie	1	1	1	1	—	1	de Poznań
pomorskie	1	—	—	—	—	—	de Pomorze
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach *Changements par rapport à la période précédente en pourcentages*							
Ogółem	.	— 58,3	+ 169,1	— 5,3	.	+ 18,0	**Total**
centralne	.	— 30,2	+ 200,0	— 14,4	.	+ 18,8	**du centre**
wschodnie	.	+ 25,0	+ 800,0	— 17,8	.	+ 37,8	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	— 54,8	+ 78,9	+ 18,9	.	+ 13,9	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	— 85,7	+ 200,0	+ 33,3	.	+ 58,3	**de Silésie**
południowe	.	— 73,2	+ 195,9	— 13,8	.	+ 12,0	**du sud**
Miasta większe	.	— 19,2	+ 19,0	+ 76,0	.	+ 2,3	**Grandes villes**
centralne	.	— 18,7	—	+ 69,2	.	— 4,5	du centre
wschodnie	.	—	+ 200,0	+ 66,7	.	+ 20,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 25,0	+ 100,0	—	.	—	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 33,3	— 50,0	+ 100,0	.	—	de Silésie
południowe	.	—	—	+ 350,0	.	+ 11,1	du sud

(dok.— fin)

Wyszczególnienie	1.XI 1918 do-*au* 31.XII 1921	1924	1925	1926	1.I—31.III 1927	1.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
Miasta mniejsze	.	— 69,1	+ 170,2	+ 4,8	.	+ 47,1	**Petites villes**
centralne	.	— 61,5	+ 306,7	+ 1,6	.	+ 74,2	du centre
wschodnie	.	— 33,3	+ 75,0	+ 28,6	.	+ 166,7	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 59,2	+ 104,8	+ 18,6	.	+ 22,5	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 91,7	+ 500,0	+ 33,3	.	+ 62,5	de Silésie
południowe	.	— 80,9	+ 204,5	— 14,9	.	+ 40,4	du sud
Powiaty	.	— 45,7	+ 208,5	— 22,5	.	— 13,8	**Arrondissements**
centralne	.	+ 3,2	+ 231,3	— 34,0	.	— 22,9	du centre
wschodnie	.	—	.	— 34,3	.	— 8,7	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 47,9	+ 36,0	+ 23,5	.	— 4,8	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 100,0	.	—	.	+ 100,0	de Silésie
południowe	.	— 62,1	+ 204,0	— 22,4	.	— 15,3	du sud
Województwa	.	— 50,0	—	—	.	—	**Départements**
poznańskie	.	—	—	—	.	—	de Poznań
pomorskie	.	— 100,0	—	—	.	—	de Pomorze

Porównywując liczby samorządów ogółem dla Polski, które dokonały spłat z liczbą samorządów posiadających zadłużenie, możemy stwierdzić, że w okresie 1918 do 1921 r. w sumie dla Polski liczba samorządów, spłacających pożyczki, była niższą od liczby samorządów, mających pożyczki w dniu 1.XI 1918 o 5. W województwach centralnych i wschodnich liczba samorządów spłacających była wyższa, co należy tłumaczyć tem, że samorządy tych województw dokonały we wspomnianym okresie spłaty całkowitej lub częściowej również i pożyczek, zaciągniętych w okresie 1918 do 1921 r.

Liczba samorządów, spłacających pożyczki w r. 1925, jest niższa od liczby samorządów posiadających pożyczki w dniu 1.I 1925 r. we wszystkich dzielnicach, tak samo w roku 1926.

W okresie 1927/28 liczba samorządów, spłacających pożyczki, w sumie dla Polski oraz w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych jest niższą niż liczba samorządów, zadłużonych w dniu 1.I 1927 r., natomiast w województwie śląskiem, jak również w województwach wschodnich — wyższą.

Z tych porównań możemy wnioskować, że część samorządów nie spłacała w poszczególnych okresach żadnej ze swych pożyczek, co może być wytłumaczone istnieniem pożyczek jednorazowych, spłacanych jednorazowo po upływie kilku lat. Odwrotnie, w niektórych dzielnicach samorządy zaczynają spłacać pożyczki, zaciągnięte w tym samym roku.

Porównywując liczbę samorządów, które spłacały pożyczki w okresie 1918 do 1921, t. j. w ciągu trzech lat, z ich liczbą w roku 1924, możemy stwierdzić znaczne zmniejszenie, co po części tłumaczy się spłatą pożyczek jednorazowych, gdyż terminy płatności tych pożyczek w okresie trzyletnim przypadają częściej niż w okresie rocznym. W poszczególnych dzielnicach tylko w województwach wschodnich mamy wzrost, w pozostałych zaś spadek.

Bardziej miarodajne jest porównanie r. 1925 z rokiem 1924. W sumie dla Polski wzrost samorządów, dokonywujących spłaty pożyczek, jest bardzo wysoki (169,1%). We wszystkich dzielnicach mamy wzrost naogół bardzo znaczny: najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem, najwyższy w województwach wschodnich (800,0%).

W miastach większych wzrost jest bardzo nieznaczny, przyczem w województwie śląskiem mamy spadek liczby miast, spłacających pożyczki, w województwach centralnych i południowych niema zmian, a tylko w pozostałych województwach liczby rosną.

W miastach mniejszych wzrost liczby samorządów, spłacających pożyczki, jest bardzo wysoki, nieco wyższy niż dla samorządu ogółem. Wahania odsetków są dość znaczne: minimum w województwach wschodnich wynosi 75,0%, a maximum w województwie śląskiem—500,0%.

Ogólny wzrost w powiatach jest jeszcze wyższy niż dla miast mniejszych i samorządu ogółem. W województwach wschodnich i śląskiem liczba samorządów, spłacających pożyczki, rośnie od zera. Również wzrost jest znaczny w pozostałych województwach, z wyjątkiem poznańskiego i pomorskiego (36,0%).

W roku 1926, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba samorządów, spłacających

pożyczki, zmniejsza się w sumie dla Polski. Zmniejszenie również możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich i południowych, w pozostałych natomiast wzrost.

W miastach większych w sumie dla Polski i we wszystkich dzielnicach, możemy zauważyć wzrost liczby samorządów spłacających pożyczki; wyjątek stanowią województwa poznańskie i pomorskie, w których niema żadnych zmian.

Bardzo nieznaczny wzrost możemy zaobserwować w miastach mniejszych, przyczem w województwach południowych mamy zmniejszenie o 14,9%. Najwyższy wzrost wykazuje województwo śląskie.

W powiatowych związkach komunalnych liczba samorządów, spłacających pożyczki, zmniejsza się daleko więcej nawet niż dla samorządów ogółem, jednakże w województwach poznańskiem i pomorskiem możemy stwierdzić wzrost. W województwie śląskiem niema żadnych zmian.

W r. 1927/28, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba samorządów, spłacających pożyczki, znacznie rośnie, przyczem we wszystkich dzielnicach możemy zaobserwować wzrost: najmniejszy w województwach południowych, najwyższy w województwie śląskiem.

Również w miastach większych mamy wzrost, coprawda znacznie niższy, niż w samorządzie ogółem, przytem jednak województwa centralne wykazują zmniejszenie, zresztą niewielkie, województwa poznańskie, pomorskie i śląskie pozostają niezmienione i tylko w pozostałych województwach: południowych i wschodnich mamy wzrost liczby samorządów spłacających pożyczki.

Wzrost liczby miast, które spłacają pożyczki w r. 1927/28, w porównaniu z rokiem poprzednim, w miastach mniejszych jest daleko większy niż dla samorządu ogółem. We wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić wzrost: najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem (22,5%), najwyższy w województwach wschodnich (166,7%).

Powiaty natomiast wykazują spadek liczby jednostek spłacających pożyczki, przyczem spadek ten da się stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województwa śląskiego, w którem wzrost jest bardzo poważny.

Znaczne wahania w liczbie samorządów, spłacających pożyczki, możemy tłumaczyć dużem rozpowszechnieniem pożyczek jednorazowych, o czem przekonaliśmy się wyżej, a także tem, że w okresach pewnego napięcia finansowego, jakim był okres 1926 r., samorządy starały się zmniejszyć spłatę pożyczek.

Dane o liczbie pożyczek, spłaconych całkowicie lub częściowo, posiadamy dla tych samych okresów, co o samorządach, które spłacały pożyczki. Dane te przedstawiają się, jak następuje:

Liczba pożyczek, spłacanych przez samorządy

Nombre des emprunts remboursés (en totalité ou en partie) par les administrations autonomes

1918—1928

Wyszczególnienie	1. XI 1918 do-*au* 31. XII 1921	1924	1925	1926	1.I — 31.III 1927	1. IV 1927 do-*au* 31. III 1928	Spécification
Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*							
Ogółem	2 771	614	1 835	2 180	774	2 250	**Total**
centralne	328	190	668	814	300	870	**du centre**
wschodnie	11	5	113	101	35	166	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	1 397	265	613	794	245	700	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	238	8	37	49	13	68	**de Silésie**
południowe	797	146	404	422	181	446	**du sud**
Miasta większe	344	109	153	282	119	279	**Grandes villes**
centralne	96	38	64	108	49	124	du centre
wschodnie	1	1	6	25	9	21	de l'est
poznańskie i pomorskie	135	38	58	70	20	41	de Poznań et de Pomorze
śląskie	56	6	1	9	2	3	de Silésie
południowe	56	26	24	70	39	90	du sud

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1.XI 1918 do-*au* 31.XII 1921	1924	1925	1926	1.I—31.III 1927	1.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
Miasta mniejsze	**1 522**	**259**	**786**	**937**	**296**	**1 105**	**Petites villes**
centralne	179	38	157	222	67	307	du centre
wschodnie	10	4	12	15	11	73	de l'est
poznańskie i pomorskie	792	155	384	508	139	479	de Poznań et de Pomorze
śląskie	125	2	33	36	11	55	de Silésie
południowe	416	60	200	156	68	191	du sud
Powiaty	**873**	**245**	**882**	**959**	**359**	**859**	**Arrondissements**
centralne	53	114	447	484	184	439	du centre
wschodnie	—	—	95	61	15	72	de l'est
poznańskie i pomorskie	438	71	157	214	86	173	de Poznań et de Pomorze
śląskie	57	—	3	4	—	10	de Silésie
południowe	325	60	180	196	74	165	du sud
Województwa	**32**	**1**	**14**	**2**	**—**	**7**	**Départements**
poznańskie	26	1	14	2	—	7	de Poznań
pomorskie	6	—	—	—	—	—	de Pomorze

Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach
Changements par rapport à la période précédente en pourcentages

Ogółem	.	**— 77,8**	**+ 198,9**	**+ 18,8**	.	**+ 3,2**	**Total**
centralne	.	**— 42,1**	**+ 251,6**	**+ 21,9**	.	**+ 6,9**	**du centre**
wschodnie	.	**— 54,5**	**+ 2160,0**	**— 10,6**	.	**+ 64,4**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	**— 81,0**	**+ 131,3**	**+ 29,5**	.	**— 11,8**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	**— 96,6**	**+ 362,5**	**+ 32,4**	.	**+ 38,8**	**de Silésie**
południowe	.	**— 81,7**	**+ 176,7**	**+ 4,5**	.	**+ 5,7**	**du sud**
Miasta większe	.	**— 68,3**	**+ 40,4**	**+ 84,3**	.	**— 1,1**	**Grandes villes**
centralne	.	— 60,4	+ 68,4	+ 68,8	.	+ 14,8	du centre
wschodnie	.	—	+ 500,0	+ 316,7	.	— 16,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 71,9	+ 52,6	+ 20,7	.	— 41,4	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 89,3	— 83,3	+ 800,0	.	— 66,7	de Silésie
południowe	.	— 53,6	— 7,7	+ 191,7	.	+ 28,6	du sud
Miasta mniejsze	.	**— 83,0**	**+ 203,5**	**+ 19,2**	.	**+ 17,9**	**Petites villes**
centralne	.	— 78,8	+ 313,2	+ 41,4	.	+ 38,3	du centre
wschodnie	.	— 60,0	+ 200,0	+ 25,0	.	+ 386,7	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 80,4	+ 147,7	+ 32,3	.	— 5,7	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 98,4	+ 1550,0	+ 9,1	.	+ 52,8	de Silésie
południowe	.	— 85,6	+ 233,3	— 22,0	.	+ 22,4	du sud
Powiaty	.	**— 71,9**	**+ 260,0**	**+ 8,7**	.	**— 10,4**	**Arrondissements**
centralne	.	+ 115,1	+ 292,1	+ 8,3	.	— 9,3	du centre
wschodnie	.	—	.	— 35,8	.	+ 18,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 83,8	+ 121,1	+ 36,3	.	— 19,2	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 100,0	.	+ 33,3	.	+ 150,0	de Silésie
południowe	.	— 81,5	+ 200,0	+ 8,9	.	— 15,8	du sud
Województwa	.	**— 96,9**	**+ 1300,0**	**— 85,0**	.	**+ 250,0**	**Départements**
poznańskie	.	— 96,2	+ 1300,0	— 85,0	.	+ 250,0	de Poznań
pomorskie	.	— 100,0	—	—	.	—	de Pomorze

W roku 1924 liczba spłacanych pożyczek zmniejsza się w porównaniu z okresem trzyletnim, co jest zupełnie zrozumiałe, gdyż w okresie rocznym, biorąc pod uwagę znaczny odsetek pożyczek jednorazowych, liczba pożyczek spłacanych w jednym roku powinna być, ma się rozumieć, niższa od ich liczby w okresie dłuższym. Zmniejszenie możemy zauważyć we wszystkich województwach i typach samorządu, z wyjątkiem miast większych w województwach wschodnich, w których liczba pozostaje bez zmiany i powiatów

województw wschodnich, które nie spłacały pożyczek ani w okresie 1918 do 1921, ani też w r. 1924.

Bardziej miarodajne są porównania 1925 roku z rokiem poprzednim. W tym roku liczba pożyczek spłaconych rośnie w sumie dla Polski bardzo znacznie, przyczem we wszystkich województwach możemy stwierdzić bardzo wysoki wzrost: najniższy w woj. poznańskiem i pomorskiem, najwyższy w województwach wschodnich (2 160,0%).

Miasta większe wykazują znacznie niższy odsetek wzrostu liczby spłacanych pożyczek w porównaniu z samorządem ogółem, przyczem w województwach śląskiem i południowych mamy nawet zmniejszenie, w ostatnich coprawda nieznaczne, największy wzrost wykazują województwa wschodnie.

Nieco większe zwiększenie niż dla samorządu ogółem i bardzo silne w porównaniu z miastami większemi, możemy stwierdzić w miastach mniejszych; wszystkie dzielnice wykazują wzrost: najniższy w woj. poznańskiem i pomorskiem, najwyższy w woj. śląskiem (1 550,0%).

W powiatowych związkach komunalnych wzrost liczby spłacanych pożyczek jest jeszcze wyższy niż w miastach mniejszych. W województwach wschodnich i śląskiem liczba pożyczek rośnie od 0, w pozostałych województwach najmniejszy wzrost mamy w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Starostwa krajowe wykazują również bardzo silny wzrost, silniejszy niż w poprzednim typie samorządów.

Liczba pożyczek, spłacanych w 1926 r., rośnie w dalszym ciągu, chociaż tempo wzrostu jest już znacznie słabsze. Pewne zmniejszenie możemy stwierdzić w województwach wschodnich, w pozostałych wzrost, najsilniejszy w woj. śląskiem.

W miastach większych wzrost liczby spłacanych pożyczek jest daleko większy niż dla samorządów ogółem, przeszło czterokrotnie; wszystkie dzielnice wykazują wzrost: najmniejszy w woj. poznańskiem i pomorskiem, najwyższy w woj. śląskiem (800%).

W miastach mniejszych wzrost liczby pożyczek jest bardzo zbliżony, chociaż nieco wyższy niż dla samorządu ogółem; w województwach południowych mamy poważną zniżkę, w pozostałych wzrost, najwyższy w województwach centralnych.

W powiatowych związkach komunalnych liczba spłacanych pożyczek jest znacznie niższa niż dla samorządu ogółem; zmniejszenie możemy stwierdzić dla województw wschodnich, w pozostałych mamy zwiększenie, najwyższe w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Starostwa krajowe wykazują bardzo silny spadek liczby pożyczek spłacanych w 1926 r., w porównaniu z rokiem poprzednim.

W r. 1927/28 liczba pożyczek spłacanych rośnie w sumie dla Polski, jednakże nieznacznie (3,2%), w województwach poznańskiem i pomorskiem — spada, w pozostałych rośnie, najwięcej w województwach wschodnich, które wyróżniają się wysokim odsetkiem.

W miastach większych liczba spłacanych pożyczek nieznacznie zmniejsza się, przyczem zmniejszenie możemy zaobserwować w trzech dzielnicach: w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, a największe w woj. śląskiem i tylko w województwach centralnych i południowych mamy wzrost, względnie nawet dość wysoki.

Silniejszy wzrost wykazują miasta mniejsze, przyczem tylko w województwach poznańskiem i pomorskiem mamy zmniejszenie, w pozostałych wzrost naogół bardzo znaczny, najwyższy w województwach wschodnich.

W powiatowych związkach komunalnych mamy zmniejszenie, i to dość duże, pożyczek spłaconych w r. 1927/28. Zmniejszenie przytem wykazują powiaty województw centralnych, południowych, a najwyższe województw poznańskiego i pomorskiego. Wzrost mamy w województwach wschodnich i bardzo wysoki w woj. śląskiem.

Starostwa krajowe wykazują bardzo silny wzrost.

Uogólniając możemy powiedzieć, że z roku na rok liczba pożyczek, które ulegają spłacie częściowej lub całkowitej, w związku ze zwiększeniem zadłużenia rośnie, przyczem jednak wobec znacznego odsetka pożyczek jednorazowych wahania w poszczególnych dzielnicach są bardzo nierównomierne. Największe, ma się rozumieć, mamy tam gdzie liczba pożyczek ciążących jest stosunkowo niewielka, wówczas niewielkie zmiany w ilości pożyczek nawet w liczbach bezwzględnych wywołuje duże względne wahania.

Dane dla sum spłaconych pożyczek przedstawiają się, jak następuje:

Kwoty pożyczek spłacanych przez samorządy

Montants des emprunts remboursés (en totalité ou en partie) par les administrations autonomes

1918—1928

Wyszczególnienie	I.IX 1918 do-*au* 31. XII 1921	1924	1925	1926	I.I—31.III 1927	I.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
			Tysiące złotych — *Milliers de zlotys*				
Ogółem	9 300	4 649	20 212	31 063	6 272	20 741	**Total**
centralne	3 679	146	6 866	24 258	4 174	11 061	**du centre**
wschodnie	21	—	1 872	1 113	303	2 462	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	4 252	2 895	4 695	2 209	612	2 530	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	448	1 488	210	1 110	397	742	**de Silésie**
południowe	900	120	6 569	2 373	786	3 946	**du sud**
Miasta większe	5 106	2 202	9 700	21 660	4 190	8 029	**Grandes villes**
centralne	3 059	64	1 838	19 083	3 158	4 556	du centre
wschodnie	14	—	254	278	167	926	de l'est
poznańskie i pomorskie	1 661	561	3 630	765	240	899	de Poznań et de Pomorze
śląskie	69	1 486	—	805	265	120	de Silésie
południowe	303	91	3 978	729	360	1 528	du sud
Miasta mniejsze	1 245	2 256	2 693	2 303	735	4 734	**Petites villes**
centralne	273	15	612	662	235	1 591	du centre
wschodnie	7	—	43	39	26	370	de l'est
poznańskie i pomorskie	116	2 229	425	770	98	821	de Poznań et de Pomorze
śląskie	363	2	168	290	132	470	de Silésie
południowe	486	10	1 445	542	244	1 482	du sud
Powiaty	2 817	191	7 686	7 084	1 347	7 914	**Arrondissements**
centralne	347	67	4 416	4 513	781	4 914	du centre
wschodnie	—	—	1 575	796	110	1 166	de l'est
poznańskie i pomorskie	2 343	105	507	658	274	746	de Poznań et de Pomorze
śląskie	16	—	42	15	—	152	de Silésie
południowe	111	19	1 146	1 102	182	936	du sud
Województwa	132	—	133	16	—	64	**Départements**
poznańskie	129	—	133	16	—	64	de Poznań
pomorskie	3	—	—	—	—	—	de Pomorze
			Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach				
			Changements par rapport à la période précédente en pourcentages				
Ogółem	.	— 50,0	+ 334,8	+ 53,7	.	— 33,2	**Total**
centralne	.	— 96,0	+ 4 602,7	+ 253,3	.	— 54,4	**du centre**
wschodnie	.	— 100,0	.	— 40,5	.	+ 121,2	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	— 31,9	+ 62,2	— 52,9	.	+ 14,5	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	+ 232,1	— 85,9	+ 428,6	.	— 33,2	**de Silésie**
południowe	.	— 86,7	+ 5 374,2	— 63,9	.	+ 66,3	**du sud**
Miasta większe	.	— 56,9	+ 340,5	+ 123,3	.	— 62,9	**Grandes villes**
centralne	.	— 97,9	+ 2 771,9	+ 938,2	.	— 76,1	du centre
wschodnie	.	— 100,0	.	+ 9,4	.	+ 233,1	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 66,2	+ 547,1	— 78,9	.	+ 17,5	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+2 053,6	— 100,0	.	.	— 85,1	de Silésie
południowe	.	— 70,0	+ 4 271,4	— 81,7	.	+ 109,6	du sud
Miasta mniejsze	.	+ 81,2	+ 19,4	— 14,5	.	+ 105,6	**Petites villes**
centralne	.	— 94,5	+ 3 980,0	+ 8,2	.	+ 140,3	du centre
wschodnie	.	— 100,0	.	— 9,3	.	+ 848,7	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+1 821,6	— 80,9	+ 81,2	.	+ 136,5	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 99,4	+ 8 300,0	+ 72,6	.	+ 62,1	de Silésie
południowe	.	— 97,9	+14 350,0	— 62,5	.	+ 173,4	du sud

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1.IX 1918 do-*au* 31.XII 1921	1924	1925	1926	1.I—31.III 1927	1.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
Powiaty	.	— 93,3	+ 3 924,1	— 7,8	.	+ 11,7	**Arrondissements**
centralne	.	— 80,7	+ 6 491,0	+ 2,2	.	+ 8,9	du centre
wschodnie	.	—	.	— 49,5	.	+ 46,5	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 95,5	+ 382,8	+ 29,8	.	+ 13,4	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 100,0	.	— 64,3	.	+ 913,3	de Silésie
południowe	.	— 86,1	+ 5 931,6	— 3,8	.	— 15,1	du sud
Województwa	.	— 100,0	.	— 88,0	.	+ 300,0	**Départements**
poznańskie	.	— 100,0	.	— 88,0	.	+ 300,0	de Poznań
pomorskie	.	— 100,0	—	—	.	—	de Pomorze

Przeliczeń dokonano według przeciętnych kursów dolara w poszczególnych okresach.

Wartość spłaconych pożyczek w roku 1924, w stosunku do okresu przeszło dwuletniego od 1.XI 1918 do 31.XII 1921, zmniejsza się w sumie dla Polski o połowę. Zmniejszenie możemy również stwierdzić we wszystkich dzielnicach, tylko w województwie śląskiem mamy wzrost bardzo poważny.

W miastach większych zmniejszenie kwot jest nieco wyższe niż dla samorządu ogółem; woj. śląskie wyróżnia się tem, że wykazuje wzrost, i to nawet daleko silniejszy niż samorządy ogółem.

W miastach mniejszych ogólna tendencja jest inna na skutek spłat dokonywanych przez woj. poznańskie i pomorskie, gdzie spłaty wzrastają nadzwyczaj silnie, w pozostałych województwach mamy zmniejszenie naogół większe, nawet niż w odnośnych dzielnicach dla samorządu ogółem.

Powiaty wykazują w sumie dla Polski znacznie większe zmniejszenie niż samorząd ogółem. Zmniejszenie to możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem woj. wschodnich, w których w tym okresie, zarówno jak i w poprzednim, nie spłacano wcale pożyczek. Bardzo silne zmniejszenie do 0 możemy stwierdzić w starostwach krajowych.

W roku 1925 mamy silny wzrost, w porównaniu z okresem poprzednim, sum spłaconych pożyczek tak dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem woj. śląskiego, które wykazuje zmniejszenie, nawet bardzo poważne.

Wzrost spłaty pożyczek przez miasta większe jest jeszcze nieco silniejszy niż dla samorządu ogółem, zmniejszenie, i to bardzo silne, wykazuje tylko woj. śląskie.

W miastach mniejszych wzrost sum spłaconych jest daleko niższy niż dla samorządu ogółem, w poszczególnych dzielnicach różnice są bardzo nierównomierne: w woj. poznańskiem i pomorskiem mamy zmniejszenie i to bardzo znaczne, najwyższy wzrost, nie licząc woj. wschodnich, w których spłaty zwiększają się od 0 do 43 tys., wykazują woj. południowe.

Natomiast nadzwyczaj wysoki wzrost mamy w powiatowych związkach komunalnych, przyczem we wszystkich dzielnicach jest on nadzwyczaj silny: minimum w woj. poznańskiem i pomorskiem wynosi 382,8%.

Starostwa krajowe wykazują wzrost spłaty długów w porównaniu z rokiem poprzednim, w którym spłaty nie były dokonywane.

Rok 1926 wykazuje stosunkowo daleko mniejszy wzrost spłat, i to nietylko w liczbach względnych, lecz również i w sumach bezwzględnych. Wzrost ten możemy zaobserwować w woj. centralnych i śląskiem, w pozostałych zmniejszenie, i to naogół bardzo poważne.

W miastach większych wzrost sum spłaconych w r. 1926 jest znacznie wyższy niż dla samorządów ogółem, przyczem możemy go stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem woj. poznańskiego i pomorskiego oraz południowych.

Miasta natomiast mniejsze wykazują w sumie dla Polski zmniejszenie, coprawda niezbyt wielkie, zmniejszenie to możemy stwierdzić również w woj. wschodnich i południowych. Również powiatowe związki komunalne wykazują zmniejszenie sum długów spłaconych w r. 1926, przyczem zmniejszenie to przypada na woj. południowe, wschodnie i śląskie, w ostatniem jest ono najwyższe.

W starostwach krajowych możemy stwierdzić znaczne zmniejszenie kwot pożyczek, spłaconych w r. 1926.

W okresie 1927/28 w sumie dla Polski mamy poważne zmniejszenie kwot spłaconych długów, różnica wynosi około 10 mil.

i stanowi 33,2% kwot, spłaconych w r. 1926. Prawdopodobnie należy to tłumaczyć mniejszem znaczeniem pożyczek jednorazowych, których termin płatności przypadał w r. 1927/28 i zwiększeniem pożyczek spłacanych w długoterminowych ratach. W poszczególnych dzielnicach zmniejszenie to możemy zaobserwować w woj. centralnych i śląskiem, w pozostałych mamy wzrost, i to nawet dość silny, szczególnie w woj. wschodnich.

Miasta większe wykazują bardzo silne, prawie 2-krotnie wyższe zmniejszenie niż samorządy ogółem, przyczem zmniejszenie mamy w tych samych dzielnicach: w woj. centralnych i śląskiem, w pozostałych wzrost, również najwyższy w woj. wschodnich.

Miasta mniejsze natomiast wykazują bardzo silny wzrost sum spłaconych, które prawie się podwajają. Wzrost możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach: najniższy w woj. śląskiem, najwyższy w woj. wschodnich.

W powiatowych związkach komunalnych mamy również zwiększenie sum spłaconych, jednakże daleko niższe niż w miastach mniejszych, jedynie tylko w woj. południowych mamy zmniejszenie, i to niezbyt wielkie.

Starostwa krajowe wykazują znaczny wzrost pożyczek, spłaconych w r. 1927/28.

Dla scharakteryzowania ciężarów spłat pożyczek w poszczególnych okresach, podajemy poniższe liczby:

Pożyczki spłacone — Emprunts remboursés

Na 1 mieszkańca — Montant par habitant

Złote — *Zlotys* 1918—1928

Wyszczególnienie	I.IX 1918 do-*au* 31. XII 1921	1924	1925	1926	1.I—31.III 1927	1.IV 1927 do-*au* 31.III 1928	Spécification
Ogółem . . .	**0,34**	**0,17**	**0,74**	**1,14**	**0,23**	**0,76**	**Total**
centralne	**0,33**	**0,01**	**0,61**	**2,16**	**0,37**	**0,99**	**du centre**
wschodnie	**0,01**	**—**	**0,45**	**0,27**	**0,07**	**0,60**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	**1,46**	**1,00**	**1,62**	**0,76**	**0,21**	**0,87**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**0,40**	**1,32**	**0,19**	**0,98**	**0,35**	**0,66**	**de Silésie**
południowe	**0,12**	**0,02**	**0,88**	**0,32**	**0,11**	**0,53**	**du sud**
Miasta większe	**1,32**	**0,57**	**2,50**	**5,58**	**1,08**	**2,07**	**Grandes villes**
centralne	1,31	0,03	0,78	8,15	1,35	1,95	du centre
wschodnie	0,06	—	1,00	1,09	0,66	3,64	de l'est
poznańskie i pomorskie	4,20	1,42	9,18	1,94	0,61	2,27	de Poznań et de Pomorze
śląskie	0,38	8,18	—	4,43	1,46	0,66	de Silésie
południowe	0,43	0,13	5,63	1,03	0,51	2,16	du sud
Miasta mniejsze	**0,43**	**0,77**	**0,92**	**0,79**	**0,25**	**1,62**	**Petites villes**
centralne	0,23	0,01	0,52	0,56	0,20	1,35	du centre
wschodnie	0,03	—	0,16	0,14	0,09	1,35	de l'est
poznańskie i pomorskie	0,22	4,25	0,81	1,47	0,19	3,47	de Poznań et de Pomorze
śląskie	3,00	0,02	1,39	2,40	1,09	3,89	de Silésie
południowe	0,59	0,01	1,74	0,65	0,29	1,79	du sud
Powiaty	**0,12**	**0,00**	**0,33**	**0,30**	**0,06**	**0,34**	**Arrondissements**
centralne	0,04	0,00	0,49	0,50	0,09	0,55	du centre
wschodnie	—	—	0,41	0,21	0,03	0,30	de l'est
poznańskie i pomorskie	0,93	0,02	0,20	0,26	0,11	0,30	de Poznań et de Pomorze
śląskie	0,02	—	0,05	0,02	—	0,16	de Silésie
południowe	0,02	0,00	0,16	0,16	0,03	0,13	du sud
Województwa	**0,05**	**—**	**0,05**	**0,01**	**—**	**0,02**	**Départements**
poznańskie	0,07	—	0,07	0,01	—	0,03	de Poznań
pomorskie	0,00	—	—	—	—	—	de Pomorze

Najwyższe obciążenie spłatami w okresie od 1918 do 1921 r. miały woj. poznańskie i pomorskie, najmniejsze województwa wschodnie. Z poszczególnych typów samorządów na pierwszem miejscu stoją miasta większe, następnie miasta mniejsze i powiaty. Różnica jednak w spłatach jest daleko niższa niż różnica w zadłużeniu, jak o tem przekonamy się niżej.

Od r. 1924 przeciętne spłaty na jednego mieszkańca wzrastają aż do 1926 r., w r. 1927/28 znacznie się obniżają. W poszczególnych dzielnicach tendencje są dość niejednolite. W 1925 r. wzrost mamy wszędzie z wyjątkiem woj. śląskiego, w 1926 z wyjątkiem woj. wschodnich, poznańskiego i pomorskiego oraz południowych, w 1927/28 zmniejszenie wykazują woj. centralne i śląskie. W miastach większych mamy ogólną tendencję analogiczną z tem jednak, że spłaty w r. 1927/28 są niższe nawet niż w r. 1925. W miastach mniejszych zniżka następuje w 1926, jak również i w powiatowych związkach komunalnych.

Dane o spłacie pożyczek, które zanalizowaliśmy według dzielnic, musimy uzupełnić chociażby najważniejszemi liczbami o kwotach, spłaconych dla poszczególnych województw. Zestawienie sum, spłaconych w 1927/28, według województw i typów samorządów przedstawia się, jak następuje:

Pożyczki spłacone — Emprunts remboursés

Tysiące złotych
Milliers de zlotys 1.IV 1027 — 31.III 1928

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes* ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes* do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total . .	**20 741**	**8 029**	**4 734**	**7 914**	**64**
M. st. Warszawa . *Ville de Varsovie*	955	955	—	—	—
Warszawa . . .	2 565	307	707	1 551	—
Łódź	2 763	1 704	417	642	—
Kielce	1 842	933	149	760	—
Lublin	1 863	76	269	1 518	—
Białystok	1 073	581	49	443	—
Wilno	970	464	20	486	—
Nowogródek . .	355	—	15	340	—
Polesie	756	315	312	129	—
Wołyń	381	147	23	211	—
Poznań	1 664	524	632	444	64
Pomorze	866	375	189	302	—
Śląsk	742	120	470	152	—
Kraków	1 738	434	1 106	198	—
Lwów	1 766	1 013	216	537	—
Stanisławów . .	220	79	40	101	—
Tarnopol	222	2	120	100	—

Przedewszystkiem musimy zaznaczyć, że różnica w sumie spłaconych pożyczek przez poszczególne typy samorządów nie jest tak duża, jak w pożyczkach zaciągniętych. Najwięcej spłaciły pożyczek miasta większe, ich spłata stanowi 38,7% ogólnej sumy, wówczas gdy pożyczki zaciągnięte stanowiły 74,3%. Drugie miejsce przypada na powiatowe związki komunalne, które spłaciły 38,2% pożyczek, a zaciągnęły 13,6%. Trzecie miejsce zajmują miasta mniejsze, które spłaciły 22,8%, a zaciągnęły 11,6% ogólnej sumy. Starostwa krajowe mają kwoty bez porównania niższe.

W stosunku do stanu zadłużenia w dniu 1.I 1927 r. pożyczki spłacone przez miasta większe wyniosły 3,5%, przez miasta mniejsze 17,8%, przez powiatowe związki komunalne 29,9% i przez starostwa krajowe 1,2%.

Z porównania liczb tych możemy powiedzieć, że układ długów, nie biorąc pod uwagę starostw krajowych, był najbardziej korzystny dla miast większych, gdyż wymagają mniejszych spłat rocznych, następne miejsce zajmują mniejsze miasta, a ostatnie powiatowe związki komunalne.

Z poszczególnych województw największe kwoty spłaconych pożyczek w r. 1927/28 przypadają na woj. łódzkie, następnie warszawskie, lubelskie i kieleckie. Zwraca uwagę, że m. st. Warszawa spłacała stosunkowo niewiele, zajmując 10 miejsce. Najmniej spłaciły samorządy woj. stanisławowskiego, następnie woj. tarnopolskiego.

Z miast większych najwięcej spłaciły miasta woj. łódzkiego, następnie woj. lwowskiego i miasto Warszawa, najmniej miasta woj. tarnopolskiego, następnie woj. lubelskiego.

Z miast poniżej 20 tys. mieszkańców największe kwoty przypadają na woj. krakowskie, następnie na woj. warszawskie i poznańskie, w pozostałych kwoty są niższe od $^1/_2$ miljona, najmniejsze w woj. nowogródzkiem (15 tys. zł.) i w wileńskiem.

Powiatowe związki komunalne najwięcej spłaciły pożyczek w woj. warszawskiem, następnie lubelskiem, w pozostałych kwoty są mniejsze od 1 miljona, najmniejsze w woj. tarnopolskiem, następnie w woj. stanisławowskiem.

Dla scharakteryzowania ciężarów spłaty pożyczek, przeliczyliśmy spłaty dokonane w r. 1927/28 przeciętnie na 1 mieszkańca. Wyniki obliczeń podajemy poniżej:

Pożyczki spłacone — Emprunts remboursés

Na 1 mieszkańca — Montant par habitant

Tysiące złotych
Milliers de zlotys

1.IV 1927—31.III 1928

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta — *Villes*: ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta — *Villes*: do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total .	**0,76**	**2,07**	**1,62**	**0,34**	**0,02**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	1,02	1,02	—	—	—
Warszawa . . .	1,21	0,30	1,87	0,77	—
Łódź	1,23	2,65	1,92	0,39	—
Kielce	0,73	2,39	0,75	0,35	—
Lublin	0,89	0,51	1,34	0,77	—
Białystok	0,82	4,34	0,27	0,38	—
Wilno	0,96	3,60	0,48	0,55	—
Nowogródek . .	0,44	—	0,24	0,42	—
Polesie	0,86	5,94	4,49	0,16	—
Wołyń	0,27	2,03	0,23	0,15	—
Poznań	0,85	1,63	1,73	0,27	0,03
Pomorze	0,93	5,14	1,19	0,35	—
Śląsk	0,66	0,66	3,89	0,16	—
Kraków	0,87	1,77	4,70	0,11	—
Lwów	0,65	3,18	0,75	0,21	—
Stanisławów . .	0,16	0,72	0,29	0,08	—
Tarnopol	0,16	0,06	0,70	0,07	—

W sumie dla Polski obciążenie samorządu spłatami pożyczek jest niewysokie (0,76 zł.), w poszczególnych typach samorządów wahania są dość silne. Na pierwszem miejscu znajdują się miasta większe, jednakże różnica pomiędzy niemi, a miastami mniejszemi nie jest tak wielka. Wyróżniają się bardzo silnie powiatowe związki komunalne niską przeciętną. Zupełnie nieznaczna kwota przypada na starostwa krajowe.

Z poszczególnych województw największe obciążenie spłatami pożyczek możemy stwierdzić w woj. łódzkiem (1,23 zł.), następnie w woj. warszawskiem, miasto Warszawa zajmuje trzecie miejsce, a w pozostałych województwach obciążenie jest niższe od 1 zł., najmniejsze w woj. stanisławowskiem i tarnopolskiem, które mają jednakowe przeciętne (0,16 zł.).

W miastach większych na pierwsze miejsce wysuwają się miasta woj. poleskiego, co jest dość dziwne. Ich przeciętna jest prawie 6 razy wyższa od przeciętnej dla miasta Warszawy. Drugie miejsce zajmują miasta woj. pomorskiego, następnie białostockiego i wileńskiego. Najniższą przeciętną, wyróżniającą się od pozostałych, możemy stwierdzić w woj. tarnopolskiem (0,06 zł.), następnie w woj. warszawskiem.

W miastach mniejszych największą przeciętną wykazują miasta woj. krakowskiego, ponad tą przeciętną nawet w miastach większych były przeciętne tylko w 2 województwach. Drugie zkolei miejsce przypada na woj. poleskie, dalej idą woj. śląskie i znacznie już niższa przeciętna jest w woj. łódzkiem. Najniższą przeciętną możemy stwierdzić w woj. wołyńskiem, następnie w woj. białostockiem.

Największe obciążenie w powiatowych związkach komunalnych wykazują powiaty woj. warszawskiego i lubelskiego, w których przeciętne są jednakowe, dalej idą: woj. wileńskie, nowogródzkie i łódzkie. Jak widzimy, pierwsze 5 miejsc są zajęte przez województwa centralne i wschodnie. Z pośród pozostałych województw najwyższą przeciętną ma woj. pomorskie, która jest równa przeciętnej woj. kieleckiego, najmniejszą przeciętną możemy stwierdzić w woj. tarnopolskiem, następnie w woj. stanisławowskiem.

Bardzo ważną kwestją jest również ustosunkowanie spłaty pożyczek oraz płaconych procentów do ogólnej sumy wydatków samorządów; są nawet próby określenia stosunku w jakim procenty i spłaty długów powinny znajdować się do wydatków samorządów [1]. Wobec tego jednak, że kwestja ustosunkowania wydatków została zanalizowana przy omawianiu wydatków i dochodów odnośnych samorządów [2], nie będziemy jej poruszali obecnie.

1 W. Gajewski. *Na tle sprawozdań rachunkowych z r. 1926.* Samorząd z dnia 20 stycznia 1929 r.
Hipolit Wohl. *Finansowanie inwestycyj samorządowych.* Gazeta Administracji Policji Państwowej z dnia 1 kwietnia 1929 r.
2 Dr. J. Piekałkiewicz. *Wydatki i dochody gmin wiejskich.* Kwartalnik Statystyczny 1928 r. t. V, zesz. 4 i osobna odbitka.
Dr. J. Piekałkiewicz *Wydatki i dochody miast mniejszych.* Kwartalnik Statystyczny r. 1928, zesz. 3 i osobna odbitka.
Henryk Moszczyński. *Wydatki i dochody większych miast.* Kwartalnik Statystyczny r. 1929, zesz. 1 i osobna odbitka.
Stanisław Stęplewski. *Wydatki i dochody powiatowych związków komunalnych* — Statystyka Polski tom XXXVII.

Wobec tego, że samorządy nie w jednakowych sumach zaciągają i spłacają pożyczki, zmianę zadłużenia samorządów możemy ustalić przez porównanie sumy pożyczek zaciągniętych w pewnym okresie i sumy spłacanej w tymże okresie, a dla scharakteryzowania intensywności wzrostu zadłużenia obliczyć również przeciętną na jednego mieszkańca.

Podobne zestawienie dla wszystkich samorządów podajemy poniżej.

Różnica między pożyczkami zaciągniętemi, a spłaconemi
Différence entre les emprunts contractés et ceux remboursés

Ogólne zestawienie — Relevé général

1.IV 1927—31.III 1928

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	Na jednego mieszkańca złotych *Par habitant en zlotys*
Ogółem — Total	**+209 691**	**7,72**
M. st. Warszawa . . . . . *Ville de Varsovie*	+118 227	126,21
Warszawa	+ 15 018	7,10
Łódź	+ 4 084	1,81
Kielce	+ 12 813	5,05
Lublin	+ 7 252	3,48
Białystok	+ 4 111	3,16
Wilno	+ 1 374	1,37
Nowogródek	+ 2 589	3,23
Polesie	+ 1 590	1,81
Wołyń	+ 1 442	1,00
Poznań	+ 12 984	6,60
Pomorze	+ 4 038	4,32
Śląsk	+ 5 296	4,69
Kraków	+ 6 392	3,21
Lwów	+ 11 458	4,22
Stanisławów	+ 914	0,68
Tarnopol	+ 109	0,08

Jak widzimy, przyrost zadłużenia naszych samorządów w r. 1927/28 jest wysoki, przeszło połowa tego przyrostu przypada na miasto Warszawę, drugie miejsce wśród województw zajmuje woj. warszawskie, następnie woj. poznańskie, kieleckie i lwowskie, w pozostałych kwota przyrostu jest niższa od 10 miljonów, najniższa, wyróżniająca się od innych województw, w woj. tarnopolskiem, następnie w woj. stanisławowskiem, reszta samorządów ma przyrost długów wyższy od 1 miljona.

Przyrost zadłużenia w r. 1927/28 w całej Polsce na 1 mieszkańca wynosi 7,72 zł., nie jest więc zbyt wysoki. Zasadniczo wyróżnia się miasto Warszawa, drugie miejsce przypada na woj. warszawskie, dalej idą województwa poznańskie i kieleckie. W pozostałych przeciętny przyrost zadłużenia na 1 mieszkańca jest mniejszy od 5 zł., najniższy, wyróżniający się od pozostałych w woj. tarnopolskiem, następnie w woj. stanisławowskiem, w reszcie województw przeciętna jest równą lub wyższą od 1 złotego.

Dane dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców podaje poniższa tablica:

Rożnica między pożyczkami zaciągniętemi, a spłaconemi
Différence entre les emprunts contractés et ceux remboursés

Miasta ponad 20000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20 000 habitants

I.IV 1927—31.III 1928

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	Na jednego mieszkańca złotych *Par habitant en zlotys*
Ogółem — Total	**+163 270**	**42,07**
M. st. Warszawa . . . . . *Ville de Varsovie*	+118 227	126,21
Warszawa	+ 5 863	5,71
Łódź	+ 2 202	3,43
Kielce	+ 5 248	13,42
Lublin	+ 1 121	7,56
Białystok	+ 2 497	18,64
Wilno	+ 386	2,99
Polesie	+ 562	10,60
Wołyń	+ 1 071	14,78
Poznań	+ 7 426	23,04
Pomorze	+ 941	12,90
Śląsk	+ 2 080	11,44
Kraków	+ 4 397	17,92
Lwów	+ 10 534	33,02
Stanisławów	+ 639	5,79
Tarnopol	+ 76	2,37

Miasto Warszawa w miastach większych pochłania jeszcze większą część pożyczek, niż w sumie dla wszystkich samorządów. Drugie miejsce przypada na woj. lwowskie, następnie idą województwa poznańskie, warszawskie i kieleckie. Najmniejszy przyrost wykazuje województwo tarnopolskie, które wyróżnia się bardzo silnie od pozostałych.

Przeciętnie na 1 mieszkańca przyrost zadłużenia dla całej Polski jest znaczny, Warszawa, ma się rozumieć, zajmuje pierwsze

miejsce, drugie miejsce Lwów, dalej idzie woj. poznańskie i białostockie. Najmniejszy przyrost mają woj. tarnopolskie i wileńskie.

Zestawienie dla miast mniejszych przedstawia się, jak następuje:

Różnica między pożyczkami zaciągniętemi, a spłaconemi

Différence entre les emprunts contractés et ceux remboursés

Miasta do 20 000 mieszkańców

Villes jusqu'à 20 000 habitants

1.IV 1927 — 31.III 1928

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	Na jednego mieszkańca złotych *Par habitant en zlotys*
Ogółem — Total	**+ 21 992**	**7,52**
Warszawa	+ 4 210	11,13
Łódź	+ 814	3,74
Kielce	+ 1 402	7,04
Lublin	+ 1 439	7,16
Białystok	+ 551	3,06
Wilno	+ 462	10,98
Nowogródek	+ 1 525	24,23
Polesie	+ 291	4,19
Wołyń	+ 24	0,24
Poznań	+ 3 774	10,34
Pomorze	+ 2 805	17,59
Śląsk	+ 2 468	20,43
Kraków	+ 1 534	6,52
Lwów	+ 560	1,95
Stanisławów	+ 80	0,58
Tarnopol	+ 53	0,31

Ogólny przyrost długów jest w miastach mniejszych bez porównania niższy niż w miastach większych. Na pierwsze miejsce wysuwa się woj. warszawskie, dalej woj. poznańskie, pomorskie i śląskie, w pozostałych przyrost zadłużenia jest niższy od 2 miljonów, najniższy w woj. wołyńskiem (24 tys. zł.), następnie w woj. tarnopolskiem i stanisławowskiem, w pozostałych przyrost jest wyższy od 100 tys. złotych.

W sumie dla Polski przeciętny przyrost na 1 mieszkańca nie jest zbyt wysoki. Znacznie wyższy w woj. nowogródzkiem, następnie w woj. śląskiem, pomorskiem, warszawskiem, wileńskiem i poznańskiem, w pozostałych przeciętna jest niższa od 10 złotych, najniższa w woj. wołyńskiem, następnie w woj. tarnopolskiem.

Dane dla powiatowych związków komunalnych i starostw krajowych zawarte są w poniższem zestawieniu:

Różnica między pożyczkami zaciągniętemi, a spłaconemi

Différence entre les emprunts contractés et ceux remboursés

Powiatowe związki komunalne

Unions communales d'arrondissements

I.IV 1927—31.III 1928

Województwa *Départements*	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*	Na jednego mieszkańca złotych *Par habitant en zlotys*
Ogółem — Total	**+23 474**	**1,01**
Warszawa	+ 4 945	2,44
Łódź	+ 1 068	0,65
Kielce	+ 6 163	2,87
Lublin	+ 4 692	2,39
Białystok	+ 1 063	0,91
Wilno	+ 526	0,60
Nowogródek	+ 1 064	1,33
Polesie	+ 737	0,89
Wołyń	+ 347	0,25
Poznań	+ 829	0,50
Pomorze	+ 292	0,34
Śląsk	+ 748	0,81
Kraków	+ 461	0,25
Lwów	+ 364	0,15
Stanisławów	+ 195	0,15
Tarnopol	— 20	0,01

Na pierwsze miejsce wysuwa się woj. kieleckie wysokością sum przyrostu długów, drugie miejsce przypada na woj. warszawskie, trzecie na woj. lubelskie. W pozostałych województwach kwoty przyrostu długów są znacznie niższe, najniższe w woj. tarnopolskiem, w którem mamy nawet nie przyrost długów, lecz zmniejszenia o 20 tys. zł. i w woj. stanisławowskiem zwiększenie o 195 tys. zł.

Najintensywniejszy przyrost na 1 mieszkańca możemy stwierdzić w woj. kieleckiem (2,87 zł.), następnie w woj. warszawskiem, lubelskiem i nowogródzkiem, najmniejsze, nie licząc woj. tarnopolskiego, w którem mamy zmniejszenie długów przeciętnie na 1 mieszkańca o 0,01 zł., w woj. lwowskiem i stanisławowskiem.

Przyrost zadłużenia w starostwach krajowych wynosi 955 tys. zł., które przypada na Starostwo Krajowe w Poznaniu, co wynosi 0,49 zł. na 1 mieszkańca.

Porównywując znaczenie poszczególnych samorządów, możemy powiedzieć, że przeważająca część przyrostu zadłużenia—77,9% przypada na miasta większe, następnie idą powiatowe związki komunalne, które wykazują 11,2% przyrostu zadłużenia wszystkich uwzględnionych samorządów, na miasta mniejsze przypada 10,5%, t. j. niewiele mniej niż

na powiatowe związki komunalne, najmniejsze znaczenie mają starostwa krajowe—0,4%.

Co do intensywności przyrostu przeciętnie na 1 mieszkańca, to większe miasta wyróżniają się również bardzo silnie, następne miejsce zajmują miasta mniejsze, dalej powiatowe związki komunalne, najsłabszy przyrost mamy w starostwach krajowych.

Stan pożyczek

Po zanalizowaniu danych, dotyczących pożyczek zaciągniętych i spłaconych, możemy obecnie przejść do ustalenia stanu zadłużenia naszych samorządów w poszczególnych okresach, zaczynając od liczby samorządów, posiadających długi:

Liczba samorządów, posiadających długi — Nombre des administrations autonomes grevées de dettes

1918—1928

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
Liczba samorządów — *Nombre des administrations autonomes*							
Ogółem	**456**	**595**	**523**	**583**	**583**	**767**	**Total**
centralne	**44**	**185**	**165**	**183**	**192**	**304**	**du centre**
wschodnie	**1**	**7**	**25**	**44**	**42**	**70**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	**189**	**191**	**176**	**181**	**181**	**168**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**25**	**25**	**19**	**20**	**19**	**26**	**de Silésie**
południowe	**197**	**187**	**138**	**155**	**149**	**199**	**du sud**
Miasta większe	**26**	**30**	**37**	**49**	**50**	**49**	**Grandes villes**
centralne	16	20	22	25	25	25	du centre
wschodnie	1	1	4	6	6	5	de l'est
poznańskie i pomorskie	4	4	6	6	6	6	de Poznań et de Pomorze
śląskie	3	3	3	2	2	2	de Silésie
południowe	2	2	2	10	11	11	du sud
Miasta mniejsze	**298**	**354**	**297**	**315**	**328**	**504**	**Petites villes**
centralne	22	86	73	80	95	202	du centre
wschodnie	—	6	12	14	16	37	de l'est
poznańskie i pomorskie	134	133	122	124	126	115	de Poznań et de Pomorze
śląskie	14	14	11	14	13	20	de Silésie
południowe	128	115	79	83	78	130	du sud
Powiaty	**131**	**209**	**187**	**217**	**203**	**211**	**Arrondissements**
centralne	6	79	70	78	72	77	du centre
wschodnie	—	—	9	24	20	28	de l'est
poznańskie i pomorskie	50	52	46	49	47	44	de Poznań et de Pomorze
śląskie	8	8	5	4	4	4	de Silésie
południowe	67	70	57	62	60	58	du sud
Województwa	**1**	**2**	**2**	**2**	**2**	**3**	**Départements**
poznańskie	1	1	1	1	1	2	de Poznań
pomorskie	.	1	1	1	1	1	de Pomorze
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach *Changements par rapport à la période précédente en pourcentages*							
Ogółem	.	+ 30,5	— 12,1	+ 11,5	—	+ 31,6	**Total**
centralne	.	+ 320,4	— 10,8	+ 10,9	+ 4,9	+ 58,3	**du centre**
wschodnie	.	+ 600,0	+ 257,1	+ 76,0	— 4,6	+ 66,7	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	+ 1,1	— 7,9	+ 2,8	—	— 7,2	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	—	— 24,0	+ 5,3	— 5,0	+ 36,8	**de Silésie**
południowe	.	— 5,1	— 26,2	+ 12,3	— 3,9	+ 33,5	**du sud**
Miasta większe	.	+ 15,4	+ 23,3	+ 32,4	+ 2,0	— 2,0	**Grandes villes**
centralne	.	+ 25,0	+ 10,0	+ 13,6	—	—	du centre
wschodnie	.	—	+ 300,0	+ 50,0	—	— 16,7	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	—	+ 50,0	—	—	—	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	—	—	— 33,3	—	—	de Silésie
południowe	.	—	—	+ 400,0	+ 10,0	—	du sud

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
Miasta mniejsze	.	+ 18,8	— 16,1	+ 6,1	+ 4,1	+ 53,6	**Petites villes**
centralne	.	+ 290,9	— 15,1	+ 9,6	+ 18,7	+ 112,6	du centre
wschodnie	.	.	+ 100,0	+ 16,7	+ 14,3	+ 131,3	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 0,7	— 8,3	+ 1,6	+ 1,6	— 8,7	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	—	— 21,4	+ 27,3	— 7,2	+ 53,8	de Silésie
południowe	.	— 10,1	— 31,3	+ 5,1	— 6,0	+ 66,7	du sud
Powiaty	.	+ 59,5	— 10,5	+ 16,0	— 6,5	+ 3,9	**Arrondissements**
centralne	.	+1 216,7	— 11,4	+ 11,4	— 7,7	+ 6,9	du centre
wschodnie	.	—	.	+ 166,8	— 16,7	+ 40,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+ 4,0	— 11,5	+ 6,5	— 4,1	— 6,4	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	—	— 37,5	— 20,0	—	—	de Silésie
południowe	.	+ 4,5	— 18,6	+ 8,8	— 3,2	— 3,3	du sud
Województwa	.	.	—	—	—	+ 50,0	**Départements**
poznańskie	.	—	—	—	—	+ 100,0	de Poznań
pomorskie	.	.	—	—	—	—	de Pomorze

W ogólnej sumie dla Polski liczba samorządów, posiadających długi w dn. 1. I 1922 r., rośnie w porównaniu z ich liczbą w dn. 1. XI 1918 r. dość znacznie (30,5%). Zmiany w poszczególnych dzielnicach są niejednolite. W województwach południowych widzimy zmniejszenie liczby zadłużonych samorządów, w woj. śląskiem pozostaje ona bez zmiany, w woj. poznańskiem rośnie, ale bardzo nieznacznie, o 1,1%, wówczas gdy w województwach centralnych, a szczególnie wschodnich wzrost jest nadzwyczaj wysoki, przeszło trzykrotny w woj. centralnych i sześciokrotny w woj. wschodnich. Tak znaczny wzrost w b. zaborze rosyjskim należy tłumaczyć względnie nieznacznem rozpowszechnieniem pożyczek w tych województwach przed powstaniem Państwa Polskiego.

Miasta większe w sumie dla Polski mają wzrost prawie dwa razy niższy od samorządów ogółem, wzrost ten przejawia się tylko w województwach centralnych, w pozostałych liczba zadłużonych miast pozostaje bez zmiany.

W miastach mniejszych wzrost liczby miast zadłużonych jest mniejszy niż dla samorządu ogółem; tendencje są przytem bardzo niejednolite. W województwach południowych, poznańskiem i pomorskiem mamy zmniejszenie liczby zadłużonych miast, w województwie śląskiem ich liczba pozostaje bez zmiany, rośnie zaś w województwach centralnych i wschodnich.

Powiaty wykazują wzrost silniejszy niż samorządy ogółem, przyczem w woj. śląskiem jednak liczba zadłużonych powiatów pozostaje bez zmiany, nieznacznie rośnie w województwach południowych oraz w poznańskiem i pomorskiem, nadzwyczaj zaś silnie w województwach centralnych. W województwach wschodnich w obydwu okresach żaden powiat nie posiadał długów.

Liczba starostw krajowych, posiadających długi w dn. 1. XI 1918 r. nie była znaną, gdyż brak był danych dla starostwa pomorskiego, w rzeczywistości pozostała bez zmiany.

Ogólna liczba samorządów, posiadających zadłużenie w dn. 1. I 1925 r., jest znacznie mniejsza w porównaniu z liczbą samorządów, posiadających pożyczki w dn. 1. I 1922 r. Możemy więc powiedzieć, że samorządy wykorzystały koniec okresu inflacyjnego dla spłacenia części pożyczek tak, że w wyniku znaczna ich liczba nie miała już żadnych długów. Wahania są bardzo niejednolite: we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, liczba samorządów zadłużonych obniżyła się: najmniej w woj. poznańskiem i pomorskiem (7,9%), najwięcej w woj. południowych (26,2%), w województwach wschodnich natomiast mamy bardzo poważny wzrost liczby zadłużonych samorządów (257,1%). Należy to tłumaczyć tem, że samorządy województw wschodnich, dopiero w okresie tym zorganizowane, z konieczności musiały udawać się na drogę kredytu.

W miastach większych tendencja jest inna niż dla samorządu ogółem. W województwach śląskiem i południowych liczba zadłużonych miast pozostaje bez zmiany, w pozostałych rośnie: najmniej w województwach

centralnych (10,0%), najwięcej w województwach wschodnich (300,0%).

Miasta mniejsze wykazują tendencję zbliżoną de tendencji stwierdzonej dla samorządów ogółem. Ogólne zmniejszenie liczby zadłużonych miast mniejszych jest nawet nieco większe niż dla samorządu ogółem. We wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem wschodnich; mamy zmniejszenie: najniższe w woj. poznańskiem i pomorskiem, najwyższe w województwach południowych, jedynie w województwach wschodnich liczba samorządów zadłużonych rośnie o 100%.

Powiatowe związki komunalne wykazują tendencję zniżkową, lecz nieco mniejszą niż samorządy ogółem. Wahania zniżkowe są bardziej równomierne, przyczem w województwach wschodnich liczba samorządów, posiadających długi, pozostaje, tak jak i w okresie poprzednim, równa 0.

W samorządzie wojewódzkim niema żadnych zmian.

W 1926 r. liczba samorządów, posiadających długi, rośnie w sumie dla Polski oraz w poszczególnych dzielnicach, najniższy wzrost możemy stwierdzić w woj. poznańskiem i pomorskiem, a najwyższy w woj. wschodnich.

W miastach większych tendencja wzrostu liczby miast zadłużonych jest jeszcze silniejsza niż dla samorządu ogółem, jednakże w woj. śląskiem ich liczba maleje, w województwach zaś poznańskiem i pomorskiem pozostaje bez zmiany, w pozostałych rośnie, nadzwyczaj silnie w województwach południowych.

W miastach mniejszych wzrost liczby zadłużonych miast jest niższy niż dla samorządu ogółem. Wahania są bardziej równomierne. Najniższy wzrost mamy w woj. poznańskiem i pomorskiem, najwyższy w woj. śląskiem.

Liczba zadłużonych powiatów zwiększa się, względnie nieco silniej niż liczba samorządów ogółem. Tendencje są bardzo niejednolite. W woj. śląskiem mamy zmniejszenie liczby powiatów posiadających długi o 20%, w województwach wschodnich wzrost o 166,8%.

W dn. 1. I 1927 r. ogólna liczba zadłużonych samorządów, w porównaniu z rokiem poprzednim, pozostaje bez zmiany, w poszczególnych dzielnicach natomiast zmienia się. Zmniejsza się w województwach południowych, wschodnich i śląskiem, pozostaje bez zmiany w woj. poznańskiem i pomorskiem, zwiększa się w województwach centralnych.

W sumie dla Polski większe miasta wykazują nieznaczny wzrost liczby zadłużonych jednostek. Wzrost ten przypada na województwa południowe, w pozostałych zaś województwach niema żadnych zmian.

W miastach mniejszych ogólna liczba miast zadłużonych rośnie, przyczem w województwach południowych i śląskiem maleje, w pozostałych rośnie, najwięcej w województwach centralnych.

Liczba zadłużonych powiatów w dn. 1. I 1927 r. jest mniejsza niż w dn. 1. I 1926 r. Zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województwa śląskiego, w którem liczba samorządów pozostaje bez zmiany. Liczba zadłużonych starostw krajowych nie zmienia się.

Liczba zadłużonych samorządów w dn. 1. IV 1928 r. znacznie wzrasta (31,6%) w porównaniu z ich liczbą w dn. 1. I 1927 r. W poszczególnych dzielnicach tendencje są niejednolite. Województwa poznańskie i pomorskie wykazują zmniejszenie liczby samorządów o 7,2%, w pozostałych wzrost jest dość równomierny: najniższy w województwach południowych, najwyższy, prawie dwukrotnie, w województwach wschodnich.

Miasta większe wykazują zmniejszenie liczby zadłużonych jednostek. Zmiany te zachodzą w województwach wschodnich, w pozostałych liczba zadłużonych miast pozostaje bez zmiany.

Bardzo silny wzrost wykazują miasta mniejsze, jednakże w tym typie samorządów mamy zmniejszenie w województwach poznańskiem i pomorskiem, w pozostałych wzrost: najmniejszy w województwie śląskiem, najwyższy w województwach wschodnich.

W powiatowych związkach komunalnych wzrost liczby zadłużonych powiatów jest stosunkowo niewielki. W województwach południowych oraz w poznańskiem i pomorskiem mamy nawet zmniejszenie liczby zadłużonych powiatów, w województwie śląskiem pozostaje ich liczba bez zmiany, rośnie w województwach centralnych, a szczególnie wschodnich.

Zaznajomiwszy się z liczbą samorządów zadłużonych w różnych okresach, przejdziemy obecnie do omówienia liczby pożyczek w tym samym czasie.

Liczba pożyczek, ciążących na samorządach — Nombre des dettes grevant les administrations autonomes

1918—1928

Wyszczególnienie	1.XI 1918	1 I 1922	1.I 1925	1.I 1926	1.I 1927	1.IV 1928	Spécification
Liczba pożyczek — *Nombre des emprunts*							
Ogółem	3 121	4 617	3 208	3 555	3 584	4 315	**Total**
centralne	173	1 095	984	1 272	1 305	1 707	**du centre**
wschodnie	4	20	59	134	115	211	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	1 727	1 991	1 206	1 189	1 209	1 318	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	254	303	147	140	149	168	**de Silésie**
południowe	963	1 208	812	820	806	911	**du sud**
Miasta większe	345	701	474	648	643	770	**Grandes villes**
centralne	64	335	256	293	296	385	du centre
wschodnie	4	7	24	36	36	43	de l'est
poznańskie i pomorskie	155	186	104	127	96	96	de Poznań et de Pomorze
śląskie	55	66	22	12	11	13	de Silésie
południowe	67	107	68	180	204	233	du sud
Miasta mniejsze	1 859	2 279	1 526	1 424	1 550	1 921	**Petites villes**
centralne	101	301	290	309	371	500	du centre
wschodnie	—	13	20	21	26	75	de l'est
poznańskie i pomorskie	1 107	1 182	731	702	756	849	de Poznań et de Pomorze
śląskie	139	164	95	98	117	135	de Silésie
południowe	512	619	390	294	280	362	du sud
Powiaty	889	1 554	1 160	1 449	1 345	1 577	**Arrondissements**
centralne	8	459	438	670	638	822	du centre
wschodnie	—	—	15	77	53	93	de l'est
poznańskie i pomorskie	437	540	323	326	311	326	de Poznań et de Pomorze
śląskie	60	73	30	30	21	20	de Silésie
południowe	384	482	354	346	322	316	du sud
Województwa	28	83	48	34	46	47	**Départements**
poznańskie	28	28	39	25	25	26	de Poznań
pomorskie	.	55	9	9	21	21	de Pomorze
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach							
Changements par rapport à la période précédente au pourcentages							
Ogółem	.	+ 47,9	— 30,5	+ 10,8	+ 0,8	+ 20,4	**Total**
centralne	.	+ 532,9	— 10,1	+ 29,3	+ 2,6	+ 30,8	**du centre**
wschodnie	.	+ 400,0	+195,0	+127,1	— 14,2	+ 83,5	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	+ 15,3	— 39,4	— 1,4	+ 1,7	+ 9,0	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	+ 19,3	— 51,5	— 4,8	+ 6,4	+ 12,7	**de Silésie**
południowe	.	+ 25,4	— 32,8	+ 1,0	— 1,7	+ 13,0	**du sud**
Miasta większe	.	+ 103,2	— 32,4	+ 36,7	— 0,8	+ 19,7	**Grandes villes**
centralne	.	+ 423,4	— 23,6	+ 14,5	+ 1,0	+ 30,1	du centre
wschodnie	.	+ 75,0	+242,8	+ 50,0	—	+ 19,4	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+ 20,0	— 44,1	+ 22,1	— 24,4	—	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+ 20,0	— 66,7	— 45,5	— 8,3	+ 18,2	de Silésie
południowe	.	+ 59,7	— 36,5	+164,7	+ 13,3	+ 14,2	du sud
Miasta mniejsze	.	+ 22,6	— 33,1	— 6,7	+ 8,8	+ 23,9	**Petites villes**
centralne	.	+ 198,0	— 3,7	+ 6,5	+ 20,1	+ 34,8	du centre
wschodnie	.	.	+ 53,8	+ 5,0	+ 23,8	+188,5	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+ 6,8	— 38,2	— 4,0	+ 7,7	+ 12,3	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+ 18,0	— 42,1	+ 3,2	+ 19,3	+ 15,4	de Silésie
południowe	.	+ 20,9	— 37,0	— 24,6	— 4,2	+ 29,3	du sud

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
Powiaty	.	+ 74,8	— 25,4	+ 24,9	— 7,2	+ 17,2	**Arrondissements**
centralne	.	+5637,5	— 4,6	+ 53,0	— 4,8	+ 28,8	du centre
wschodnie	.	—	.	+413,3	— 31,2	+ 75,5	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	+ 23,6	— 40,2	+ 0,9	— 4,6	+ 4,8	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	+ 21,7	— 58,9	—	— 30,0	— 4,8	de Silésie
południowe	.	+ 25,5	— 26,6	— 2,3	— 6,9	— 1,9	du sud
Województwa	.	.	— 42,2	— 20,2	+ 35,3	+ 2,2	**Départements**
poznańskie	.	—	+ 39,3	— 35,9	—	+ 4,0	de Poznań
pomorskie	.	.	— 83,6	—	+133,3	—	de Pomorze

Liczba pożyczek, ciążących w dn. 1. I 1922 r., jest większa w porównaniu z danemi z 1. XI 1918 prawie o połowę. Wzrost wykazują wszystkie bez wyjątku województwa: najmniejszy województwa poznańskie i pomorskie, najwyższy—województwa centralne. W tych województwach, jak również w województwach wschodnich, wzrost liczby pożyczek, ciążących na samorządzie, jest szczególnie silny.

Jeszcze wyższy odsetek wzrostu wykazują miasta większe, w których liczba pożyczek jest przeszło dwa razy większa. Najniższy wzrost możemy stwierdzić w województwach zachodnich, a najwyższy w województwach centralnych.

W miastach mniejszych liczba pożyczek jest mniejsza niż dla samorządu ogółem. Najmniejszy wzrost możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem, bardzo wysoki w województwach centralnych i wschodnich, w których liczba pożyczek rośnie od 0 do 13.

Powiatowe związki komunalne wykazują silniejszy wzrost niż samorząd ogółem, przyczem w województwach wschodnich jednak niema, tak samo jak i w okresie poprzednim, ani jednego zadłużonego powiatu. W województwach poznańskiem i pomorskiem, śląskiem oraz południowych wzrost jest dość jednolity, ogromny w województwach centralnych, przeszło 75-krotny w stosunku do ogólnej sumy powiatów.

Liczba pożyczek, ciążących na starostwach, nie może być porównaną wobec braku danych dla 1.XI 1918 r.

Liczba pożyczek w dniu 1. I 1925 r. zmniejsza się, w porównaniu ze stanem w dn. 1. I 1922 r., prawie o $^1/_3$, przytem zmniejszenie możemy stwierdzić we wszystkich województwach z wyjątkiem wschodnich, najmniejsze w województwach centralnych, największe w województwie śląskiem. W województwach wschodnich mamy wzrost, i to bardzo znaczny.

Miasta większe wykazują nawet nieco większe zmniejszenie niż samorządy ogółem. Tak samo jednak we wszystkich dzielnicach mamy zmniejszenie: najmniejsze w województwach centralnych, największe w województwie śląskiem z wyjątkiem województw wschodnich, w których wzrost liczby pożyczek jest bardzo znaczny.

Również zmniejszenie wykazują miasta mniejsze we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem województw wschodnich, w których liczba zadłużonych miast rośnie, coprawda mniej niż w miastach większych.

W powiatowych związkach komunalnych zmniejszenie jest nieco mniejsze niż dla samorządu ogółem. W województwach wschodnich niema wcale pożyczek w tym okresie, jak i w poprzednim, a w pozostałych województwach najmniejsze zmiany wykazują województwa centralne, a największe województwo śląskie.

W starostwach krajowych ogólna suma pożyczek zmniejszyła się bardzo znacznie, jednakże w województwie poznańskiem rośnie, w pomorskiem zaś maleje.

Ogólna liczba pożyczek w dn. 1. I 1926 r. jest nieco większa niż rok temu. W województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem nieco maleje, w pozostałych rośnie, jednakże bardzo nierównomiernie: w województwach południowych o 1,0%, w województwach zaś wschodnich o 127,1%.

Miasta większe wykazują silniejszą tendencję wzrostu pożyczek ciążących na nich niż samorząd ogółem. Jedynie w województwie śląskiem mamy zmniejszenie, i to dość poważne, w pozostałych wzrost, najwyższy w województwach południowych (164,7%).

Miasta natomiast mniejsze wykazują ogólne zmniejszenie liczby pożyczek, która daje się stwierdzić w województwach poznańskiem

i pomorskiem oraz w województwach południowych. Pozostałe mają wzrost, jednakże nieznaczny.

W powiatowych związkach komunalnych liczba pożyczek wzrosła znacznie więcej niż dla samorządu ogółem, chociaż mniej niż w miastach większych. Województwa południowe wykazują spadek, w województwie śląskiem niema żadnych zmian, w pozostałych liczba pożyczek rośnie, szczególnie silnie w województwach wschodnich.

W starostwach krajowych liczba pożyczek znacznie maleje.

Liczba pożyczek w dniu 1.I 1927 jest prawie taka sama, jak rok temu. W województwach wschodnich i południowych zmniejsza się, w pozostałych rośnie, jednakże nieznacznie.

W miastach większych można stwierdzić niewielkie zmniejszenie ogólnej liczby pożyczek. Zmniejszenie przypada na województwo śląskie, szczególnie na województwa poznańskie i pomorskie, w województwach wschodnich liczba pożyczek pozostaje bez zmiany, w pozostałych rośnie.

W miastach mniejszych liczba pożyczek rośnie daleko silniej niż dla samorządu ogółem. Wzrost możemy stwierdzić we wszystkich województwach, z wyjątkiem województw południowych.

W powiatowych związkach komunalnych liczba pożyczek znacznie się zmniejsza: najmniej w województwach poznańskiem i pomorskiem, najwięcej w województwach wschodnich.

Samorząd wojewódzki wykazuje dość duży wzrost ogólnej liczby pożyczek.

Liczba pożyczek w dn. 1.IV 1928 r. wzrasta w całej Polsce dość znacznie, przytem we wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić wzrost: najmniejszy w województwach poznańskiem i pomorskiem (9,0%), największy w województwach wschodnich (83,5%).

Wzrost liczby pożyczek w miastach większych jest prawie taki sam jak dla samorządu ogółem, jednakże w województwach poznańskiem i pomorskiem ich liczba pozostaje bez zmiany, w pozostałych rośnie, najwięcej w województwach centralnych.

W miastach mniejszych zwiększenie pożyczek ma intensywniejsze tempo niż dla samorządu ogółem. Różnica pomiędzy poszczególnemi dzielnicami jest bardzo znaczna. Najniższy odsetek przypada na województwa poznańskie i pomorskie (12,3%), najwyższy na województwa wschodnie (188,5%).

W powiatowych związkach komunalnych odsetek zwiększenia pożyczek jest nieco mniejszy. Różnice przytem są w poszczególnych dzielnicach bardzo znaczne. Zmniejszenie wykazują województwa południowe i nieco wyższe województwo śląskie, w pozostałych województwach mamy wzrost, najwyższy w województwach wschodnich (75,5%).

W starostwach krajowych liczba pożyczek nieco wzrasta, lecz tylko w województwie poznańskiem.

Zestawienie dla sum długów, ciążących w poszczególnych okresach, podajemy poniżej.

Przeliczenia na złote, według rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, zostały dokonane na podstawie kursu dolara przeciętnie w miesiącu poprzedzającym dzień, na który obliczono stan.

Kwoty pożyczek, ciążących na samorządach — Montant des dettes grevant les administrations autonomes

1918—1928

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
	Tysiące złotych — *Milliers de zlotys*						
Ogółem	**1 243 735**	**20 769**	**194 246**	**265 963**	**290 109**	**506 072**	**Total**
centralne	**474 688**	**10 973**	**84 058**	**176 502**	**181 341**	**345 586**	**du centre**
wschodnie	**15 912**	**615**	**20 716**	**15 084**	**15 555**	**22 927**	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	**465 257**	**4 279**	**54 418**	**36 285**	**45 999**	**66 075**	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	**73 870**	**900**	**3 707**	**5 092**	**7 822**	**12 919**	**de Silésie**
południowe	**214 008**	**4 002**	**31 347**	**33 000**	**39 392**	**58 565**	**du sud**
Miasta większe	**800 433**	**15 323**	**135 359**	**217 527**	**231 777**	**397 189**	**Grandes villes**
centralne	471 524	9 333	78 196	163 444	165 675	301 414	du centre
wschodnie	15 912	588	20 432	13 558	14 615	16 808	de l'est
poznańskie i pomorskie	132 961	1 471	15 356	14 094	18 467	28 117	de Poznań et de Pomorze
śląskie	29 220	553	1 547	1 063	1 486	3 301	de Silésie
południowe	150 816	3 378	19 828	25 368	31 534	47 549	du sud

(dok.— fin)

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
Miasta mniejsze	**173 368**	**2 130**	**21 057**	**18 482**	**26 551**	**50 996**	**Petites villes**
centralne	2 487	499	1 986	3 144	4 575	13 372	du centre
wschodnie	—	27	69	73	191	2 637	de l'est
poznańskie i pomorskie	97 002	856	7 925	7 748	11 081	19 454	de Poznań et de Pomorze
śląskie	23 043	267	1 844	3 493	5 778	8 312	de Silésie
południowe	50 836	481	9 233	4 021	4 926	7 221	du sud
Powiaty	**232 825**	**2 746**	**18 360**	**25 970**	**26 471**	**51 622**	**Arrondissements**
centralne	677	1 141	3 876	9 914	11 091	30 800	du centre
wschodnie	—	—	215	1 453	749	3 482	de l'est
poznańskie i pomorskie	198 185	1 382	11 667	10 459	11 141	12 239	de Poznań et de Pomorze
śląskie	21 607	80	316	536	558	1 306	de Silésie
południowe	12 356	143	2 286	3 608	2 932	3 795	du sud
Województwa	**37 109**	**570**	**19 470**	**3 984**	**5 310**	**6 265**	**Départements**
poznańskie	37 109	187	19 275	3 944	4 791	5 746	de Poznań
pomorskie	.	383	195	40	519	519	de Pomorze
Zmiany w porównaniu z okresem poprzednim w odsetkach							
Changements par rapport à la période précédente en pourcentages							
Ogółem	.	— 98,3	+ 835,3	+ 52,0	+ 9,1	+ 74,4	**Total**
centralne	.	— 97,7	+ 666,0	+ 133,1	+ 2,7	+ 90,6	**du centre**
wschodnie	.	— 96,1	+3 268,5	— 19,2	+ 3,1	+ 47,4	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	.	— 99,1	+1 171,7	— 26,0	+ 26,8	+ 43,6	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	.	— 98,8	+ 311,9	— 84,8	+ 53,6	+ 65,2	**de Silésie**
południowe	.	— 98,1	+ 683,3	+ 16,8	+ 19,4	+ 48,7	**du sud**
Miasta większe	.	— 98,1	+ 783,4	+ 78,4	+ 6,5	+ 71,4	**Grandes villes**
centralne	.	— 98,0	+ 737,8	+ 132,0	+ 1,4	+ 81,9	du centre
wschodnie	.	— 96,3	+3 374,8	— 26,9	+ 7,8	+ 15,0	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 98,9	+ 943,9	+ 1,9	+ 31,0	+ 52,2	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 98,1	+ 179,7	— 23,8	+ 39,8	+ 122,1	de Silésie
południowe	.	— 97,8	+ 587,0	+ 42,0	+ 24,3	+ 50,8	du sud
Miasta mniejsze	.	— 98,8	+ 888,6	— 2,6	+ 43,6	+ 92,1	**Petites villes**
centralne	.	— 79,9	+ 298,0	+ 75,7	+ 45,5	+ 192,3	du centre
wschodnie	.	—	+ 155,6	+ 17,7	+ 161,6	+1 280,6	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 99,1	+ 825,8	— 8,5	+ 43,0	+ 75,6	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 98,5	+ 590,6	+ 110,3	+ 65,4	+ 43,8	de Silésie
południowe	.	— 99,1	+1 819,5	— 51,6	+ 22,4	+ 46,6	du sud
Powiaty	.	— 98,8	+ 568,6	+ 57,0	+ 1,9	+ 95,0	**Arrondissements**
centralne	.	+ 68,5	+ 239,7	+ 183,9	+ 11,9	+ 177,7	du centre
wschodnie	.	—	.	+ 649,0	— 48,5	+ 364,9	de l'est
poznańskie i pomorskie	.	— 99,3	+ 744,2	— 0,5	+ 6,5	+ 9,8	de Poznań et de Pomorze
śląskie	.	— 99,6	+ 295,0	+ 88,1	+ 4,1	+ 134,0	de Silésie
południowe	.	— 98,9	+1 498,6	+ 75,2	— 18,3	+ 29,4	du sud
Województwa	.	.	+3 315,8	— 77,3	+ 33,3	+ 18,0	**Départements**
poznańskie	.	— 99,5	+10207,1	— 77,3	+ 21,5	+ 19,9	de Poznań
pomorskie	.	.	— 49,1	— 77,2	+1 197,5	—	de Pomorze

Porównanie kwot obciążenia długami 1.XI 1918 i 1.I 1922 wykazuje nadzwyczaj silne zmniejszenie się stanu zadłużenia naszych samorządów. Zjawisko to należy tłumaczyć nie spłatą pożyczek, dokonywaną w okresach poprzednich, bo, jak o tem przekonaliśmy się wyżej, spłaty nie były wysokie, lecz spadkiem wartości ówczesnej waluty polskiej, która przejawiła się w bardzo silnym stopniu. Biorąc pod uwagę, że już stan na 1.XI 1918 r. był niższy wskutek spadku wartości marki niemieckiej, która była wówczas równowartą marce polskiej, bo kurs marki niemieckiej za 1 dolar wynosił około

7,67, wówczas gdy parytet wynosił 4,20, możemy powiedzieć, że wskutek inflacji nasze samorządy zwolniły się prawie całkowicie od długów, zaciągniętych przed wojną i w okresie wojennym. Coprawda stan na 1.I 1922 r. zmniejsza znaczenie długów przedwojennych w porównaniu z obecnem ich znaczeniem, albowiem przeliczyliśmy wszystkie długi przedwojenne według kursu z grudnia 1921 r., wówczas gdy na skutek waloryzacji w następnych okresach, już po wprowadzeniu złotego polskiego, długi były waloryzowane na innych zasadach, jednakże fakt ogromnego zmniejszenia długów przedwojennych i wojennych na skutek inflacji pozostaje zupełnie stwierdzony.

W poszczególnych dzielnicach zmniejszenie stanu długów w dn. 1.I 1922 r., w porównaniu z 1.XI 1918, jest dość równomierne, najmniejsze w woj. wschodnich, które najmniej miały długów, zaciągniętych przed tą datą. We wszystkich typach samorządu odsetek zmniejszenia jest również bardzo równomierny, jedynie powiatowe związki komunalne w woj. centralnych wykazują silne zwiększenie, gdyż prawdopodobnie zaciągnęły długi w silniejszym stopniu, w stosunku do długów uprzednio posiadanych w r. 1921. Również nie miały zmniejszenia zadłużenia miasta mniejsze w woj. wschodnich i powiatowe związki komunalne tejże dzielnicy, gdyż nie posiadały one wcale długów w okresie 1.XI 1918 r. Dla starostwa pomorskiego brak było danych o zadłużeniu w dniu 1.XI 1918 r.

Stan długów w dn. 1.I 1925 r., w porównaniu z ich stanem z 1.I 1922 r., wzrósł nadzwyczaj silnie tak w sumie dla Polski, jak i we wszystkich dzielnicach, przyczem jednakże natężenie wzrostu jest dość różnorodne: minimum możemy stwierdzić w woj. śląskiem, maximum w woj. wschodnich. Wzrost długów w miastach większych jest nieco słabszy niż dla samorządów ogółem i w tym typie samorządów możemy stwierdzić bardzo silne wahania, jeszcze nawet większe niż dla samorządu ogółem. Różnica pomiędzy minimum w woj. śląskiem, a maximum w woj. wschodnich jest prawie dziewiętnastokrotna (18,7). Miasta mniejsze wykazują nieco silniejszy wzrost stanu zadłużenia niż samorząd ogółem, przytem różnica w poszczególnych dzielnicach jest mniejsza. Minimum przypada na woj. wschodnie, a maximum na woj. południowe. W powiatowych związkach komunalnych wzrost zadłużenia jest względnie mniejszy niż w samorządach ogółem i w miastach, przyczem wzrost jest jednak naogół bardzo silny — maximum przypada na woj. wschodnie, w których pożyczki wzrastają od 0, minimum na woj. centralne. Starostwa krajowe wykazują najsilniejszy wzrost ze wszystkich typów samorządów, przyczem jednakże wzrost ten przejawia się w woj. poznańskiem, w woj. pomorskiem mamy zmniejszenie sumy zadłużenia.

W ciągu roku 1925 aż do 1.I 1926 stan zadłużenia wzrasta bez porównania mniej niż na dzień 1.I 1925, jednakże dość poważnie. W poszczególnych jednak dzielnicach wzrost można stwierdzić tylko w woj. południowych i centralnych, w pozostałych zaś mamy dość duże zmniejszenie, w woj. śląskiem nawet nadzwyczaj wysokie. Miasta większe wykazują wzrost silniejszy niż samorząd ogółem, wahania jednak są bardzo nierównomierne. W woj. poznańskiem i pomorskiem, południowych i centralnych możemy stwierdzić wzrost, w pozostałych zaś zmniejszenie. Miasta mniejsze wyróżniają się tem, że w sumie dla Polski wykazują zmniejszenie stanu zadłużenia, jednakże zmniejszenie to możemy zaobserwować tylko w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz w woj. południowych, w pozostałych zaś mamy wzrost, przyczem w woj. centralnych, a szczególnie śląskiem bardzo silny. W powiatowych związkach komunalnych wzrost stanu zadłużenia jest nieco wyższy niż dla samorządu ogółem. Wahania są bardzo silne: woj. poznańskie i pomorskie wykazują zmniejszenie, coprawda niewielkie, w pozostałych mamy wzrost, maximalny w woj. wschodnich. W starostwach krajowych widzimy poważne obniżenie stanu zadłużenia, zarówno w starostwie poznańskiem, jak i pomorskiem.

Zadłużenie w dniu 1.I 1927 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, wykazuje wzrost, względnie jednak niewielki, przyczem we wszystkich dzielnicach możemy go stwierdzić, wahania jednak odsetka wzrostu są bardzo silne. W miastach większych wzrost stanu zadłużenia jest mniejszy niż dla samorządu ogółem. We wszystkich dzielnicach mamy wzrost, wahania jednak wzrostu są również bardzo wysokie. W miastach mniejszych odsetek wzrostu zadłużenia jest bez porównania wyższy, przeszło czterokrotnie, niż dla samorządu ogółem, również we wszystkich dzielnicach naogół wzrost jest silny, wyróżniają się wysokim odsetkiem woj. wschodnie. W powiatowych związkach komunalnych zwiększenie stanu zadłużenia jest stosunkowo niewielkie, niższe niż dla samorządu ogółem i miast, przyczem w woj. południowych, a szczególnie wschodnich, mamy silne zmniej-

szenie, w woj. pozostałych wzrost, maximum jednak w woj. centralnych jest stosunkowo niewielkie. Bardzo silny wzrost, nieco mniejszy jedynie niż dla miast mniejszych, wykazuje stan zadłużenia starostw krajowych, przyczem szczególnie jest silnym wzrost zadłużenia w starostwie pomorskiem.

Wzrost zadłużenia w dn. 1.IV 1928 r., w porównaniu z zadłużeniem w dn. 1.I 1927 r., t. j. za okres 5 kwartałów, jest bardzo wysoki nawet w porównaniu ze wzrostem zadłużenia w dn. 1.I 1926 r. w stosunku do 1.I 1925 r. Wzrost możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach, i to dość równomierny: minimum w woj. poznańskiem i pomorskiem jest nieco więcej niż dwa razy mniejsze niż maximum w woj. centralnych. Miasta większe wykazują nieco słabszy wzrost niż samorządy ogółem, przytem wahania są daleko silniejsze: minimum w woj. wschodnich jest przeszło osiem razy niższe od maximum w woj. śląskiem. W miastach mniejszych wzrost zadłużenia jest silniejszy niż dla samorządu ogółem i miast większych, przyczem odsetki wzrostu są naogół wysokie. Wyróżniają się bardzo silnie wysokim odsetkiem woj. centralne, a jeszcze więcej woj. wschodnie; wahania pomiędzy minimum, a maximum są prawie trzydziestokrotne. Najsilniejszy wzrost stanu zadłużenia wykazują powiatowe związki komunalne, przyczem we wszystkich dzielnicach mamy wzrost: najmniejszy w woj. poznańskiem i pomorskiem, a najwyższy w woj. wschodnich. Starostwa krajowe wykazują znacznie niższy wzrost zadłużenia niż samorządy ogółem, najniższy ze wszystkich typów samorządów.

Dla scharakteryzowania względnego znaczenia obciążenia długami mieszkańców w poszczególnych dzielnicach i typach samorządów służą następujące obliczenia:

Stan pożyczek — Situations des emprunts

Na 1 mieszkańca — Par habitant

Złote — *Zlotys* 1918—1928

Wyszczególnienie	1. XI 1918	1. I 1922	1. I 1925	1. I 1926	1. I 1927	1. IV 1928	Spécification
Ogółem	45,76	0,76	7,15	9,79	10,67	18,62	**Total**
centralne	42,28	0,98	7,49	15,72	16,15	30,78	**du centre**
wschodnie	3,86	0,15	5,02	3,66	3,77	5,56	**de l'est**
poznańskie i pomorskie	160,24	1,47	18,74	12,50	15,84	22,76	**de Poznań et de Pomorze**
śląskie	65,38	0,80	3,28	4,51	6,92	11,43	**de Silésie**
południowe	28,62	0,54	4,19	4,41	5,27	7,83	**du sud**
Miasta większe	206,27	3,95	34,88	56,06	59,73	102,36	**Grandes villes**
centralne	201,32	3,98	33,39	69,78	70,74	128,69	du centre
wschodnie	62,54	2,31	80,30	53,29	57,44	66,06	de l'est
poznańskie i pomorskie	336,34	3,72	38,85	35,65	46,71	71,13	de Poznań et de Pomorze
śląskie	160,76	3,04	8,51	5,85	8,18	18,16	de Silésie
południowe	213,37	4,78	28,05	35,89	44,61	67,27	du sud
Miasta mniejsze	59,26	0,73	7,20	6,32	9,08	17,43	**Petites villes**
centralne	2,11	0,42	1,69	2,67	3,89	11,37	du centre
wschodnie	—	0,10	0,25	0,27	0,70	9,61	de l'est
poznańskie i pomorskie	184,93	1,63	15,11	14,77	21,13	37,09	de Poznań et de Pomorze
śląskie	190,72	2,21	15,26	28,91	47,82	68,80	de Silésie
południowe	61,26	0,58	11,13	4,85	5,94	8,70	du sud
Powiaty	9,98	0,12	0,79	1,11	1,13	2,21	**Arrondissements**
centralne	0,08	0,13	0,43	1,11	1,24	3,44	du centre
wschodnie	—	—	0,06	0,38	0,19	0,90	de l'est
poznańskie i pomorskie	79,01	0,55	4,65	4,17	4,44	4,88	de Poznań et de Pomorze
śląskie	23,28	0,09	0,34	0,58	0,60	1,41	de Silésie
południowe	1,75	0,02	0,32	0,51	0,41	0,54	du sud
Województwa	.	—	6,71	1,37	1,83	2,16	**Départements**
poznańskie	18,86	0,10	9,79	2,00	2,43	2,92	de Poznań
pomorskie	.	0,41	0,21	0,04	0,55	0,55	de Pomorze

Jak widzimy, w stanie na 1.XI 1918 r. różnica obciążenia mieszkańców w poszczególnych dzielnicach była nadzwyczaj silna: minimum przypada na woj. wschodnie, a maximum na woj. poznańskie i pomorskie, które są przeszło 40 razy wyższe od minimum. Z poszczególnych typów samorządów największe obciążenie miały miasta większe, następnie miasta mniejsze, dalej powiatowe związki komunalne. Różnica pomiędzy poszczególnemi typami jest nadzwyczaj silna, również i różnica w obrębie poszczególnych typów w oddzielnych dzielnicach.

Obciążenie na dzień 1.IV 1928 r. jest w sumie dla Polski $2^1/_2$ razy niższe niż obciążenie w dn. 1.XI 1918 r. Możemy więc powiedzieć, że z tego punktu widzenia stan samorządów obecnie jest lepszy niż był w dniu Odrodzenia Państwa Polskiego. Zmniejszenie sumy zadłużenia dla samorządów ogółem przeciętnie na jednego mieszkańca możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem woj. wschodnich, w których wzrost jest względnie silny. Największą stosunkowo zniżkę możemy zaobserwować w woj. poznańskiem i pomorskiem, przeszło 7-krotną (7,1). Zadłużenie woj. poznańskiego i pomorskiego w dn. 1.IV 1928 r. jest już niższe niż zadłużenie woj. centralnych.

W miastach większych zmniejszenie zadłużenia jest wyższe niż dla samorządów ogółem. Zmniejszenie w porównaniu ze stanem na 1.XI 1918 r. możemy stwierdzić we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem woj. wschodnich, w których mamy niewielki wzrost zadłużenia, szczególnie silne jest zmniejszenie zadłużenia w woj. śląskiem.

Dla miast mniejszych zmniejszenie zadłużenia w dn. 1.IV 1928 r. jest przeszło 3-krotnie wyższe niż dla roku 1918, jednakże w woj. centralnych i wschodnich mamy wzrost zadłużenia.

Powiatowe związki komunalne w sumie dla Polski wykazują $4^1/_2$-krotne zmniejszenie zadłużenia, jednakże w woj. centralnych i wschodnich mamy wzrost i tylko w pozostałych zmniejszenie, szczególnie silne w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Przechodząc do bliższego omówienia długów samorządu w dn. 1 stycznia 1927 r., przedewszystkiem zatrzymamy się nad ogólną liczbą samorządów, które posiadały długi w tym dniu:

Liczba samorządów, które posiadały długi — Nombre des administrations autonomes grevées de dettes

Zestawienie ogólne — Relevé général

Stan w dn. 1.I 1927 — *Situation au 1.I 1927*

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*			Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926			przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total . .	**583**	**262**	**354**	**381**	Nowogródek	9	—	—	9
					Polesie	10	1	3	9
M. st. Warszawa . . .	1	1	1	1	Wołyń	10	—	2	10
Ville de Varsovie					Poznań	136	115	71	55
Warszawa	58	2	42	49	Pomorze	45	36	35	30
Łódź	41	2	27	32	Śląsk	19	14	9	16
Kielce	35	5	24	31	Kraków	50	26	30	29
Lublin	35	—	30	28	Lwów	52	27	35	27
Białystok	22	1	14	17	Stanisławów	14	8	10	7
Wilno	13	1	4	11	Tarnopol	33	23	17	20
W odsetkach ogólnej liczby istniejących samorządów									
P. cent du nombre total des administrations existantes									
Ogółem — Total . .	**65,9**	**29,6**	**40,0**	**43,1**	Nowogródek	60,0	—	—	60,0
					Polesie	38,5	3,8	11,5	34,6
M. st. Warszawa . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	Wołyń	34,5	—	6,9	34,5
Ville de Varsovie . .					Poznań	88,9	75,2	46,4	35,9
Warszawa	70,7	2,4	51,2	59,8	Pomorze	86,5	69,2	67,3	57,7
Łódź	69,5	3,4	45,8	54,2	Śląsk	73,1	53,8	34,6	61,5
Kielce	61,4	8,8	42,1	54,4	Kraków	70,4	36,6	42,3	40,8
Lublin	67,3	—	57,7	53,8	Lwów	61,2	31,8	41,2	31,8
Białystok	34,9	1,6	22,2	27,0	Stanisławów	33,3	19,0	23,8	16,7
Wilno	59,1	4,5	18,2	50,0	Tarnopol	67,3	46,9	34,7	40,8

(dok.—fin)

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*			Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926			przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
W odsetkach liczby zadłużonych samorządów *P. cent du nombre total des administrations grevées de dettes*									
Ogółem — Total . .	100,0	44,9	60,7	65,4	Nowogródek	100,0	—	—	100,0
					Polesie	100,0	10,0	30,0	90,0
M. st. Warszawa . . . *Ville de Varsovie*	100,0	100,0	100,0	100,0	Wołyń	100,0	—	20,0	100,0
					Poznań	100,0	84,6	52,2	40,4
Warszawa	100,0	3,4	72,4	84,5	Pomorze	100,0	80,0	77,8	66,7
Łódź	100,0	4,9	65,9	78,0	Śląsk	100,0	73,7	47,4	84,2
Kielce	100,0	14,3	68,6	88,6	Kraków	100,0	52,0	60,0	58,0
Lublin	100,0	—	85,7	80,0	Lwów	100,0	51,9	67,3	51,9
Białystok	100,0	4,5	63,6	77,3	Stanisławów	100,0	57,1	71,4	50,0
Wilno	100,0	7,7	30,8	84,6	Tarnopol	100,0	69,7	51,5	60,6

Prawie $^2/_3$ samorządów były zadłużone, odsetek jednak samorządów nie posiadających zupełnie długów należy uznać za bardzo poważny.

Liczby charakteryzujące czas zaciągnięcia pożyczek oświetlają nam kwestje w jakim czasie powstały pożyczki, ciążące w dn. 1.I 1927 r. i, ma się rozumieć, nie mówią nam o całokształcie pożyczek, zaciągniętych w poszczególnych okresach, np. przed wojną, od 1914 do 1923 r., wzlędnie w latach 1924—1926, gdyż część pożyczek, szczególnie przedwojennych, mogła być całkowicie spłacona i tem samem nie została ujęta w stanie zadłużenia w dn. 1.I 1927 r. Jednakże pomimo to liczby te są bardzo ciekawe, charakteryzując nam okresy, w których powstało obecne zadłużenie samorządu terytorjalnego.

Z ogólnej liczby samorządów tylko 29,6% posiadało pożyczki przedwojenne, odsetek samorządów, które miały pożyczki zaciągnięte w latach 1914—1923, jest znacznie wyższy, a szczególnie wysoki jest odsetek pożyczek, zaciągniętych w trzech ostatnich latach przed dniem, dla którego ujęliśmy stan zadłużenia.

Przechodząc do omówienia danych dla poszczególnych województw, możemy stwierdzić, że maximalny odsetek samorządów, posiadających pożyczki wogóle, mają samorządy województwa poznańskiego, minimalny województwa stanisławowskiego, do którego jest bardzo bliski odsetek województwa wołyńskiego.

Skala wahań odsetka jest znaczna. Wysokim odsetkiem wyróżniają się województwa zachodnie. Odsetek zadłużonych samorządów w obrębie województw centralnych waha się dość silnie, biorąc pod uwagę województwo białostockie, które wyróżnia się niskim odsetkiem. Natomiast w pozostałych województwach tej grupy wahania są daleko mniejsze. W województwach południowych odsetki naogół są zbliżone do odsetków województw centralnych. Analogicznie jedno z województw południowych, województwo stanisławowskie ma względnie bardzo niski odsetek. Bardzo silne wahania możemy stwierdzić w województwach wschodnich, w których, w województwach wileńskiem i nowogródzkiem odsetek jest względnie wysoki, natomiast w poleskiem i wołyńskiem — niski.

Daleko większą różnorodność możemy zauważyć w odsetkach samorządów, posiadających pożyczki przedwojenne; tu województwa zachodnie wyróżniają się wysokim odsetkiem, maximum przypada na województwo poznańskie, pozostałe zaś dwa województwa tej grupy mają odsetki niższe, szczególnie województwo śląskie. Jednakże najniższy odsetek województwa śląskiego jest znacznie wyższy od następnego według wielkości odsetka w województwie tarnopolskiem. Względnie dość znaczna liczba samorządów ma pożyczki przedwojenne w województwach południowych, z nich najwięcej w województwie tarnopolskiem, najmniej w województwie stanisławowskiem. W woj. centralnych maksymalny odsetek samorządów, posiadających pożyczki przedwojenne, możemy stwierdzić w województwie kieleckiem, odsetek ten (8,8%) jest jednak przeszło dwa razy niższy od najniższego odsetka województw południowych. W województwie lubelskiem wogóle żaden samorząd nie ma pożyczek przedwojennych. W woj. wschodnich maksymalny odsetek przypada na województwo wileńskie (4,5%), a w woj. nowogródzkiem i wołyńskiem żaden samorząd nie posiada pożyczek przedwojennych.

Biorąc pod uwagę, że warunki spłaty pożyczek nie musiały w poszczególnych dzielnicach różnić się zasadniczo, możemy wnioskować, że samorządy województw centralnych i wschodnich w bardzo nieznacznym stopniu, w porównaniu z innemi naszemi dzielnicami, zaciągały pożyczki przed wojną. Zjawisko to z jednej strony, z punktu widzenia czysto fiskalnego możliwie małego zadłużenia samorządów, możemy uznać za dodatnie, natomiast z punktu widzenia ogólnego — za ujemne, szczególnie biorąc pod uwagę ogromne zaniedbanie naszych samorządów, w szczególności miast pod względem urządzeń i przedsiębiorstw miejskich. Coprawda na względnie niski odsetek samorządów, posiadających długi przedwojenne w tych województwach, wpłynęło również zorganizowanie samorządów powiatowych dopiero za czasów okupacji, względnie za czasów polskich. Jednakże, jak o tem przekonamy się niżej, nawet dla miast ustosunkowania te pozostają bez większej zmiany.

Pożyczki, zaciągnięte w latach wojennych i inflacyjnych, ciążą na największym odsetku samorządów województwa pomorskiego — (67,3%), wówczas gdy minimum spada do zera w województwie nowogródzkiem. Poziom odsetków jest najwyższy naogół w województwach centralnych, z wyjątkiem białostockiego, w województwach południowych— nieco niższy, a najniższy w województwach wschodnich. Z tych liczb możemy wnioskować, że samorządy województw centralnych szczególnie silnie korzystały z pożyczek w okresie wojennym, a głównie w okresie inflacyjnym.

Z lat 1924 do 1926 najwięcej długów posiadały samorządy województwa śląskiego (61,5%) ogólnej liczby samorządów, najmniej województwa stanisławowskiego (16,7%). Z województw zachodnich wysoki odsetek ma województwo śląskie, natomiast najniższy województwo poznańskie; odsetek tego ostatniego województwa jest niższy od 4 województw centralnych i jedynie od województwa białostockiego—wyższy. Wysoki odsetek mamy również w województwach wileńskiem i nowogródzkiem, wówczas gdy w poleskiem i wołyńskiem—względnie niższy. W województwach południowych odsetek we wszystkich województwach jest niższy od odsetka dla całej Polski. W tych województwach stwierdziliśmy minimalny odsetek dla całej Polski w województwie stanisławowskiem.

Przechodząc do omówienia danych dla samorządów posiadających długi, możemy stwierdzić, że z ogólnej liczby zadłużonych samorządów w dn. 1.I 1927 r., najmniej posiadało pożyczek zaciągniętych przed wojną, następnie zaciągniętych w czasie od 1914 — 1923 r., a najwięcej zaciągniętych w czasie od 1924—1926 r. Z poszczególnych województw, nie biorąc pod uwagę m. Warszawy, najwyższy odsetek samorządów, posiadających pożyczki przedwojenne, możemy stwierdzić w województwach zachodnich, w których znajdujemy maximum odsetka (84,6%). W województwach południowych odsetki naogół są dość wysokie, natomiast w województwach centralnych i wschodnich — bardzo niskie.

Odsetek samorządów, posiadających pożyczki zaciągnięte w 1914—1923 r., w stosunku do liczby samorządów, posiadających długi, jest najwyższy w województwach centralnych, nawet w województwie białostockiem jest względnie wysoki, wyższy niż w województwie poznańskiem. Z województw zachodnich jedynie województwo pomorskie ma naogół wysoki odsetek, jednakże niższy niż w województwie lubelskiem. Odsetek województw południowych jest dość wysoki, szczególnie w województwie stanisławowskiem.

Odsetek samorządów, posiadających pożyczki zaciągnięte w latach 1924 do 1926, jest w 10 województwach wyższy, niż w okresie 1914 — 1923 r., w 6 województwach — niższy, przewaga więc pożyczek, zaciągniętych w ostatnich 3 latach, nie jest zbyt wielka, mniejsza niż można się było spodziewać, biorąc pod uwagę, że pożyczki w okresie wojennym i inflacyjnym były bardzo łatwe do spłacenia.

Liczby dla miast ponad 20 tys. mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Liczba samorządów, które posiadały długi — Nombre des administrations grevées de dettes

Miasta ponad 20000 mieszkańców — Villes au-dessus de 20000 habitants

Stan w dn. 1. I 1927—*Situation au 1. I 1927*

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914.	1914—1923	1924—1926	Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem — Total . .	**50**	**23**	**39**	**47**	Wilno	1	1	1	1
					Polesie	2	1	1	2
M. st. Warszawa . . . *Ville de Varsovie*	1	1	1	1	Wołyń	3	—	1	3
					Poznań	4	4	3	4
					Pomorze	2	2	2	2
Warszawa	3	—	3	3	Śląsk	2	—	2	2
Łódź	7	1	6	7	Kraków	3	2	3	2
Kielce	8	4	7	8	Lwów	4	2	3	3
Lublin	3	—	2	3	Stanisławów	3	3	2	2
Białystok	3	1	1	3	Tarnopol	1	1	1	1

W odsetkach ogólnej liczby istniejących miast — *P. cent du nombre total des villes existantes*

Ogółem—Total . .	**100,0**	**46,0**	**78,0**	**94,0**	Wilno	100,0	100,0	100,0	100,0
					Polesie	100,0	50,0	50,0	100,0
M. st. Warszawa . . . *Ville de Varsovie*	100,0	100,0	100,0	100,0	Wołyń	100,0	—	33,3	100,0
					Poznań	100,0	100,0	75,0	100,0
					Pomorze	100,0	100,0	100,0	100,0
Warszawa	100,0	—	100,0	100,0	Śląsk	100,0	—	100,0	100,0
Łódź	100,0	14,3	85,7	100,0	Kraków	100,0	66,7	100,0	66,7
Kielce	100,0	50,0	87,5	100,0	Lwów	100,0	50,0	75,0	75,0
Lublin	100,0	—	66,7	100,0	Stanisławów	100,0	100,0	66,7	66,7
Białystok	100,0	33,3	33,3	100,0	Tarnopol	100,0	100,0	100,0	100,0

W odsetkach liczby zadłużonych miast — *P. cent du nombre total des villes grevées de dettes*

Ogółem—Total . .	**100,0**	**46,0**	**78,0**	**94,0**	Wilno	100,0	100,0	100,0	100,0
					Polesie	100,0	50,0	50,0	100,0
M. st. Warszawa . . . *Ville de Varsovie*	100,0	100,0	100,0	100,0	Wołyń	100,0	—	33,3	100,0
					Poznań	100,0	100,0	75,0	100,0
					Pomorze	100,0	100,0	100,0	100,0
Warszawa	100,0	—	100,0	100,0	Śląsk	100,0	—	100,0	100,0
Łódź	100,0	14,3	85,7	100,0	Kraków	100,0	66,7	100,0	66,7
Kielce	100,0	50,0	87,5	100,0	Lwów	100,0	50,0	75,0	75,0
Lublin	100,0	—	66,7	100,0	Stanisławów	100,0	100,0	66,7	66,7
Białystok	100,0	33,3	33,3	100,0	Tarnopol	100,0	100,0	100,0	100,0

Charakterystycznem jest dla miast tej grupy, że wszystkie bez wyjątku większe miasta w całej Polsce posiadają długi. W województwach poznańskiem i pomorskiem, stanisławowskiem, tarnopolskiem i wileńskiem wszystkie bez wyjątku miasta posiadają długi przedwojenne, w województwach natomiast warszawskiem i lubelskiem, wołyńskiem i śląskiem — żadne z miast, co jest szczególnie dziwne dla województwa śląskiego. Z okresu 1914—1923 r. w 6 województwach wszystkie miasta posiadają długi, w innych bardzo poważna część, z wyjątkiem województw białostockiego i wołyńskiego, w których odsetek spada do 33,3%. Z okresu 1924—1926 r. prawie we wszystkich województwach wszystkie samorządy posiadają długi, wyjątek stanowią 3 województwa południowe, w których odsetek jest niższy, nie spada jednak niżej od $^2/_3$.

Tablicę dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które posiadały długi — Nombre des administrations autonomes grevées de dettes

Miasta do 20 000 mieszkańców — Villes au-dessous de 20 000 habitants

Stan w dn. 1.I 1927 — *Situation au 1.I 1927*

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*			Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926			przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total . . .	**328**	**157**	**172**	**202**	Polesie	4	—	2	3
					Wołyń	2	—	1	2
Warszawa	37	1	22	29	Poznań	98	82	42	42
Łódź	21	—	11	18	Pomorze	28	23	23	18
Kielce	13	1	5	11	Śląsk	13	11	6	11
Lublin	16	—	12	13	Kraków	28	14	14	15
Białystok	8	—	4	6	Lwów	27	13	18	12
Wilno	7	—	2	5	Stanisławów	4	1	3	2
Nowogródek	3	—	—	3	Tarnopol	19	11	7	12
W odsetkach ogólnej liczby istniejących miast — *P. cent du nombre total des villes existantes*									
Ogółem — Total . .	**56,7**	**27,2**	**29,8**	**34,9**	Polesie	28,6	—	14,3	21,4
					Wołyń	12,5	—	6,3	12,5
Warszawa	66,1	1,8	39,3	51,8	Poznań	86,0	71,9	36,8	36,8
Łódź	53,8	—	28,2	46,2	Pomorze	90,3	74,2	74,2	58,1
Kielce	40,6	3,1	15,6	34,4	Śląsk	81,3	68,8	37,5	68,8
Lublin	53,3	—	40,0	43,3	Kraków	58,3	29,2	29,2	31,2
Białystok	17,0	—	8,5	12,8	Lwów	48,2	23,2	32,1	21,4
Wilno	53,8	—	15,4	38,5	Stanisławów	16,0	4,0	12,0	8,0
Nowogródek	37,5	—	—	37,5	Tarnopol	57,6	33,3	21,2	36,4
W odsetkach liczby zadłużonych miast — *P. cent du nombre total des villes grevées de dettes*									
Ogółem — Total . . .	**100,0**	**47,9**	**52,4**	**61,6**	Polesie	100,0	—	50,0	75,0
					Wołyń	100,0	—	50,0	100,0
Warszawa	100,0	2,7	59,5	78,4	Poznań	100,0	83,7	42,9	42,9
Łódź	100,0	—	52,4	85,7	Pomorze	100,0	82,1	82,1	64,3
Kielce	100,0	7,7	38,5	84,6	Śląsk	100,0	84,6	46,2	84,6
Lublin	100,0	—	75,0	81,3	Kraków	100,0	50,0	50,0	53,6
Białystok	100,0	—	50,0	75,0	Lwów	100,0	48,1	66,7	44,4
Wilno	100,0	—	28,6	71,4	Stanisławów	100,0	25,0	75,0	50,0
Nowogródek	100,0	—	—	100,0	Tarnopol	100,0	57,9	36,8	63,2

Odsetek miast, posiadających długi, jest niższy niż odsetek dla samorządów ogółem. Największe względnie zadłużenie miast znajdujemy w województwie pomorskiem, najmniejsze w województwie wołyńskiem, niezbyt daleko od minimum odbiegają województwa stanisławowskie i białostockie.

Znaczną intensywność zadłużenia znajdujemy w województwach zachodnich, względnie niską — w województwach wschodnich. Zadłużenie z tytułu pożyczek przedwojennych różni się w poszczególnych dzielnicach nadzwyczaj silnie. Województwa zachodnie mają nadzwyczaj wysoki odsetek, najniższy z nich w województwie śląskiem wynosi 68,8%, wówczas gdy najwyższy w województwach południowych — w województwie tarnopolskiem — 33,3%. Z województw centralnych i wschodnich tylko w. województwach warszawskiem i kieleckiem znajdujemy dwa samorządy, które posiadały pożyczki przedwojenne. Brakiem pożyczek z tych okresów możemy tłumaczyć ogromne zaniedbanie tych miast pod względem urządzeń w porównaniu z innemi województwami.

Z okresu od 1914—1923 r. naogół najwięcej pożyczek ciążyło na województwach zachodnich, przyczem wysoką liczbą wyróżnia się województwo pomorskie (74,2%). Tylko w województwie nowogródzkiem niema wcale miast, posiadających długi z tego okresu.

Pożyczki z lat 1924—1926 r. ma największy odsetek samorządów w województwie śląskiem, najniższy w województwie stanisławowskiem (8,0%). Województwa centralne mają naogół wysoki odsetek, z wyjątkiem województwa białostockiego. W województwach wschodnich możemy zaobserwować takie same różnice, jakie stwierdziliśmy dla samorządów ogółem, pomiędzy województwami wileńskiem i nowogródzkiem z jednej strony, a poleskiem i wołyńskiem z drugiej strony, które posiadały względnie niskie odsetki.

Z ogólnej liczby miast, posiadających pożyczki, 47,9% posiadało pożyczki przedwojenne, t. j. nieco więcej, niż dla samorządów ogółem. Odsetek ten wzrasta dla okresu 1914—1923 r. i dalej dla okresu 1924—1926 r. Województwa zachodnie wyróżniają się bardzo wysokim odsetkiem samorządów, posiadających pożyczki z okresu przedwojennego, możemy więc powiedzieć, że przeszło $^4/_5$ samorządów, posiadających pożyczki w dn. 1.I 1927 r., posiadało również długi przedwojenne. W województwach południowych stosunek ten jest niejednolity: w woj. tarnopolskiem dochodzi do 57,9%, w woj. stanisławowskiem spada do 25,0%, natomiast w województwach centralnych nieznaczny odsetek samorządów, posiadających długi przedwojenne, możemy stwierdzić tylko w województwach warszawskiem i kieleckiem, w pozostałych zaś, jak również we wszystkich województwach wschodnich, żaden z samorządów nie posiadał obciążenia pożyczkami przedwojennemi.

Inaczej sprawa się przedstawia z okresem 1914—1923 r. Chociaż maximum samorządów, posiadających zadłużenie, ma pożyczki z tego okresu w województwie pomorskiem, to jednakże i w województwach centralnych odsetek ten jest naogół wysoki, z wyjątkiem województwa kieleckiego. Również i w województwach wschodnich odsetki są dość znaczne z wyjątkiem województwa nowogródzkiego, w którem wogóle niema miast posiadających pożyczki z tego okresu. Naogół jednak różnice pomiędzy poszczególnemi województwami są bez porównania mniejsze, niż dla pożyczek zaciągniętych przed wojną.

Z ogólnej liczby samorządów, które posiadały pożyczki, nie wszystkie miasta mają pożyczki, zaciągnięte w ostatniem trzechleciu. Tylko w województwach nowogródzkiem i wołyńskiem możemy je stwierdzić we wszystkich samorządach. Najmniejszy odsetek ma województwo poznańskie. Naogół najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach wschodnich, następnie centralnych, zachodnich i południowych. Jeżeliby wysokość odsetka zadłużonych miast z okresu 1924—1926 r. miała być odwrotna do odsetka zadłużenia przedwojennego, to województwa zachodnie musiałyby być po województwach południowych.

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które posiadały długi — Nombre des administrations autonomes grevées de dettes

Powiatowe związki komunalne — Unions communales d'arrondissements

Stan w dn. 1. I 1927 — *Situation au 1.I 1927*

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*			Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926			przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem — Total . .	**203**	**80**	**141**	**131**	Polesie	4	—	—	4
					Wołyń	5	—	—	5
Warszawa	18	1	17	17	Poznań	33	28	25	8
Łódź	13	1	10	7	Pomorze	14	10	9	10
Kielce	14	—	12	12	Śląsk	4	3	1	3
Lublin	16	—	16	12	Kraków	19	10	13	12
Białystok	11	—	9	8	Lwów	21	12	14	12
Wilno	5	—	1	5	Stanisławów	7	4	5	3
Nowogródek	6	—	—	6	Tarnopol	13	11	9	7
W odsetkach ogólnej liczby istniejących samorządów powiatowych *P. cent du nombre total des arrondissements existants*									
Ogółem — Total . .	**79,9**	**31,5**	**55,5**	**51,6**	Polesie	40,0	—	—	40,0
					Wołyń	50,0	—	—	50,0
Warszawa	78,3	4,3	73,9	73,9	Poznań	97,1	82,4	73,5	23,5
Łódź	100,0	7,7	76,9	53,8	Pomorze	77,8	55,6	50,0	55,6
Kielce	82,4	—	70,6	70,6	Śląsk	50,0	37,5	12,5	37,5
Lublin	84,2	—	84,2	63,2	Kraków	95,0	50,0	65,0	60,0
Białystok	84,6	—	69,2	61,5	Lwów	84,0	48,0	56,0	48,0
Wilno	62,5	—	12,5	62,5	Stanisławów	50,0	28,6	35,7	21,4
Nowogródek	85,7	—	—	85,7	Tarnopol	86,7	73,3	60,0	46,7

(dok.— fin)

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*			Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914— 1923	1924— 1926			przed *avant* 1914	1914— 1923	1924— 1926
W odsetkach liczby zadłużonych samorządów powiatowych *P. cent du nombre total des arrondissements grevés de dettes*									
Ogółem — Total . .	**100,0**	**39,4**	**69,5**	**64,5**	Polesie	100,0	—	—	100,0
					Wołyń	100,0	—	—	100,0
Warszawa	100,0	5,6	94,4	94,4	Poznań	100,0	84,8	75,8	24,2
Łódź	100,0	7,7	76,9	53,8	Pomorze	100,0	71,4	64,3	71,4
Kielce	100,0	—	85,7	85,7	Śląsk	100,0	75,0	25,0	75,0
Lublin	100,0	—	100,0	75,0	Kraków	100,0	52,6	68,4	63,2
Białystok	100,0	—	81,8	72,7	Lwów	100,0	57,1	66,7	57,1
Wilno	100,0	—	20,0	100,0	Stanisławów	100,0	57,1	71,4	42,9
Nowogródek	100,0	—	—	100,0	Tarnopol	100,0	84,6	69,2	53,8

Odsetek zadłużonych powiatów jest najwyższy w województwie łódzkiem, w którem wszystkie bez wyjątku powiatowe związki komunalne posiadają długi; naogół można powiedzieć, że najwyższy odsetek mamy w województwach centralnych, przyczem nawet województwo białostockie nie wyróżnia się niskim odsetkiem. Najniższy odsetek z województw centralnych przypada na województwo warszawskie. Z województw zachodnich względnie bardzo niski odsetek posiada województwo śląskie. W województwach południowych wyróżnia się niskim odsetkiem województwo stanisławowskie. W województwach wschodnich różnica pomiędzy województwami wileńskiem i nowogródzkiem z jednej, a wołyńskiem i poleskiem z drugiej strony, utrzymuje się i w tym typie samorządów.

Z okresu przedwojennego najwięcej pożyczek mają samorządy województwa poznańskiego. Odsetek województwa pomorskiego jest znacznie niższy. Wysokim odsetkiem wyróżnia się województwo tarnopolskie. W województwach centralnych nieznaczny odsetek mamy w województwach warszawskiem i łódzkiem.

Analogiczne zestawienia dla poprzednich lat nasunęło p. Gajewskiemu[1] następujące uwagi: „W nawiasie dodam, że chociaż nie wierzymy obecnie już w cuda — cuda jednakowoż się dzieją. Oto według wykazu Głównego Urzędu Statystycznego powiaty, należące obecnie do województw warszawskiego i łódzkiego, zaciągnęły w okresie przedwojennym pożyczki na 25 000 zł. Prawda suma niewielka, ale i ona budzi podziw, kto wobec nieistnienia powiatów jako jednostek samorządowych i prawnych mógł zaciągnąć pożyczki, kto mógł dać, i na co pieniądze zostały zużyte i przez kogo". W uwagach p. Gajewski zaznacza, że „jak później się wyjaśniło, niektóre powiaty, kupując w tych latach nieruchomości, obciążone długami przedwojennemi, podawały je jako długi przedwojenne. Statystyka zebrana przez Główny Urząd Statystyczny miała na celu wykazanie powstania czasu obdłużenia, a nie charakteru pożyczek. W każdym razie odnośne wyjaśnienie jest w Roczniku niezbędne". Samorządy przyjmując pożyczki wstępują we wszystkie prawa i obowiązki dłużnika, które określają się chociażby z punktu widzenia waloryzacji terminem zaciągnięcia pożyczek przez pierwotnego dłużnika, dlatego też Główny Urząd Statystyczny nie może wykazywać pożyczek tego rodzaju, jako pożyczek zaciągniętych w roku przejęcia pożyczki przez samorząd, i uwagi p. Gajewskiego, z wyjątkiem może uwagi o konieczności odnośnika w Roczniku, wydają się nam nieuzasadnione.

Z okresu 1914 do 1923 r. najwięcej długów mają samorządy województw centralnych. Z wyjątkiem województwa wileńskiego w województwach wschodnich niema wogóle długów z tego okresu.

Bardzo charakterystycznem jest, że z ogólnej liczby samorządów pożyczki z okresu 1924 do 1926 ma nieco więcej niż połowa. Najwyższy odsetek powiatów, posiadających pożyczki z tego okresu, możemy stwierdzić w województwie nowogródzkiem (85,7%), najniższy w województwie stanisławowskiem (21,4%). Naogół województwa centralne wyróżniają się wysokim odsetkiem, w żadnem z nich nie jest on niższy od odsetka dla całej Polski. Wysoki również odsetek posiadają województwa wileńskie i nowogródzkie, a niski — poleskie i wołyńskie. Zwraca

1 W. Gajewski *Na tle sprawozdań rachunkowych r. 1926*, Samorząd z dnia 20 stycznia 1929 r.

uwagę niski odsetek województwa poznańskiego; odsetek województwa pomorskiego jest przeszło dwa razy wyższy. W województwach południowych w jednem województwie krakowskiem odsetek jest wyższy.

Z ogólnej liczby samorządów, posiadających długi w województwach zachodnich, bardzo znaczny odsetek posiada je z okresu przedwojennego. Odsetek województw południowych jest znacznie niższy, z wyjątkiem województwa tarnopolskiego. W województwach wschodnich żadne z województw nie posiada pożyczek z tego okresu, w województwach centralnych minimalny odsetek możemy stwierdzić w województwach warszawskiem i łódzkiem. Z okresu 1914 do 1923 r. najwyższy odsetek ma województwo lubelskie, wówczas gdy województwa nowogródzkie, poleskie i wołyńskie nie mają pożyczek z tego czasu. Wysokie naogół odsetki możemy stwierdzić w województwach centralnych. Długi z okresu 1924 do 1926 r. ma prawie $^2/_3$ powiatów zadłużonych w dn. 1. I 1927. Odsetek jest wyższy niż dla miast do 20 tys. mieszkańców, natomiast niższy od miast ponad 20 tys. mieszkańców. W województwach wschodnich wszystkie bez wyjątku powiaty, posiadające pożyczki, mają długi z okresu 1924 do 1926 r. Najniższy odsetek możemy stwierdzić w województwie poznańskiem (24,2%), co wskazuje na nieznaczne rozpowszechnienie w powiatach tego województwa, posiadających długi, pożyczek z ostatniego okresu.

Dane dla starostw krajowych podajemy poniżej:

Liczba samorządów, które posiadały długi
Nombre des administrations autonomes grevées de dettes

Wojewódzkie związki samorządowe
Unions communales départementales

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**2**	**2**	**2**	**1**
Poznań	1	1	1	1
Pomorze	1	1	1	—

Obydwa starostwa krajowe posiadają długi, w tej liczbie długi przedwojenne i. z okresu 1914 do 1923 r. Natomiast z okresu 1924 do 1926 r. starostwo pomorskie długów wcale nie posiadało.

Ma się rozumieć, liczba pożyczek ciążących na samorządach jest wyższa niż liczba samorządów zadłużonych.

Zestawienie ogólnej liczby pożyczek, ciążących na samorządzie w dniu 1. I 1927 r., podajemy poniżej:

Liczba pożyczek ciążących na samorządach
Nombre des emprunts grevant les administrations autonomes

Zestawienie ogólne — Relevé général

Stan w dn. 1.I 1927
Situation au 1.I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**3 584**	**1 081**	**1 298**	**1 205**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	19	6	8	5
Warszawa . . .	412	2	204	206
Łódź	315	7	164	144
Kielce	279	8	142	129
Lublin	202	—	96	106
Białystok	78	1	38	39
Wilno	31	3	7	21
Nowogródek . .	27	—	—	27
Polesie	26	1	6	19
Wołyń	31	—	2	29
Poznań	860	534	175	151
Pomorze	349	175	114	60
Śląsk	149	90	-31	28
Kraków	262	79	91	92
Lwów	281	90	114	77
Stanisławów . .	113	35	45	33
Tarnopol	150	50	61	39
	W odsetkach ogólnej liczby pożyczek *P. cent du nombre total des emprunts*			
Ogółem—Total .	**100,0**	**30,2**	**36,2**	**33,6**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	100,0	31,6	42,1	26,3
Warszawa . . .	100,0	0,5	49,5	50,0
Łódź	100,0	2,2	52,1	45,7
Kielce	100,0	2,9	50,9	46,2
Lublin	100,0	—	47,5	52,5
Białystok	100,0	1,3	48,7	50,0
Wilno	100,0	9,7	22,6	67,7
Nowogródek . .	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	3,8	23,1	73,1
Wołyń	100,0	—	6,5	93,5
Poznań	100,0	62,1	20,3	17,6
Pomorze	100,0	50,1	32,7	17,2
Śląsk	100,0	60,4	20,8	18,8
Kraków	100,0	30,2	34,7	35,1
Lwów	100,0	32,0	40,6	27,4
Stanisławów . .	100,0	31,0	39,8	29,2
Tarnopol	100,0	33,3	40,7	26,0

Ogólna liczba pożyczek dzieli się stosunkowo dość równomiernie na pożyczki zaciągnięte w poszczególnych okresach, najwięcej jednak mamy pożyczek zaciągniętych w latach 1914—1923.

Pożyczki zaciągnięte przed wojną wynoszą największy odsetek ogólnej liczby pożyczek w województwie poznańskiem, dość zbliżony odsetek ma województwo śląskie, nieco niższy województwo pomorskie, jednakże ze wszystkich tych trzech województw pożyczki przedwojenne stanowią więcej niż połowę liczby pożyczek, ciążących w dn. 1. I 1927 r.

Naogół znacznie mniejsze znaczenie pożyczki przedwojenne mają w województwach południowych, z tych województw maximalny odsetek pożyczek przedwojennych w województwie tarnopolskiem wynosi 33,3%, w pozostałych jest bardzo zbliżony do tego odsetka.

W niektórych województwach centralnych i wchodnich niema wcale pożyczek, zaciągniętych przed wojną. W innych odsetek jest nieznaczny, najwyższy w województwie wileńskiem (9,7%).

Pożyczki z okresu 1914 do 1923 stanowią najwyższy odsetek w województwie łódzkiem, dość zbliżony ma województwo kieleckie. Tylko w tych dwóch województwach odsetek przekracza połowę ogólnej liczby pożyczek. Odsetki pożyczek tego okresu są jednak we wszystkich województwach centralnych wysokie i do siebie zbliżone; minimum w województwie lubelskiem wynosi 47,5%.

W województwach południowych najwyższy odsetek pożyczek z omawianych obecnie okresów przypada na województwo tarnopolskie, najniższy na krakowskie.

Naogół znacznie mniejsze rozpowszechnienie mają pożyczki z okresu 1914—1923 r. w województwach zachodnich: maximum w województwie pomorskiem wynosi 32,7%, minimum w województwie poznańskiem—20,3%.

W województwach wschodnich znaczenie pożyczek z okresu 1914—1923 r. jest bardzo nierównomierne. W województwie nowogródzkiem niema wcale pożyczek, w województwie wołyńskiem odsetek wynosi 6,5%, natomiast odsetki są znacznie wyższe w województwach wileńskiem i poleskiem, w których równają się 22,6% i 23,1%.

Pożyczki z okresu 1924—1926 stanowią największą część w województwie nowogródzkiem, w którem niema pożyczek z innych okresów, następnie w województwie wołyńskiem. Wogóle odsetki z tego okresu w województwach wschodnich są bardzo wysokie, najniższy w województwie wileńskiem wynosi 67,7%.

Mniejsze znaczenie mają pożyczki z okresu 1924—1926 r. w województwach centralnych, w których maximum w województwach warszawskiem i wołyńskiem wynosi 50%, minimum w mieście stołecznem Warszawie—26,3%.

W województwach południowych znaczenie pożyczek z ostatniego okresu spada jeszcze więcej: maximum przypada na województwo krakowskie (35,1%), minimum na tarnopolskie (26,0%).

Jeszcze mniejsze znaczenie mają pożyczki z tego okresu w województwach zachodnich: maximum w województwie śląskiem wynosi 18,8%, minimum w województwie pomorskiem—17,2%.

Jak widzimy, w poszczególnych województwach znaczenie pożyczek z poszczególnych okresów jest bardzo różne. Wpływa to z niejednakowego rozwoju samorządów w tych województwach w czasach przedwojennych, a częściowo i w okresie wojennym i inflacyjnym.

Zestawienie dla miast ponad 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Liczba pożyczek ciążących na samorządach
Nombre des emprunts grevant les administrations autonomes

Miasta ponad 20 000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20 000 habitants

Stan w dn. 1. I 1927 r.
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**643**	**125**	**268**	**250**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	19	6	8	5
Warszawa . . .	41	—	23	18
Łódź	117	2	55	60
Kielce	83	7	45	31
Lublin	26	—	19	7
Białystok	10	1	5	4
Wilno	11	3	4	4
Polesie	13	1	5	7
Wołyń	12	—	1	11
Poznań	55	21	16	18
Pomorze	41	17	13	11
Śląsk	11	—	7	4
Kraków	67	23	16	28
Lwów	70	28	30	12
Stanisławów . .	60	15	19	26
Tarnopol	7	1	2	4

(dok.—fin)

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
	W odsetkach ogólnej liczby pożyczek *P. cent du nombre total des emprunts*			
Ogółem—Total .	100,0	19,4	41,7	38,9
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	100,0	31,6	42,1	26,3
Warszawa . . .	100,0	—	56,1	43,9
Łódź	100,0	1,7	47,0	51,3
Kielce	100,0	8,4	54,2	37,4
Lublin	100,0	—	73,1	26,9
Białystok	100,0	10,0	50,0	40,0
Wilno	100,0	27,2	36,4	36,4
Polesie	100,0	7,7	38,5	53,8
Wołyń	100,0	—	8,3	91,7
Poznań	100,0	38,2	29,1	32,7
Pomorze	100,0	41,5	31,7	26,8
Śląsk	100,0	—	63,6	36,4
Kraków	100,0	34,3	23,9	41,8
Lwów	100,0	40,0	42,9	17,1
Stanisławów . .	100,0	25,0	31,7	43,3
Tarnopol	100,0	14,3	28,6	57,1

W miastach większych znaczenie pożyczek przedwojennych jest daleko mniejsze niż dla samorządu ogółem, co należy uważać za dość dziwne, albowiem miasta większe w większym stopniu mogły korzystać z kredytów przedwojennych, niż pozostałe samorządy. Widocznie różnica w natężeniu zaciągania pożyczek w okresie 1914—1926 r. była znaczną na korzyść miast większych.

Największy odsetek pożyczek przedwojennych mamy w województwie lwowskiem (40,0%), odsetek pozostałych województw tej dzielnicy jest znacznie niższy, szczególnie w województwie tarnopolskiem (14,3%).

W województwach pomorskiem i poznańskiem mamy wysoki odsetek pożyczek przedwojennych, wówczas gdy na Śląsku w miastach większych niema wcale pożyczek z tego okresu.

Z województw centralnych i wschodnich wyróżnia się województwo wileńskie wysokim odsetkiem pożyczek, zaciągniętych w okresie przedwojennym (27,2%). W pozostałych odsetki są daleko niższe, lub też niema wcale pożyczek z tego okresu.

Znaczenie pożyczek z okresu 1914—1923 r. dla miast ogółem jest większe niż dla wszystkich samorządów przez nas uwzględnionych.

Największy odsetek pożyczek z tego okresu mają miasta województwa lubelskiego. Naogół odsetki z tych lat w miastach większych województw centralnych są wysokie, jedynie w województwie łódzkiem niższe od połowy.

Bardzo wysoki odsetek, drugi zkolei dla wszystkich województw, możemy stwierdzić w województwie śląskiem, wówczas gdy w poznańskiem i pomorskiem jest przeszło dwa razy niższy.

Wysoki odsetek mamy w województwach wschodnich, z wyjątkiem województwa wołyńskiego, na które przypada minimum w całej Polsce (8,3%).

Pożyczki z okresu 1924—1926 są w miastach większych bardziej rozpowszechnione niż we wszystkich uwzględnionych samorządach, jednakże nieco mniej niż pożyczki z okresu 1914—1923.

Najwięcej pożyczek z tego okresu ma województwo wołyńskie, województwa wschodnie naogół mają dość wysoki odsetek, najmniejszy w województwie wileńskiem wynosi 36,4%.

W województwach południowych odsetek pożyczek z tego okresu waha się nadzwyczaj silnie od 57,1% w województwie tarnopolskiem do 17,1% w województwie lwowskiem, co stanowi minimum dla całej Polski.

W województwach centralnych maximum przypada na województwo łódzkie (51,3%), minimum na województwo lubelskie (26,9%)—wahania są daleko mniejsze niż w województwach południowych. W województwach zachodnich mamy dość równomierny i względnie niski odsetek, najwyższy w województwie śląskiem (36,4%).

Zestawienie dla miast mniejszych ujmuje nam następująca tablica:

Liczba pożyczek ciążących na samorządach

Nombre des emprunts grevant les administrations autonomes

Miasta do 20 000 mieszkańców

Villes au-dessous de 20 000 habitants

Stan w dn. 1.I 1927
Situation au 1.I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total	**1 550**	**640**	**432**	**478**
Warszawa	167	1	77	89
Łódź	95	—	36	59
Kielce	34	1	20	13
Lublin	61	—	30	31
Białystok	14	—	6	8
Wilno	8	—	2	6
Nowogródek	7	—	—	7
Polesie	7	—	1	6
Wołyń	4	—	1	3
Poznań	542	362	73	107
Pomorze	214	111	74	29
Śląsk	117	76	21	20
Kraków	93	25	30	38
Lwów	105	34	39	32
Stanisławów	13	4	6	3
Tarnopol	69	26	16	27
	W odsetkach ogólnej liczby pożyczek *P. cent du nombre total des emprunts*			
Ogółem—Total	**100,0**	**41,3**	**27,9**	**30,8**
Warszawa	100,0	0,6	46,1	53,3
Łódź	100,0	—	37,9	62,1
Kielce	100,0	3,0	58,8	38,2
Lublin	100,0	—	49,2	50,8
Białystok	100,0	—	42,9	57,1
Wilno	100,0	—	25,0	75,0
Nowogródek	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	—	14,3	85,7
Wołyń	100,0	—	25,0	75,0
Poznań	100,0	66,8	13,5	19,7
Pomorze	100,0	51,9	34,6	13,5
Śląsk	100,0	65,0	17,9	17,1
Kraków	100,0	26,9	32,2	40,9
Lwów	100,0	32,4	37,1	30,5
Stanisławów	100,0	30,7	46,2	23,1
Tarnopol	100,0	37,7	23,2	39,1

W miastach mniejszych znaczenie pożyczek przedwojennych w sumie dla Polski jest większe niż dla samorządu ogółem, tembardziej dla miast większych. Najwięcej pożyczek tego rodzaju możemy stwierdzić w województwach zachodnich, maximum przypada na województwo poznańskie (66,8%); we wszystkich trzech województwach pożyczki te stanowią więcej niż połowę ogólnej liczby pożyczek.

Daleko mniej są rozpowszechnione pożyczki przedwojenne w województwach południowych: maximum w województwie tarnopolskiem wynosi 37,7%, jednakże i minimum w tych województwach, w województwie krakowskiem (26,9%) jest w porównaniu z innemi dzielnicami bardzo wysokie.

W województwach centralnych i wschodnich mamy pożyczki przedwojenne tylko w dwóch województwach: kieleckiem i warszawskiem, jednakże odsetek tych pożyczek jest minimalny.

Znaczenie pożyczek z okresu 1914—1923 r. jest dla miast mniejszych nieco mniejsze niż dla samorządów ogółem. Na czoło według wysokości odsetka wysuwają się województwa centralne, w których mamy maximum dla całej Polski w województwie kieleckiem.

Dość naogół wysoki odsetek wykazują województwa południowe: najwyższy województwo stanisławowskie, najniższy województwo tarnopolskie. W województwach zachodnich wyróżnia się wysokim odsetkiem województwo pomorskie, w porównaniu z innemi województwami w tej dzielnicy.

W województwach wschodnich wahania są bardzo znaczne, albowiem w województwie nowogródzkiem niema wcale pożyczek z tego okresu, maximum w województwach wołyńskiem i wileńskiem wynosi 25%.

W miastach mniejszych pożyczki z okresu 1924—1926 r. są mniej rozpowszechnione niż dla samorządu ogółem, jednakże mają nieco większe znaczenie niż pożyczki z okresu 1914—1923 r. W województwie nowogródzkiem wszystkie pożyczki przypadają na ten okres. Wogóle województwa wschodnie wyróżniają się wysokim odsetkiem, najniższy w województwach wołyńskiem i wileńskiem wynosi 75%.

Dość naogół wysoki odsetek mają województwa centralne, z nich wyróżnia się województwo kieleckie względnie niskim odsetkiem 38,2%. W województwach południowych maximum przypada na województwo krakowskie (40,9%), minimum na województwo stanisławowskie (23,1%). Najwyższy odsetek w województwach zachodnich (19,7%) przypada na województwo poznańskie, a najniższy na województwo pomorskie (13,5%).

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Liczba pożyczek ciążących na samorządach
Nombre des emprunts grevant les administrations autonomes

Powiatowe związki komunalne
Unions communales d'arrondissements

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total	**1 345**	**278**	**592**	**475**
Warszawa	204	1	104	99
Łódź	103	5	73	25
Kielce	162	—	77	85
Lublin	115	—	47	68
Białystok	54	—	27	27
Wilno	12	—	1	11
Nowogródek	20	—	—	20
Polesie	6	—	—	6
Wołyń	15	—	—	15
Poznań	238	130	84	24
Pomorze	73	30	23	20
Śląsk	21	14	3	4
Kraków	102	31	45	26
Lwów	106	28	45	33
Stanisławów	40	16	20	4
Tarnopol	74	23	43	8
	W odsetkach ogólnej liczby pożyczek *P. cent du nombre total des emprunts*			
Ogółem—Total	**100,0**	**20,7**	**44,0**	**35,3**
Warszawa	100,0	0,5	51,0	48,5
Łódź	100,0	4,8	70,9	24,3
Kielce	100,0	—	47,5	52,5
Lublin	100,0	—	40,9	59,1
Białystok	100,0	—	50,0	50,0
Wilno	100,0	—	8,3	91,7
Nowogródek	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	—	—	100,0
Wołyń	100,0	—	—	100,0
Poznań	100,0	54,6	35,3	10,1
Pomorze	100,0	41,1	31,5	27,4
Śląsk	100,0	66,7	14,3	19,0
Kraków	100,0	30,4	44,1	25,5
Lwów	100,0	26,4	42,5	31,1
Stanisławów	100,0	40,0	50,0	10,0
Tarnopol	100,0	31,1	58,1	10,8

Znaczenie pożyczek przedwojennych jest dla powiatowych związków mniejsze niż dla samorządów ogółem.

Powiaty województw zachodnich wyróżniają się wysokim odsetkiem i tylko w województwie pomorskiem liczba pożyczek przedwojennych jest mniejsza od połowy.

W województwach południowych maximum przypada na województwo stanisławowskie, minimum na województwo lwowskie.

W województwach centralnych i wschodnich pożyczki przedwojenne wobec nieistnienia samorządu powiatowego w tych dzielnicach przed wojną powstały tylko na skutek przejęcia przez samorządy pożyczek zaciągniętych przez osoby trzecie. Znaczenie tych pożyczek jest minimalne.

Pożyczki z okresu 1914 — 1923 r. mają w sumie dla wszystkich powiatów większe znaczenie niż dla samorządu ogółem. Wysoki odsetek możemy stwierdzić naogół w powiatach województw centralnych, na które przypada maximum w województwie łódzkiem. Wysoki odsetek mają również powiaty województw południowych; ich minimum w województwie lwowskiem jest nawet wyższe od minimum w województwach centralnych (woj. lubelskie). W województwach zachodnich wyróżnia się województwo śląskie niskim odsetkiem. W województwach wschodnich jedynie w województwie wileńskiem mamy pożyczki z tego okresu.

Pożyczki z okresu 1924—1926 r. wynoszą 100% w województwach nowogródzkiem, poleskiem i wołyńskiem, a w wileńskiem dość znacznie zbliżają się do tej liczby. Wysoki odsetek możemy stwierdzić również w województwach centralnych, jedynie wyróżnia się województwo łódzkie względnie niskim odsetkiem (24,3%). Dużą nierównomierność możemy stwierdzić w województwach południowych, w których maximum przypada na województwo lwowskie, względnie wysoki odsetek ma również województwo krakowskie, wówczas, gdy województwa stanisławowskie i tarnopolskie mają odsetki znacznie niższe. W województwach zachodnich maximum przypada na województwo pomorskie, minimum na województwo poznańskie.

Zestawienie dla starostw krajowych podajemy poniżej:

Liczba pożyczek ciążących na samorządach
Nombre des emprunts grevant les administrations autonomes

Wojewódzkie związki samorządowe
Unions communales départementales

Stan w dn. 1.I 1927
Situation au 1.I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total	**46**	**38**	**6**	**2**
Poznań	25	21	2	2
Pomorze	21	17	4	—
	W odsetkach ogólnej liczby pożyczek *P. cent du nombre total des emprunts*			
Ogółem—Total	**100,0**	**82,6**	**13,0**	**4,4**
Poznań	100,0	84,0	8,0	8,0
Pomorze	100,0	81,0	19,0	—

W starostwach krajowych przeważają w stopniu tak silnym, jak w żadnym typie samorządu pożyczki przedwojenne, gdyż wynoszą 82,6% ogólnej liczby pożyczek, przyczem w obydwóch tych starostwach znaczenie pożyczek przedwojennych jest zbliżone.

Pożyczki z okresu 1914—1923 r. są więcej rozpowszechnione w starostwie pomorskiem, pożyczki z okresu 1924—1926 r. ma tylko starostwo poznańskie.

Po omówieniu liczby samorządów i liczby pożyczek, na które składa się zadłużenie naszych samorządów w dniu 1. I 1927, obecnie przejdziemy do scharakteryzowania stanu zadłużenia miast co do wysokości kwot długów z różnych okresów:

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych
Montant des emprunts en milliers de zlotys

Zestawienie ogólne — Relevé général

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total . .	**290 109**	**89 036**	**56 774**	**144 299**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	64 760	31 271	29 996	3 493
Warszawa . . .	7 508	7	1 534	5 967
Łódź	31 984	50	6 156	25 778
Kielce	67 552	364	1 707	65 481
Lublin	7 812	—	634	7 178
Białystok	1 725	169	158	1 398
Wilno	14 032	12 375	527	1 130
Nowogródek . .	446	—	—	446
Polesie	707	33	53	621
Wołyń	370	—	3	367
Poznań	35 249	16 379	8 488	10 382
Pomorze	10 750	5 215	2 248	3 287
Śląsk	7 822	3 533	408	3 881
Kraków	20 022	8 510	2 609	8 903
Lwów	14 549	8 904	1 868	3 777
Stanisławów . .	2 663	1 197	271	1 195
Tarnopol . . .	2 158	1 029	114	1 015
	W odsetkach sum ogólnych *P. cent des sommes globales*			
Ogółem—Total . .	**100,0**	**30,7**	**19,6**	**49,7**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	100,0	48,3	46,3	5,4
Warszawa . . .	100,0	0,1	20,4	79,5
Łódź	100,0	0,2	19,2	80,6
Kielce	100,0	0,6	2,5	96,9
Lublin	100,0	—	8,1	91,9
Białystok	100,0	9,8	9,2	81,0
Wilno	100,0	88,2	3,8	8,0
Nowogródek . .	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	4,7	7,5	87,8
Wołyń	100,0	—	0,8	99,2
Poznań	100,0	46,5	24,1	29,4
Pomorze	100,0	48,5	20,9	30,6
Śląsk	100,0	45,2	5,2	49,6
Kraków	100,0	42,5	13,0	44,5
Lwów	100,0	61,2	12,8	26,0
Stanisławów . .	100,0	44,9	10,2	44,9
Tarnopol	100,0	47,7	5,3	47,0

W sumie dla Polski największe znaczenie mają długi zaciągnięte w okresie 1924—1926, które wynoszą 49,7% ogólnej sumy zadłużenia w dniu 1. I 1927, następne miejsce przypada na okres przedwojenny (30,7%), ostatnie miejsce (19,6%) zajmuje okres 1914—1923 r.

Długi przedwojenne wynoszą największą część zadłużenia w dniu 1. I 1927 r. w województwie wileńskiem (88,2%). Województwo to wyróżnia się od pozostałych województw szczególnie wschodnich i centralnych ogromnem znaczeniem zadłużenia przedwojennego, daleko wyższem nawet niż w mieście Warszawie (48,3%), gdyż naogół samorządy w tych dzielnicach są bardzo nieznacznie obciążone długami przedwojennemi.

Wysoki odsetek zadłużenia przedwojennego mają województwa południowe, w których maximum w województwie lwowskiem wynosi 61,2%, a również w województwach zachodnich, w których we wszystkich województwach odsetek jest wyższy od 45%.

Długi z okresu 1914—1923 r. mają względnie największe znaczenie w województwie poznańskiem, dość zbliżone w województwie pomorskiem, wówczas, gdy w województwie śląskiem względnie bardzo nieznaczne. W województwach centralnych wysoki odsetek najwyższy w Polsce przypada na miasto st. Warszawę. Względnie wysoki mają województwa warszawskie i łódzkie, w pozostałych zaś województwach odsetek jest nieznaczny. W województwach południowych maximum w województwie krakowskiem wynosi 13,0%. W województwach wschodnich znaczenie długów z okresu 1914—1923 jest niewielkie, najwyższe w województwie poleskiem (7,5%), województwo nowogródzkie nie ma wcale długów z tego okresu.

Z okresu 1924—1926 pochodzą wszystkie długi w województwie nowogródzkiem, w województwach poleskiem i wołyńskiem odsetek jest bardzo wysoki, natomiast wyróżnia się odsetek województwa wileńskiego, w którem mamy minimum dla całej Polski (8,0%). Odnośny odsetek w województwach centralnych jest naogół bardzo wysoki, z wyjątkiem m. Warszawy. Województwa południowe wyróżniają się względnie niskim odsetkiem, szczególnie województwo lwowskie, w pozostałych odsetek jest wyższy od 40%. W województwach zachodnich względnie wysoki odsetek ma województwo śląskie (49,6%), najniższy zaś województwo poznańskie (29,4%).

Zestawienie dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych
Montant des emprunts en milliers de zlotys

Miasta ponad 20 000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20 000 habitants

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total . .	**231 777**	**69 939**	**44 376**	**117 462**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	64 760	31 271	29 996	3 493
Warszawa . . .	2 750	—	803	1 947
Łódź	30 311	27	5 647	24 637
Kielce	61 576	361	1 055	60 160
Lublin	5 184	—	165	5 019
Białystok	1 094	169	34	891
Wilno	13 783	12 375	501	907
Polesie	557	33	50	474
Wołyń	275	—	1	274
Poznań	13 614	6 870	1 254	5 490
Pomorze	4 853	2 345	816	1 692
Śląsk	1 486	—	121	1 365
Kraków	16 449	7 100	2 154	7 195
Lwów	12 243	8 127	1 538	2 578
Stanisławów . .	2 185	856	237	1 092
Tarnopol	657	405	4	248
	W odsetkach sum ogólnych *P. cent des sommes globales*			
Ogółem—Total . .	**100,0**	**30,2**	**19,1**	**50,7**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	100,0	48,3	46,3	5,4
Warszawa . . .	100,0	—	29,2	70,8
Łódź	100,0	0,1	18,6	81,3
Kielce	100,0	0,6	1,7	97,7
Lublin	100,0	—	3,2	96,8
Białystok	100,0	15,5	3,1	81,4
Wilno	100,0	89,8	3,6	6,6
Polesie	100,0	5,9	9,0	85,1
Wołyń	100,0	—	0,4	99,6
Poznań	100,0	50,5	9,2	40,3
Pomorze	100,0	48,3	16,8	34,9
Śląsk	100,0	—	8,1	91,9
Kraków	100,0	43,2	13,1	43,7
Lwów	100,0	66,4	12,6	21,0
Stanisławów . .	100,0	39,2	10,8	50,0
Tarnopol	100,0	61,6	0,6	37,8

Znaczenie długów przedwojennych jest dla miast większych mniejsze niż dla samorządu ogółem. Na czoło wysuwa się województwo wileńskie, w którem długi przedwojenne stanowią nadzwyczaj wysoki odsetek (89,8%), daleko wyższy niż w mieście Warszawie. W województwach centralnych i wschodnich mamy poza tem względnie wysoki odsetek (15,5%) jedynie w województwie białostockiem. Znaczenie długów przedwojennych w województwach południowych jest dość wysokie, coprawda nierównomierne: maximum w województwie lwowskiem wynosi 66,4%, minimum w województwie stanisławowskiem—39,2%. W województwach poznańskiem i pomorskiem długi przedwojenne wynoszą około połowy ogólnej sumy zadłużenia, wówczas, gdy województwo śląskie nie ma długów z tego okresu.

Okres 1914—1923 r. ma dla miast większych mniejsze znaczenie niż dla samorządu ogółem; maximum przypada na miasto Warszawę, poza tem wysoki odsetek ma województwo warszawskie. W województwach południowych mamy naogół stosunkowo wysokie odsetki, jedynie województwo tarnopolskie wyróżnia się. W województwach zachodnich maximum przypada na województwo pomorskie. W województwach wschodnich mamy naogół niskie odsetki, jedynie stosunkowo dość wysoki w województwie poleskiem.

Znaczenie długów z okresu 1924—1926 r. jest dla miast większych wyższe niż dla samorządu ogółem, długi z tego okresu wynoszą przeszło połowę ogólnej sumy zadłużenia: maximum znajduje się w województwie wołyńskiem (99,6%), w województwach wschodnich wogóle odsetki długów są dość wysokie z wyjątkiem województwa wileńskiego, w którem możemy stwierdzić minimum dla całej Polski (6,6%). W województwach wschodnich mamy więc minimum i maximum, co wskazuje, że wahania znaczenia długów z okresu 1924—1926 r. są w województwach wschodnich bardzo duże. Naogół wysokie odsetki mają miasta województw centralnych z wyjątkiem miasta Warszawy (5,4%). Również bardzo wysoki odsetek przypada na województwo śląskie, wówczas gdy pozostałe dwa województwa mają odsetki niższe. W województwach południowych długi z okresu 1924—1926 r. wynoszą połowę długów w województwie stanisławowskiem, w pozostałych zaś mniej, najmniej w województwie lwowskiem.

Czas powstania zadłużenia w miastach mniejszych, podajemy poniżej:

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych
Montant des emprunts en milliers de zlotys
Miasta do 20 000 mieszkańców
Villes au-dessous de 20 0000 habitants

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractes* przed *avant* 1914	1914— 1923	1924— 1926
Ogółem—Total .	**26 551**	**9 927**	**3 412**	**13 212**
Warszawa . . .	2 599	4	214	2 381
Łódź	917	--	277	640
Kielce	227	3	46	178
Lublin	682	—	187	495
Białystok	150	—	78	72
Wilno	47	—	12	35
Nowogródek . .	65	—	—	65
Polesie	71	—	3	68
Wołyń	8	—	2	6
Poznań	7 643	3 305	997	3 341
Pomorze	3 438	1 392	838	1 208
Śląsk	5 778	3 283	175	2 320
Kraków	2 439	994	303	1 142
Lwów	1 442	586	250	606
Stanisławów . .	110	25	8	77
Tarnopol	935	335	22	578
	W odsetkach sum ogólnych *P. cent des sommes globales*			
Ogółem—Total .	**100,0**	**37,4**	**12,8**	**49,8**
Warszawa . . .	100,0	0,2	8,2	91,6
Łódź	100,0	—	30,2	69,8
Kielce	100,0	1,3	20,3	78,4
Lublin	100,0	—	27,4	72,6
Białystok . . .	100,0	—	52,0	48,0
Wilno	100,0	—	25,5	74,5
Nowogródek . .	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	—	4,2	95,8
Wołyń	100,0	—	25,0	75,0
Poznań	100,0	43,2	13,1	43,7
Pomorze	100,0	40,5	24,4	35,1
Śląsk	100,0	56,8	3,0	40,2
Kraków	100,0	40,8	12,4	46,8
Lwów	100,0	40,7	17,3	42,0
Stanisławów . .	100,0	22,7	7,3	70,0
Tarnopol	100,0	35,8	2,4	61,8

W sumie dla Polski długi przedwojenne mają w miastach poniżej 20 tysięcy mieszkańców większe znaczenie niż dla samorządu ogółem. Maximum, powyżej połowy zadłużenia, długi przedwojenne stanowią w województwie śląskiem. Również w pozostałych dwóch województwach tej dzielnicy odsetki są wysokie. Zbliża się do nich odsetek województw krakowskiego i lwowskiego, wówczas gdy w województwach tarnopolskiem i stanisławowskiem są daleko niższe. W pozostałych województwach mamy niewielką sumę długów przedwojennych, stanowiącą nieznaczny odsetek, tylko w województwach kieleckiem i warszawskiem.

Długi z okresu 1914 — 1923 r. wynoszą najwięcej w województwie białostockiem, przyczem we wszystkich województwach centralnych odsetki są dość wysokie z wyjątkiem województwa warszawskiego. W województwach wschodnich mają bardzo nierównomierne znaczenie, dość wysokie w województwach wileńskiem i wołyńskiem, nieznaczne w województwie poleskiem i równe 0 w województwie nowogródzkiem. Województwo pomorskie wyróżnia się stosunkowo wysokim odsetkiem w porównaniu z pozostałemi województwami tej dzielnicy. W województwach południowych naogół odsetek długów z okresu 1914 — 1923 r. jest niewysoki: maximum w województwie lwowskiem, najniższy w województwie tarnopolskiem (2,4%), na które przypada, nie licząc województwa nowogródzkiego, minimum dla całej Polski.

Długi z okresu 1924 — 1926 r. mają w sumie dla Polski nieco większe znaczenie niż dla samorządu ogółem i zbliżają się do połowy. Wszystkie długi pochodzą z tego okresu w miastach województwa nowogródzkiego. Naogół odsetek długów w województwach wschodnich jest bardzo wysoki. Również w województwach centralnych znaczenie długów z okresu 1924 — 1926 r. jest bardzo wysokie z wyjątkiem województwa białostockiego, które wyróżnia się względnie niskim odsetkiem (48,0%). W województwach południowych województwa stanisławowskie i tarnopolskie mają odsetki przekraczające połowę, natomiast w województwach krakowskiem i lwowskiem niższe od połowy. W województwach zachodnich mamy odsetki dość zbliżone; minimum w tej dzielnicy dla całej Polski przypada na województwo pomorskie (35,1%).

Zestawienie dla powiatowych związków komunalnych przedstawia się, jak następuje:

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych
Montant des emprunts en milliers de zlotys
Powiatowe związki komunalne
Unions communales d'arrondissements

Stan w dn. 1.I—1927
Situation au 1.I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914	1914— 1923	1924— 1926
Ogółem—Total .	**26 471**	**5 544**	**8 422**	**12 505**
Warszawa . . .	2 159	3	517	1 639
Łódź	756	23	232	501
Kielce	5 749	—	606	5 143
Lublin	1 946	—	282	1 664
Białystok	481	—	46	435

(dok.—fin)

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Wilno	202	—	14	188
Nowogródek	381	—	—	381
Polesie	79	—	—	79
Wołyń	87	—	—	87
Poznań	9 201	2 835	5 935	431
Pomorze	1 940	1 221	332	387
Śląsk	558	250	112	196
Kraków	1 134	416	152	566
Lwów	864	191	80	593
Stanisławów	368	316	26	26
Tarnopol	566	289	88	189
	W odsetkach sum ogólnych *P. cent des sommes globales*			
Ogółem—Total	**100,0**	**21,0**	**31,8**	**47,2**
Warszawa	100,0	0,1	24,0	75,9
Łódź	100,0	3,0	30,7	66,3
Kielce	100,0	—	10,5	89,5
Lublin	100,0	—	14,5	85,5
Białystok	100,0	—	9,6	90,4
Wilno	100,0	—	6,9	93,1
Nowogródek	100,0	—	—	100,0
Polesie	100,0	—	—	100,0
Wołyń	100,0	—	—	100,0
Poznań	100,0	30,8	64,5	4,7
Pomorze	100,0	62,9	17,1	20,0
Śląsk	100,0	44,8	20,1	35,1
Kraków	100,0	36,7	13,4	49,9
Lwów	100,0	22,1	9,3	68,6
Stanisławów	100,0	85,8	7,1	7,1
Tarnopol	100,0	51,1	15,5	33,4

W sumie dla Polski długi przedwojenne mają dla powiatów mniejsze znaczenie niż dla samorządów ogółem. Wyróżnia się wysokim odsetkiem województwo pomorskie, nawet od powiatów pozostałych dwóch województw tej dzielnicy. Jeszcze większe różnice możemy stwierdzić w województwach południowych: maximum w województwie stanisławowskiem wynosi 85,8%, więcej niż połowę w województwie tarnopolskiem, wówczas gdy w województwie lwowskiem—22,1%. W województwach centralnych i wschodnich, jak już wspominaliśmy, długi przedwojenne są w znacznej mierze przypadkowe i nie mają większego znaczenia.

Długi z okresu 1914—1923 r. mają w sumie dla Polski większe znaczenie niż dla samorządu ogółem; maximum przypada na województwo poznańskie, które jest przeszło 3 razy wyższe od odsetka pozostałych dwóch województw tej dzielnicy. Dość wysoki odsetek mamy również w województwach łódzkiem i warszawskiem, które wyróżniają się dość znacznie od odsetków pozostałych województw tej dzielnicy. Bardziej zbliżone są odsetki w województwach południowych, przyczem maximum przypada na województwo tarnopolskie, minimum zaś na województwo stanisławowskie.

Długi z okresu 1924 do 1926 r. w sumie dla wszystkich powiatów mają mniejsze znaczenie niż dla samorządu ogółem. W województwach poleskiem, nowogródzkiem i wołyńskiem stanowią one 100%, w województwie wileńskiem zbliżają się do 100%. Nieco niższy, jednakże bardzo wysoki odsetek posiadają województwa centralne, minimum w województwie łódzkiem wynosi 66,3%. W województwach południowych wahania odsetków długów z okresu 1924—1926 r. jest bardzo silne: maximum w województwie lwowskiem wynosi 68,6%, minimum w województwie stanisławowskiem — 7,1%. Województwa zachodnie mają niskie odsetki, względnie wysoki odsetek, niższy jednak naogół niż w pozostałych dzielnicach, ma województwo śląskie, a najniższy dla całej Polski województwo poznańskie.

Zestawienie dla starostw krajowych podaje nam następująca tablica:

Kwoty pożyczek w tysiącach złotych
Montant des emprunts en milliers de zlotys

Wojewódzkie związki samorządowe
Unions communales départementales

Stan w dn. 1. I 1927
Situation au 1. I 1927

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total	**5 310**	**3 626**	**564**	**1 120**
Poznań	4 791	3 369	302	1 120
Pomorze	519	257	262	—
	W odsetkach sum ogólnych *P. cent des sommes globales*			
Ogółem—Total	**100,0**	**68,3**	**10,6**	**21,1**
Poznań	100,0	70,3	6,3	23,4
Pomorze	100,0	49,5	50,5	—

Długi przedwojenne w starostwach krajowych stanowią wyższy odsetek niż dla samorządu ogółem i dla poszczególnych typów samorządów, o których mówiliśmy wyżej, znaczenie przytem długów przedwojennych jest większe w starostwie poznańskiem. Okres 1914 — 1923 r. ma w sumie dla Polski stosunkowo niewielkie znaczenie, jednakże w województwie pomorskiem przekracza

połowę. Długi z okresu 1924 — 1926 r. ma wyłącznie starostwo poznańskie.

O ile warunki kredytowe i sytuacja finansowa miast pozostaje bez zmian, to przeciętna wysokość pożyczek dla większej liczby samorządów będzie naogół tem mniejsza im wcześniej pożyczki te zostały zaciągnięte, albowiem pożyczki zaciągnięte są normalnie spłacane częściowo tak, że po upływie pewnej liczby lat zostaje tylko część kwoty poprzednio otrzymanej. Jeżeli więc przeciętne kwoty zaciągniętych pożyczek nie różnią się zbytnio w momencie zaciągania, to wówczas w pewnym okresie najniższe przeciętne będą miały pożyczki najdawniej zaciągnięte.

Jak sprawa ta przedstawia się w naszym samorządzie odpowie nam następujące zestawienie:

Przeciętna kwota przypadająca na jedną pożyczkę w tysiącach złotych

Montant moyen d'un emprunt en milliers de zlotys

Zestawienie ogólne — Relevé général

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914— 1923	1924— 1926
Ogółem—Total .	**80,9**	**82,4**	**43,7**	**119,8**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	3 408,4	5 211,8	3 749,5	698,6
Warszawa . . .	18,2	3,5	7,5	29,0
Łódź	101,5	7,1	37,5	179,0
Kielce	242,1	45,5	12,0	507,6
Lublin	38,7	—	6,6	67,7
Białystok	22,1	169,0	4,2	35,8
Wilno	452,6	4 125,0	75,3	53,8
Nowogródek . .	16,5	—	—	16,5
Polesie	27,2	33,0	8,8	32,7
Wołyń	11,9	—	1,5	12,7
Poznań	41,0	30,7	48,5	68,8
Pomorze	30,8	29,8	19,7	54,8
Śląsk	52,5	39,3	13,2	138,6
Kraków	76,4	107,7	28,7	96,8
Lwów	51,8	98,9	16,4	49,1
Stanisławów . .	23,6	34,2	6,0	36,2
Tarnopol	14,4	20,6	1,9	26,0

Przeciętna suma pożyczek dla całej Polski jest naogół niewysoka, nie sięga nawet 100 tys. zł. Z poszczególnych okresów najwyższą jest przeciętna okresu ostatniego 1924 — 1926 r., wyższą niż przeciętna pożyczek, zaciągniętych przed wojną. Natomiast przeciętna z okresu 1914 — 1923 r. jest nietylko niższa w porównaniu z okresem 1924—1926 r., lecz również z okresem przedwojennym, i to prawie o połowę.

W poszczególnych województwach ustosunkowanie wielkości przeciętnej pożyczki z różnych okresów jest bardzo niejednolite. Charakterystycznem jest stałe zmniejszenie dla miasta Warszawy i województwa wileńskiego, w których przeciętne z 1914—1923 r. są niższe od przedwojennych, a z okresu 1924—1926 r. niższe od okresu 1914—1923 r. Uważając, że pożyczki o dużych kwotach są daleko korzystniejsze niż pożyczki drobne, możemy powiedzieć, że warunki zaciągania pożyczek dla tych dwóch województw systematycznie pogarszały się.

Prawidłowy wzrost we wszystkich okresach możemy stwierdzić w województwach warszawskiem, łódzkiem i poznańskiem, t. j. tylko w 3 województwach.

W pozostałych województwach przeciętna wysokość pożyczki z okresu 1914—1923 r. jest niższa od okresu przedwojennego, jak również jest niższa od okresu 1924—1926 r.; możemy więc powiedzieć, że w okresie tym zaciąganie pożyczek było specjalnie niekorzystne i ograniczyło się jedynie do niewielkich stosunkowo kwot.

W znacznej części województw, w których pożyczki w okresie 1924 — 1926 są wyższe od okresu 1914—1923, są one niższe od przeciętnej dla okresu przedwojennego. Poza miastem Warszawą i województwem wileńskiem możemy to stwierdzić dla województw białostockiego, poleskiego, krakowskiego i lwowskiego. Ogółem możemy więc powiedzieć, że przeciętna z 1924 — 1926 r. jest niższa od przeciętnej przedwojennej w 6-ciu województwach, natomiast wyższa w 8-miu województwach. Dane dla 3 województw nie możemy porównywać wobec tego, że niema w nich pożyczek przedwojennych. Naogół możemy więc powiedzieć, że prawdopodobnie pożyczki zaciągnięte w okresie 1924—1926 r. są przeciętnie daleko niższe niż były w okresie przedwojennym, co wskazuje na niekorzystne zmiany warunków kredytu dla samorządów.

Największą przeciętną dla wszystkich pożyczek możemy stwierdzić dla miasta Warszawy, następnie dla województw wileńskiego, kieleckiego i łódzkiego. Przeciętne pozostałych województw są niższe od 100 tys.: najniższa w województwie wołyńskiem, nieco wyższa jest w województwach tarnopolskiem i nowogródzkiem.

Z pożyczek przedwojennych najwyższą przeciętną możemy stwierdzić dla miasta Warszawy, następnie dla województwa wileńskiego. Przeciętne pozostałych województw są daleko niższe, jedynie w województwie krakowskiem przekraczają 100 tys. zł., naj-

niższa przeciętna w województwie warszawskiem wynosi 3,5 tys. zł.

Przeciętna z okresu 1914—1923 r. jest najwyższa również dla miasta Warszawy, następnie dla województw wileńskiego i poznańskiego, najniższa w województwie wołyńskiem, następnie tarnopolskiem i białostockiem.

W ostatnim okresie najwyższą przeciętną wykazuje miasto Warszawa, drugie miejsce zajmuje województwo kieleckie, dalej idą — łódzkie i śląskie; w pozostałych przeciętne są niższe od 100 tys. zł., najniższa w województwie wołyńskiem, a następnie w województwie nowogródzkiem.

Możemy więc powiedzieć, że naogół najwyższemi przeciętnemi wyróżnia się miasto Warszawa, co jest zupełnie zrozumiałe, następnie województwo wileńskie, właściwie miasto Wilno, nadzwyczaj niskie przeciętne ma województwo wołyńskie.

Zestawienie dla miast powyżej 20 tys. mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Przeciętna kwota przypadająca na jedną pożyczkę w tysiącach złotych

Montant moyen d'un emprunt en milliers de zlotys

Miasta ponad 20000 mieszkańców
Villes au-dessus de 20000 habitants

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**360,5**	**559,5**	**165,6**	**469,8**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	3 408,4	5 211,8	3 749,5	698,6
Warszawa . . .	67,1	—	34,9	108,2
Łódź	259,1	13,5	102,7	410,6
Kielce	741,9	51,6	23,4	1 940,6
Lublin	199,4	—	8,7	717,0
Białystok	109,4	169,0	6,8	222,8
Wilno	1 253,0	4 125,0	125,3	226,8
Polesie	42,8	33,0	10,0	67,7
Wołyń	22,9	—	1,0	24,9
Poznań	247,5	327,1	78,4	305,0
Pomorze	118,4	137,9	62,8	153,8
Śląsk	135,1	—	17,3	341,3
Kraków	245,5	308,7	134,6	257,0
Lwów	174,9	290,3	51,3	214,8
Stanisławów . .	36,4	57,1	12,5	42,0
Tarnopol	93,9	405,0	2,0	62,0

W sumie dla miast przeciętna zmniejsza się w okresie 1914 do 1923 r. w porównaniu z okresem przedwojennym, w okresie 1924 do 1926 rośnie, jednakże jest niższą od przeciętnej przedwojennej. W 7 województwach przeciętna z okresu 1924 do 1926 jest niższa od przedwojennej. W 5 zaś wyższa, w 4 województwach wcale niema pożyczek przedwojennych. W miastach więc zmniejszenie przeciętnej z okresu 1924 do 1926, w stosunku do okresu przedwojennego, występuje silniej niż dla samorządu ogółem. Różnica więc w warunkach kredytowych przed wojną i obecnie w tej grupie wyraża się szczególnie silnie.

Największa przeciętna z okresu przedwojennego przypada, ma się rozumieć, na m. st. Warszawę, następna na województwa wileńskie, tarnopolskie, poznańskie i krakowskie, a najniższa na województwo łódzkie, co jest bardzo dziwne, gdyż wchodzi tu w grę tak duże miasto jak Łódź, następnie na województwo poleskie.

Z okresu 1914 — 1923 r. Warszawa również ma największą przeciętną, najniższą przeciętną ma województwo wołyńskie, następnie tarnopolskie i białostockie.

Z okresu 1924—1926 r. najwyższa przeciętna jest w województwie kieleckiem, następnie w woj. lubelskiem; miasto Warszawa zostało już zdystansowane, gdyż znajduje się na trzeciem miejscu, czwarte miejsce przypada na województwo łódzkie, piąte na województwo śląskie, szóste na województwo poznańskie, najniższa przeciętna w województwie wołyńskiem wynosi 24,9 tysięcy złotych.

Zestawienie dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców podajemy poniżej:

Przeciętna kwota przypadająca na jedną pożyczkę w tysiącach złotych

Montant moyen d'un emprunt en milliers de zlotys

Miasta do 20 000 mieszkańców
Villes au-dessous de 20 000 habitants

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**17,1**	**15,5**	**7,9**	**27,6**
Warszawa . . .	15,6	4,0	2,8	26,8
Łódź	9,7	—	7,7	10,8
Kielce	6,7	3,0	2,3	13,7
Lublin	11,2	—	6,2	16,0
Białystok	10,7	—	13,0	9,0
Wilno	5,9	—	6,0	5,8
Nowogródek . .	9,3	—	—	9,3
Polesie	10,1	—	3,0	11,3
Wołyń	2,0	—	2,0	2,0
Poznań	14,1	9,1	13,7	31,2
Pomorze	16,1	12,5	11,3	41,7
Śląsk	49,4	43,2	8,3	116,0
Kraków	26,2	39,8	10,1	30,1
Lwów	13,7	17,2	6,4	18,9
Stanisławów . .	8,5	6,3	1,3	25,7
Tarnopol	13,6	12,9	1,4	21,4

W miastach mniejszych przeciętna wysokość pożyczek z okresu 1924—1926 r. jest wyższa nietylko od przeciętnej z okresu 1914—1923 r., lecz również od przeciętnej przedwojennej. Przeciętna z okresu 1924—1926 r. jest wyższa od przeciętnych przedwojennych w 8 województwach i tylko w jednem województwie niższa, mianowicie w województwie krakowskiem, w pozostałych zaś województwach niema wcale pożyczek przedwojennych. Można więc powiedzieć, że dla miast mniejszych warunki kredytowe nie zmieniły się w sposób tak niekorzystny, jak dla miast większych.

Największa przeciętna pożyczek, ciążących na mniejszych miastach, przypada na województwo śląskie, następnie na województwa pomorskie i warszawskie, najmniejszą widzimy w województwach wołyńskiem, następnie w województwach wileńskiem i kieleckiem.

Z okresu przedwojennego najwyższą przeciętną ma województwo śląskie, następnie województwo krakowskie, a najniższą województwa kieleckie i warszawskie.

Z okresu 1914—1923 najwyższa przeciętna jest w województwie poznańskiem, następnie białostockiem, pomorskiem i krakowskiem. Najmniejsza, nie licząc województwa nowogródzkiego, w którem niema pożyczek z tego okresu, w województwie stanisławowskiem (1,3 tys. zł.), które niewiele wyróżnia się od województwa tarnopolskiego (1,4 tys. złotych).

Z okresu 1924—1926 najwyższą przeciętną ma województwo śląskie, następnie województwa pomorskie, poznańskie i krakowskie, najniższą województwo wołyńskie (2,0 tys. zł.), następnie wileńskie, białostockie i nowogródzkie.

Dane dla powiatowych związków komunalnych podajemy poniżej:

Przeciętna kwota przypadająca na jedną pożyczkę w tysiącach złotych

Montant moyen d'un emprunt en milliers de zlotys

Powiatowe związki komunalne

Unions communales d'arrondissements

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**19,7**	**19,9**	**14,2**	**26,3**
Warszawa . . .	10,6	3,0	5,0	16,6
Łódź	7,3	4,6	3,2	20,0
Kielce	35,5	—	7,9	60,5

(dok.—fin)

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés*		
		przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Lublin	16,9	—	6,0	24,5
Białystok	8,9	—	1,7	16,1
Wilno	16,8	—	14,0	17,1
Nowogródek . .	19,1	—	—	19,1
Polesie	13,2	—	—	13,2
Wołyń	5,8	—	—	5,8
Poznań	38,7	21,8	70,7	18,0
Pomorze	26,6	40,7	14,4	19,4
Śląsk	26,6	17,9	37,3	49,0
Kraków	11,1	13,4	3,4	21,8
Lwów	8,2	6,8	1,8	18,0
Stanisławów . .	9,2	19,8	1,3	6,5
Tarnopol	7,6	12,6	2,0	23,6

W powiatowych związkach komunalnych ogólna przeciętna pożyczek za okres 1924—1926 r. jest wyższa od przeciętnej pożyczek z okresu 1914—1923 r. oraz od przeciętnej przedwojennej. Przeciętna pożyczek z okresów 1924—1926 r. jest z ogólnej liczby 7-miu województw, które miały samorządy powiatowe przed wojną, w 4 województwach wyższa, w 3 zaś niższa.

Przeciętna wielkość ogółem pożyczek jest największa w województwach poznańskiem i kieleckiem, następnie jednakową przeciętną mają województwa pomorskie i śląskie. Najniższą przeciętną możemy stwierdzić w województwie wołyńskiem (5,8 tys. zł.) i następnie w województwach łódzkiem i tarnopolskiem.

Z okresu przedwojennego największą przeciętną ma województwo pomorskie, następnie zaś poznańskie, najmniejszą, nie licząc województw warszawskiego i łódzkiego, w których pożyczki mają przypadkowy charakter, województwo lwowskie.

Z okresu 1914—1923 r. najwyższą przeciętną wykazują województwa poznańskie, a następnie śląskie. Przeciętne tych powiatów wyróżniają się dość silnie od pozostałych. Minimalną wysokość możemy stwierdzić w województwie stanisławowskiem, nieco wyższą w województwach białostockiem i lwowskiem.

Z okresu 1924 do 1926 najwyższą przeciętną ma województwo kieleckie, następnie śląskie i lubelskie, najniższą województwa wołyńskie i stanisławowskie.

Liczby dla starostw krajowych przedstawiają się, jak następuje:

Przeciętna kwota, przypadająca na jedną pożyczkę w tysiącach złotych

Montant moyen d'un emprunt en milliers de zlotys

Wojewódzkie związki samorządowe
Unions communales départementales

Wyszczególnienie *Spécification*	Ogółem *Total*	Pożyczki zaciągnięte *Emprunts contractés* przed *avant* 1914	1914—1923	1924—1926
Ogółem—Total .	**115,4**	**95,4**	**94,0**	**560,0**
Poznań	191,6	160,4	151,0	560,0
Pomorze	24,7	15,1	65,5	—

Przeciętna wielkość pożyczek dla starostw krajowych maleje, coprawda nieznacznie, w okresie 1914—1923 r., rośnie w okresie 1924—1926 r. Taki sam stosunek możemy zaobserwować w województwie poznańskiem. W województwie pomorskiem niema wcale pożyczek z okresu 1924—1926 r.

Porównywując wielkość przeciętnej pożyczki dla różnych rodzajów samorządów, możemy stwierdzić, że najwyższą przeciętną mają miasta liczące powyżej 20 tys. mieszkańców, co jest zupełnie zrozumiałe, drugie miejsce zajmują starostwa krajowe, w których przeciętna jest znacznie niższa, niż w miastach większych, dalej idą powiatowe związki komunalne, w których jednak przeciętna jest przeszło 18 razy niższa niż w miastach większych, przeciętna miast, liczących poniżej 20 tys. mieszkańców, jest najmniejsza, nie różni się jednak zbytnio od powiatowych związków komunalnych.

Po szczegółowem zanalizowaniu stanu zadłużenia naszych samorządów w dniu 1. I 1927 r., przejdziemy obecnie do scharakteryzowania, chociażby ogólnie, stanu zadłużenia w dniu 1. IV 1928 r., który coprawda moglibyśmy otrzymać również, biorąc za punkt wyjścia stan w dniu 1. I 1927 r., dodając pożyczki zaciągnięte i odejmując pożyczki spłacone. Zestawienie dla poszczególnych województw i typów samorządów przedstawia się, jak następuje:

Stan obciążenia w dniu 1.IV 1928
État de l'endettement au 1.IV 1928

Tysiące złotych
Milliers de zlotys

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes* ponad 20 000 mieszkańców *Au-dessus de 20 000 habitants*	Miasta—*Villes* do 20 000 mieszkańców *Jusqu'à 20 000 habitants*	Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
Ogółem—Total .	**506 072**	**397 189**	**50 996**	**51 622**	**6 265**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	181 890	181 890	—	—	—
Warszawa . . .	25 830	10 396	7 019	8 415	—
Łódź	35 499	31 807	1 815	1 877	—
Kielce	81 105	67 220	1 665	12 220	—
Lublin	15 259	6 424	2 166	6 669	—
Białystok	6 003	3 677	707	1 619	—
Wilno	15 450	14 181	496	773	—
Nowogródek . .	3 156	—	1 696	1 460	—
Polesie	2 455	1 252	415	788	—
Wołyń	1 866	1 375	30	461	—
Poznań	51 258	22 356	13 039	10 117	5 746
Pomorze	14 817	5 761	6 415	2 122	519
Śląsk	12 919	3 301	8 312	1 306	—
Kraków	26 657	21 060	4 068	1 529	—
Lwów	26 131	22 939	1 977	1 215	—
Stanisławów . .	3 538	2 817	182	539	—
Tarnopol	2 239	733	994	512	—

Jak widzimy, ogólna suma długów w dniu 1 kwietnia przekracza nieco pół miljarda złotych, ogromna część tej kwoty, prawie $^4/_5$, przypada na miasta większe. Zadłużenie pozostałych typów samorządu jest, w porównaniu z miastami większemi, bardzo nieznaczne, prawie równe w komunalnych związkach powiatowych oraz w miastach mniejszych, znacznie niższe w wojewódzkich związkach samorządowych, które obejmują, jak już o tem wspominaliśmy, starostwa krajowe województw poznańskiego i pomorskiego.

Ogólne zadłużenie poszczególnych województw jest najwyższe w mieście stołecznem Warszawie, drugie zkolei województwo kieleckie ma sumę długów przeszło dwa razy mniejszą niż miasto Warszawa, trzecie miejsce przypada na województwo poznańskie. Długi pozostałych województw są już niższe o 50 miljonów: najniższe w województwie wołyńskiem, nieco wyższe w województwach tarnopolskiem i poleskiem.

Jasnem jest, że wśród miast powyżej 20 tysięcy mieszkańców na pierwszem

miejscu stoi miasto stołeczne Warszawa. Bez porównania niższem, bo prawie trzykrotnie, jest zadłużenie miast województwa kieleckiego, następne zkolei miejsce przypada na miasta województwa łódzkiego. Najniższe zadłużenie poniżej 1 miljona złotych mamy w województwie tarnopolskiem, następne, jednakże już przekraczające miljon, w województwach poleskiem i wołyńskiem.

Miasta mniejsze mają najwyższe sumy długów w województwie poznańskiem, następnie w województwach śląskiem, warszawskiem i pomorskiem. Najniższa kwota przypada na województwo wołyńskie, które wyróżnia się bardzo silnie od wszystkich pozostałych województw, gdyż druga zkolei najniższa suma w województwie stanisławowskiem jest przeszło 6 razy wyższą.

Największe sumy długów w powiatowych związkach komunalnych możemy stwierdzić w województwie kieleckiem, następnie poznańskiem, warszawskiem i lubelskiem. W pozostałych kwota długów jest niższą od pięciu miljonów; najniższa w województwie wołyńskiem nie sięga $^1/_2$ miljona, druga zkolei w województwie tarnopolskiem przekracza nieco $^1/_2$ miljona.

Przeciętne obciążenie jednego mieszkańca długami w dniu 1. IV 1928 r. podajemy poniżej:

Stan obciążenia w dniu 1. IV 1928
État de l'endettement au 1. IV 1928

Na 1 mieszkańca — Par habitant

Złote—Zlotys

Województwa *Départements*	Ogółem *Total*	Miasta—*Villes*		Powiatowe związki komunalne *Unions communales d'arrondissements*	Wojewódzkie związki komunalne *Unions communales départementales*
		ponad 20 000 mieszkańców *au-dessus de 20 000 habitants*	do 20 000 mieszkańców *jusqu'à 20 000 habitants*		
Ogółem—Total .	**18,62**	**102,36**	**17,43**	**2,21**	**0,23**
M. st. Warszawa *Ville de Varsovie*	194,18	194,18	—	—	—
Warszawa . . .	12,21	10,13	18,56	4,16	—
Łódź	15,76	49,49	8,34	1,14	—
Kielce	31,98	171,85	8,36	5,70	—
Lublin	7,32	43,31	10,78	3,40	—
Białystok	4,61	27,45	3,92	1,39	—
Wilno	15,36	109,97	11,79	0,88	—
Nowogródek . .	3,94	—	26,94	1,82	—
Polesie	2,79	23,61	5,97	0,95	—
Wołyń	1,30	18,98	0,30	0,34	—
Poznań	26,05	69,35	35,72	6,15	2,92
Pomorze	15,84	78,98	40,22	2,46	0,55
Śląsk	11,43	18,16	68,80	1,41	—
Kraków	13,38	85,84	17,28	0,85	—
Lwów	9,61	71,90	6,89	0,49	—
Stanisławów . .	2,64	25,50	1,33	0,40	—
Tarnopol	1,57	22,90	5,84	0,36	—

Przeciętne zadłużenie w Polsce jest względnie niewysokie, różni się jednak bardzo silnie w poszczególnych typach samorządu, przyczem względnie bardzo wysokiem obciążeniem wyróżniają się miasta ponad 20 tysięcy mieszkańców; drugie miejsce zajmują miasta mniejsze, których przeciętna jest prawie 6 razy niższą od przeciętnej dla miast większych. Bardzo dużą różnicę, względnie jeszcze nawet większą, możemy stwierdzić dla miast mniejszych i powiatowych związków komunalnych. Ostatnie miejsce przypada na wojewódzkie związki komunalne.

Z poszczególnych województw, ma się rozumieć, najwięcej zadłużone jest m. st. Warszawa, które różni się zasadniczo od pozostałych województw, drugie miejsce przypada na województwo kieleckie, dalej idą województwa poznańskie, pomorskie, łódzkie i, co jest dość dziwne, wileńskie.

W miastach ponad 20 tysięcy mieszkańców pierwsze miejsce przypada na m. st. Warszawę, które nie wyróżnia się już tak silnie; przeciętna dla miast województwa kieleckiego zbliża się dość znacznie do przeciętnej m. st. Warszawy; trzecie miejsce przypada na województwo wileńskie, dalej idą województwa krakowskie i pomorskie. Najniższą przeciętną możemy stwierdzić w województwie warszawskiem, następnie śląskiem.

W miastach mniejszych najwyższą przeciętną mają miasta województwa śląskiego, następnie pomorskiego, poznańskiego i, co jest bardzo dziwnem, nowogródzkiego. Minimum możemy stwierdzić w województwie wołyńskiem, które różni się bardzo silnie od pozostałych województw.

Największe przeciętne zadłużenie na 1 mieszkańca w powiatowych związkach komunalnych możemy zaobserwować w województwie poznańskiem, dalej kieleckiem, warszawskiem i lubelskiem. Minimum przypada, tak samo jak w miastach mniejszych, na województwo wołyńskie.

Ze starostw krajowych starostwo poznańskie ma przeciętną znacznie wyższą od starostwa pomorskiego.

Po zaznajomieniu się ze stanem zadłużenia naszych samorządów bardzo ciekawem byłoby porównanie zadłużenia samorządów naszych z samorządami zagranicznemi, jednakże w publikacjach statystycznych tak państwowych, jak i samorządowych, które przejrzeliśmy, nie znaleźliśmy zestawień, charakteryzujących nam zadłużenia wszystkich samorządów, względnie nawet wszystkich miast w po-

szczególnych państwach. Wyszukaliśmy jedynie w rocznikach statystycznych poszczególnych miast liczby zadłużenia niektórych miast. Zestawienie tych liczb oraz dla porównania liczby naszych ważniejszych miast podajemy poniżej, przyczem wobec tego, że dane miast zagranicznych były przeważnie z roku 1927 lub wcześniejsze, podaliśmy dla naszych miast stan zadłużenia w dniu 1. I 1927 r.:

Długi miast — Dettes des villes

Miasta	Liczba ludności w tysiącach *Population en milliers*	Rok *Année*	Sumy w walucie danego państwa w tysiącach *Montant en monnaie du pays donné en milliers*	Sumy w przerachowaniu na złote w tysiącach *Montant en milliers de zlotys*	Obciążenie na 1-go mieszkańca w złotych *Charge par habitant en zlotys*	Villes
Polska		1. I 1927				**Pologne**
Warszawa	1 050	»	64 760	64 760	61,7	Varsovie
Łódź	581	»	5 265	5 265	9,1	Łódź
Sosnowiec	103	»	5 983	5 983	58,2	Sosnowiec
Lublin	114	»	4 952	4 952	43,4	Lublin
Wilno	129	»	13 783	13 783	106,9	Wilno
Poznań	236	»	7 834	7 834	33,2	Poznań
Bydgoszcz	111	»	3 431	3 431	31,0	Bydgoszcz
Katowice	116	»	437	437	3,8	Katowice
Kraków	191	»	15 144	15 144	79,1	Cracovie
Lwów	238	»	8 753	8 753	36,7	Lwów
Inne państwa						**Autres pays**
Amsterdam	718	1.I 1926	278 280	994 874	1 385,5	Amsterdam
Bazylea	136	31.XII 1926	136 020	234 126	1 721,8	Bâse
Berlin	4 024	1.IV 1927	417 288	883 796	219,6	Berlin
Helsingfors	177	31.XII 1927	293 789	65 990	372,2	Helsingfors
Oslo	254	30.VI 1927	238 480	560 530	2 207,5	Oslö
Paryż	2 885	31.XII 1924	6 416 166	2 995 122	1 038,0	Paris
Ryga	340	1.I 1927	3 264	5 614	16,5	Riga
Sztokholm	465	1927	368 098	879 821	1 893,3	Stockholm

Uwaga. Oslo—długi obligacyjne i hipoteczne.
Źródło: Roczniki odpowiednich miast.

Kwoty zadłużenia, podane w walucie odnośnych państw, przeliczyliśmy na złote według kursu z miesiąca, w którym odnośne długi zostały podane.

Z miast zagranicznych wyróżnia się niskim zadłużeniem miasto Ryga, którego obciążenie jest nawet niższe, niż dla naszych miast, z wyjątkiem Katowic i Łodzi. W pozostałych jednak miastach zadłużenie jest daleko wyższe, niż w naszych miastach. Drugie zkolei najniższe zadłużenie miasta Berlina jest wyższe, niż zadłużenie najbardziej zadłużonego miasta Wilna przeszło dwukrotnie. Jeżeli weźmiemy nawet zadłużenie Warszawy w dniu 1. IV 1928 r., to i wówczas możemy stwierdzić, że zadłużenie Berlina jest znacznie wyższe. Względnie niskie jest zadłużenie Helsingforsu, zadłużenie pozostałych miast jest wyższe od 1 000 zł., a więc daleko wyższe, niż zadłużenie naszych miast, szczególnie wyróżnia się miasto Oslo.

Na podstawie tych liczb możemy powiedzieć, że nasze miasta, w porównaniu z zagranicznemi, są nieznacznie obciążone długami.

Dr. JEAN PIEKALKIEWICZ

Les dettes des administrations autonomes territoriales

Résumé

Les résultats financiers de l'activité des administrations autonomes territoriales se reflètent dans les changements de l'endettement c. à d. dans l'accroissement ou la diminution de ce dernier. Si de plus, nous disposons de données sur la destination des emprunts contractés, l'image devient assez claire pour nous permettre de constater quels besoins ont été satisfaits moyennant les crédits et, en particulier, d'établir à quelles fins ont servi les emprunts, c. à. d. s'ils ont été employés pour des investissements ou bien pour faire face aux besoins courants. La statistique des dettes des administrations autonomes territoriales a, dans notre pays, une signification spécialement importante, car nos administrations autonomes sont en présence de tâches d'une portée d'autant plus grande que le développement de ces administrations a été, au moins dans une grande partie de notre Etat, réprimé pendant un temps assez prolongé et que notre marché monétaire n'abonde pas en fonds disponibles.

L'activité des administrations autonomes territoriales est certes bien plus minutieusement caractérisée dans les clôtures de comptes embrassant la totalité des dépenses et des recettes. Mais, comme jusqu'à présent, les statistiques relatives aux clôtures des comptes, élaborées par l'Office Central de Statistique, n'embrassent guère toutes les unités autonomes territoriales et, qu'en particulier, en ce qui concerne les villes moins importantes c. à. d. de moins de 20 000 habitants, ces statistiques n'ont été élaborées que pour un certain nombre de ces villes, la statistique des dettes est d'une importance toute spéciale pour les administrations autonomes de ce type; cependant la confrontation de l'endettement avec les changements présentés sous un point de vue spécial, a une importance fondamentale également pour les autres administrations autonomes territoriales.

En relevant les dettes des administrations autonomes territoriales il fallait leur opposer la fortune des administrations, car ce n'est qu'en comparant l'actif et le passif que l'on peut obtenir la mesure de l'endettement du point de vue du droit public. Il va de soi que le montant de l'endettement doit en outre être mis en rapport avec les recettes des administrations autonomes territoriales, la couverture des dettes des collectivités de droit public consistant non seulement dans la fortune de ces collectivités mais aussi dans la capacité fiscale des contribuables. Jusqu'à présent, cependant, nous n'avons pu dresser la statistique de la fortune des administrations autonomes, car l'état de la fortune n'était pas encore définitivement établi dans les différentes unités d'administration autonome. En considération de l'arrêté du Ministre de l'Intérieur d'accord avec le Ministre des Finances, du 28 mars 1927, concernant la comptabilité et la tenue des livres de caisse et établissant le devoir de dresser des inventaires de la fortune ainsi que les principes de la formation des inventaires, l'Office Central de Statistique a résolu de procéder à l'élaboration de ces statistiques dans le plus proche avenir.

L'Office Central de Statistique a commencé l'élaboration des statistiques de l'endettement des administrations autonomes en 1922. On avait établi, en premier lieu, l'état des emprunts au 1-er novembre 1918 en vue de caractériser l'endettement des administrations autonomes au moment de la restauration de l'Etat Polonais, et, ensuite, les emprunts contractés et remboursés pendant la période entre le 1-er novembre 1918 et le 31 décembre 1921. Les relevés élaborés furent publiés dans l'*Annuaire de la Statistique de*

la République Polonaise de 1923 année d'édition III. La deuxième enquête a établi l'état des emprunts au 31 décembre 1921 et les emprunts contractés et remboursés entre le 1-er janvier 1922 et le 31 décembre 1923, c. à. d. pendant une période bi-annuelle. Les enquêtes ultérieures embrassent des périodes annuelles et seulement dans la dernière enquête on a élaboré séparément les données relatives au premier trimestre de 1926 et celles de la période annuelle du 1-er avril 1926 au 1-er avril 1927 à la suite de l'introduction dans les administrations autonomes du régime budgétaire qui commence le prémier avril. Le schéma de l'enquête a subi au cours des années quelques modifications, d'ailleurs peu considérables.

Le schéma de la dernière des enquêtes est donné à la page 516.

Le rassemblage des enquêtes présentait nombre de difficultés, car les administrations n'envoyaient des réponses qu'avec de grands retards comme en témoignent les chiffres figurant dans le tableau p. p. 518 et 519.

En élaborant les statistiques, on avait voué une attention toute spéciale au contrôle des réponses obtenues. Le nombre des lettres envoyées en matière de coordination des données des deux dernières enquêtes est indiqué dans le tableau à la page 520. Les données des administrations autonomes territoriales ont été, en outre, contrôlées sur la base des relevés d'emprunts accordés aux administrations, fournis par la Banque Agraire et les banques communales. Le nombre des lettres envoyées en cette matière est donné à la page 521.

Les observations générales sont suivies d'une analyse du matériel. Nous avons divisé cette analyse en trois parties, dont la première est consacrée aux emprunts contractés (p. 522), la deuxième—aux emprunts remboursés (p. 587) et la troisième—à l'endettement des administrations autonomes territoriales (p. 687).

Chaque partie comporte en premier lieu une analyse des données générales relatives à la période décennale et ensuite, une analyse des données plus détaillées de la période de 1927/28.

Nous constatons qu'en général les emprunts des dernières années ont été contractés pour des investissements, ce qui témoigne d'une politique raisonnable des administrations autonomes territoriales.

Comme il ressort de la lecture du tableau à la page 717, l'endettement global des villes de Pologne est peu considérable en comparaison avec celui des villes à l'étranger.